Prešovská univerzita v Prešove
Gréckokatolícka teologická fakulta
Katedra filozofie a religionistiky

Vedecký projekt VEGA č. 1/0500/10

Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu

Zborník z vedeckej medzinárodnej konferencie

Prešov, 20. október 2010

Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu

Editori
doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.
ThDr. PaedDr. Monika Slodičková, PhD.

Recenzenti
prof. ThDr. Peter Šturák, PhD.
doc. ThDr. Marek Petro, PhD.
dr Marek Rembierz

Grafická úprava a obálka
Mgr. Juraj Blaščák

Za odbornú a jazykovú úpravu textov zodpovedajú autori.

© Vydala Prešovská univerzita v Prešove,
Gréckokatolícka teologická fakulta, 2010
ISBN 978-80-555-0241-0

Vedecká grantová agentúra Ministerstva školstva SR
a Slovenskej akadémie vied

Vedecký projekt VEGA

Registračné číslo projektu 1/0500/10

Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu

Vedúci projektu
doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.

Zástupca vedúceho projektu
prof. ThDr. Vojtech Boháč, PhD.

Spoluriešitelia
doc. ThDr. Michal Hospodár, PhD.
ThDr. PaedDr. Monika Slodičková, PhD.
JCDr. František Čitbaj, PhD.
ThDr. Ľubomír Petrík, PhD.
PhDr. Jaroslav Coranič, PhD.
Mgr. Mária Poliaková, PhD.

PREŠOVSKÁ UNIVERZITA V PREŠOVE
Gréckokatolícka teologická fakulta
Katedra filozofie a religionistiky

v spolupráci

GRÉCKOKATOLÍCKE ARCIBISKUPSTVO PREŠOV

AKADEMIA TECHNICZNO-HUMANISTYCZNA W BIELSKU-BIAŁEJ
Wydział Humanistyczno-Społeczny
Zakład Antropologii Kultury i Filozofii Człowieka

UNIWERSYTET ŚLĄSKI W KATOWICACH
Wydział Teologiczny
Zakład Teologii Ekumenicznej

POLSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE
Oddział w Cieszynie

KATOLICKIE STOWARZYSZENIE "CIVITAS CHRISTIANA"
Oddział Bielsko-Biała

BESKIDZKI INSTYTUT NAUK O CZŁOWIEKU

Vás pozývajú na medzinárodnú vedeckú konferenciu vedeckého projektu VEGA č. 1/0500/10

Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 - 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu

ktorá sa uskutoční **20.10.2010** *na GTF PU v Prešove so zameraním na dogmatický, liturgický, pastorálnu, právnu a homiletický podstatu spisov a kázní profesora Mikuláša Russnáka, na sociálny a kultúrny rozmer jeho pôsobenia v historickom kontexte.*

Design: ThDr. PaedDr. Monika SLODIČKOVÁ, PhD.

(Portrét Dr. Mikuláša Russnáka ako generálneho vikára Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva v rokoch 1919 – 1927)

RIEŠITEĽSKÝ KOLEKTÍV PROJEKTU:
doc. ThDr. PaedDr. Andrej SLODIČKA, PhD. – *vedúci*
prof. ThDr. Vojtech BOHÁČ, PhD. – *zástupca*
doc. ThDr. Michal HOSPODÁR, PhD.
ThDr. PaedDr. Monika SLODIČKOVÁ, PhD.
JCDr. František ČITBAJ, PhD.
ThDr. Ľubomír PETRÍK, PhD.
PhDr. Jaroslav CORANIČ, PhD.
Mgr. Mária POLIAKOVÁ, PhD.

VEDECKÍ GARANTI KONFERENCIE:
doc. ThDr. PaedDr. Andrej SLODIČKA, PhD.
dr hab. Wiesław WÓJCIK, prof. ATH
ks. dr hab. Józef BUDNIAK, prof. UŚ

ORGANIZAČNÝ VÝBOR KONFERENCIE:
ThDr. PaedDr. Monika SLODIČKOVÁ, PhD.
JCDr. František ČITBAJ, PhD.
dr Marek REMBIERZ
dr Stanisław CIUPKA
ks. dr Stanisław CADER
Mgr. Juraj BLAŠČÁK

Kontakt:
GTF PU Prešov, Ul. biskupa Gojdiča 2, 080 01 Prešov
tel.: +421 51 77 25 166; +421 904 738 416
e-mail: andrejslg@unipo.sk; monos@unipo.sk

PROGRAM

8:30 – 9:00 Registrácia účastníkov

9:00 – 9:10
Príhovor prešovského arcibiskupa a metropolitu,
Mons. ThDr. Jána BABJAKA SJ, PhD.

9:10 – 9:20
Príhovor dekana GTF PU v Prešove,
prof. ThDr. Petra ŠTURÁKA, PhD.

9:20 – 9:35
prof. ThDr. Vojtech BOHÁČ, PhD. (GTF PU Prešov):
Kňaz a vedec Mikuláš Russnák

9:35 – 9:50
PhDr. Jaroslav CORANIČ, PhD. (GTF PU Prešov):
Dr. Mikuláš Russnák – generálny vikár a apoštolský administrátor Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva

9:50 – 10:05
doc. ThDr. PaedDr. Andrej SLODIČKA, PhD.
(GTF PU Prešov):
Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)

10:05 – 10:20
JCDr. František ČITBAJ, PhD. (GTF PU Prešov):
Profesor Mikuláš Russnák a kodifikácia kánonického práva východných katolíckych cirkví

10:20 – 10:30 Diskusia
10:30 – 10:45 Prestávka

10:45 – 11:00
ks. dr hab. Józef BUDNIAK, prof. UŚ
(Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Teologiczny):
Ekumeniczne znaczenie świadków wiary XX stulecia

11:00 – 11:15
dr hab. Wiesław WÓJCIK, prof. ATH
(Akademia Techniczno-Humanistyczna v Bielsku-Białej,
Wydział Humanistyczno-Społeczny):
Miejsce idei ekumenizmu Sołowjowa w dziele Mikuláša Russnáka

11:15 – 11:30
dr Marek REMBIERZ (Uniwersytet Śląski w Katowicach,
Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie;
Polskie Towarzystwo Filozoficzne, Oddział w Cieszynie):
Ekumeniczny aspekt poglądów i działalności Konstantego Michalskiego (1879 – 1947) i Stefana Świeżawskiego (1907 – 2004) w kontekście dokonań Mikaldża Russnáka (1878 – 1954) – inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego

11:30 – 11:45
dr Aleksy KOWALSKI (Instytut Teologiczny w Częstochowie):
Ks. prof. Mikuláš Russnák (1878 – 1954) – Komyzmator pneumatologii Ojców Kościoła

11:45 – 12:00
dr Mirosław MURAT (Uniwersytet przyrodniczy w Lublinie) –
dr Mieczysław DUDEK (Lubelska Szkoła Wyższa w Rykach):
Przez ekumenizm do współżycia. Potrzeba wychowania w ducha tolerancji i miłości

12:00 – 12:15
dr Stanisław CIUPKA
(Akademia Techniczno-Humanistyczna v Bielsku-Białej;
Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana",
Oddział w Bielsku-Białej):
Ekumeniczny aspekt poglądów i działalności Franciszka Blachnickiego (1921 – 1987) w kontekście dokonań Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) – inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego

12:15 – 12:30
ks. dr Stanisław CADER
(Akademia Techniczno-Humanistyczna v Bielsku-Białej;
Beskidzki Instytut Nauk o Człowieku):
Ekumeniczny aspekt poglądów i działalności profesora i biskupa Józefa Sebastiana Pelczara (1842 – 1924) w kontekście dokonań Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) – inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego

12:30 – 12:45
Lic. Maria MISIK (Uniwersytet Śląski w Katowicach,
Wydział Nauk Społecznych):
Ekumeniczny aspekt poglądów i działalności profesora i arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1860 – 1923) w kontekście dokonań Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) – inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego

12: 45 – 12:55 Diskusia
13:00 – 14:30 Obed

14:30 – 14:45
dr hab. Grzegorz GRZYBEK, prof. UR
(Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie,
Wydział Pedagogiczno-Artystyczny):
Społeczne zaangażowanie duchowieństwa w Europie Środkowowschodniej na początku XX wieku (Mikuláš Russnák, Józef Bilczewski, Józef Sebastian Pelczar)

14:45 – 15:00
doc. ThDr. Michal HOSPODÁR, PhD. (GTF PU Prešov):
Analýza diela Totožstvo zvyšaho liturgizovania časť I.

15:00 – 15:15
ThDr. Ľubomír PETRÍK, PhD. (GTF PU Prešov):
Slovo v pôsobení Mikuláša Russnáka

15:15 – 15:30
Mgr. Mária POLIAKOVÁ, PhD. (GTF PU Prešov):
Prínos práce profesora Mikuláša Russnáka v oblasti biblických vied a biblickej exegézy

15:30 – 15:45
ThDr. PaedDr. Monika SLODIČKOVÁ, PhD. (GTF PU Prešov):
Sviatok Krista Kráľa v byzantskom liturgickom roku podľa Mikuláša Russnáka

15:45 – 15:55 Diskusia
16:00 Zakončenie konferencie

PROGRAMME OF THE CONFERENCE

October 20, 2010, Prešov

8.30 – 9.00	Registration
9.00 – 9.10	Welcome by the archbishop and metropolitan of Prešov, Mons. ThDr. Ján BABJAK SJ, PhD.
9.10 – 9.20	Welcome by the dean of the GTF PU in Prešove, prof. ThDr. Peter ŠTURÁK, PhD.

Session 1

9.20 – 9.35	prof. ThDr. Vojtech BOHÁČ, PhD. (GTF PU Prešov): *The Priest and Scientist Mikuláš Russnák*
9.35 – 9.50	PhDr. Jaroslav CORANIČ, PhD. (GTF PU Prešov): *Dr Mikuláš Russnák – a Vicar General and an Apostolic Administrator of the Greek-catholic Bishopric in Prešov*
9.50 – 10.05	doc. ThDr. PaedDr. Andrej SLODIČKA, PhD. (GTF PU Prešov): *Apostle Peter and the Roman Pontifexes´ Primacy in the Reflection of Prof Mikuláš Russnák (1878 – 1954)*
10.05 – 10.20	JCDr. František ČITBAJ, PhD. (GTF PU Prešov): *Professor Mikuláš Russnák and Codification of the Canonical Law of the Eastern Catholic Churches*
10.20 – 10.30	Discussion
10.30 – 10.45	Break

Session 2

10.45 – 11.00	Fr dr hab. Józef BUDNIAK, prof. US (Uniwersytet Slaski w Katowicach, Wydział Teologiczny): *The Ecumenical Importance of the 20th Century´s Witnesses of Faith*
11.00 – 11.15	dr hab. Wiesław WÓJCIK, prof. ATH (Akademia Techniczno-Humanistyczna v Bielsku-Białej, Wydział Humanistyczno-Społeczny): *The Place of Solovjev´s Ecumenical Idea in the Work of Mikuláš Russnák*
11.15 – 11.30	dr Marek REMBIERZ (Uniwersytet Slaski w Katowicach, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie; Polskie Towarzystwo Filozoficzne, Oddział w Cieszynie): *The Ecumenical Aspect of the Opinions and Activity of Konstanty Michalski (1879 – 1947) and Stefan Swiezawski (1907 – 2004) in the Context of Mikuláš Russnák Work (1878 – 1954) – the Impulse for Contemporary Interreligious Dialogue*
11.30 – 11.45	dr Aleksy KOWALSKI (Instytut Teologiczny w Czestochowie): *Fr Professor Mikuláš Russnák (1878 – 1954) – the Continuator of the Pneumatology of the Church Fathers*
11.45 – 12.00	dr Mirosław MURAT (Uniwersytet przyrodniczny w Lublinie) – dr Mieczysław DUDEK (Lubelska Szkoła Wyzsza w Rykach): *From Ecumenism to Community. Inevitability of Education in the Spirit of Tolerance towards the Difference*
12.00 – 12.15	dr Stanisław CIUPKA (Akademia Techniczno-Humanistyczna v Bielsku-Białej; Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana”, Oddział w Bielsku-Białej): *The Ecumenical Aspect of the Opinions and Activity of Franciszek Blachnicki (1921 – 1987)*

in the Context of Mikuláš Russnák Works (1878 – 1954) – the Impulse for Contemporary Interreligious Dialogue

12.15 – 12.30 Fr dr Stanisław CADER (Akademia Techniczno-Humanistyczna v Bielsku-Białej; Beskidzki Instytut Nauk o Człowieku): *The Ecumenical Aspect of the Opinions and Activity of Professor and Bishop Józef Sebastian Pelczar (1842 – 1924) in the Context of Mikuláš Russnák Works (1878 – 1954) – the Impulse* for Contemporary *Interreligious Dialogue*

12.30 – 12.45 Lic. Maria MISIK (Uniwersytet Slaski w Katowicach, Wydział Nauk Społecznych): *The Ecumenical Aspect of the Opinions and Activity of Professor and Archbishop Józef Bilczewski (1860 – 1923) in the Context of Mikuláš Russnák Works (1878 – 1954) – the Impulse for Contemporary Interreligious Dialogue*

12.45 – 12.55 Discussion

13.00 – 14.30 Lunch

Session 3

14.30 – 14.45 dr hab. Grzegorz GRZYBEK, prof. UR (Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny): *The Social Involvement of the Clergy in the Central and Eastern Europe in the Beginning of the 20th Century (Mikuláš Russnák, Józef Bilczewski, Józef Sebastian Pelczar)*

14.45 – 15.00 doc. ThDr. Michal HOSPODÁR, PhD. (GTF PU Prešov): *Analysis of the Work Tožestvo Svjataho Liturgizovania – Part I.*

15.00 – 15.15 ThDr. Ľubomír PETRÍK, PhD. (GTF PU Prešov): *The Word in the Works of Mikuláš Russnák*

15.15 – 15.30	Mgr. Mária POLIAKOVÁ, PhD. (GTF PU Prešov): *Contribution of the Work of Professor Mikuláš Russnák in the Field of Biblical Sciences and Biblical Exegesis*
15.30 – 15.45	ThDr. PaedDr. Monika SLODIČKOVÁ, PhD. (GTF PU Prešov): *The Feast of Christ The King in the Byzantine Liturgical Year according to Mikuláš Russnák*
15.45 – 15.55	Discussion
16.00	The conference conclusion

Obsah

Ján Babjak
Predslov 13

Peter Šturák
Príhovor na otvorení medzinárodnej konferencie.....15

Andrej Slodička
Úvodný príhovor.....17

Andrej Slodička
Opening Preface.....19

Andrej Slodička
Prologue.....21

Andrej Slodička
Wprowadzenie do tematyki konferencji.....23

Andrej Slodička
Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954).....25

Vojtech Boháč
Kňaz a vedec Mikuláš Russnák.....48

Monika Slodičková
Sviatok Krista Kráľa v byzantskom liturgickom roku podľa Mikuláša Russnáka 66

Michal Hospodár
Analýza diela Tožestvo svjataho liturgizovania časť I. 95

František Čitbaj
Prof. Mikuláš Russnák a kodifikácia kánonického práva východných katolíckych cirkví.....110

Ľubomír Petrík
Vybrané kázne prof. Mikuláša Russnáka 127

Jaroslav Coranič
Dr. Mikuláš Russnák – generálny vikár prešovského gréckokatolíckeho biskupstva v r. 1918 – 1922 147

Mária Poliaková
Prínos práce profesora Mikuláša Russnáka v oblasti biblických vied a biblickej exegézy 171

Andrej Slodička
Katolícka doktrína podľa profesora Mikuláša Russnáka v spise *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе* 183

Józef Budniak
Ekumeniczne znaczenie świadków wiary XX stulecia 207

Wiesław Wójcik
Miejsce idei ekumenizmu Sołowjowa w dziele Mikuláša Russnáka 227

Grzegorz Grzybek
Społeczne zaangażowanie duchowieństwa w Europie Środkowowschodniej na początku XX wieku (Mikuláš Russnák, Józef Bilczewski, Józef Sebastian Pelczar) Dziedzictwo a problemy współczesne 246

Aleksy Kowalski
Ks. prof. Mikuláš Russnák (1878 – 1954) kontynuator pneumatologii Ojców Kościoła 255

Stanisław Ciupka
Ekumeniczny aspekt działalności ks. Franciszka Blachnickiego (1921 – 1987) i ks. Mikuláša Russnáka (1878 – 1945) 278

Mirosław Murat, Mieczysław Dudek
Przez ekumenizm do wspólnoty
Potrzeba wychowania w duchu tolerancji do inności.....291

Stanisław Cader
Ekumeniczny aspekt poglądów i działalności profesora
i biskupa Józefa Sebastiana Pelczara (1842 – 1924)
w kontekście dokonań Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) –
inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego. ...302

Maria Misik
Ekumeniczny aspekt poglądów i działalności profesora
i arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1860 – 1923)
w kontekście dokonań Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) –
inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego 317

Marek Rembierz
Recenzja.....331

Predslov

Ján Babjak

„Od roku 1936 si obyvatelia historického centra Bratislavy mohli často všimnúť staršieho elegantne oblečeného kňaza. Bol vždy sprevádzaný mladým bohoslovcom. Zvláštne bolo to, že ak zaznel zvon na Anjel Pána, tento kňaz sa zastavil, nech to bolo kdekoľvek, sňal si klobúk, prežehnal sa a pomodlil sa Anjel Pána. O krátky čas skoro všetci vedeli, že je to ThDr. Mikuláš Russnák, kňaz Prešovskej eparchie, ktorý prednáša ako riadny profesor dogmatiku na novozriadenej Rímskokatolíckej bohosloveckej fakulte sv. Cyrila a Metoda.“[1]

Osobnosť prof. Mikuláša Russnáka je nielen veľmi výnimočná, ale najmä inšpiratívna a to hneď z viacerých hľadísk.

Bol to **človek hlbokej a živej viery**. Viera ho inšpirovala k hlbokým štúdiám teológie, ktoré vždy v 5 ročných cykloch prechádzal a prehlboval si ich novými poznatkami. Preslávil sa neuveriteľným počtom samostatných titulov kníh, ktoré napísal. Vieme, že ich bolo 177 a spolu tvoria 192 zväzkov.[2] Hoci iba niekoľko z nich vyšlo knižne, ako poriadkumilovný človek všetky knihy má zaviazané v koži so zlatým nápisom. Preslávil sa najmä svojou štúdiou o Nanebovzatí Bohorodičky, ktorá bola z pomedzi všetkých štúdií z celého sveta najhodnotnejšia a pápež ju použil ako základ pre dogmu o Nanebovzatí Panny Márie.

Mal **prísny a železný denný režim,** ktorý mu zabezpečil dostatok času na štúdium i na modlitbu. Bol mimoriadne výkonný človek. Skoro sa nám nechce veriť, ako to všetko stíhal. Keďže sa neustále vzdelával a venoval sa všetkým filozofickým i teologickým disciplínam, považujeme ho za najučenejšieho muža v dejinách Prešovského biskupstva, za polyhistora, ktorý sa venoval filozofii, teológii, liturgike, dogmatike, morálke, pastorálke, biblickým vedám, dejinám svätých, cirkevnému právu, histórii, jazykovede i asketike. Môžeme povedať, že

[1] Babjak, J.: Zostali verní. Osudy gréckokatolíckych kňazov I. zväzok, Petra, Prešov 2009, s. 121.
[2] Tamže, s. 125.

žiadna oblasť teologickej disciplíny mu nebola cudzia, ale vyznal sa v nej.

Čítal som jeho **denník z internácie**, ktorý je veľmi jadrný a nešetrí v ňom nikoho. Vedel byť veľmi kritický a priamy v reči, až je to niekedy nepríjemné. Nie, nebol človekom jemným, ale tvrdým, priamym, prísnym k sebe, ale aj k iným. Myslím, že práve preto sa ho tiež mnohí báli a možno sa aj pričinili o to, aby sa nestal prešovským biskupom. Podľa svedectva vladyku Jána Eugena Kočiša mal brilantnú a ľahkú latinčinu, v ktorej je napísaná prevažná časť jeho kníh. Pravda, písal aj v maďarskom jazyku, grécky, staroslovienský, ba aj zemplínskym nárečím. Asi podľa závažnosti, či adresnosti tej, ktorej knihy.

Celý život zostal statočne na pozíciách Gréckokatolíckej cirkvi a v dňoch jej najťažšej skúšky likvidácie, zamenil katedru a všetku akademickú činnosť za väzenskú celu.

Chcem sa organizátorom i celému riešiteľskému kolektívu vedeckého projektu VEGA srdečne poďakovať za túto medzinárodnú vedeckú konferenciu. Kiež život a dielo tohto významného kňaza a profesora budú inšpirujúce pre študentov GTF PU, ale i pre všetkých účastníkov konferencie, ako aj pre čitateľov tohto zborníka.

Milí poslucháči, študenti, tak s chuťou do nasledovania tohto excelentného kňaza prof. Mikuláša Russnáka.

Mons. ThDr. Ján Babjak SJ, PhD.
prešovský arcibiskup a metropolita

Príhovor na otvorení medzinárodnej konferencie

Peter Šturák

V roku 2010 so Gréckokatolícka teologická fakulta PU v Prešove pripomína významné jubileum a 130. výročie založenia Academie theologica, predchodkyne našej Alma mater. Zároveň tohto roku uplynie 20 rokov od obnovenia jej činnosti nakoľko v dobe totalitného režimu jej nebolo dovolené vykonávať svoje poslanie.

Dominantným poslaním fakulty v dnešnej dobe je v prvom rade ponúkať a realizovať kvalitne vo vzdelávacom procese bohatú ponuku študijných programov. Zároveň ak fakulta chce napredovať v pozitívnom trende zvyšovania kvality, musí vyvíjať permanentné úsilie aj v oblasti vedy a výskumu. Práve v tomto rozmere svojej činnosti zohrávajú veľmi dôležitú úlohu vedecké projekty riešené na pôde fakulty. Medzi nimi majú nezastupiteľné miesto projekty, ktorých cieľom je predstavovať vynikajúce osobnosti zvlášť Gréckokatolíckej cirkvi, ktoré majú výsostné miesto nielen v jej dejinách, ale ich život a dielo sú stále aktuálne aj v súčasnosti.

Jedným z takýchto projektov, ktorý má ambíciu predstaviť v širších dobových súvislostiach významnú osobnosť Gréckokatolíckej cirkvi je projekt v rámci vedeckej grantovej agentúry VEGA pod názvom: „Ekumenický aspekt života a diela Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu.“ Predstavenie tejto vynikajúcej osobnosti akademického a cirkevného života v prvej polovici 20. storočia zaiste prinesie komplexnejší pohľad, nakoľko riešiteľský kolektív venuje svoju pozornosť pri spracovaní diela profesora Mikuláša Russnáka z viacerých oblasti a to: dogmatickej, pastorálnej, liturgickej, právnej a homiletickej. Rozsiahlosť jeho diela dáva skvelé možnosti pre bližšie poznanie nielen jeho osobnosti, ale zaiste prinesie aj nové pohľady na dobu, v ktorej žil a tvoril a tak prispieť k plnšiemu poznaniu aj Cirkvi, ktorej zasvätil celý svoj život.

Na záver chceme vysloviť vrelú vďaku celému riešiteľskému kolektívu na čele s doc. ThDr. PaedDr. Andrejom Slodičkom, PhD. z Katedry filozofie a religionistiky GTF PU, za ich príkladnú prácu pri spracovaní života a diela prof. Mikuláša Russnáka, za organizáciu dnešnej medzinárodnej vedeckej konferencie a vydanie zborníka, ktorého štúdie budú zaiste aj vhodným materiálom pre študentov našej Alma mater pri poznávaní dejín a osobnosti našej Cirkvi.

prof. ThDr. Peter Šturák, PhD.
dekan GTF PU

Úvodný príhovor

Andrej Slodička

Medzinárodná vedecká konferencia venovaná profesorovi Russnákovi sa koná v rámci projektu VEGA 1/500/10: „Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu“. Riešitelia majú v prvej etape zamerať svoju pozornosť na štúdium dogmatickej, liturgickej, pastorálnej, právnej a homiletickej podstaty spisov a kázní profesora Mikuláša Russnáka, na sociálny a kultúrny rozmer jeho pôsobenia v danom historickom kontexte. Riešitelia projektu sa venovali aj výskumu života a diela profesora Mikuláša Russnáka ako kňaza, vysokoškolského profesora, generálneho vikára a napokon aj najťažšieho diela jeho života (1950 – 1954), počínajúc likvidáciou Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku a končiac jeho smrťou v Bratislave. Veríme, že prednášajúci a ich prezentované príspevky v tomto zborníku naplnili tento cieľ.

Profesor Mikuláš Russnák (1878 – 1954) je významným predstaviteľom Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. Aj touto konferenciou chceme priniesť pohľad na život a dielo Mikuláša Russnáka v kontexte ekumenizmu a medzináboženského dialógu. Pretože jeho pôsobenie zasiahlo aj do oblasti dejín, kultúry a liturgie, ba i strednú a východnú Európu, na konferencii vystupujú predstavitelia zahraničných inštitúcií.

Každé spoločenstvo je tým identickejšie, čím lepšie poznáva aj osobnosti a ich diela zo svojich dejín. Spoznať osobnosť a dielo profesora Russnáka znamená krok k hlbšej identite pre každého člena Gréckokatolíckej cirkvi (Katolícka cirkev byzantského obradu), tento obrad priniesli na naše územie spolupatróni Európy – sv. Cyril a Metod. Univerzitný profesor Mikuláš Russnák pochádzal z kňazskej rodiny. Po úspešnom vykonaní predpísaných skúšok bol v Budapešti ako 23-ročný roku 1901 promovaný na doktora posvätnej teológie. Na Teologickej akadémii v Prešove začal prednášať od roku 1902 a na Bohosloveckej fakulte v Bratislave od roku 1936, kde

v akademickom roku 1946-1947 stál na čele fakulty ako dekan. V úrade generálneho vikára zotrval deväť rokov (1918 – 1927). Mikuláš Russnák napísal 143 prác v latinskom jazyku, 36 v maďarskom a v ruskom jazyku 9 prác.[1]

Najzákladnejšou črtou osobnosti profesora ThDr. Mikuláša Russnáka boja jeho hlboká viera a zbožnosť. Miloval poriadok, a práve poriadkumilovnosť prispela k jeho obrovskej pracovitosti. Dielo profesora Russnáka má široký záber a obsahuje všetky dôležité teologické odbory. Smelo ho môžeme nazvať "Tomášom Akvinským Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku."[2]

doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.
vedúci projektu

[1] BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák.* Prešov : Petra, 2002, s. 3-18.
[2] BABJAK, J.: *Zostali verní I.* Prešov : Petra, 2009, s. 124-125.

Opening Preface

Andrej Slodička

The international academic conference devoted to professor Russnak is helding thanks to the project VEGA 1/500/10 – with the title „The Ecumenical Aspect of Life and Work of Professor Mikuláš Russnák (1878 – 1954) in the Context of the Contemporary Interreligious Dialogue“. The co-workers in the first stage have to focus their attention to the study of dogmatic, liturgical, pastoral, juridical and homiletical base of writings and homilies of professor Mikuláš Russnák, to the social and cultural dimension of his activity in the given historical context. Cooperators in the project have been dealing also with the research of life and work of professor Mikuláš Russnák as a priest, university professor, general vicar and at the end the most difficult work of his life (1950 – 1954), starting with the liquidation of the Greek-catholic Church in Slovakia and ending with his death in Bratislava. We believe, that the speakers and by them presented contributions in this text book have fullfilled this aim.

Professor Mikuláš Russnák (1878 – 1954) is a significant representant of the Greek-catholic Church in Slovakia. By this conference we want to bring a new look on Mikuláš Russnák´s life and work in the context of ecumenism and interreligion dialogue, as well. Because of his activity which has reached the fields of history, culture and liturgy, even in the Central and Eastern Europe, therefore the representants from foreign institutions take part in it.

Every community is so much identical as much it gets to know the personalities and their works from its history. To get to know the personality and work of professor Mikuláš Russnák means the step towards the deeper identity for every member of the Greek-catholic Church (the catholic Church of the Byzantine rite). This rite was brought along to our territory by the patrons of Europe – Saints Cyril and Methodius.

The university professor Mikuláš Russnák came from the greek-catholic priest family. After successful passing of the

compulsory exams he, as a 23-years old man, was in Budapest in 1901 honoured by the title doctor of the holy theology. Then in 1902 he started to teach at the Theological Academy in Prešov and later in 1936 at the Theological Faculty in Bratislava, where in the academic year 1946 – 1947 he became the head of it – its dean. From 1918 to 1927 (for 9 years) he has been in the office of a general vicar. Mikuláš Russnák has written 143 works in Latin, 36 in Hungarian language and 9 works in Russian language.[1]

The main features of professor Mikuláš Russnák´s personality were his deep faith and devoutness. He loved discipline, and especially this helped him to work hard and a lot. The work of professor Russnák gains on and contains all important theological fields. With courage we can call him „a new Thomas Aquinas of the Greek-catholic Church in Slovakia.“[2]

doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.
The project director

Preklad: PaedDr. Monika Lašová,
externý doktorand na GTF PU v Prešove

[1] Cf. BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák*. Prešov : Petra, 2002, pp. 3-18.
[2] Cf. BABJAK, J.: *Zostali verní I.* Prešov : Petra, 2009, pp. 124-125.

Prologue

Andrej Slodička

La conférence scientifique internationale dédiée au professeur Russnák fait partie du projet VEGA 1/500/10: "L‘ aspect œcuménique de la vie et de l'œuvre du professeur Mikuláš Russnák (1878 – 1954) dans le cadre du dialogue interreligieux actuel." Pendant la première phase de l’étude, les chercheurs ont porté leur attention sur l'étude de la nature dogmatique, liturgique, pastorale, juridique et homilétique des écrits et des sermons de Professeur Mikulas Russnak et sur la dimension sociale et culturelle de son travail dans le contexte historique. Les chercheurs se sont consacrés aussi à des aspects de la vie et de l'œuvre du professeur Mikulas Russnak en étudiant sa personnalité en tant que prêtre, professeur universitaire, vicaire général et, finalement, en analysant la période la plus difficile de sa vie (entre 1950 et 1954), de la destruction de l'Eglise grecque-catholique en Slovaquie jusqu‘à sa mort à Bratislava. Nous espérons que les chercheurs et leurs présentations qui ont été recueillis dans cette anthologie vont atteindre son objectif.

Professeur Mikulas Russnak (1878 – 1954) est figure importante représentant l'Eglise grecque-catholique en Slovaquie. A travers cette conférence, nous aimerions apporter un aperçu sur la vie et sur l'œuvre de Mikulas Russnak dans le contexte de l'œcuménisme et du dialogue interreligieux. En prenant en considération que sa vie et son œuvre ont eu un apport considérable pour l'histoire, la culture et la liturgie pas seulement chez nous mais à travers toute l‘Europe centrale et orientale, on a invité les chercheurs et les représentants des institutions des pays étrangers qui vont aussi s’exprimer sur le sujet.

L’on peut dire aussi que l’on reconnaît l’identité culturelle d’une communauté dans le niveau de connaissance de la vie et de l’œuvre des personnalités qui ont marqué son histoire. Ainsi si l’on peut connaître mieux la personnalité et l’œuvre du professeur Russnak, cela signifie passer au stade plus profond d’estime de soi pour chaque membre de l'Eglise grecque-

catholique (Eglise catholique de rite byzantin) dont la tradition a été apportée à nos ancêtres par des Saints Protecteurs de l'Europe – Saints Cyrille et Méthode. Le professeur universitaire Mikuláš Russnák est issu d'une famille sacerdotale. Après avoir accompli ses études à Budapest à l'âge de 23-ans en 1901 il a fait son doctorat en théologie. Il a commencé à enseigner à l'Académie de Théologie à Prešov en 1902 et la Faculté de Théologie à Bratislava en 1936, où il était à la tête de la faculté en tant que doyen pendant l'année scolaire 1946 – 1947 . Il a été nommé vicaire général et il a occupé ce poste pendant neuf ans (1918 – 1927). Mikuláš Russnák a écrit 143 œuvres en latin, 36 œuvres en hongrois et 9 en russe.[1]

Une des caractéristiques les plus remarquables du professeur ThDr. Mikulas Russnák fut sa foi profonde et son dévouement. Il aimait l'ordre, et son esprit ordonné a contribué à sa grande diligence. Les travaux du professeur Russnak ont une signification universelle et traitent tous les sujets théologiques importants. Nous pouvons avec fierté l'appeler „Thomas d'Aquin d'Eglise grecque-catholique en Slovaquie."[2]

doc. ThDr. PaedDr. Slodička Andrej, PhD.
Chef de projet

[1] BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák*. Prešov : Petra, 2002, s. 3-18.
[2] BABJAK, J.: *Zostali verní I.* Prešov : Petra, 2009, s. 124-125.

Wprowadzenie do tematyki konferencji

Andrej Slodička

Międzynarodowa naukowa konferencja dotycząca życia i dorobku profesora Russnáka odbędzie się w ramach projektu VEGA 1/500/10: „Ekumeniczny aspekt życia i dzieła Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) w kontekście współczesnego międzyreligijnego dialogu".

Uczestnicy projektu badawczego i konferencji naukowej mają przedstawić wyniki badań skupionych na dogmatycznym, liturgicznym, pastoralnym, prawnym i homiletycznym aspekcie rozpraw teologicznych i tekstów kazań profesora Mikuláša Russnáka oraz na społecznym i kulturowym wymiarze jego działalności i dokonań (uwzględniając przy tym kontekst historyczny jego epoki).

Uczestnicy projektu i konferencji w swych referatach ukażą życie i dzieło profesora Mikuláša Russnáka jako księdza, profesora uczelni akademickich i wikariusza generalnego, zwrócą także uwagę na najtrudniejszy okres jego życia, czyli lata 1950 – 1954, gdy na Słowacji komuniści dokonali likwidacji Kościoła Greckokatolickiego, a Mikuláš Russnák został uwięziony i zmarł w Bratysławie. Mamy nadzieję, że wygłoszone referaty i opublikowane w tym tomie rozprawy osiągają założony cel projektu badawczego.

Profesor Mikuláš Russnák to znakomity przedstawiciel Kościoła Greckokatolickiego na Słowacji. Obrady konferencji mają przyczynić się do spojrzenia na życie i dzieło Mikuláša Russnáka w kontekście dialogu ekumenicznego i międzyreligijnego. Z tej racji, iż studium myśli Russnáka może przyczynić się do lepszego zrozumienia historii i kultury religijnej Europy środkowo-wschodniej, a zwłaszcza sprawowanej tu liturgii, w obradach konferencji uczestniczą również przedstawiciele zagranicznych ośrodków naukowych.

Dane społeczności kulturowe i religijne tym wyraźniej postrzegają i tym bardziej cenią własną tożsamość, im dysponują lepszym poznaniem dokonań wybitnych osobowości, które

wywodzą się z tych społeczności. Poznanie osobowości i dzieła profesora Mikuláša Russnáka powinno przyczynić się do wzmocnienia tożsamości członków Kościoła greckokatolickiego (Kościoła katolickiego obrządku bizantyjskiego-słowiańskiego), a należy pamiętać, że ten ryt ten jest osadzony w tradycji, którą na nasze ziemie przynieśli święci Cyryl i Metody – ogłoszeni współpatronami Europy.

Profesor Mikuláš Russnák pochodził z rodziny księdza greckokatolickiego. Po przyjęciu święceń kapłańskich i po zdaniu obowiązkowych egzaminów, został w 1901 roku w Budapeszcie – mając 23 lata - promowany na doktora teologii. Od 1902 roku był wykładowcą w Akademii Teologicznej w Preszowie, a od 1936 roku wykładał na Wydziale Teologii w Bratysławie, na którym to wydziale w roku akademickim 1946/1947 został dziekanem. Urząd Wikariusza Generalnego sprawował przez dziewięć lat (1918 – 1927).

Mikuláš Russnák jest autorem 143 prac w języku łacińskim, 36 w języku węgierskim, 9 w języku rosyjskim. Za cechy wyróżniające osobowość profesora Mikuláša Russnáka uznaje się przede wszystkim głęboką wiarę oraz umiłowanie porządku, na którym wspierała się jego pracowitość.

Dociekania teologiczne profesora Mikuláša Russnáka mają szeroki zakres, obejmują bowiem wszystkie ważne działy teologii. Obecny metropolita abp. Mons. Ján Babjak określił Russnáka w zaszczytny i dobitny sposób mianem „współczesnego Tomasza z Akwinu w Kościele greckokatolickim na Słowacji”.

doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.

Preklad: dr Marek Rembierz

Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)

Andrej Slodička

Abstract: Professor Russnák deals about the primacy in his writings *Primat Rimskaho Otca I., Primat Rimskaho Otca II., Primat Rimskaho Otca III. (Primat Rimskaho Papy)*, which were published in Russian and *Primatus Romani Pontificis I. – Примать Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis I.* and *Primatus Romani Pontificis II. – Примать Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis II.,* in Cyrillic. The files that are written in Cyrillic, contain many notes, some terms are amended and some places are difficult to read. In these files occurs triple numbering. The files written in Roman alphabet are corrected and page quotations are in order. Professor Russnák divides the analysis of primacy into five sections, which is found in three files or in two. The first part deals about the primacy of Peter, the second part deals about the continuing mission of Peter, in the third part - about the nature of primacy of the Roman Pope and in the fourth - about the infallibility of the Roman Pope. The fifth section consists of the literature issues about the primacy of the Roman Pope. In this paper we analyze the first two files. The third file *Primat Rimskaho Otca III. (Primat Rimskaho Papy)* analyzes papal infallibility.

Každé spoločenstvo je tým identickejšie, čím lepšie poznáva aj osobnosti a ich diela zo svojich dejín. Spoznať osobnosť a dielo profesora Russnáka znamená krok k hlbšej identite pre každého člena Katolíckej cirkvi na Slovensku. Univerzitný profesor Mikuláš Russnák (prelát, kanonik, profesor sv. bohoslovia, kolegiálny doktor) pochádzal z kňazskej rodiny. Po úspešnom vykonaní predpísaných skúšok bol v Budapešti ako 23-ročný roku 1901 promovaný na doktora posvätnej teológie. Na Teologickej akadémii v Prešove začal prednášať od roku 1902 a na Bohosloveckej fakulte v Bratislave od roku 1936, kde

v akademickom roku 1946-1947 stál na čele fakulty ako dekan. V úrade generálneho vikára zotrval deväť rokov (1918 – 1927). Mikuláš Russnák napísal 143 prác v latinskom jazyku, 36 v maďarskom a v ruskom jazyku 9 prác.[1] U Mikuláša Russnáka obdivujeme jeho schopnosti ako profesora a jeho vedeckú literárnu činnosť.[2]

Najzákladnejšou črtou osobnosti profesora ThDr. Mikuláša Russnáka boja jeho hlboká viera a zbožnosť. Miloval poriadok, a práve poriadkumilovnosť prispela k jeho obrovskej pracovitosti. Dielo profesora Russnáka má široký záber a obsahuje všetky dôležité teologické odbory. Smelo ho môžeme nazvať Tomášom Akvinským Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku.[3] O primáte profesor Russnák píše vo svojich spisoch *Primat Rimskaho Otca I., Primat Rimskaho Otca II., Primat Rimskaho Otca III. (Primat Rimskaho Papy)*, ktoré boli vydané v ruskom jazyku latinkou a *Primatus Romani Pontificis I. – Приматъ Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis I.* a *Primatus Romani Pontificis II. – Приматъ Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis II.* azbukou. Spisy, ktoré sú napísané azbukou, obsahujú mnohé poznámky, niektoré termíny sú zmenené, doplnené a niektoré miesta ťažšie čitateľné. V týchto spisoch sa objavuje trojité číslovanie strán. Spisy napísané latinkou sú opravené a citácia strán je v poriadku. V príspevku používame termín „východní nezjednotení“ pre pravoslávnych, pretože tak to nachádzame v diele profesora Russnáka. Analýzu primátu, ktorú nachádzame v troch spisoch alebo v dvoch, profesor Russnák rozdeľuje do piatich častí. V prvej časti pojednáva o primáte blaženého Petra, v druhej o nepretržitom, stálom úrade blaženého Petra, v tretej o charaktere primátu rímskeho pápeža, vo štvrtej o neomylnosti učenia rímskeho pápeža. Piata časť zahrňuje literatúru na tématiku primátu rímskeho pápeža. V príspevku analyzujeme prvé dva

[1] BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák*. Prešov : Petra, 2002, s. 3-18.
[2] ŠTURÁK, P.: *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1945 – 1989*. Prešov : Petra, 1999, s. 35.
[3] BABJAK, J.: *Zostali verní I.* Prešov : Petra, 2009, s. 124-125.

spisy. Tretí spis *Primat Rimskaho Otca III. (Primat Rimskaho Papy)* analyzuje prevažne pápežskú neomylnosť.[4]

Praefatio

Prvým viditeľným rozdielom medzi katolíkmi a pravoslávnymi, podľa profesora Mikuláša Russnáka, je problém interpretácie autority rímskeho pápeža (*Rimskij Otec*) ako hlavy Cirkvi.[5] Na začiatku štúdie je potrebné spomenúť presvedčenie Katolíckej cirkvi, že spoločenstvo medzi kresťanmi katolíkmi a pravoslávnymi je v súčasnosti také hlboké, že mu chýba veľmi málo, aby dosiahlo plnosť, ktorá oprávňuje spoločné slávenie Pánovej Eucharistie.[6]

Pravdu o rímskom pápežovi nachádzame vo Svätom písme a vo svätej Tradícii, ktoré sú dva nerozdielne pramene Božieho zjavenia. Tento problém sa dotýka východných nezjednotených (*vostočnych nesojedinennych*), ktorí s gréckokatolíkmi majú ten istý obrad a tú istú kánonickú disciplínu a touto cestou (lat. *ad hominem*) sa snažil argumentovať aj profesor Russnák. Posvätná Tradícia sa tiež nachádza v božskom obrade Východnej cirkvi. Podľa Mikuláša Russnáka východní nezjednotení každý deň slávnostne vyznávajú doktrínu o primáte rímskeho pápeža. Ako príklad uvádza konštantínopolského patriarchu Jána Vekka (od roku 1275), ktorý čítaním svätých Otcov prichádza k záveru, že Východ učil tak ako Západ v otázkach cirkevného prvenstva pápeža. Profesor Russnák si uvedomoval dôležitosť pravdy o prvenstve apoštola Petra a rímskych pápežov. Podľa neho, Východ sa stratí (*propadet*), ak si neosvojí princípy duchovného života a keď nevstúpi do lona svätej Matky Pravoslávno-Katolíckej cirkvi. Východní cirkevní Otcovia vyznávali primát hlavy Cirkvi. Rímski pápeži zdôrazňovali a poukazujú na práva kresťanského Východu. Tieto svoje konštatovania potvrdzuje citátmi pápeža Benedikta XIV. (1740 – 1758), Leva XIII. (1878 – 1903) a Benedikta XV. (1914 – 1922).[7]

---

[4] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca III.* Prjašev : 1927, s. 20-125.
[5] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.* Prjašev : 1927, s. 3.
[6] *Katechizmus Katolíckej cirkvi.* Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 838.
[7] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 3-13.

Spravovanie sv. Matky Pravoslávno-katolíckej cirkvi

Kristovu Cirkev (*Ecclesia*) nazýva profesor Russnák „sv. Matka Pravoslávno-katolícka cirkev". Táto Cirkev zahrňuje členov, ktorí vyznávajú pravdivú vieru, ktorí prijímajú milosť vo svätých tajomstvách pod autoritou, ktorú ustanovil Ježiš Kristus, v prvom rade sa to týka rímskeho pápeža. Nazývame ju katolíckou (*katoličeskaja, catholica*), lebo je všeobecná (*sobornaja*) pre všetkých.[8] Nazývame ju aj pravoslávnou (lat. *orthodoxa*), lebo učí pravde a je matkou, lebo je pre nás prameňom a uskutočňovateľkou nášho znovuzrodenia. Kristus slovami „choďte a učte všetky národy" (Mt 28, 19-20) Kristus ustanovil v Cirkvi učiteľskú a riadiacu autoritu. Kristus je kameňom, základom, ale po nanebovstúpení Kristus ostáva neviditeľným základom. Kristus povedal apoštolovi Petrovi, že on je Peter (Mt 16, 18).[9] Súčasný Katechizmus Katolíckej cirkvi v intenciách Druhého vatikánskeho koncilu prezentuje primát v kontexte kolegiálnosti, lebo Kristus ustanovil Dvanástich na spôsob kolégia alebo trvalého zboru, na čelo ktorého postavil Petra.[10]

Primát v Cirkvi

Katechizmus Katolíckej cirkvi v súčasnosti konštatuje, že pápež, rímsky biskup a nástupca sv. Petra, je stálym a viditeľným princípom a základom jednoty biskupov, ako aj množstva veriacich.[11] Túto kresťanskú dogmu analyzoval vo svojich spisoch profesor Mikuláš Russnák. Ježiš Kristus vo svojej Cirkvi ustanovil viditeľnú hlavu (apoštol Peter a jeho nástupcovia). Peter sa stal kameňom, základom, kľučiarom nebeského kráľovstva a najvyšším pastierom celej zeme. Cirkev je riadená rímskym pápežom ako viditeľnou hlavou Cirkvi a biskupmi ako

[8] Slovo „katolícky" znamená „všeobecný" v zmysle „celý" alebo „úplný". Cirkev je katolícka, lebo je v nej prítomný Kristus. Od Krista Cirkev dostáva plnosť prostriedkov spásy: vyznanie pravej a úplnej viery, úplný sviatostný život a vysvätenú službu v apoštolskom nástupníctve. Aj preto je Cirkev katolícka, lebo Kristus ju posiela k celému ľudskému pokoleniu. Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi.* Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 830.

[9] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 14-19.

[10] *Katechizmus Katolíckej cirkvi.* Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 880.

[11] *Katechizmus Katolíckej cirkvi.* Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 882.

nástupcami apoštolov. Najvyššiu Petrovu moc a jeho nástupcov (rímski pápeži) nazývame primát. Primát (lat. *primatus* – prednosť, popredné miesto; lat. *primus* – prvý, popredný) znamená prvenstvo, pochádza od Spasiteľa a má vzťah k riadeniu Kristovej cirkvi.[12] Na tento primát môžeme pozerať zo štyroch aspektov. Po prvé je to primát úcty (*česti*, lat. *honoris*). Je to česť prvého miesta medzi členmi, ktorí sú rovní medzi sebou (lat. *primus inter pares*). Tento primát je len primátom podľa mena a nemá v sebe nijakú moc riadenia. Primát riadenia (*direkcii*, *primatus directionis, hegemonias*) znamená moc zachovávania vonkajšieho poriadku. Ďalej profesor Russnák spomína primát inšpekcie (lat. *primatus inspectionis* – preskúmania, *inspekcii*), ktorý je prvenstvom úradu, ktorý má moc pozorovať, dohliadať, aby sa zákonne deklarované príkazy zachovávali v spoločenstve. Primát vlastnej moci (jurisdikcie, lat. *primatus iurisdictionis*) je vyššou mocou riadenia, ktorá tomu, kto ju vlastní, je vlastná a typická. Primát jurisdikcie obsahuje v sebe plnosť moci riadenia: 1. zákonodarná (*zakonodateľnaja*, lat. *potestas legifera*), 2. sudcovská (*sudebnaja*, lat. *potestas iudicaria*) a 3. trestná (lat. *vlasť nakazanija*, lat. *potestas coactiva seu punitiva*). Podľa učenia sv. Matky Pravoslávno-katolíckej cirkvi Ježiš Kristus dal osobne apoštolovi Petrovi a jeho nástupcom, rímskym pápežom, plnú a vlastnú moc prvenstva a riadenia, primát jurisdikcie.[13]

Keď analyzujeme primát, hovoríme o vyššej moci, ktorú ustanovil Kristus vo svojej Cirkvi. Zmysel primátu môžeme nájsť v Božom zjavení, napr. aj v samotnej scéne z Matúšovho evanjelia (Mt 16, 18), keď Kristus spomína kameň, skalu v súvislosti s apoštolom Petrom. Ani termín „primát Petra“, podobne ani slovo „Trojica“ nenachádzame vo Svätom písme. Nachádzame ho napr. v učení Florentského koncilu. Tam sa spomína, že Apoštolský Stolec a rímsky veľkňaz má primát na

[12] Pán Ježiš urobil skalou svojej Cirkvi jedine Šimona, ktorému dal meno Peter, jemu odovzdal od nej kľúče, jeho ustanovil za pastiera celého stáda. Je však isté, že moc zväzovať a rozväzovať, ktorú dostal Peter, bola daná aj kolégiu apoštolov, spojenému so svojou hlavou. Toto pastorálne poslanie Petra a ostatných apoštolov patrí k základom Cirkvi. Pokračujú v ňom biskupi pod primátom (prvenstvo) rímskeho pápeža. Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi.* Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 881.

[13] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 21-26.

celej zemi a rímsky veľkňaz je nástupcom blaženého Petra a skutočným Kristovým zástupcom a námestníkom (lat. *vicarius*), je hlavou Cirkvi, otcom a učiteľom všetkých kresťanov (*Decr. Unionis Graec. Laetentur coeli*). Rímsky pápež je skutočným zástupcom Ježiša Krista, je hlavou Kristovej Cirkvi, jediný najvyšší pastier a učiteľ všetkých kresťanov, má plnú moc pásť, spravovať a riadiť (lat. *pascendi, regendi et gubernandi*), rímsky veľkňaz je nástupcom prvej viditeľnej hlavy Kristovej Cirkvi, apoštola Petra. Učenie o primáte jurisdikcie Petra a jeho nástupcov je dogmou Božieho zjavenia, ako učí Prvý vatikánsky koncil.[14]

Výhrady východných nezjednotených k primátu

Podstata katolíckej doktríny o primáte spočíva v konštatovaní, že Ježiš Kristus dal Petrovi a v jeho osobe jeho nástupcom plnú moc na celou Katolíckou cirkvou. Je to primát vyššej moci, najvyššej jurisdikcie (práva).

Východní nezjednotení odmietajú primát jurisdikcie pápeža, no prezentujú svoj špecifický pohľad na pápežský primát. Po prvé konštatujú, že Rímsky prestol ako katedra apoštola Petra má apoštolský pôvod, no nevidia v ňom vyššie prvenstvo nad všeobecnou Cirkvou, ale len prvenstvo medzi apoštolskými stolcami. V tomto zmysle Rímsky prestol je prvý medzi rovnými (lat. *primus inter pares*) a primát Petra interpretujú v kontexte primátu úcty. V takomto chápaní poukazujú na existenciu patriarchálneho zriadenia, pričom sa odvolávajú na Prvý nicejský, Prvý konštantínopolský a Chalkedónsky koncil, pričom deklarujú, že tieto koncily zdôrazňovali moc každého patriarchu na svojom vlastnom teritóriu. Ďalej východní nezjednotení (tak to používa profesor Russnák) na zdôvodnenie primátu poukazujú na historicko-politické podmienky. Primát mal potom byť produktom histórie. Prvenstvo jednej cirkvi pred druhou malo mať svoj prameň v politickom význame dôležitého mesta. Prvenstvo rímskeho biskupa má súvisieť s Rímom, ktorý bol v staroveku hlavným mestom. Otcovia Nicejského koncilu pri usporiadaní vonkajšej cirkevnej organizácii aplikovali politické

[14] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 26-29. Porov. DLUGOŠ, F.: *Prierez cirkevnými dejinami*. Levoča : 2008, s. 1963-196.

rozdelenia rímskeho impéria. Pri takejto argumentácii prichádzajú nezjednotení k autonómii východných patriarchátov, ktorá mala byť definovaná kánonickými nariadeniami rôznych koncilov. Následne východní nezjednotení deklarujú, že primát Petra a jeho nástupcov v interpretácii západných je prejavom túžby vládnuť a panovať.[15]

Sväté písmo a primát

Profesor Russnák v prvom rade poukazuje na skutočnosť, že Kristus hovorí o ustanovení primátu Petra. Ako príklad uvádza stať z evanjelia apoštola Jána, keď Kristus Pán povedal Šimonovi, Andrejovmu bratovi: „Ty sa budeš volať Kéfas, čo znamená Peter“ (skala, kameň; Jn 1, 41; porov. Mk 3, 13; Lk 6, 14). Táto zmena mien znamená súčasne ich dôstojnosť, titul, ako to vidíme v prípade Abraháma a patriarchu Jakuba. Keď Kristus zmenil Šimonovi meno na Peter, poukázal súčasne na budúce poslanie, že Peter bude kameňom, skalou Cirkvi. Petrovo meno má súvis s jeho prvenstvom, totiž s primátom v Cirkvi. Citát Mt 16, 13 – 19 je dôkazom o Petrovom prvenstve, ktorým Kristus ustanovil Petra za hlavu sv. Matky Pravoslávno-katolíckej cirkvi („Ty si Peter a na tejto skale postavím svoju Cirkev. Tebe dám kľúče od nebeského kráľovstva…“). Tak to interpretuje sv. Cyril Alexandrijský, že Peter ako predstavený, hlava ostatných, zvoláva: „Ty si Kristus, Boží Syn“. V tejto stati Kristus určuje osobu, Spasiteľ jasne označuje Petra a obracia sa k nemu. Označuje ho Petrom (Kéfas) a dáva mu najvyššiu moc riadenia. To isté vyjadruje oficiálna doktrína Východnej cirkvi napr. na sviatok sv. apoštolov Petra a Pavla (29. jún; Peter sa spomína ako nezahanbiteľný kameň, základ, kameň viery, kľučiar milosti[16]).[17]

Profesor Russnák následovne poukazuje na vzťah medzi Petrom a Cirkvou, ktorý je podobný vzťahu medzi fundamentom a budovou. Poslanie základu sa interpretuje Kristovými slovami, ktorý konštatuje, že pekelné brány nepremôžu Cirkev. Kristova Cirkev je bezpodmienečne potrebná k spaseniu, a preto je potrebné, aby existovala až do konca sveta. Metafora základu

[15] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 29-39.
[16] *Velikij cerkovnyj izbornik.* Užhorod : 1925, s. 525. 530.
[17] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 39-48.

Cirkvi je súčasne dôkazom jurisdikčnej moci Petra nad celou Cirkvou. Kristus nazýva Petra menom, ktorým sa špecifikuje aj vzťah Spasiteľa k Cirkvi, lebo Kristus je uholným kameňom Cirkvi (Ef 2, 20). Kristus má plnú moc nad Cirkvou, ale s odovzdaním mena Peter získal aj moc. Proroci a apoštoli sa ukazovali ako základ, lebo sprostredkúvali Božie zjavenie, no Kristus bol ich uholným kameňom. Kristus, neviditeľný kameň, určuje Petra za viditeľný kameň (skalu) Cirkvi. Peter je kľučiarom nebeského kráľovstva (Mt 16, 19). Nebeské kráľovstvo stotožňuje profesor Russnák s Kristovou Cirkvou, formálne je to bojujúca, putujúca cirkev. V plnom zmysle slova zahrňuje Kristova Cirkev bojujúcu cirkev (lat. *Ecclesia militans*), trpiacu (lat. *purgativa*) a oslávenú cirkev (lat. *triumphans*). Kľúče znamenajú riadiacu moc nad Cirkvou, ktorá bola odovzdaná Petrovi; v tom je zahrnutá moc nad ostatnými apoštolmi a biskupmi, čo sa vyjadruje obrazom viazania a rozviazania.[18]

Kristus ustanovil Petra za hlavu Cirkvi slovami: „Pas moje baránky, pas moje ovce“ (Jn 21, 15-17). Profesor Russnák vychádza z gréckeho textu, ktorý aplikuje na slovo „pásť“ dva výrazy (gr. *boskein*, *poimanein*). Prvý znamená kŕmiť stádo a druhý riadenie stáda. Ovce a baránky zahrňujú celé stádo. Následovne má Peter posilňovať vo viere, čo vykonával Kristus (Lk 22, 31). Na primát Petra poukazujú tiež iné texty Sv. Písma. Peter je vždy menovaný na prvom mieste alebo spomína sa explicitne a ostatní len všeobecne.[19]

Mikuláš Russnák na základe Svätého písma deklaruje, čo Cirkev v súčasnosti prezentuje v *Katechizme Katolíckej cirkvi*, citujúc dogmatickú konštitúciu Druhého vatikánskeho koncilu (1962 – 1965) *Lumen gentium*, že len rímsky pápež má na základe svojho úradu Kristovho zástupcu a pastiera celej Cirkvi plnú, najvyššiu a univerzálnu moc nad Cirkvou, ktorú môže vždy slobodne vykonávať.[20] No je potrebné spomenúť, že Kristus je

[18] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 49-57.
[19] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 58-68.
[20] *Katechizmus Katolíckej cirkvi.* Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 882. Kompendium Katechizmu konštatuje aj o bezprostrednej moci pápeža. Porov.

hlavou tela, Cirkvi (Kol 1, 18). Kristus má vo všetkom prvenstvo, najmä v Cirkvi, prostredníctvom ktorej rozširuje svoje kráľovstvo. Cirkev jen jedno s Kristom.[21]

Najvyššia cirkevná moc zahrňuje sviatostnú moc, učiteľskú i pastiersku a túto moc vykonával apoštol Peter. Peter sa ukazuje ako najvyšší pastier. Ako príklad uvádza profesor Russnák prvý koncil v Jeruzaleme, kde Peter deklaruje, že Boh si ho vybral, aby z jeho úst pohania počuli slovo evanjelia (Sk 15, 7). Nakoniec na Jeruzalemskom koncile prijali učenie sv. Petra. Ako interpretáciu tejto stati prináša profesor Russnák reflexiu svätého Hieronýma. Peter je vierohodný svedok vzkriesenia. Následovne sa spomína svätý Ján Zlatoústy a jeho interpretácia voľby apoštola Mateja (Sk 1). Kristus Petrovi zveril svoje stádo a on bol prvým v spoločenstve. Na Petrovo prvenstvo poukazuje jeho prvý pastiersky príhovor po Päťdesiatnici (Sk 2). Peter používal moc neoblomného sudcu (Sk 5; 8), vystupoval ako najvyšší sudca. Pavol uznával Petrov primát, keď išiel do Jeruzaleme, aby videl Petra (Gal 1, 18). [22]

Cirkevní Otcovia

Zo západných cituje profesor Russnák niektorých. Sv. Cyprián spomína, že Petrovi sa dáva prvenstvo, aby sa ukázala jednota Cirkvi. Ďalej sa mučeník Cyprián pýta: „Môže niekto predpokladať, že je ešte v Cirkvi, keď sa oddelí od Petrovej katedry, na ktorej je založená Cirkev?“ Sv. Optát z Milétu konštatuje o Petrovi, že je hlava všetkých apoštolov a v rímskej katedre má byť zachovávaná jednota všetkých. Ako tretí sa uvádza sv. Ambróz a jeho známe konštatovanie : „Kde je Peter, tam je Cirkev (lat. *Ubi Petrus, ibi Ecclesia*). Ambróz reprezentuje doktrínu Východu, lebo mal východnú formáciu a sv. Cypriána vôbec necituje. Podľa sv. Augustína v Rímskej cirkvi vždy bolo prítomné prvenstvo apoštolského prestola. Zvlášť sv. Hieroným píše o prvenstve blaženého Petra. Ježiš učinil Petra skalou, aby po Kristovi bol Peter skalou Cirkvi. Ako

---

Kompendium Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006, čl. 182.

[21] *Katechizmus Katolíckej cirkvi.* Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 792.

[22] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 69-76.

posledného západného cirkevného Otca cituje profesor Russnák svätého Prospera z Akvitánie. Menovaných cirkevných Otcov uctievajú aj východní nezjednotení a učenie týchto Otcov Cirkvi je učením samotných Východných. Z východných cirkevných Otcov ako svedkov a učiteľov primátu blaženého Petra menuje Mikuláš Russnák Origena, sv. Efréma Sýrskeho, sv. Bazila Veľkého, následovne sa uvádza sv. Gregor Nyský, sv. Gregor Naziánsky, sv. Cyril Jeruzalemský, sv. Epifánios Cyperský, sv. Ján Zlatoústy, sv. Izidor Peluzijský, sv. Cyril Alexandrijský, sv. Níl Sinajský, sv. Ján Damaský, sv. Teodor Studita. Podľa profesora Russnáka sú dôkazy o primáte, ktoré sa nachádzajú v tvorbe východných Otcov, presvedčivé. Aj neprajníci primátu poukazujú, že Otcovia Cirkvi v prvých storočiach vyjadrovali pochvalu na sv. Petra, na jeho vieru a horlivosť, uznávali ho za prvého medzi apoštolmi, no súčasne poukazujú, že to Otcovia vyjadrovali rečníckym štýlom.[23]

Primát a východné bohoslužobné knihy

Profesor Russnák poukazuje na citáty a state o primáte vo východných bohoslužobných knihách. Tieto texty používajú aj východní nezjednotení a tak poukazujú, že čo odmietajú, tak to vo svojich obradoch vyznávajú. Aby obhájil profesor Russnák svoje konštatovanie, cituje východné liturgické knihy nezjednotených. Najprv sú to dôkazy o prvenstve svätého Petra. Pamiatka sv. Petra, najvyššieho apoštola a hlavy Cirkvi, sa každý rok spomína na kresťanskom Východe počas troch osobitných sviatkov. Východní zjednotení a nezjednotení slávia 16. januára Poklonu úctyhodným reťaziam sv. apoštola Petra, 29. júna sa uctieva sv. Peter počas sviatku Svätých slávnych a najvyšších apoštolov Petra i Pavla a 30. júna si dvanástich apoštolov pripomíname na Zbor dvanástich apoštolov.[24]

Profesor Russnák čerpá dôkazy o Petrovom primáte zo sviatku apoštolov Petra a Pavla 29. júna,[25] potom analyzuje obrady Zboru svätých apoštolov 30. júna[26] i liturgické texty

[23] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 76-106.
[24] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 107-110.
[25] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 110-129.
[26] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 129-133.

k úcte reťaziam sv. Petra[27] a nakoniec z ostatných cirkevných obradov, keď sa Peter uvádza ako príklad pre ostatných apoštolov a to v deň svätého biskupa a mučeníka Kornélia (13. september), v deň svätej prvomučenice Tekly (24. september), v deň sv. archanjela Michala a ostatných beztelesných síl (8. november), v deň sv. Klimenta, rímskeho pápeža (25. november), na sviatok sv. Andreja (30. november), v deň sv. Silvestra, rímskeho pápeža (2. január), v deň sv. i prepodobnej matky Xénie (24. január), v deň sv. Hypolita, rímskeho pápeža (30. január), v deň sv. Melécia, antiochijského arcibiskupa (12. február), v deň sv. Leva, rímskeho pápeža (18. február), sv. Martina, rímskeho pápeža (13. apríl), na sviatok sv. evanjelistu Marka (25. apríl), v deň sv. Petra Atónskeho (12. jún), v deň svätého biskupa a mučeníka Pankráca (9. júl), v deň svätých apoštolov a diakonov Prochora, Nikanora, Timona a Parmenáša (28. júl), v deň oslavy sv. kríža i Makabejcov (1. august), v predprazdenstvo Premenenia Pána (5. august), na sviatok Zosnutia presvätej Bohorodičky (15. august).[28] V synaxári na Veľký štvrtok sa spomína, že Petrovi bola zverená celá zem. Kristus dopúšťa Petrovo zapretie, aby bol Peter milosrdný k hriešnikom.[29] Prvenstvo Petra sa dokazuje rozličnými prívlastkami (lat. *epiteta ornantia*), ktoré sa nachádzajú v cirkevných bohoslužbách. Oni sa odlišujú od tých, ktoré sú adresované aj iným apoštolom (napr. Peter *osnovanije apostolov*, fundament, základ apoštolov).[30]

Profesor Russnák dokazuje Petrov primát z činností sv. Petra, ako sú zaznačené v liturgických knihách. Súčasne prináša komparáciu medzi postavením Petra a ostatných apoštolov. Tu sa apoštol Peter ukazuje ako predstavený všetkých apoštolov, ktorý má špecifický a najvyšší titul a hodnosť. Ostatní apoštoli sú povolaní ohlasovať evanjelium (Mt 28, 18-20), sú ustanovení za zakladateľov Cirkvi (Ef 2, 20), no sú podriadení najvyššiemu Petrovi. Apoštoli sú postavení na neviditeľnej skale, ktorou je

[27] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 133-138.
[28] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 138-166.
[29] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 138-167.
[30] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 168-178.

Kristus (Ef 2, 20) a na viditeľnej Petrovej skale (Mt 16, 16-19).[31] Ďalej nasledujú dôkazy z liturgických spisov nezjednotených Rusov, ktoré boli skomponované k úcte mužov a žien, ktorých uctievajú ako svätých. Explicitne profesor Russnák spomína Štefana, vyznavača Surožského z Krymu (15. december), Michala Klopského (11. január), Alexeja, metropolitu celej Rusi, ďalej je to spomienka na víťazstvo (27. jún), a na metropolitu Petra (24. august).[32]

V 24 § prvého zväzku analyzuje Mikuláš Russnák latinský liturgický text zo sviatku sv. Petra a Pavla (29. jún). Táto časť je napísaná v latinskom jazyku. Cituje antifónu na *magnificat* z prvých vešpier, kde sa spomína, že Peter je pastier oviec, knieža apoštolov, jemu sú zverené kľúče nebeského kráľovstva.[33] Identicky vo východnom a v latinskom obrade sa poukazuje na rozdiel medzi hlavou Cirkvi, Petrom a vyvolenou nádobou, Pavlom. Šimon Peter je kľučiar kráľovstva (lat. *clavicularius regni*) a Pavol svetlo zeme (lat. *lumen orbis terrae*). [34]

Východní nezjednotení

Okrem toho, že profesor Russnák argumentuje v prospech pápežského primátu z liturgických kníh, zo spisov východných a západných cirkevných Otcov, dokazuje primát aj z doktríny východných nezjednotených. Ako prvého uvádza Filareta, metropolitu Moskvy z 19. storočia, ktorý pripomenul, že Peter dostal od Krista špeciálne poslanie posilňovať svojich bratov, iných apoštolov. Ďalej Filaret konštatuje, že bez Západnej cirkvi, bez rímskeho pápeža sa nemôže uskutočniť všeobecný koncil. Ako druhý sa cituje Vladimír Solovjev. Podľa Russnáka Solovjev jasne učil o primáte Petra a jeho nástupcov (rímski pápeži) napr. v knihe *Rusko a všeobecná Cirkev*. Solovjev konštatuje, že Peter sa stal duchovným otcom nového kresťanského pokolenia. Všeobecná Cirkev je plnosťou a zavŕšením Abrahámovho náboženstva a teokracie Izraela.

[31] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 178-187.
[32] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 187-196.
[33] „*Tu es pastor ovium, princeps Apostolorum: tibi sunt traditae claves regni coelorum*“
[34] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 197-199.

Rímsky apoštolský prestol je ikonou celého kresťanstva.[35] Ako tretieho pravoslávneho teológa profesor Russnák cituje Dimitria Rostovského, následne Tichona Belavina, Silvestra, omského arcibiskupa, Andreja Uchtomského a iných.[36] V § 26 prináša profesor Russnák rozumové dôkazy, ktoré sú osvietené Božou milosťou.[37] V § 27, 28 a 29 sú prezentované odpovede voči námietkam nezjednotených k primátu najvyššieho Petra.[38] § 30 je reflexiou nad otázkou, kto bol v histórii hlavou Ruskej cirkvi od Petra Veľkého.[39] V nasledujúcich paragrafoch pokračuje profesor Russnák v analýze námietok pravoslávnych.[40]

Rímsky pápež – nástupca apoštola Petra

V druhom zväzku svojho spisu *Primat Rimskaho Otca II.* profesor Russnák konštatuje, že základnou dogmou doktríny sv. Matky Pravoslávno-katolíckej cirkvi je to, že najvyšší Peter, ktorý mal hodnosť hlavy Cirkvi, získal misiu od Krista nielen pre seba ako fyzickú osobu, ale bol ustanovený za základ Cirkvi až do skončenia časov. Primát v Kristovej Cirkvi je nepretržitým a stálym úradom a zriadením. Tak učí Prvý vatikánsky koncil. Profesor Russnák má v zátvorke rok 1869.[41] No my vieme, že dogmatická konštitúcia o Kristovej cirkvi *Pastor aeternus* bola schválená v roku 1870 (18. júl).[42] Poukazuje, že je dogmou, že v Cirkvi zostáva Petrov úrad, pričom cituje v latinskom a ruskom jazyku koncilové rozhodnutie: „kto by povedal, že nepochádza z ustanovenia Krista Pána alebo z božského práva, že svätý Peter má v primáte nad celou Cirkvou neustálych nástupcov, alebo že rímsky veľkňaz nie je nástupcom svätého Petra, nech bude *anathema*“.[43]

---

[35] SOLOVJOV, S. V.: *Una sancta*. Bratislava : Lúč, 2004, s. 302.
[36] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 199-210.
[37] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 211-222.
[38] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 223-237.
[39] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 237-247.
[40] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 247-317. Porov. РУССНАК, Н.: *Primatus Romani Pontificis I. – Примать Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis I.* Пряшевъ : 1927, s. 232.
[41] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*. Prjašev : 1927, s. 3.
[42] *Dokumenty Prvního vatikánského koncilu*. Praha : Krystal OP, 2006, s. 83.
[43] *Si quis dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu iure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos*

Nástupcom apoštola Petra je rímsky pápež. Sila Cirkvi závisí od základu (Mt 7, 25-25) a takým pevným kameňom je Peter (Mt 16, 16), ktorý takým prebýva na veky. Peter ostáva v Cirkvi prostredníctvom svojho nástupcu, ktorý vypĺňa tu istú Petrovu misiu. Peter ako pastier prebýva v osobe svojho nástupcu (Jn 21, 15-17). Význam primátu vidíme aj v kontexte zachovania jednoty Cirkvi.[44] Taký učí Prvý vatikánsky koncil.[45] Svoju tézu potvrdzuje profesor Russnák konštatovaním sv. Hieronýma, že medzi dvanástimi bol jeden vybraný za hlavu, aby nevznikla možnosť rozkolu,[46] že spasenie Cirkvi závisí od najvyššieho kňaza, lebo toľko by povstalo schiziem, koľko by bolo kňazov.[47]

Je historickým faktom, že apoštol Peter, hlava Cirkvi, vykonával primát v Ríme, tam založil Cirkev, spravoval ju, nakoniec tam aj zomrel, preto v Ríme máme hľadať námestníka najvyššieho Petra.[48] V § 35 prináša profesor Russnák svedectvo, že apoštol Peter žil v Ríme. Podľa Euzébia Peter založil cirkev v Antiochii a odišiel do Ríma. Túto skutočnosť negujú valdénci, prívrženci Viklefa, protestanti a racionalisti. O fakte, že apoštol Peter žil v Ríme, hovoria mnohé historické svedectvá. Tak to nachádzame v prvom Petrovom liste (1 Pt 5, 13; cirkev v Babylone). Tu sa Babylon používa v prenesenom zmysle. Vtedy takto označovali kresťania Rím (porov. Zjv 14, 8). Identicky to interpretuje sv. Hieroným. Prítomnosť Petra v Ríme

---

succesores; aut Romanum Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem: a. s. (da budet prokľat). Porov. *Dokumenty Prvního vatikánského koncilu*. Praha : Krystal OP, 2006, s. 89. Doslovne cituje profesor Russnák. Porov. RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 4. Porov. DENZINGER, H..: *Enchiridion symbolorum*. Friburgi Brisg. – Barcinone, 1953, čl. 1825.

[44] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 3-7. Porov. РУССНАК, Н.: *Primatus Romani Pontificis I.* - *Примать Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis I.* Пряшевъ : 1927, s. 232.

[45] *Ut vero episcopatus ipse unus et indivisus esset, et per cohaerentes sibi invicem sacerdotes credentium multitudo universa in fidei et communionis unitate conservaretur…* Porov. DENZINGER, H..: *Enchiridion symbolorum*. Friburgi Brisg. – Barcinone, 1953, čl. 1821. Porov. *Dokumenty Prvního vatikánského koncilu*. Praha : Krystal OP, 2006, s. 89.

[46] *Propterea inter duodecim (Apostolos) unus fuit electus ut capite constituto schismatis tolletur occasio*.

[47] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 7-10.

[48] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 10-11.

spomínajú oficiálne liturgické texty Východnej cirkvi.[49] Na základe týchto a iných textov nezjednotený východný autor Solovjev píše, že východní nezjednotení veria pravoslávnej tradícii, že sv. Peter pôsobil v Ríme a pred smrťou ustanovil svojho nástupcu.[50] Pôsobenie Petra v Ríme sa argumentuje východnými liturgickými knihami zo sviatkov ruských svätých, pričom profesor Russnák poukazuje, že táto skutočnosť sa spochybňuje východnými patriarchami a biskupmi.[51]

§ 36 obsahuje apológiu skutočnosti, že Peter založil cirkev v Ríme, podľa niektorých jej predsedal 25 rokov. K úcte zboru dvanástich apoštolov sa Východná cirkev modlí, že Peter bol prvým biskupom Ríma. Podľa profesora Russnáka sa ukazuje jasne tento fakt z bohoslužobných textov na počesť rímskych pápežov, ktorí sa oslavujú ako žiaci sv. Petra a jeho nástupcovia. Túto pravdu obsahujú zoznamy rímskych pápežov, ktorých katalóg sa začína menom apoštola Petra, ako to nachádzame napr. u Ireneja.[52] Následovne profesor Russnák prezentuje informácie, že Peter zomrel v Ríme, o čom konštatujú liturgické texty a cirkevní Otcovia.[53]

Z týchto skutočností vyplýva, že Petrovho nástupcu je potrebné hľadať tam, kde Peter zomrel. Nástupcom apoštola Petra je rímsky pápež. Veľmi cennou kapitolou je deskripcia kánonických dôkazov primátu rímskych pápežov, ktoré deklarovali koncily. Na Prvom nicejskom koncile (325) je považovaný Rímsky stolec za najvyšší a za príklad, ako majú postupovať ostatní biskupi. Aj niektorí pravoslávni potvrdzujú, že je tu zmienka o patriarchálnom práve Rímskeho prestola nad západnými oblasťami. Ďalej nasleduje Prvý konštantínopolský koncil (381), Efezský koncil (431), Chalkedónsky koncil (451),

[49] *Timže i Rim sradujetsja*. Porov. *Velikij cerkovnyj izbornik.* Užhorod : 1925, s. 525. *Rím si neopustil a so svojimi putami až k nám si zavítal, ako prvý apoštol…* (tropár 16. január) Porov. *Pane zmiluj – Modlitebník a spevník gréckokatolíka.* Prešov : Petra, 2009, s. 328. *Rima svitlaja udobrenija.* Porov. *Velikij cerkovnyj izbornik*. Užhorod : 1925, s. 521.
[50] SOLOVJOV, S. V.: *Una sancta*. Bratislava : Lúč, 2004, s. 330.
[51] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 11-19.
[52] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 19-24.
[53] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 24-26. *Rim tvoju krov prijemyj i toj chvalitsja*. Porov. *Velikij cerkovnyj izbornik*. Užhorod : 1925, s. 528.

Trulánsky koncil (692), Štvrtý konštantínopolský koncil (869).[54] V § 41 analyzuje profesor Russnák rozhodnutia koncilov po východnej schizme (16. júl 1054). Explicitne cituje Štvrtý lateránsky koncil z roku 1215, ktorý deklaroval, že Rímska cirkev má prvenstvo riadnej moci (lat. *ordinariam potestatem*) nad druhými, lebo je matkou a učiteľkou všetkých veriacich. Nasleduje Štrnásty všeobecný koncil v Lyone (1274), Sedemnásty všeobecný koncil vo Florencii (1439), Prvý vatikánsky koncil (1869 – 1870)[55] a spomína sa starý Kódex cirkevného práva.[56]

O prvenstve rímskeho pápeža svedčia liturgické texty a knihy. Kresťanský Východ uctieva ako svätých rímskych pápežov: svätého Leva Veľkého (18. február), svätého Silvestra (2. február), svätého Agapita (2. január). Termín „pápež“ má grécku etymológiu (gr. *páppas* – otec). Rímsky pápež ako Petrov nástupca je viditeľnou hlavou Cirkvi, je najvyšším učiteľom, je veľkňazom celej zeme (*vselenskij archijerej*). Profesor Russnák spomína tú skutočnosť, že alexandrijský patriarcha až v neskorších časoch sa nazval pápežom. Profesor Russnák analyzuje podrobnejšie konštatovanie z liturgických textov k úcte sv. Leva Veľkého, ktorého sa ospevuje ako hlava Pravoslávnej Kristovej cirkvi.[57]

V § 43 profesor Russnák prináša liturgický dôkaz primátu rímskeho pápeža z latinských textov. V tejto časti poznamenáva, že primát rímskeho pápeža v latinských textoch k úcte sv. Leva Veľkého nie je vyjadriteľný tak explicitne pozitívne, ako je to na Východe.[58] Svätí Otcovia Východu a Západu učia jednomyseľne, že nástupcami blaženého Petra v prvenstve v Kristovej cirkvi sú rímski pápeži. S týmto súhlasí známy nezjednotený východný autor Vladimír Solovjev, ktorý píše, že rímske prvenstvo ako dedičstvo sv. Petra je potvrdené neustálou

[54] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 27-56.
[55] DENZINGER, H..: *Enchiridion symbolorum*. Friburgi Brisg. – Barcinone, 1953, čl. 1821-1840.
[56] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 57-71.
[57] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 71-105.
[58] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 105-107. *O Doctor optime, Ecclesiae sanctae lumen, beate Leo, divinae legis amator, deprecare pro nobis Filium Dei.*

tradíciou všeobecnej Cirkvi.[59] Zo západných cirkevných Otcov cituje profesor Russnák sv. Cypriána, Tertuliána, sv. Optáta z Milétu, sv. Ambróza, sv. Hieronýma sv. Augustína. Z východných Otcov cituje sv. Ignáca Antiochijského, , sv. Ireneja Lyonského, sv. Jána Zlatoústeho, sv. Gregora Naziánskeho, sv. Bazila Veľkého, sv. Atanáza Veľkého, sv. Cyrila Alexandrijského, blaženého Teodoreta z Cyru, Sergeja, cyperského biskupa, sv. Tarázia, konštantínopolského arcibiskupa, sv. Nikifora, konštantínopolského arcibiskupa, sv. Teodora Studitu.[60] Po analýze dôkazov zo spisov svätých Otcov, nasledujú historické fakty zo života cirkevných Otcov, ktorí v problémových cirkevných situáciách hľadali riešenie u rímskych pápežov. Ako príklad cituje profesor Russnák sv. Polykarpa, sv. Dionýzia Alexandrijského, sv. Atanáza Veľkého, sv. Jána Zlatoústeho, blaženého Teodoreta, sv. Teodora Studitu.[61] § 48 obsahuje dôkazy o pápežskej neomylnosti z historických skutočností: postupovanie sv. Klimenta, rímskeho pápeža, rozhodnutia Viktora I. a sv. Štefana I. Otcovia na Chalkedónskom koncile (451) jednohlasne zvolali: „Peter prehovoril skrze Leva (lat. *Petrus per Leonem locutus est*)“. Na prvenstvo rímskeho pápeža poukazuje činnosť slovanských apoštolov, Cyrila Metoda, o ktorých rozhodol Hadrián II. povýšiť ich na biskupskú hodnosť.[62]

Solovjev a pápežský primát

Na s. 163 cituje autor Vladimíra Solovjeva, východného nezjednoteného autora, ktorý píše: „Ako člen pravej ctihodnej pravoslávnej východnej alebo grécko-ruskej cirkvi, ktorá nehovorí ústami protikánonickej (*antikatoličeskaho*) synody, ani prostredníctvom úradníkov svetskej moci, lež hlasom svojich veľkých Otcov a učiteľov, uznávam za najvyššieho sudcu vo veci náboženstva toho, koho uznávali za takého: svätý Irenej, Dionýz

[59] SOLOVJOV, S. V.: *Una sancta*. Bratislava : Lúč, 2004, s. 329-334.
[60] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 107-133.
[61] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 134-144.
[62] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 144-167. Porov. РУССНАК, Н.: *Primatus Romani Pontificis II. – Примать Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis II*. Пряшевъ : 1927, s. 383.

Veľký, Atanáz Veľký, Ján Zlatoústy, svätý Cyril, Flavián, blahoslavený Teodoret, svätí: Maxim Vyznavač, Teodor Studita, Ignác a ďalší – totiž apoštola Petra, ktorý žije vo svojich nástupcoch a ktorý nie nadarmo počul slová Pánove: „Ty si Peter a na tejto skale postavím svoju Cirkev. Posilňuj svojich bratov. Pas moje ovce, pas moje baránky.[63]

Iné dôkazy o pápežskom primáte

§ 49 prezentuje dôkazy, ktoré obsahujú pápežské nariadenia.[64] V ďalšej časti sa nachádzajú dôkazy východných nezjednotených. Formálnou príčinou východnej schizmy z roku 1054 bolo odmietanie prvenstva Rímskeho stolca. Prehlásenie východných patriarchov z roku 1848 obsahuje síce afirmáciu prvenstva Rímskeho stolca, hoci prinášajú svoju vlastnú interpretáciu. Ďalším dôkazom primátu rímskeho pápeža je udalosť po boľševickej revolúcii v Rusku, keď sa nezjednotení ruskí biskupi obrátili na pápeža o pomoc.[65] Jasne a formálne vyznáva túto pravdu ruský nezjednotený autor Solovjev vo svojej knihe „Rusko a univerzálna Cirkev“. Apoštolský prestol v Ríme je evanjeliovou skalou. Celý obsah knihy Solovjeva, čo sa týka otázky Petrovho primátu a jeho nástupcov, je priamym a výrazným dôkazom učeného východného nezjednoteného autora. Profesor Russnák, asi nadšený Solovjevom, uvádza znova tú istú už citovanú časť na s. 163.[66] § 51 poukazuje na argumenty, ktoré majú svoj prameň v ľudskom intelekte osvietenom Božou milosťou. V nasledujúcich paragrafoch odpovedá na výhrady voči pápežskému primátu.[67]

[63] SOLOVJOV, S. V.: *Una sancta*. Bratislava : Lúč, 2004, s. 163. Porov. RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 163.
[64] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 167-180.
[65] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 180-183
[66] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 183-184. Porov. SOLOVJOV, S. V.: *Una sancta*. Bratislava : Lúč, 2004.
[67] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 184-241. Porov. РУССНАК, Н.: *Primatus Romani Pontificis II. – Примать Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis II*. Пряшевъ : 1927, s. 383-466.

Charakter primátu rímskeho pápeža

Od § 55 analyzuje profesor Russnák vnútorný charakter, význam pápežského primátu (*ob objeme primata rimskaho Papy*; lat. *de vi et ratione primatus*). Na Štvrtom lateránskom koncile (1215) sa poukazuje na primát riadnej moci nad všetkými ostatnými (lat. *primatus ordinariae potestatis super omnes alias*; *o pervenstve obyčnoj vlasti nad vsemi druhimi*)[68], podobne Lyonský[69], Florentský (lat. *pascendi, regendi et gubernandi*).[70] No najjasnejšie a najpresnejšie sa nám toto učenie prezentuje v dokumentoch Prvého vatikánskeho koncilu.[71] Všetky koncily konštatujú o riadnej moci (*o obyčnoj vlasti*, lat. *potestas ordinaria*) a o plnosti tejto riadnej moci riadenia (lat. *plenitudo supremae potestatis iurisdictionis*). Cieľ primátu je zabezpečovať jednotu Cirkvi. Táto moc je riadna a plná (lat. *potestas ordinaria et iurisdictionis*). Primát nemá súvis len s vierou a morálkou, ale aj s riadením Cirkvi. Táto moc je bezprostredná (lat. *immediata*). Rímsky pápež je najvyšším cirkevným sudcom vo všetkých otázkach.[72] V § 56 profesor Russnák analyzuje reláciu medzi primátom rímskeho pápeža a misiou biskupov. Ako Kristus

---

[68] *… ut post Romanam Ecclesiam, quae disponente Domino super omnes alias ordinariae potestatis obtinet principatum, utpote mater universorum Christi fidelium et magistra…*Porov. DENZINGER, H..: *Enchiridion symbolorum*. Friburgi Brisg. – Barcinone, 1953, čl. 436.

[69] *Summus et plenus primatus et principatus super universam Ecclesiam Christi.* Porov. DENZINGER, H..: *Enchiridion symbolorum*. Friburgi Brisg. – Barcinone, 1953, čl. 466.

[70] *Item diffinimus, sanctam Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem, in universam orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum et verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem et doctorem exsistere; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi et gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur.* Porov. DENZINGER, H..: *Enchiridion symbolorum*. Friburgi Brisg. – Barcinone, 1953, čl. 1694.

[71] *Si quis itaque dixerit, Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis in univesram Ecclesiam, no solus in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent… anathema sit.* Porov. DENZINGER, H..: *Enchiridion symbolorum*. Friburgi Brisg. – Barcinone, 1953, čl. 1831.

[72] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 242-249.

konštituoval samotný Petrov primát a jeho nástupcov (rímski pápeži), podobne Kristus ustanovil episkopát. Pri definovaní vzťahu medzi primátom a episkopátom sa odvoláva profesor Russnák na starý Kódex kánonického práva, pričom poukazuje, že dogmatická doktrína v Cirkvi je len jedna. Episkopát pod predsedníctvom rímskeho pápeža má božský pôvod v kontexte sviatosti kňazstva (*tainstvo svjaščenstva*), ale aj v kontexte riadiacej moci.[73] Pápež nemôže zničiť (*uničtožiť*) episkopát, lebo Cirkev sa má riadiť prostredníctvom biskupov. Takým charakterom episkopátu sa nezmenšuje, ani neohraničuje moc rímskeho pápeža. Ani biskupská moc sa neohraničuje tým, že môžu liturgizovať i kňazi. Právo menovať biskupov patrí k právam rímskeho pápeža, lebo on má právo pásť všeobecnú Cirkev. Tak je to kodifikované v starom Kódexe.[74] V kresťanskom staroveku sa biskup vyberal biskupmi príslušnej oblasti. Táto tradícia sa zachovala vo východných katolíckych cirkvách. Napr. maroniti vyberajú biskupa na synode, voľbu potvrdzuje patriarcha, ktorý informáciu posiela pápežovi. Na pápežskom práve menovania biskupov sa zakladá právo ich prekladania, trestania a prepustenia. Pápež môže ohraničiť jurisdikčnú moc jednotlivých biskupov (napr. právo rozhrešenia nejakého hriechu).[75]

V § 56 sa profesor Russnák venuje povahe vzťahu rímskeho pápeža a ekumenických koncilov. Koncil a synodu definuje Mikuláš Russnák ako zhromaždenie biskupov, ktorí analyzujú cirkevné otázky. Keď synoda zastupuje, reprezentuje celú Cirkev, tak ide o ekumenický koncil. Kristus určil to, že k učiacej cirkvi patrí rímsky pápež a biskupi, a potom z tohto uhla pohľadu možno považovať koncily za božskú inštitúciu, ale nie v tom zmysle, žeby Cirkev musela zvolávať koncily, ale že členovia učiacej Cirkvi sa môžu zísť na koncilioch. Jeruzalemský koncil prináša inšpiráciu, ako majú vyzerať koncily. Koncil sa skladá z týchto členov: rímsky pápež, eparchiálni biskupi a podľa profesora Russnáka aj titulárni biskupi, ktorí nemajú vlastnú

[73] *Episcopi residentiales sunt ordinarii et immediati pastores in diocesibus sibi comissis.*
[74] *Eos (episcopos) libere nominat Romanus Pontifex.*
[75] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II.*, s. 242-256.

eparchiu. Pápež Pius IX. pozval na Prvý vatikánsky koncil východných nezjednotených biskupov. Ekumenický koncil je prejavom učiacej Cirkvi. Toto svoje konštatovanie afirmuje profesor Russnák rôznymi dôkazmi. V § 59 sa uvádza, že zvolávať ekumenické koncily má právo len rímsky pápež ako hlava Cirkvi. Niekedy pápež zvolával koncil osobne, inokedy súhlasil s takýmto zvolaním koncilu. Koncilu predsedá sám pápež alebo skrze svojho legáta. Schválenie koncilových rozhodnutí patrí pápežovi. Zvolávať, predsedať a schvaľovať koncil patrí k jurisdikčnej moci pápeža (lat. *actus potestatis iurisdictionis supremae*). Od východného rozkolu nenájdeme u východných nezjednotených (uznávajú prvých sedem ekumenických koncilov) ani pokus zvolať ekumenický koncil. Profesor Russnák to potvrdzuje aj konštatovaním Solovjeva. Na konci poukazuje, ako koncily v staroveku zvolávali pápeži, im predsedali a ich schvaľovali. [76]

Conclusio

Profesor Mikuláš Russnák vo svojich spisoch poukazuje na dôležitosť reflexie nad primátom apoštola Petra a rímskych biskupov. Najprv analyzuje Petrov primát a následne primát rímskych pápežov. Gréckokatolícky teológ analyzuje problém primátu v kontexte ekleziológie, teda náuky o Cirkvi, pričom sa odvoláva na východných a západných cirkevných Otcov, východné liturgické texty a myslenie východných teológov, pričom nezabúda ani na latinské svedectvá. Ukazuje sa ako *peritus* v ruskom, staroslovienskom, latinskom, gréckom a hebrejskom jazyku. Sväté písmo interpretuje v kontexte Tradície, ktorú reprezentujú cirkevní Otcovia a liturgické texty. Mikuláš Russnák sa dôkladne zaoberal liturgickými textami rôznych liturgických tradícií. Jeho dielo môže byť obohatením v 21. storočí, v ktorom konštatujeme, že najväčším ekumenickým problémom je pápežský primát. Ekumenický problém pápežského primátu analyzuje profesor Russnák prevažne z aspektu pravoslávnych autorov, protestantský pohľad prezentuje len okrajovo. Okrem iných sa odvoláva mnohokrát na nám známeho Solovjeva. Medzináboženský aspekt nachádzame

[76] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II.*, s. 256-291.

v reflexii nad kontinuitou Cirkvi (kresťanstva) a judaizmu. Aktuálnosť a prínos diela profesora Mikuláša Russnáka vidíme v tom, že poukázal na teologické a duchovné bohatstvo, ktoré sa nachádza v oficiálnych liturgických textoch východných cirkví, na čo mnohokrát zabúdame. Ako vysokoškolský pedagóg svojimi spismi obohatil nielen seminaristov v Prešove, ale aj bratislavských poslucháčov, lebo podľa profesora Russnáka bohoslužobné texty Východnej cirkvi jasnejšie a presvedčivejšie učia o primáte Petra a rímskych pápežov (lat. *lex orandi*, *lex credendi*) ako latinské texty a dogmatická náuka v Cirkvi je len jedna.

doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.
Katedra filozofie a religionistiky
GTF PU v Prešove
andrejslg@unipo.sk

Zoznam použitej literatúry

BABJAK, J.: *Zostali verní I.* Prešov : Petra, 2009.
BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák.* Prešov : Petra, 2002.
DENZINGER, H..: *Enchiridion symbolorum*. Friburgi Brisg. – Barcinone, 1953.
DLUGOŠ, F.: *Prierez cirkevnými dejinami*. Levoča : 2008.
Dokumenty Prvního vatikánského koncilu. Praha : Krystal OP, 2006.
Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007.
Kompendium Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006, čl. 182.
Pane zmiluj – Modlitebník a spevník gréckokatolíka. Prešov : Petra, 2009.
REMBIERZ, M.: Rozum otwarty i jego wrogowie? Logos i rozum w argumentacji Josepha Ratzingera (Benedykta XVI). In**:** red. WOLSZA, K. a kol.: *Myśl teologiczna Josepha Ratzingera – Benedykt XVI.,* Opole 2008.

RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I*. Prjašev : 1927.
RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*. Prjašev : 1927.
RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca III*. Prjašev : 1927.
РУССНАК, Н.: *Primatus Romani Pontificis I. – Приматъ Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis I*. Пряшевъ : 1927.
РУССНАК, Н.: *Primatus Romani Pontificis II. – Приматъ Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis II*. Пряшевъ : 1927.
SOLOVJOV, S. V.: *Una sancta*. Bratislava : Lúč, 2004.
ŠTURÁK, P.: *Dejiny Gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1945 – 1989*. Prešov : Petra, 1999.
Velikij cerkovnyj izbornik. Užhorod : 1925.

Kňaz a vedec Mikuláš Russnák

Vojtech Boháč

Životopis Dr. Mikuláša Russnáka[1]

Abstract: *Great people deserve great respect. The priest, scholar of the theological disciplines and confessor for the faith professor ThDr. Mikulas Russnak belongs to personalities of Greek Catholic Church in Slovakia. His life and his great work incites to the exploration and actualization to the present life of Greek Catholics.*

Pôvod, rodičia, narodenie

Univerzitný profesor ThDr. Mikuláš Russnák pochádzal z kňazskej rodiny. Otec, Pavol Russnák, bol katolíckym kňazom byzantského obradu. Matka Jolana, rod. Brinszky, pochádzala z Varhaňoviec a bola dcérou kňaza.

Mikuláš Russnák sa narodil 30. apríla 1878 v Sopkovciach. Sviatosť krstu a birmovania prijal v Sopkovciach 7. mája 1878. Mal troch súrodencov.

Mladší brat Pavol bol kňazom a doktorom posvätnej teológie. Bol vicerektorom v seminári v Prešove, titulárnym kanonikom a farárom v Závadke. Zomrel 18. marca 1943.

Z dvoch sestier, Gizela bola staršia a Etelka bola mladšia ako Mikuláš. Gizela vstúpila do manželstva s Viktorom Leukaničom, katolíckym kňazom byzantského obradu v Klečenove. Etelka sa vydala za notára Júliusa Szinyei-Merse.

Deti boli vychované v katolíckom duchu, čo je samozrejmé v rodine katolíckeho kňaza.

Rodinná atmosféra zbožnosti a katolicity ostali trvalými hodnotami, ktoré si Mikuláš z rodiny odnášal. Matka Jolana zomrela 7. júna 1898. Otec Pavol zomrel 27. júna 1921.

[1] Porov. RUSSNÁK, M.: Autobiographia. Fragopoli: quam manuscriptum, 1943.

Štúdiá – základná a stredná škola

V roku 1881 Pavol Russnák bol zo Sopkoviec preložený do Ďurďoša. Mikuláš Russnák sa síce narodil v Sopkovciach v humenskom okrese, ale základnú školu v prvom ročníku začal navštevovať ako šesťročný v školskom roku 1884/85 v Ďurďoši, kde chodil aj do druhého ročníka v gréckokatolíckej škole.

Od školského roku 1886/87 pokračoval v Prešove ako žiak tretieho ročníka základnej školy. Tretí ročník ukončil s výborným výsledkom. Štvrtý ročník základnej školy absolvoval v školskom roku 1887/88 tiež v Prešove. Záverečné súhrnné hodnotenie na vysvedčení je: dobre.

Do pamäti malého Mikuláša sa natrvalo vryl rok 1886 – bol to rok jeho prvého svätého prijímania v Ďurďoši. Sväté prijímanie prijal z rúk svojho otca – kňaza.

Po ukončení základnej školy v Prešove nasledovali gymnaziálne štúdiá. V tom čase bolo v Prešove osemročné Kráľovské gymnázium. Mikuláš Russnák do prvej triedy gymnázia nastúpil 30. augusta 1888. Prvý ročník ukončil s veľmi dobrým prospechom.

Od začiatku gymnaziálnych štúdií mal vynikajúci vzťah k jazykom. Celých osem rokov sa vyučoval latinský jazyk a štyri roky grécky jazyk. Nemčina sa vyučovala od tretieho ročníka. Oficiálny maďarský jazyk mu tiež nerobil ťažkosti. V gymnáziu sa vyučoval celých osem rokov rusínsky jazyk, čo absolvoval. Menej horlivý vzťah mal k predmetom prírodovedného zamerania, ale aj tie úspešne zvládol.

Na všetkých vysvedčeniach z gymnázia, ale aj zo základných ročníkov, na prvom mieste je hodnotenie z náboženstva, ktoré je vždy najlepšie. Nemôže uniknúť pozornosti ani záznam na všetkých vysvedčeniach, ktoré sledujú študentov na bohoslužbách. Vždy sa objavuje konštatovanie, že správanie sa študenta Mikuláša Russnáka na bohoslužbách je poriadne, zbožné, presné, horlivé (od 3. až po 8. ročník). Počas celých štúdií na základe rozhodnutia vedenia gymnázia z 13. II. 1889 č. 5392 bol oslobodený od úhrad za štúdium. Nepoberal žiadne štipendium.

Už v týchto rokoch sa zrejme v duši mladého gymnazistu formuje kňazské povolanie. Z domu bol zvyknutý na modlitbu,

ako aj na sebazápor v pôste. Počas gymnaziálnych štúdií býval v Prešove v internáte nazývanom Alumneum, ale určitý čas býval aj na priváte.

Maturita

M. Russnák na Kráľovskom gymnáziu v Prešove študoval v rokoch 1888-1896. Štúdium zavŕšil maturitnou skúškou 13. júna 1896 na tom istom gymnáziu. Maturoval zo siedmych predmetov. Z piatich predmetov s výborným prospechom: maďarský jazyk a literatúra, grécky jazyk a literatúra, dejepis, matematika, fyzika a z dvoch predmetov s dobrým prospechom: nemecký a latinský jazyk. I keď náboženská výuka, zemepis, filozofia, prírodopis a deskriptívna geometria neboli maturitnými predmetmi, uvádzajú sa známky aj z týchto predmetov, ktorými sa dokresľuje celkový študijný profil maturanta. Maturitná komisia zložená zo siedmich členov sa vyslovila, že maturant M. Russnák požiadavkám vyhovel dobre a preto ho vyhlasujú za zrelého pokračovať vo vysokoškolskom štúdiu.

Teologické štúdium, kňazská vysviacka

Mikuláš Russnák sa po maturite prihlásil za bohoslovca prešovského biskupstva. Vtedajší biskup Dr. Ján Vályi v júli 1896 vyhovel jeho žiadosti. Na štúdiá ho biskup Vályi poslal na Teologickú fakultu Kráľovskej univerzity v Budapešti. Duchovná formácia budúceho kňaza prebiehala v ústrednom seminári v Budapešti.

Za riadneho študenta univerzity na teologickej fakulte bol prijatý rektorom univerzity a dekanom teologickej fakulty 2. októbra 1896, čo dosvedčujú svojimi podpismi v indexte univerzitného študenta.

Počas teologických štúdií sa venoval teologickým disciplínam podľa zápisu v indexe: základná bohoveda, biblická archeológia, cirkevné dejiny, biblické štúdiá Starého a Nového zákona, cirkevné právo, morálna teológia, filozofia, pedagogika, pastorálna teológia, kresťanské umenie.

Zvlášť treba spomenúť štúdium hebrejského jazyka – 4 hodiny týždenne v 1. semestri a hebrejskej exegézy tiež 4 hodiny týždenne v treťom semestri. Sýrska a chaldejská reč sa

prednášala v dvoch semestroch po tri hodiny týždenne. Podobne aj arabčina sa prednášala dva semestre po tri hodiny. V druhom roku štúdia, 7. VI. 1898, mu zomrela matka. Na pohrebe sa zúčastnil.

Počas štúdií na univerzite skúšky vykonával presne načas. Z 26 skúšok zapísaných v indexe len štyri sú hodnotené ináč ako výborne. Štúdium na univerzite v Budapešti Mikuláš Russnák ukončil 11. júna 1900 absolutórium.

Pre nedovŕšený vek, potrebný ku kňazstvu, po ukončení štúdia musel čakať na udelenie dišpenzu. Po jeho obdržaní mu prešovský biskup Dr. Ján Vályi udelil všetky svätenia v tomto časovom odstupe:

19. 8. 1900 prijal postriženije,

21. 8. 1900 prijal subdiakonát a 23. 8. 1900 sa stal diakonom,

26. 8. 1900 prijal kňazskú chirotóniu v Prešove ako neženatý muž.

Primičnú svätú liturgiu slúžil 2. 9. 1900 v pôsobisku svojho otca – v Ďurďoši. Na druhý – 3. 9. 1900 slúžil za svoju zosnulú matku, ktorá sa primícií syna nedožila. Po vysviacke od biskupa Dr. Jána Vályiho dostal potvrdenie o všetkých svätení ach a druhým prípisom aj jurisdikciu.

Akademické hodnosti

Mikuláš Russnák na teologické štúdium na univerzitu do Budapešti bol vyslaný s cieľom, aby získal akademický stupeň doktorátu posvätnej teológie. Bol výborným študentom, vytýčený cieľ bol preto reálny. Podľa študijného poriadku teologickej fakulty vykonal predpísané rigorózne skúšky. Nasledovali v tomto poradí:

1. rigorózum: 18. marca 1899 – z biblických vied a z východných jazykov, po ktorom sa stal bakalárom posvätnej teológie.

2. rigorózum: 3. februára 1900 – zo základnej bohovedy a zo špeciálnej dogmatiky, po ktorom dostal licenciát posvätnej teológie.

3. rigorózum: 30. októbra 1900 – z morálnej a pastorálnej teológie, po ktorom sa stal magistrom posvätnej teológie.

4. rigorózum: 17. apríla 1901 – z kanonického práva a cirkevných dejín.

Po úspešnom vykonaní predpísaných skúšok bol v Budapešti ako 23-ročný dňa 20. apríla 1902 slávnostne promovaný na doktora posvätnej teológie. Na teologickej fakulty Univerzity v Budapešti do promócií Mikuláša Russnáka nikto v takom krátkom čase neukončil doktorandské štúdium.

Prešovský biskup Ján Vályi ho 20. januára 1902 poveril prednášať biblické vedy na Teologickej akadémii. Ten istý biskup ho určil aj za profesora morálnej a pastorálnej teológie menovacím dekrétom zo 17. marca 1902. Uvedené disciplíny prednášal len prechodne.

Trvalo prednášal dogmatiku, na čo dostal od biskupa Jána Vályiho dekrét zo dňa 14. 8. 1902. Tým istým dekrétom bol určený aj za riaditeľa gymnázia svätého Jána Krstiteľa. Dogmatiku v Prešove prednášal do apríla 1950, keď gréckokatolícka cirkev bola totalitnou mocou zlikvidovaná.

Pre chorobu Dr. Jozefa Vojtoviča bol 6. 10. 1903 poverený zastupovať ho v prednášaní cirkevného práva. Zároveň dostal poverenie zastúpiť ho ako rektora v ústave svätého Jána Krstiteľa. Zastupovanie trvalo tri semestre. Kvôli chorobe menovaného, zastupovanie bolo dňa 8. 2. 1905 predĺžené.

K úplnosti prehľadu pedagogickej činnosti treba uviesť aj poverenie za katechétu, ktoré dostal dňa 18. 9. 1903 pre gréckokatolíckych študentov v ústave Sancta Maria.

Napriek svojim povinnostiam, vyplývajúcim z mnohých poverení, ktoré dostal od svojho biskupa, nezanedbal ani vedeckú činnosť. Venoval sa primátu rímskeho pápeža, očistcu, epikléze, pochádzaniu Svätého Ducha od Otca i Syna, kňazskej vysviacke v byzantskom obrade, ako aj nedostatkom východného právneho poriadku. Boli uverejnené v rôznych cirkevných a svetských časopisoch v Prešove, v Ľvove, v Budapešti, a napokon vyšli aj knižne. Jedná sa o dielo EGYHÁZJOG (Cirkevné právo), ktoré vyšlo v roku 1915 v Prešove.

Pre svoju vedeckú činnosť upriamil na seba pozornosť aj vedeckej rady Teologickej fakulty v Budapešti, kde sám predtým študoval. Vedecká rada na svojom zasadaní 14. 6. 1914 v Budapešti rozhodla, že Dr. M. Russnák bude vyznamenaný pre

svoju vedeckú a literárnu činnosť vyznamenaním „Doctor Collegiatus.“

V roku 1917 sa stal členom Literárnej spoločnosti kardinála Petra Pázmánya v Budapešti. Obdobnej pocty sa mu dostalo v roku 1936 udelením členstva v Teologicko-literárnej spoločnosti v Ľvove.

Od roku 1902 do roku 1936 prednášal dogmatiku len na prešovskej Teologickej akadémii. V roku 1936 Ministerstvo školství a národní osvěty v Prahe zo dňa 9. septembra 1936 mu dalo na vedomie, že prezident ho vymenoval dňa 13. 8. 1936 za riadneho profesora novootvorenej bohosloveckej fakulte v Bratislave.

K účinkovaniu potreboval kanonickú misiu. Na základe „Nihil obstat“ Svätého stolca potreboval kanonickú misiu od biskupa Dr. Pavla Jantauscha, trnavského apoštolského administrátora. Do úradu univerzitného profesora UK na RK CMBF v Bratislave Mikuláš Russnák nastúpil od 1. októbra 1936. V akademickom roku 1946-47 stál na čele fakulty ako najvyšší akademický hodnostár – vo funkcii dekana. Ako univerzitný profesor pôsobil v Bratislave do 1. X. 1948.

Cirkevné úrady, hodnosti

Po vysviacke menovacím dekrétom biskupa J. Vályiho zo 4. septembra 1900 bol novokňaz M. Russnák menovaný na kaplána farnosti Sósújfalu – Ruská Nová Ves. Principálom mu bol vdp. Michal Lipcsey. Ako kaplán tu účinkoval 13 mesiacov. Počas účinkovania v Sósújfalu zložil dve rigorózne skúšky a bol promovaný na doktora teológie.

Prešovský biskup kaplána z farnosti Sósújfalu dekrétom z 31. októbra 1901 menoval za kaplána vo farnost Sajópetri. Principálom sa mu stal vdp. Alojz Gaganetz.

Od 20. januára 1902 do konca roku 1903 bol vicerektorom seminára a od 17. marca 1902 do konca roku 1903 špirituálom klerikov.

8. októbra 1903 bol vymenovaný za defensora vinculi na súde 1. stupňa. Dňa 21. júla 1924 bol vymenovaný za predsedu súdu – vicarius iudicales, praeses. V tejto funkcii ostal až do roku 1940, keď sa vzdal predsedníctva.

9. decembra 1906 dostal menovací dekrét za assesora – radcu. Roku 1910 bol menovaný za inšpektora diecezálneho školstva.

15. januára 1915 bol povolaný za kanonika magistra a 10. apríla 1916 postúpil na kanonika scholastika. Roku 1918 bol menovaný za generálneho vikára. 15. februára 1926 zaujal štallum kanonika kantora a 17. júla 1928 sa stal kanonikom lektorom. 22. decembra 1928 bol menovaný za preláta jeho svätosti pápeža Pia IX.

Generálny vikár

Spomedzi uvedených cirkevných hodností navyšší bol úrad generálneho vikára. Za generálneho vikára ho vymenoval biskup Štefan Novák od 1. X. 1918.[2] Bolo to v čase vzniku prvej Československej republiky. Biskup Novák po vzniku republiky sa presťahoval do Budapešti a v roku 1922 sa vzdal prešovského biskupstva.

Mikuláš Russnák sa stal generálnym vikárom v čase veľkých spoločensko-politických zmien. Boli to časy ťažké a nepokojné. Jeho účinkovanie ako generálneho vikára možno charakterizovať a zhrnúť do týchto bodov:

1. Postaral sa o duchovné potreby veriacich a kňazov. Veriacim vo farnostiach zariadil misie a kňazom duchovné cvičenia.
2. Po stránke materiálnej zabezpečil kanonikov, profesorov preparandie, urovnal nezrovnalosti aj v zabezpečení kňazov (pomoc z Ameriky od apoštolského administrátora Gabriela Marťáka, bývalého kňaza prešovskej eparchie).
3. Rozhodný postoj pri zachovaní cirkevného poriadku na základe kánonov – pri prekladaní kňazov, ako aj ich uvoľnenia do Ameriky (nik neodišiel bezprávne, ale riadne uvoľnený).
4. Riešenie problémov so zavedením nového, gregoriánskeho kalendára od 24. VI. 1916. Použil aj cirkevné tresty voči neposlušným, či kňazom alebo veriacim.

[2] Signatúry v Biskupskom archíve chýbajú, údaje sú len na základe iných dokumentov a zmienok.

5. Rozhodné odmietnutie miešania sa nekompetentných do cirkevných záležitostí, v čom ho podporil aj apoštolský nuncius v Prahe J. E. Marmaggi a košický biskup A. F. Colbrie.

6. Veľký boj za zachovanie cirkevných škôl v správe cirkvi, z ktorých ani jedna nebola vydaná civilnej školskej správe.

7. Zneškodnenie útokov zo strany odlúčených, emigrantov z Ruska po revolúcii. Vyslanie horlivých kňazov a rehoľníkov na ohrozené miesta.

8. Uvoľnenie rehoľníkov (redemptoristov) a rehoľníc (baziliánok) do eparchie.

9. Úspešné spravovanie základín, ktoré napriek politicko-spoločenským zmenám neutrpeli stratu.

V úrade generálneho vikára zotrval skoro deväť rokov.

Jeho účinkovanie v úrade má dve obdobia:

a) od roku 1918 do 28. 10. 1922 keď viedol biskupstvo samostatne,

b) od 28. 10. 1922 do 20. 2. 1927, keď bol generálnym vikárom novovymenovaného apoštolského administrátora v Prešove – križevackého gréckokatolíckeho biskupstva Dr. Dionýza Nyáradyho.

Veľprepošt a apoštolský pronotár

Po prevzatí vedenia biskupstva J. E. Pavlom Petrom Gojdičom (20. II. 1927) venoval sa profesorskej a vedeckej činnosti, práci v Kapitule a na cirkevnom súde. Po menovaní za univerzitného profesora každý týždeň cestoval do Bratislavy. Vo vedeckej činnosti pokračoval, ale neprerušil ani prácu v ústredí biskupstva v Prešove. Výrazným dôkazom je jeho voľba a menovanie za veľprepošta Prešovskej kapituly dňa 25. 10. 1947. Do hodnosti veľprepošta bol uvedený 7. 12. 1947 biskupom Pavlom Petrom Gojdičom a ten istý veľkňaz ho svojím rozhodnutím zo dňa 15. decembra 1947 vyznamenal právom nosiť mitru.

Na požiadanie prešovského biskupa J. E. Pavla P. Gojdiča bol Mikuláš Russnák pápežom Piom XII. povýšený na apoštolského protonotára. Apoštolská nunciatúra v Prahe to oznámila prešovského biskupovi 4. júna 1948. Vyznanie viery

podľa predpisu vykonal pred pomocným biskupom Dr. Vasilom Hopkom, ktorý bol na tento úkon delegovaný dekanom Apoštolskej protonotárie arcibiskupom Alfonzom Carnici. Ten istý arcibiskup zaslal aj potvrdenie o prijatí vyznania viery nového hodnostára.

O tejto pocte pre Dr. Mikuláša Russnáka sa vie veľmi málo, ani sa zatiaľ nikde neuvádzalo. Bolo to zrejme pre neblahé roky, ktoré pre prešovskú katolícku eparchiu byzantského obradu a pre jej príslušníkov nastali.

Pre Dr. M. Russnáka to bola vysoká pocta, ktorou Apoštolský stolec hodnotil jeho osobnosť a univerzálnu činnosť na cirkevnom poli.

Údel po likvidácii gréckokatolíckej cirkvi[3]

Tragický deň – 28. apríl 1950 – znamenal likvidáciu viditeľných štruktúr prešovského gréckokatolíckeho biskupstva mocenským aparátom komunistického štátu. Prestala existovať navonok jedna životaschopná časť katolíckej cirkvi byzantského obradu. Biskupi, kňazi, rehoľníci, rehoľnice, bohoslovci, veriaci boli zaistení, deportovaní do koncentračných táborov a miest, mnohí hneď aj uväznení.

Prof. Mikuláš Russnák mal v Prešove vlastný dom. Od 28. apríla 1950 jeho dom strážili členovia tajnej služby. Strážili dom, ale prichádzajúcich a odchádzajúcich nelegitimovali. Aj Mikuláš Russnák mohol vychádzať, ale nechodil nikde, lebo katedrála už bola v rukách pravoslávnych, slúžiť už nesmel. Domáca väzba trvala od 28. apríla do 18. mája 1950. Dňa 18. mája večer o 22.00 hodine prišli po Mikuláša Russnáka. Po oznámení, že má ísť s políciou, kľudne povedal: „Počkajte, oblečiem sa, pôjdem s vami.“ Zabalil domáce veci a šiel na políciu. Bol odvezený do Podolínca do sústreďovacieho tábora – kláštora redemptoristov. Z Podolínca ho zobrali do väzenia v Hlohovci, kde v auguste

[3] Uvedená časť bola spracovaná na základe osobného svedectva vd. Šarloty Hučkovej, rod. Szinneyi-Mersze, bytom v Prešove na Železničiarskej 6. Pani Hučková je vdova po gr. kat. kňazovi Ladislavovi Hučkovi, a matka pražského gréckokatolíckeho exarchu Mons. Doc. ThDr. RNDr. Ladislava Hučka, PhD. V roku 1948 ako ako príbuzní sa prisťahovali aj s rodinou k M. Russnákovi, aby mu kvôli nadmernosti nezobrali byt.

slávil 50. výročie kňazstva. Po Hlohovci bol v Báči. Z Báče ho chceli príbuzní zobrať domov, ale štátne úrady žiadosť zamietli.

Smrť a pohreb[4]

Dňa 26. novembra 1954 ráno pred svätou liturgiou ho zastihla nevoľnosť a bol prevezený do nemocnice v Bratislave s porážkou na pravú stranu. Zomrel v bratislavskej nemocnici 2. decembra 1954.

Pohreb sa konal v Bratislave na Martinskom cintoríne 4. XII. 1954 za účasti veriacich i niektorých kňazov v civile. Pochovával ho trnavský generálny vikár Leopold Adamčík. Obrad prebehol bez rušivého zásahu bezpečnostných síl, nakoľko bol pochovaný nie na východe Slovenska, ale v Bratislave, kde sa vlastne masovej účasti nemuseli obávať.

Druhý príchod Pána a vzkriesenie tela očakáva telo Mikuláša Russnáka na Martinskom cintoríne v Bratislave.

Diela Dr. Mikuláša Russnáka

Súhrn dogmatického diela

Prvé dogmatické dielo M. Russnáka bolo doktorskou dizertáciou. Od jej obhájenia je celá pedagogická činnosť spätá s prednášaním dogmatiky na Teologickej akadémii v Prešove a na teologickej fakulte UK v Bratislave. Počas účinkovania v Bratislave a v Prešove vydával dogmatické práce v rokoch 1936 – 1944.

Dogmatické práce sú vypracované na základe prísnej katolíckej vierouky. Na základe encykliky pápeža Pia XI. Rerum Orientalium studii z 8. IX. 1928 sú obohatené aj o pohľad, ako danú otázku vykladá odlúčený kresťanský Východ. V dobe, v ktorej vznikli diela M. Russnáka, to bol nesporný „ekumenický“ prínos vo vednom odbore dogmatiky.[5]

---

[4] Osobné svedectvo vdovy Šarloty Hučkovej.

[5] *Dogmatické diela*: A szentléleknek a Fiú Istentől, Budapesť, 1901; Pravoslavno katoličeskoje bohoslovie; Katolikus hittan; Purgatorium et Ecclesia Orientalis, Fragopoli 1937, str, 209; A purgatorium és a Keleti Egyház Budapest 1913, str. 151; De Indulgentiis, Fragopolis, 1944, str. 287; De

Súhrn morálneho diela

Práce morálneho obsahu autor spracoval počas a po II. svetovej vojne v rokoch 1942-1948. Spomínané obdobia boli časom, keď bolo treba upevniť v srdciach Boží poriadok aj po stránke cirkevného poriadku, založeného na Božom zjavení. Uvedené morálne diela rozhodne k uvedenému cieľu prispeli.[6]

Súhrn právnického diela

Práce s cirkevnou právnickou tematikou môžeme zadeliť do troch skupín.

Prvú skupinu tvoria práce v súvislosti s novým kódexom CIC 1917 pre latinskú Cirkev. Práce prvej skupiny berú do úvahy vzťah kódexu aj k Východnej katolíckej Cirkvi. Patria tu práce: 34/85, 41/92, 42/93, 43/94, 44/95, 51/135, 52/136, 53/137.

Druhú skupinu tvorí šesť zväzkov doslovného prepisu CIC 1917 od 35/86 do 40/91.

Tretiu skupinu tvoria práce k navrhovaným kánonom pre Východnú katolícku Cirkev v piatich zväzkoch od 45/96 až po 49/100. K tretej skupine patrí aj č. 50/101 – plán na uvedenie Crebrae allatae sunt do života v Prešovskom biskupstve.

---

procesione Spiritu Sancti a Filioque, Fragopolis, 1938, str. 367; De Deo Uno, Bratislava, 1941, str. 205; De Deo Triuno, Fragopoli, 1941, str. 196; Boh Stvoriteľ, Fragopoli, 1942, I. zv., str. 184; Boh Stvoriteľ, Fragopoli, 1942, II. zv., str. 378; De Deo Redemptore I., Fragopoli 1943, str. 120; De Deo Redemptore II., Fragopoli 1943, str.131; De Deo Redemptore II., Fragopoli 1943, str, 131; De Deo Redemptore III., Fragopoli, 1943, str. 209; De Deo Redemptore IV., Fragopoli, 1943, str. 172; Mariológia, Fragopoli, 1936, str. 409; De ratia divina Tomus II., Prešov, 1941, str. 238; De Deo sanctificare I., Fragopoli, 1942, str. 215; De Deo Terminatore, Fragopoli, 1941, str. 296; Primat rimskaho otca I., Prjašev, 1927; Primat rimskaho otca II., Prjašev, 1927, 727 (I.+II.); De primatu romani pontificis; Mariologia; De primatu Romani Pontificis I., De primatu Romani Pontificis II., De primatu Romani Pontificis III.

[6] *Morálne diela*: De libertate et indeaendentia Ecclesiae, Prešov, 1942, str. 130; Simonia, Prešov, 1942, str. 180; Könyvismertetés: V. Tower: Illem kódex papok és szerzetesek számára I. és II. kötet, Prešov, 1947, str. 213; Adnotationes historicae de fasciculo in honorem conscripto Excmi et Rdmi Domini Episcopi Pauli Gojdič iubilaeum in annum ordinationis suae agentis vigesimum, Fragopoli, 1947, str. 191; Gáspár Ferenc: A Föld körül, Prešov, 1947, str. 437; Citata. Ordine alphabetorum ex fontibus literarum; Facetiae, Prešov, 1948, str. 430.

Všetky práce, či už vzájomný vzťah dvoch právnych systémov alebo relácie ku kánonom pre Východnú katolícku Cirkev prispeli k vycibreniu právnych noriem, ktoré dnes sú platné pre Latinskú Cirkev od 27. novembra 1983 a pre Východné katolícke cirkvi od 1. októbra 1991.[7]

Súhrn biblického diela

Najznámejšie preklady Biblie, ktoré sa používajú v Cirkvi, viedli autora k porovnaniu vernosti prekladu do staroslovienčiny so Septuagintou, z ktorej bola preložená do staroslovienčiny a s Vulgátou, ktorá je najznámejším prekladom do latinčiny. Autor s potešením prišiel k záveru, že starosloviensky text je verným prekladom, ktorý vystihuje zodpovedajúce pojmy z biblických jazykov. Autor svojou prácou zaplnil trinásť zväzkov. Dva zostávajúce zväzky sú heslá zo Starého a Nového zákona na lepšiu orientáciu vo svätom Písme.

Biblické dielo M. Russnáka dokazuje jeho všestrannosť v biblických vedách. Mal však na zreteli aj konkrétny praktický súvis svojho diela so životom: k prekladu, ktorý denne užíval pri čítaniach zo sv. Písma ako aj praktickú pomôcku, najmä pre kázne, zostavením hesiel zo sv. Písma.[8]

---

[7] *Právnické diela*: CJC respectu habito edendi pro iure Ecclesiae Catholicae orientali CJC, Prjašev, 1929, str. 146; Codex Iuris Canonici I.-IV. zv.; CIC Pii papae XI. Auctoritate promulqatus, Tomus VII., Az úi kánonkódex és az Egyház jogfegyelme, Eperjes, 1918, str. 151; Codex CIC – Tomus IX. – Fragopolitanae, 1931; Historia Codicis CIC pro disciplina Ecclesia orientali iussu Summi Pontificis Pii Romanorum Pontificum XI. edendi, Fragopolitanae, 1932, str. 303; Historia Codicis CIC. Proiectum Incl. Comissionis Romanae de Canonibus inde a 144 bis usaue 725 Quinauincties, Fragopolitanae, 1933, str. 303; Historia Codicis CIC. Proiectum Incl. Comissionis Romanae de canonibus indea 726 usque ad canonem 1153, Fragopolitanae, 1934, str. 157; Historia Codicis CIC. Proiectum Incl. Comissionis Romanae de canonibus a 1154-1551, Fragopolitanae, 1935, str. 369; Corpus Iuris Canonici Tomus XIX erlustrans fata codificationis Orientalis Prešov, 1936, str. 447; Corpus Iuris Canonici, Volumen XV., Fragopoli, 1936, str. 224; Ius Matrimoniale seu Disciplina Sacramenti Matriomonii pro Ecclesia Orientali Fragopoli, 1949, str. 192; Egyházjog, Eperjes, 1915, str. 907.

[8] *Biblické diela*: Libri S. Scripturae sub respectu lectionum variantium, Fragopoli, 1941, str. 406; Lectiones variantes inter Vulgatam. Septuagintam LXX et textum Staroslavicum I., Fragopoli, 1939; Idézetek tára, Idézetek az

Súhrn homileticko-pastorálneho diela

Homileticko-pastorálne dielo M. Russnáka zaberá 22 zväzkov. Zároveň sú to nové tituly. Veľká väčšina je venovaná homíliam. Spolu je ich 215. Dajú sa rozdeliť do dvoch skupín:

1. cirkevný rok: 73/129 – 78/134

2. dogmatické homílie: 79/167 – 88/176; 70/38 – 72/40.

1. Cirkevný rok obsahuje kázne na sv. Štyridsiatnicu – Veľký pôst – pôstny triod, na kvetný triod – od Paschy po Zoslanie Sv. Ducha – Päťdesiatnicu, na nedele po Zoslaní Sv. Ducha, sviatky svätých, Pána a Bohorodičky, ako aj príležitostné a pohrebné.

2. Dogmatické homílie obsahujú homílie, ktorých podkladom sú vieroučné pravdy. Vo svojej zostave sledujú dogmatiku: o jednom Bohu, o Trojici, o stvorení, o vykúpení, o posvätení človeka a eschatológii. Eschatológii venoval autor 17 príhovorov.

Ostatné témy predniesol v 10-12 príhovoroch. Kázne vznikali od roku 1913 do roku 1943.

Obsiahle dielo o sviatosti pokánia svedčí o citlivosti autora pre čisté srdce kresťana katolíka. V diele ponúka všetky a pre všetkých pohľady, ako zachovávať čisté srdce skrze sviatosť pokánia.

Uvedené pohľady svedčia o M. Russnákovi ako o kňazovi, ktorý sa neodtrhol od života v cirkevných spoločenstvách, hoci sám bol len dva roky pastoračným kňazom – kaplánom. Mal na zreteli všestranný Boží dar, ktorého sa mu dostalo a zveľaďoval ho aj po homileticko-pastorálnej stránke.[9]

Újszövetségből I. zv., Prjašev, 1935, str. 713; Idézetek tára, Idézetek az Újszövetségből II zv., Prjašev, 1936, str. 567.

[9] *Homileticko-pastorálne diela*: Sacramentum poentientiae, Eperjesini, 1913, str. 321; Propovedi I. zv., Propovedi II. zv., Propovedi III. zv.; Szentbeszédeka bőjti és húsvéti triódionra, Eperjes, 1914, str. 240; Halotti szentbeszédek, Eperjes, 1914, str. 213; Ünnepi Szentbeszédek, Eperjes, 1914, str. 242; Vasárnapi szentbeszédek, Eperjes, 1913, str. 345; Nagybőjti szentbeszédek, Eperjes, 1913, str. 290; Mária beszédek és alkalmi prédikációk, Eperjes, 1913, str. 293; Dogmatica in sermonibus, Fragopoli, 1933-1940; De Deo Uno, 12 kázní, Prešov, 1934, str. 130; De Sanctissime Trinitate, 10 kázní, Eperjes, 1934-1935, str. 126; De Deo Creatore I. (O stvorení sveta), 11 kázní, Prešov, 136, str. 138; De Deo Creatore II. (O človeku a dedičnom hriechu), 10 kázní, Prešov, 1937, str. 138; De Deo Redemptore (Ježiš Kristus), 10 kázní, Eperjes, 1938, str.

Súhrn historického diela

Historické diela autor napísal príležitostne. Svedčí o tom aj malý počet práce v počte tri. História nebola odborom, ktorému by sa venoval vedecky a systematicky. Historické dielo o Prešove však obsahuje mnohé údaje, ktoré v iných publikáciách sa nevyskytujú. Podobne dielo o Alumneu, o živote prešovského biskupa Dr. Jána Vályiho a o doktorskej hodnosti. Údaje, ktoré inde sa nenachádzajú, tvoria hodnotu – prínos – historických kníh M. Russnáka.[10]

Súhrn asketického diela

Asketické dielo je svojím rozsahom jedno z najmenších, čo sa týka počtu zväzkov. Dokazuje však, že autor bol všestranne činný a neuzatváral sa pred nijakou činnosťou pre spásu nesmrteľných duší.[11]

Súhrn jazykovedného diela

Za veľmi významnú treba považovať cirkevnoslovanská gramatiku, ktorú autor zostavil na základe prednášok pre bohoslovcov v Prešove. Ruské slová v maďarskom jazyku a latinská moderná lýra sú dôkazom vysokej intelektuálnej úrovne autora. Zároveň demonštruje ochotu autora zaoberať sa témami, ktoré sú aktuálne.[12]

135; Mariologia (Mária), 10 kázní, Prešov, 1939, str. 163; De Deo Sancificatore I. (O milosti), 10 kázní, Prešov, 1938, str. 151; De Deo Sancificatore II. (O sviatostiach), 10 kázní, Eperjes, 1939, str. 156; Cultus Sanctissimae Eucharistie apud Orientales III., Fragopoli, str. 181; De Deo Sanctificatore (O modlitbe IV.), 10 kázní, Eperjes, 1939, str. 145; Res eschatologicae (O posledných veciach človeka), 17 kázní, Fragopoli, 1933, str. 151; Az szentségekról. Prešov, 1938, str. 151

[10] *Historické diela*: Titulus Diocesis Nostrae: „Fragopolitanae“, Fragopoli, 1942, str. 205; Amerikai viszonyaink I., Eperjes, 1932, Dr. Vályi János II.; Alumneum története, Eperjes, 1907, str. 106; A doktori méltóság jelvényei, Eperjes, 1919, str. 60

[11] *Asketické diela*: Örök igazágok, Prešov, 1936, str. 356; Excercitia sacra, Fragopoli, 1933, str. 259

[12] *Jazykovedné diela*: Lingua staroslavice I. a II. zv., Fragopoli, 1941, str. 296; Русския слова вь мадьрскомъ языки, Пряшевъ, 1932, str. 282; Lyra latina moderna, Fragopoli, 1943, str. 227.

Súhrn rozličného diela

Rozličné iné diela M. Russnáka je nemožné charakterizovať, ani dať jednoznačnú charakteristiku práve pre veľkú rozmanitosť. Dotýka sa aktuálnych otázok vo všetkých smeroch spoločenského aj cirkevného života v Tractatus varii. Veľmi podnetným je trojzväzkové dielo o gréckokatolíkoch.

Za celkom nové treba považovať poznanie M. Russnáka, že vplývať na verejnosť je najúčinnejšie cez médiá. Založil spoločenský týždenník Feldivék, ktorého bol dva roky šéfredaktorom – v rokoch 1911-1912. Programom novín, vychádzajúcich každý piatok bola „reprezentácia gréckokatolíckych záujmov v médiách.“[13]

Súhrn liturgického diela

Liturgické dielo Mikuláša Russnáka je rozsiahle. Obsahuje 53 zväzkov. Venuje sa v nich rozličným rovinám, dotýkajúcich sa liturgie. Rieši problematiku dogmaticko-liturgickú o epikléze (Epiklézis), ako aj vysvetľovanie troch byzantských liturgií (sv. Jána Zlatoústeho, sv. Bazila Veľkého a Gregora Bohoslovca). Z pastoračno-liturgického hľadiska predniesol celú sériu homílií o liturgickom roku, o pôste, o náplni s menami svätých, dokonca paralerne uvádzajúcich miesto v západnom liturgickom kalendári. [14]

---

[13] Felvidék č. 1 zo 6. mája 1910;
Rozličné diela: Autobiographia, Fragopoli, 1943, str. 142; Životopis „Biographia imaginibus contenta, 1947; Adatok nagy emberkeről I.Prešov, 1948, str. 689 spolu; Adatok nagy emberkeről II., Prešov, 1948; Adatok nagy emberkeről III., Prešov, 1948; A mi közállaptaink I. – IV., Prešov, 1949; Статы и доклады, Пряшевъ, 1932, str. 321; Tractatus varii I. – XXII.; Ordinationes, Fragopoli, 1931, str. 287; Conscriptae atque editae a me tamquam, Vicario Dioec, Fragopolitanae; Közügyeink fejezetei I., zv., Eperjes, 1913, str. 382; Közügyeink fejezetei II., zv., Prešov, 1932, str. 321; Tanulmányok a görögkatolikuskról (három kötet), Eperjes, 1944, str. 484; Naptáregyesítés, Eperjes, 1918, str. 181; Feldivék od 6. mája 1910 do 31. decembra 1911; Index, Fragopoli, 1949.

[14] *Liturgické diela:* Епиклизись, Пряшевь, 1926 (tlačou Prešov 1926); A Keleti Egyház miséi *rukopis:* Eperjes, 1910, str. 345, *vydané:* Budapest. 1915, str. 267; Toržestvo svjataho liturgizovania, Prjašev, 1948 str. 486; Cultus Sanctissimae Eucharistiae apud Orientales, Fragopolis, 1934 str. 287.; Disciplina genuflectendi Eclesiae Catholicae iuxta Ritum Orientalem, Fragopoli, 1938, str, 176.; De modo agendi nostrorum in libando Sacrum,

Fragopoli, 1942, str. 145; Festum Regnis Christi et Orientales, Fragopoli, 1935, str. 529; Breviarum Orientalium, Fragopoli, 1933, str. 278; Disciplina ieiunandi Ecclesiae catholicae secundum ritum orientalem, Fragopoli, 1929, str. 182; Martyrologium Orientale, Fragopoli, 1944, str. 278; Martyrologium Orientale, Anno Domini 1946, str. 291; Martyrologium Orientale T. II. Fragopoli, 1944, str. 306; Martyrologium Orientale T. II. Fragopoli, 1944, str. 306; Martyrologium Orientale II. zv. , Fragopoli, 1945, str. 297; Martyrologium Orientale XI. zv., Fragopoli, 1946, str. 277; Martyrologium Orientale T. II, Fragopoli, 1944 str. 306; Martyrologium Orientale III. zv., Fragopoli, 1946, str. 296; Martyrologium Orientale XII. zv., Fragopoli, str. 296; Martyrologium Orientale III., zv. č. 108, Fragopoli, 1944, str. 513; Martyrologium Orientale III., zv. č. 109, Fragopoli, 1944, str. 513; Martyrologium Orientale T. IV., Fragopoli, str. 196; Martyrologium Orientale IV., T. Fragopoli, 1945, str. 234; Martyrologium Orientale XII., T. Fragopoli, 1946, str. 273; Martyrologium Orientale T. V., Fragopoli, 1944, str. 214; Martyrologium Orientale; Martyrologium Orientale; Martyrologium Orientale V., Fragopoli, 1945, str. 204; Martyrologium Orientale XIV., Fragopoli, 1946, str. 238; Martyrologium Orientale VI., Fragopoli, 1945, str. 159; Martyrologium Orientale XV., Fragopoli, 1946, str. 223; Breviarum Orientale VII., Fragopoli, 1945, str. 173; Breviarum Orientale XVI., Fragopoli, 1946, str. 260; Martyrologium Orientale, Anno Domini, 1946, str. 291; Martyrologium Orientale XI., zv. Fragopoli, 1946, str. 277; Martyrologium Orientale XII., T. Fragopoli, 1946, str. 296; Martyrologium Orientale XII., T. Fragopoli, 1946, str. 273; Martyrologium Orientale XIV, Fragopoli, 1946, str. 238; Martyrologium Orientale XV., Fragopoli, 1946, str. 223; Breviarum Orientale XVI., Fragopoli, 1946, str. 260; Martyrologium Orientale XVII., Fragopoli, 1946, str. 369 Index sanctorum Omnium in Martyrologio Orientali registratorum alphabeticus plenu; Data martyrologii romani extracta celeberiam zv. XVIII., Fragopoli, 1944, str. 112; Index Sanctorum; Cultus Sanctissime Deigenetricis et semper Virginis Mariae in Ritu Orientali, Tomus II. et III., Fragopoli, 1938, str. 549; Псалтыръ съ азучнымъ рядомъ самыхъ стихов его, Пряшевъ, 1932, str. 270; Martyrologium Orientale XX., Fragopoli, 1947, str. 326; Data Sanctorum in Martyrologiis contenta sice Orientali sine Occidentali specialia; Argumenta doctrinae revelatae ex testimonio Ecclesiae Catholicae liturgico, 3 zväzky, Fragopoli, 1939, str. 311; A szentelményekről, Prešov, 1939, str. 174; Az embereknek a szent áldozás által való megszenteléséről, Prešov, 1940, str. 163; I. zv. Editiones librorum liturgiae et vesperum et matutinarum. Crypto-Ferratenes 1940-1941, Fragopoli 1942, str. 203; II. zv. Editiones librorum liturgiae et vesperum et matutinaroum. Crypto-Ferratenes 1940-1941, Fragopoli 1942, str. 163; Liturgikon seu Služebnik, Fragopol, 1944, str. 186; Молитевник Пряшевъ, 1913, str. 262; Euchologion, Budapest, 1910, str. 530; Relatio de libris liturgicis respectu habito proiectorum Incl. Comissionis Leopoliensis T. II..., Fragopoli, 1935, str. 156.

Súhrnný počet diela podľa jednotlivých teologických disciplín:

1. Rozličné	40
2. Dogmatické	26
3. Hom. pastorálne	22
4. Biblické	20
5. Právnické	20
6. Morálne	7
7. Jazykovedné	4
8. Historické	3
9. Asketické	2
Spolu	139

Súhrnný počet diel podľa jednotlivých titulov:

1. Rozličné	40
2. Hom.- pastorálne	22
3. Dogmatické	20
4. Biblické	15
5. Právnické	11
6. Morálne	7
7. Jazykovedné	4
8. Historické	3
9. Asketické	2
Spolu	124

Záver

K spoznávaniu prof. Mikuláša Russnáka je potrebná podrobnejšia znalosť jeho koreňov: rodiny, výchovy, štúdiá a najmä činnosť po kňazskej vysviacke. Dopomôžu záujemcovi vidieť podnety pre rozsiahle vedecké dielo tejto významnej osobnosti a zároveň získať podnet k ďalšiemu štúdiu jeho diela

s možnými implementáciami do súčasných smerov v jednotlivých teologických disciplínach.

prof. ThDr. Vojtech Boháč, PhD.
Katedra systematickej teológie
GTF PU v Prešove
bohacvoj@unipo.sk

Zoznam použitej literatúry

Všetky diela Dr. Mikuláša Russnáka. Diela sú uvedené v poznámkovom aparáte.

Sviatok Krista Kráľa v byzantskom liturgickom roku podľa Mikuláša Russnáka

Monika Slodičková

Abstract: *Submitted work consists of the analysis of the work of professor Mikuláš Russnák on the Feast of Christ the King „Festum Christi Regis et Orientales". It reveals the existence of the title „the King" in Holy Scripture and in the Eastern liturgical books like the Liturgicon, Euchologion, Horologion, Psalter, Octoechos, Triodion and Menaion. The work also describes project of the Feast of Christ the King in the Byzantine Rite, like it was suggensted by Mikuláš Russnák in 1935. Pope Pius XI instituted the Feast of Christ the King in 1925.*

Univerzitný profesor Mikuláš Russnák vo svojom diele o Kristovi Kráľovi hneď na začiatku v paragrafe 1 s názvom **„Sviatok Krista Kráľa vo Východnej cirkvi"** predstavuje fakt, že v meste Ríme a vo svete je známe, že Pius XI., rímsky pontifex., správca Kristovej cirkvi, 11.XII.1925 vydal encykliku „Quas primas" pre patriarchov, arcibiskupov, biskupov a všetkých ostatných miestnych správcov, ktorí zdieľajú pokoj a príslušnosť k apoštolskému stolcu, aby medzi ľudom zažiarila nádej na zaistený mier (pokoj) – nariadil všeobecne, že má byť slávený sviatok Krista Kráľa v poslednú nedeľu mesiaca októbra.[1]

Ďalej M. Russnák pokračuje samotnou analýzou encykliky „Quas primas", ktorá je zadelená do pätnástich menných častí, poradím ktorých sa profesor Russnák aj riadi. V úvode encykliky pápež Pius XI. konštatuje, čo vyberá ako dôležité aj profesor Russnák, že od samého začiatku svojho pontifikátu všetkých svojimi nariadeniami napomínal, že pokoj Kristov je potrebné

[1] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 1.

hľadať v Kristovom kráľovstve, lebo k dohode a upevneniu mieru niet účinnejšieho prostriedku ako obnova Kristovej vlády.

V prvej časti encykliky s názvom „Milostivý rok je hlásateľom Kristovho kráľovstva“ Pius XI. vyznáva, že on sám bol naplnený potešením, keď v Chráme sv. Petra, po vyhlásení šiestich vyznávačov a panien za svätých, nesmierne množstvo veriacich prevolávalo pri ďakovnom chválospeve: „Ty si Kráľ slávy, Kriste!“ Okrem toho na tento jubilejný rok pripadlo šesťnásťtisté výročie Nicejského snemu (325), ktorý slávnostne vyhlásil a ako článok viery predložil jednopodstatnosť jednorodeného Syna s jeho Otcom. Tento snem tiež vložil do Vyznania viery slová: „A jeho kráľovstvu nebude konca.“ Pretože tento svätý rok mnoho prispel k oslave Kristovho kráľovstva, zakončíme ho tým, hovorí Pius XI., že zavedieme do cirkevnej liturgie zvláštny sviatok Pána nášho Ježiša Krista Kráľa.[2]

Z druhej časti „Náuka o Kristovom kráľovstve“ profesor Russnák vyberá, že podľa pápeža Pia XI. je zvykom nazývať Krista Kráľom pre najvyššiu dokonalosť, ktorou vyniká nad všetkými tvormi. Týmto spôsobom je Kristus Kráľom nad rozumom človeka (lat. *in mentibus hominum*), pretože on je pravda sama a všetci ľudia musia od neho čerpať pravdu a poslušne ju prijímať. Kristus je Kráľom nad vôľou človeka (lat. *in voluntatibus hominum*), pretože Kristus svojím vnútorným vedením a vnuknutím podrobuje našu slobodnú vôľu svojej vôli, a tým nám dodáva nadšenie k najušľachtilejším úkonom. Kristus je Kráľom sŕdc pre svoju *„lásku, ktorá presahuje každé poznanie“* (Ef 3, 19). Je zrejmé, že kráľovské meno a kráľovská moc prináleží Kristovi ako človeku i vo vlastnom slova zmysle (lat. *dignitas enim regalis Christo Domino propria vindicatur verbi significatione*).[3]

---

[2] Porov.: 1. Milostivý rok je hlásateľom Kristovho kráľovstva. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 1 – 2. et Porov.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana.* Warszawa : Te Deum, 2001, s. 6 – 7. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 1 – 2.

[3] Porov.: 2. Náuka o Kristovom kráľovstve. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 2 – 3. et

V tretej časti s názvom „Kristovo kráľovstvo vo Svätom písme“ analyzuje Pius XI., čo aj prezentuje Mikuláš Russnák, že na mnohých miestach vo Svätom písme sa dočítame, že Kristus je Kráľ. Kristus totiž je predurčený ako Vládca pochádzajúci od Jakuba (Num 24, 19); bol pomenovaný Kráľ, od Otca bol ustanovený nad Sionom – svätým vrchom (Ž 2, 6) a jeho kráľovstvu nikto nepopíše hranice (Ž 71, 8) a vytrvá až naveky (Iz 9, 7), tak ako kráľ predpovedal (Jer 23, 5), má vládnuť až na veky (Dan 2, 44).

Táto náuka o Kristovi Kráľovi je potvrdená aj na stránkach Nového zákona. Archanjel zvestuje Panne, že porodí syna, ktorému dá Pán Boh trón Dávida, jeho otca; ten bude vládnuť nad potomstvom Jakubovým na veky a jeho kráľovstvo bude bez konca (Luk 1, 32 – 33). Kristus sám vydáva svedectvo o svojom kráľovstve: keď hovorí vo svojej poslednej reči k ľudu o odmenách a trestoch, ktorých sa dostane dobrého a zlého pre celú večnosť; keď odpovedá rímskemu miestodržiteľovi, ktorý sa verejne pýta, či je kráľom; alebo keď po svojom zmŕtvychvstaní zveruje apoštolom úrad učiť a krstiť všetky národy; skrátka kedykoľvek sa naskytla vhodná príležitosť, sám seba nazýval kráľom (lat. *sibi Regis nomen attribuit*) (Mt 25, 31 – 40) a verejne sa vydával za kráľa (lat. *se Regem esse palam confirmavit*) (Jn 18, 37) a slávnostne prehlásil, že je mu daná všetka moc na nebi i na zemi (lat. *datam sibi esse omnem potestatem in caelo et in terra*) (Mt 28, 18). Čo iné je vyjadrené týmito slovami, než veľkosť jeho moci a nekonečnosť jeho kráľovstva?

Nemôžeme sa teda čudovať, že Ján ho nazýva „vládcom nad pozemskými kráľmi“ (lat. *princeps rerum terrae*) (Zjv 1, 5), a že sa zjavil apoštolovi vo videní o konci sveta, ako má na svojom plášti vo výške bedier napísané: „Kráľ kráľov a Pán pánov“ (lat. *Rex regum et Dominus dominantium*) (Zjv 19, 16)? Veď Krista Otec „ustanovil dedičom všetkého“ (lat. *constutuit heredem universorum*) (Hebr 1, 2), musí teda kraľovať, až kým na konci

---

Porov.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana.* Warszawa : Te Deum, 2001, s. 8 et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 2.

sveta nepoloží všetkých nepriateľov pod nohy Boha a Otca (1 Kor 15, 25).[4]

Mikuláš Russnák sa ďalej odvoláva na encykliku „Quas primas“ a zdôrazňuje, že je potrebné učiť o Kristovej kráľovskej dôstojnosti a moci. To je zahrnuté v piatej časti encykliky s názvom „Základ Kristovej kráľovskej dôstojnosti“. Jeho kráľovská moc sa zakladá na tom podivuhodnom spojení, ktoré nazývame hypostatickým (lat. *hypostaticae*). Kristus je naším Kráľom nielen právom svojho zrodenia, ale tiež právom, ktoré nadobudol svojím vykupiteľským dielom, veď *„boli sme vykúpení nie porušiteľným striebrom alebo zlatom, ale drahou krvou Krista, bezúhonného a nepoškvrneného Baránka“* (1 Pt 1, 18 – 19). Neprináležíme už sebe, pretože Kristus nás kúpil za veľkú cenu (1 Kor 6, 20).[5]

Zo šiestej časti „Povaha Kristovho kráľovstva“ vybral profesor Russnák dôležitý fakt, ktorý zdôraznil tiež Pius XI., že Kristovo kráľovstvo obsahuje trojakú moc, bez ktorej by žiadne kráľovstvo nebolo mysliteľné. Ježiš Kristus je náš zákonodarca, ktorého sú všetci povinní poslúchať (Mk 16, 15 – 16). Moc sudcu dostal Ježiš od Otca (Jn 5, 22) a má právo odmeňovať a trestať ľudí počas ich pozemského života. Kristus má tiež moc výkonnú, pretože všetci ľudia sú povinní poslúchať jeho zákony, vzpurným hrozia tresty, ktorým nikto nemôže uniknúť.[6]

Siedma časť s názvom „Kristovo kráľovstvo sa vzťahuje zvlášť na duchovné záležitosti“ nám pripomína, že Kristova

---

[4] Porov.: 3. Kristovo kráľovstvo vo Svätom písme. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 3 – 4. et Porov.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana.* Warszawa : Te Deum, 2001, s. 9 – 11. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 3 – 4.

[5] Porov.: 5. Základ Kristovej kráľovskej dôstojnosti. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 5. et Porov.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana.* Warszawa : Te Deum, 2001, s. 11 – 12. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 4.

[6] Porov.: 6. Povaha Kristovho kráľovstva. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 6. et Porov.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana.* Warszawa : Te Deum, 2001, s. 12 – 13. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 4.

kráľovská moc sa rozprestiera nad všetkých ľudí a nad všetky národy, pretože je len jediný prameň šťastia pre jednotlivca i pre spoločnosť: *„A v nikom inom niet spásy, lebo niet pod nebom iného mena, daného ľuďom, v ktorom by sme mali byť spasení“* (Sk 4, 12). „Preto tí, ktorí riadia národy, nech sami i so svojím ľudom neodopierajú verejne preukazovať Kristovej vláde (lat. *imperio Christi)* povinnú úctu a poslušnosť, ak si chcú zachovať naplno svoju autoritu a povzniesť blaho a šťastie svojej krajiny.“

Pius XI. napísal na začiatku svojho pontifikátu encykliku „Ubi arcano“ (23. decembra 1922) o veľkom úpadku autority a úcty k predstaveným, ktoré je aktuálne i pre dnešnú dobu: „Ak je Boh a Ježiš Kristus vyhostený zo zákonodarstva a z verejného života, a keď sa už neodvodzuje autorita od Boha, ale od ľudí, potom sa stalo, že boli vyvrátené i základy autority, pretože bol odstránený hlavný dôvod, prečo majú jedni právo porúčať, a druhí povinnosť poslúchať. Potom sa musela otriasť celá ľudská spoločnosť, pretože už nemala žiadne pevné opory a záštity.“[7]

Ôsma časť „Požehnanie plynúce z Kristovej kráľovskej vlády“ konštatuje, čo analyzuje aj M. Russnák, že predchodca Pia XI., Lev XIII., pred dvadsiatimi piatimi rokmi v encyklike „Annum sanctum“ (25. mája 1899) predniesol tieto slová: „Aké šťastie by zavládlo na svete, keby sa všetci jednotliví ľudia, rodiny i štáty nechali riadiť Kristom. Potom konečne bude možné vyliečiť toľko rán; potom právo nájde svoju predošlú autoritu, obnoví sa krásny pokoj, klesnú meče a zbrane vypadnú z rúk, keď všetci ochotne príjmu Kristovu vládu a budú ho poslúchať, a každý jazyk bude vyznávať, že Pán Ježiš Kristus je v sláve Boha Otca (lat. *Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris*).“[8]

---

[7] Porov.: 7. Kristovo kráľovstvo sa vzťahuje zvlášť na duchovné záležitosti. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 7 – 8. et Porov. *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana.* Warszawa : Te Deum, 2001, s. 13 – 16. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 5.

[8] Porov.: 8. Požehnanie plynúce z Kristovej kráľovskej vlády. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 9. et Porov.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej*

„Dôvody pre zavedenie sviatku Krista Kráľa“ sú v deviatej časti encykliky, z ktorej profesor Russnák vyberá nasledujúce: „Aby kresťanská spoločnosť hojnejšie prijímala tieto vzácne prednosti a aby si ich natrvalo uchovala, musí sa čo najviac rozšíriť náuka o kráľovskej dôstojnosti nášho Spasiteľa. K tomu sa však nezdá nič užitočnejšie, než ustanovenie vlastného a zvláštneho sviatku Krista Kráľa (lat. *festus Christi Regis*).“[9]

Z desiatej časti s názvom „Sviatok Krista Kráľa je liekom proti súčasnému laicizmu“ poukázal M. Russnák na hlavný dôvod Pia XI. pre ustanovenie sviatku Krista Kráľa: „Všade je rozsiate semeno nesvornosti a sú medzi národmi vzplanuté plamene nenávisti a sporu, ktoré ešte veľmi zadržujú obnovu pokoja: je rozšírená bezuzdná žiadostivosť, ktorá sa nezriedka zakrýva rúškom všeobecného blaha a lásky k vlasti, a z toho vznikajú roztržky medzi občanmi a ona slepá a bezuzdná sebecká láska, ktorá nehľadá nič iné ako vlastný prospech a zisk, a podľa toho hodnotí všetko ostatné: je celkom rozvrátený rodinný pokoj zabúdaním na povinnosti a nedbanlivosťou; jednota a pevnosť rodiny je otrasená; a nakoniec ľudská spoločnosť je rozvrátená a rúti sa do záhuby. Sviatok Krista Kráľa, ktorý sa má odteraz sláviť každoročne, vzbudzuje v nás živú nádej, že sa ľudská spoločnosť sa šťastne sa vráti k najmilšiemu Spasiteľovi.“[10]

Ďalšou časťou encykliky, na ktorú sa M. Russnák zameral, je v poradí trinásta, v ktorej Pius XI. hovorí o úradnom zavedení sviatku Krista Kráľa: „Našou apoštolskou mocou (lat. *autoritate*

---

godności Chrystusa Pana. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 16 – 17. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 5 – 6.

[9] Porov.: 9. Dôvody pre zavedenie sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 9. et Porov.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 17 – 19. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 6.

[10] Porov.: 10. Sviatok Krista Kráľa je liekom proti súčasnému laicizmu. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 11. et Porov.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 20 – 22. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 6 – 7.

Nostra apostolica) ustanovujeme sviatok nášho Pána Ježiša Krista Kráľa, ktorý sa má sláviť každoročne po celom svete poslednú nedeľu v októbri, bezprostredne pred sviatkom Všetkých svätých. Nariaďujeme tiež, aby sa tohto dňa každoročne obnovilo zasvätenie ľudského pokolenia najsvätejšiemu Srdcu Ježišovmu, čo nám prikázal každoročne opakovať náš predchodca v blahej pamäti Pius X.“[11]

Za týmto nariadením nasleduje štrnásta časť „Požehnanie plynúce z ustanovenia sviatku Krista Kráľa“, v ktorej Pius XI. vysvetľuje, aký úžitok sa očakáva pre Cirkev, pre štát i jednotlivých veriacich z uctievania Krista Kráľa, ktoré profesor M. Russnák zhrnul do troch hlavných bodov:

1. Cirkev, ktorá bola Kristom založená ako samostatná spoločnosť, musí z prirodzeného práva, ktorého sa nemôže vzdať, vyžadovať plnú slobodu a nezávislosť od štátnej moci.

2. Kristova kráľovská dôstojnosť vyžaduje, aby celý štátny život bol riadený podľa Božích prikázaní a kresťanských zásad, a to ako v zákonodarstve, tak v súdnictve a tak i vo výchove mládeže podľa zdravej náuky a neporušenej mravnosti.

3. Kristus musí vládnuť v rozume človeka, ktorého povinnosťou je v úplnej pokore pevne a neochvejne súhlasiť so zjavenými pravdami a s Kristovou náukou. Kristus musí vládnuť vo vôli, ktorej povinnosťou je poslúchať Božie zákony a prikázania. Kristus musí vládnuť v srdci, ktorého povinnosťou je, bez ohľadu na prirodzené túžby, Boha nadovšetko milovať a jedine k nemu lipnúť. Kristus musí vládnuť v tele a v jeho údoch, ktoré ako nástroje alebo, aby sme použili slová apoštola Pavla (Rim 6, 13), ako „nástroje spravodlivosti Bohu“ (lat. *arma iustitiae Deo*), musia slúžiť vnútornej svätosti duše.[12]

---

[11] Porov.: 13. Úradné zavedenie sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 13. et Porov.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana.* Warszawa : Te Deum, 2001, s. 24 – 25. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 7.

[12] Porov.: 14. Požehnanie vyplývajúce z ustanovenia sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 13 – 16. et Porov.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana.* Warszawa : Te Deum, 2001,

V závere analýzy encykliky „Quas primas“ sa M. Russnák opiera o výroky a argumenty zo štvrtej časti tohto dokumentu „Kristovo kráľovstvo v liturgii“: „Zo všeobecnej náuky Svätého písma vyplýva, že Katolícka cirkev, ktorá je Kristovým kráľovstvom na zemi, ktoré sa má rozšíriť medzi všetkými ľuďmi a vo všetkých krajinách, musela v ročnom okruhu posvätnej liturgie mnohými prejavmi pocty pozdraviť svojho Pôvodcu a Zakladateľa ako Kráľa a Pána a Kráľa kráľov. Tieto čestné označenia vyjadrujú v podivuhodnej rozmanitosti jednu a tú istú pravdu. Cirkev ich užívala kedysi v starých žalmových modlitbách a sviatostiach. Používa ich ešte aj dnes vo verejných modlitbách, ktoré koná každodenne k chvále božskej velebnosti, a pri prinášaní nepoškvrnenej obety. V tejto ustavičnej oslave Krista Kráľa možno ľahko postrehnúť podivuhodnú zhodu našich obradov s východnými obradmi, takže i tu platí zásada: Zákon modlitby je zároveň zákonom viery (lat. *Legem credendi lex statuit suplicandi*).“[13]

Paragraf **„Titul Krista Kráľa pre Východ“** v spise, ktorý je venovaný Kristovi Kráľovi, začína M. Russnák konštatovaním, podľa svedectva Pia XI., že Kristus je oslavovaný titulom Kráľ spoločnou chválou západných a východných[14], to zostáva nemenné. Profesor Russnák svoj komentár k sviatku Krista Kráľa prezentoval v knihe *Festum Christi Regis et Orientales*, ktorá je rozdelená na dve časti. Profesor Russnák konštatuje, že sviatok Krista Kráľa, daný

---

s. 25 – 27. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli, 1935, s. 7 – 8.

[13] Porov.: 4. Kristovo kráľovstvo v liturgii. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 5. et Porov.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana.* Warszawa : Te Deum, 2001, s. 11. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli, 1935, s. 9.

[14] Na tomto mieste vysvetľuje M. Russnák termín „Východní“, že v liturgickom zmysle je najlepšie vysvetlený v encyklike Benedikta XIV. „Allatae sunt“ z 26. júla 1755. „Všetkým je známe, že východná cirkev pozostáva zo štyroch rítov – gréckeho, arménskeho, sýrskeho a koptského – tieto sú poznávané pod jedným menom cirkvi gréckej alebo východnej.“ Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli, 1935, s. 10.

hlavou Cirkvi, má pre západných upevňujúci význam a to isté platí aj pre východných.[15]

Profesor Russnák sa v posledných ôsmych paragrafoch diela *Festum Christi Regis et Orientales* zaoberal začlenením sviatku Krista Kráľa do byzantského obradu, kulmináciou čoho je jeho návrh slávenia tohto sviatku u „východných". Jednotlivé časti nechávame v pôvodnom znení, ako sú v knihe M. Russnáka.

V § 40 **„Encyklika rímskeho veľkňaza Pia XI. „Quas primas" a východní"** profesor M. Russnák poukazuje na to, že z dôkazov východných liturgických kníh, predtým uvádzaných, je zrejmé, že Kristus Pán je nazývaný Kráľom (lat. *Regem*) a najčistejšia Panna Mária Kráľovnou (lat. *Reginam*) a tituly Kráľa a Kráľovnej majú východní spoločné a zaužívané. Preto sa právom usudzuje, že listina rímskeho veľkňaza Pia XI. „Quas primas" z 11.12.1925 je pre gréckokatolíkov tiež veľmi vítaná. Je teda žiadúce, aby nariadenie hlavy Cirkvi sa rozšírilo aj u východných.

Skúmanie (lat. *quaestio*) o rozšírení encykliky veľkňaza (lat. *Pontificis*) pre východných obsahuje dve východiská. Po prvé ide nám o právnu hodnotu úradných listín pre východných (lat. *Orientalium*). Po druhé je potrebné vyjadriť princíp, akým spôsobom sa má sláviť sviatok Krista Kráľa (lat. *festum Regis Christi*) východnými.[16]

V § 41 **„O hodnote encykliky „Quas primas" pre východných"** M. Russnák hovorí, že je potrebné najprv skúmať, akej povahy je ustanovenie Pia XI., či dogmatickej alebo disciplinárnej, pretože odpoveď závisí od charakteru encykliky.

Titul Krista Kráľa, ktorým sa ukazuje vznešenosť Spasiteľa, v svojej hĺbke ustanovuje základ kultu Ježiša Krista. Kult nášho Pána Ježiša Krista ako Kráľa všehomíra (všetkých) má dogmatickú hodnotu, lebo nám zjavuje titul adorácie.

---

[15] RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 10 – 11.

[16] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 438.

Túto dôstojnosť zjavuje sám Spasiteľ. Môžeme to čítať vo Svätom písme. Pýtajúcemu sa Pilátovi „Si židovský kráľ?“, odpovedá jasne: „Ty hovoríš.“ (Mt 27, 11). Ježiš zároveň vyhlásil, že je hodný tohto titulu, keď odpovedal otvorene: „Moje kráľovstvo nie je z tohto sveta, moje kráľovstvo nie je z tadiaľto.“ (Jn 18, 36). Na opakovanú otázku „Si teda kráľ?“ odpovedá Ježiš: „Ty hovoríš, že som kráľ.“ (Jn 18, 37). A pokračuje objasnením zmyslu vznešenosti kráľovskej vlády: „Ja som sa na to narodil, a na to som prišiel na svet, aby som vydal svedectvo pravde.“ (Jn 18, 37)

M. Russnák zdôrazňuje, že je náukou spoločnou a všetkých čias univerzálnou (všeobecnou) pre Východ a Západ, že Ježiš Kristus je Kráľom sveta a vesmíru (lat. *universorum*). A nemôže byť pochybnosť (lat. *neque dubium esse potest*), že Ježiš Kristus svojou krvou získal všetko, ako píše apoštol Pavol: „skrze neho zmieril všetko so sebou, keď pre jeho krv na kríži priniesol pokoj všetkému, čo je na zemi aj čo je na nebi.“ (Kol 1, 20).

Keď Pius XI. nariadil sviatok Krista Kráľa, jedná sa tu nie o dogmatickú, ale výslovne o disciplinárnu tému (lat. *non dogmaticam, sed disciplinarem omnimo*). Encyklika to vyhlasuje veľmi jasne. Veľkňaz (lat. *Pontifex*) vyjadruje, že sa má zaviesť a sláviť slávnostná slávnosť Krista Kráľa každý rok (lat. *quotannis*) po celom svete, čo najviac prospieva pri apostáze, ktorú zrodil laicizmus pre spoločenstvo s takou veľkou škodou, ktoré je hodné zavrhnutia a tento sviatok tieto škody nejakým spôsobom napráva.[17]

Mikuláš Russnák znova cituje encykliku „Quas primas“ a pokračuje: „Čo povedať, vidíme, že od konca minulého storočia bola úspešne a výborne pripravená cesta k ustanoveniu slávnosti sviatku? Nikto nepopiera, ako múdro a jasne sa obhajoval tento kult v mnohých knihách, ktoré boli vydané v rozličných jazykoch na celom svete. K uznaniu Kristovho panovania a vlády (lat. *imperium*) prispel zbožný zvyk, že mnohé rodiny sa zasvätili a odovzdali najsvätejšiemu Ježišovmu Srdcu (lat. *Sanctissimo Cordi Jesu*). A nielen rodiny to robili, ale tiež štáty a kráľovstvá (lat. *regna*) a dokonca celé ľudstvo (lat.

[17] RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 439 – 440.

universitas generis humani) pod autoritou a vedením Leva XIII. počas Svätého roka 1900 sa šťastne zasvätilo Božskému Srdcu.“[18]

Ďalej M. Russnák pokračuje v myšlienkach: „Či teda vezmeme do úvahy prosby, ktoré boli predložené, alebo keď uvažujeme, čo sa dialo počas Veľkého jubilea, stačí na to, že nadišiel všetkými vytúžený deň, v ktorom môžeme vyhlásiť, že je potrebné uctiť Krista ako Kráľa celého ľudstva osobitým a vlastným sviatkom (lat. *proprio ac peculiari festo*).“[19]

Nariadenie slávenia nasleduje ďalej: „A tak našou apoštolskou autoritou (lat. *auctoritate Nostra apostolica*), ustanovujeme sviatok nášho Pána Ježiša Krista Kráľa (lat. *festum Jesu Christi Regis*), ktorý má byť slávený každý rok (lat. *quotannis*) na celom svete[20] (lat. *ubique terrarum agendum*).“[21]

Citované pápežské vyhlásenie je liturgickým nariadením a ukazuje, že sa má sláviť každý rok sviatok Krista Kráľa po ustanoví sviatku. Hovorí totiž: „Neexistuje dôvod, ctihodní bratia, aby sme vás dlho poúčali, prečo sme rozhodli, aby sviatok Krista – Kráľa bol slávený odlišne od iných sviatkov, ktoré nejako naznačujú a oslavujú jeho (Kristovu) kráľovskú dôstojnosť (lat. *regiae ipsius dignitatis*).“ A nakoniec dodáva: „Nech Vám, ctihodní bratia, to bude záväzkom a starostlivosťou, aby každoročnú oslavu tohto sviatku predchádzali vo všetkých farnostiach v určitých dňoch kázne, v ktorých by bol ľud poučený o povahe, zmysle a dôležitosti tohto sviatku, aby potom zariadil svoj život tak, aby bol hodný tých, ktorí sú verne a horlivo oddaní vláde božského Kráľa.“[22]

---

[18] Porov.: Zavedenie tohto sviatku bolo už skôr pripravované. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 12.

[19] Porov.: Jubilejný rok je vhodnou príležitosťou k zavedeniu sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 13.

[20] Porov.: Úradné zavedenie sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 13.

[21] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 441.

[22] Porov.: Úradné zavedenie sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 14.

Keď bolo jasne schválené liturgické ustanovenie sviatku Krista Kráľa, skúma sa, či pápežské ustanovenie by malo právnu hodnotu vzhľadom na východných.[23] Mikuláš Russnák píše, že keď sa zaoberal otázkou významu disciplinárnych nariadení rímskych veľkňazov voči východným v inej knihe: *Breviarium Orientalium*, 1933. § 24. *De rituum variorum permixtione*, stačí odpovedať krátko: Nariadenie najvyššieho veľkňaza Pia XI. „Quas primas" nezaväzuje (lat. *non obligat*) východných, hoci sa vzťahuje oficiálne aj na nás zo svojej pápežskej autority.

Tézu stačí vysvetliť z dôkazu nariadenia (lat. *argumento decretali*). Tak deklarovaný princíp čítame vo vyhlásení synody 4. júla 1631, ktorý znie: „Podriadených štyroch patriarchov Východu nezaväzujú nové pápežské nariadenia okrem troch prípadov: 1. v matérii dogiem viery; 2. ak pápež sa explicitne zmieni vo svojich konštitúciách a nariadi o ustanoveniach; 3. ak implicitne v týchto dokumentoch určí o nich, ako v prípadoch odvolaní sa na budúci koncil.[24]

Spomenutý princíp týkajúci sa našej disciplíny bol prijatý do projektu Kódexu C. J. C. pre východných na nové uverejnenie, a to v texte kánona 13. § 1.

Pretože v encyklike „Quas primas" nečítame o takom záväzku pre východných (lat. *Orientales*), je celkom zrejmé, že citovaný dekrét rímskeho veľkňaza nás nezaväzuje (lat. *decretum Romani Pontificis nos non obligare*) tým viac, že koncept 13. kánona je neskoršieho dáta ako samotná encyklika.[25]

Ďalej profesor Russnák konštatuje o disciplinárnej hodnote encykliky, že nie sme tí, ktorí by tvrdili, že nariadenie nebude aj pre nás, východných, veľmi užitočné. Držiac sa opaku pokorne uznávame a pripúšťame, že rozhodnutie latinských je podobne aj pre nás veľmi vítané (lat. *exoptatissimum esse*).

Tvrdíme predsa, že spomínaný predmet skúmania (lat. *quaestio*) má pochádzať od samotnej hlavy Cirkvi. Uznesenie,

---

[23] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 442.

[24] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 443. Tu profesor Russnák cituje encykliku Benedikt XIV.: *Allatae sunt*, 1755.

[25] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 444.

zaväzujúce východných v liturgických veciach všeobecne, musí byť obdarené verejnou autoritou, pretože nie je nič nové podľa nového poriadku aj u východných, okrem toho, čo ustanoví Rímsky pápež.[26]

V § 42 **„Sviatok Krista Kráľa a východní“** M. Russnák spomenul, že sviatok Krista Kráľa, ktorý sa má rozšíriť k Východným, je veľmi vítaný a želaný, pričom musia byť uvážené dva princípy, pravidlá katolíckej múdrosti. Musí sa určiť najprv vzor usporiadania pre Západnú alebo Latinskú cirkev, a to dekrét od kompetentnej autority alebo od apoštolského úradu v širšom zmysle slova. Potom treba jasne vidieť právny alebo liturgický princíp, ktorého mocou by sa ustanovil sviatok pre východných.

Vzhľadom na prvé musíme jasne vidieť, z ktorých vecí pozostávajú slávnosti sviatku pre západný obrad, ktoré ustanovila hlava Cirkvi, totiž po vymedzení toho sa aj nám odovzdá jasne praktický predpis. Vzhľadom na druhé sa musí starostlivo vypracovať verejná reč vhodná na zavedenie sviatku.

Preto sa profesor Russnák v nasledujúcich paragrafoch zaoberá práve týmito vecami.

V § 43 **„Liturgická služba sviatku Krista Kráľa u latiníkov“**, čo sa týka spôsobu slávenia sviatku Krista Kráľa u západných (lat. *modum celebrandi festum Christi Regis*), cituje profesor Russnák nariadenie z direktória Košickej diecézy, ktoré je nasledovné: 28.10.1934 – 23. nedeľa po Zoslaní Svätého Ducha – Sviatok nášho Pána Ježiša Krista Kráľa.

V rímskokatolíckom direktóriu sa konštatuje, že dnes z apoštolskej konštitúcie pápeža Pia XI. 11.12.1925 sa recituje pred vystavenou Najsvätejšou Sviatosťou (lat. *SS. Sacramento exposito*) formula zasvätenia s litániami k Najsvätejšiemu Ježišovmu Srdcu podľa dekrétu S.R.C z 28. apríla 1926. Veriaci v Krista pri tejto príležitosti môžu získať odpustky 7 rokov, ktorí sa zúčastnia na tejto pobožnosti a tí, ktorí sa vyspovedajú a pristúpia k sv. prijímaniu, môžu získať úplné odpustky (lat.

[26] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 439 – 444.

indulgentiam plenariam). Z direktória je jasné, že slávnosť sviatku Krista Kráľa má špeciálny text omše, službu breviára, z tej príležitosti nedele po Zoslaní Svätého Ducha treba konať iba spomienku.

O texte omše je potrebné spomenúť, že ako iné sviatky má vlastný introit, kolektu[27], čítanie, Graduale, evanjelium, modlitbu „secretu", prefáciu, komúniu a postkomúniu[28]. Ako čítanie, berú sa verše z listu Kolosanom (Kol 1, 12 – 20) a na evanjelium z Jána (Jn 18, 33 – 37). Nedeľné evanjelium po Päťdesiatnici sa číta na konci omše. Profesor Russnák ako príklad spomína prefáciu „Je naozaj dôstojné a spravodlivé, dobré a spásonosné vzdávať vďaky svätý Pane, všemohúci Otče, večný Bože, lebo ty si pomazal svojho jednorodeného Syna, nášho Pána Ježiša Krista, za večného kňaza a Kráľa všetkého (lat. *universorum Regem*), olejom plesania. Aby uskutočnil tajomstvá ľudského vykúpenia, obetoval seba samého na oltári kríža ako nepoškvrnenú a zmiernu obetu. A keď svojej moci podrobil všetko stvorenie, odovzdal tvojej nesmiernej vznešenosti večné a všeobecné kráľovstvo (lat. *aeternum et universale regnum*), kráľovstvo pravdy a života, kráľovstvo svätosti a milosti, kráľovstvo spravodlivosti a pokoja (lat. *regnum veritatis et vitae, regnum sanctitatis et gratiae, regnum iustitiae et pacis*). A preto s anjelmi a archanjelmi, s trónmi a mocnosťami a so všetkými zástupmi nebeského vojska spievame pieseň tvojej slávy, bez prestania voláme."

Ďalej profesor Russnák poukazuje, že toto je ustanovenie podľa ostatných breviárov, a že je špeciálne zo samého sviatku. Z nedeľného breviára po Turícach sa číta iba deviata modlitba vo chválach. Text breviára je určený medzi 24. a 25. októbrom, čo má súvis s tým, že sa tento sviatok slávi v poslednú nedeľu mesiaca október.

Zo spomenutých skutočností je zrejmé, že po ustanovení sviatku Krista Kráľa v latinskom obrade (lat. *in Ritu Latino*

[27] Kolekta = modlitba dňa. Porov.: AKIMJAK, A.: *Liturgika I. Teológia liturgie.* Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1996, s. 78.

[28] Postkomúnia (lat. postcommunio) znamená modlitbu po prijímaní. Porov.: NADOLSKI, B.: *Liturgika IV. Eucharstia.* Poznań : Pallottinum, 1992, s. 65.

constituto festo Christi Regis) hneď je spoločná služba urobená pre celú Západnú cirkev, čím liturgická otázka o spôsobe slávenia tohto sviatku je autoritatívne rozriešená. Akým spôsobom môže byť usporiadané slávenie u východných, o tom spomína Mikuláš Russnák v nasledujúcich častiach.[29]

V § 44 **„Kompetentné fórum pre zavedenie sviatku Krista Kráľa pre východných“** profesor Russnák píše, že keď sa analyzuje kompetentné fórum pri zavedení sviatku Krista Kráľa vo Východnej katolíckej cirkvi, musí sa uvažovať o otázke z právneho hľadiska a z liturgického hľadiska, alebo sa musia hľadať predovšetkým právne princípy cirkevných kánonov, a potom treba uvažovať zo strany liturgických zákonov.

A) Potom profesor Russnák pokračuje v konštatovaní, že sa chystá kódex C. J. C. pre východných, preto sa nebudú spomínať východné ustanovenia cirkevného práva, stačí sa odvolať na kánony C. J. C. podľa toho, ako sú zozbierané v súčasnom Kódexe, keďže mal možnosť vidieť, že nový spis svojím vnútorným usporiadaním bude taký istý ako prvý.[30]

Zákonník C. J. C. 1244. našu otázku o kompetentnom fóre (lat. *de foro competente*) alebo o potrebnej moci pre tento cieľ vymedzuje nasledujúco:

„Zákon 1244. § 1. Sviatočné dni ... spoločné celej Cirkvi ustanovovať, prenášať, rušiť prislúcha jedinej najvyššej cirkevnej autorite (lat. *unius est supremae ecclesiasticae auctoritatis*).

§ 2. Ordinári miest svojím diecézam alebo miestam sviatočné dni... môžu vyhlásiť cez taký spôsob konania.“

Nariadenie citovaného kánona je jasné a zrejmé natoľko, že úplne rozhoduje o veci. Preto ustanoviť sviatok Krista Kráľa pre celú Cirkev môže iba autorita celej Cirkvi alebo Svätá Apoštolská Stolica.

Toto je natoľko jasné, že v príprave Kódexu pre východných Rímska komisia o patriarchoch predkladá aj nasledujúci zákon:

---

[29] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 445 – 448.

[30] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 449.

„Kánon 325. (o patriarchoch) § 1. Patriarcha je veľmi zvláštnym a vážnym záväzkom zaviazaný k predpisu nariadení Svätej Stolice, pokiaľ ide o verné opatrovanie a starostlivé zachovávanie vlastného obradu.“

B) Profesor Russnák aj v kontexte s liturgickými zákonmi uvádza cirkevný kánon.

V kánon C. J. C. 1257. určené je tak:

„Je povinnosťou jedine Apoštolskej Stolice, ako usporiadať svätú liturgiu, tak schváliť liturgické knihy.“

Aby vec jasnejšie bola zjavná, najprv budeme citovať druhý z paragrafov kánona 1259, ktorý znie nasledujúco:

„Kánon 1259. § 2. Ordinár miesta nemôže schváliť nové litánie, ktoré sa majú verejne prednášať.“

To isté schvaľuje predložený zákon Rímskej komisie 325. O patriarchoch, kde v 2. paragrafe môžu byť čítané nasledujúce skutočnosti explicitne: „Zaväzuje sa svedomie samotného patriarchu, ktorý nemá moc dovoliť alebo tolerovať žiadnu zmenu v obrade, ktorá zostáva rezervovaná Svätej Stolici.“[31]

K tomuto sa pripája kánon 828, ktorý hovorí:

„Akýmkoľvek zvykom neschválené protirečenia, kňaz slúžiaci svedomito a zbožne nech zachováva predpisy svojich obradových kníh a nech sa chráni, aby iný posvätný obrad alebo modlitby vlastnou vôľou nepridal.“

K ustanoveniam vpredu citovaných zákonov sa pridáva sankcia:

„Menší klerici, ktorí by vo svätej službe obrady a posvätné úkony predpísané Cirkvou vážne zanedbali, napomenutí by sa nenapravili, nech sú suspendovaní podľa rozličnej vážnosti viny.“[32]

Profesor Russnák spomína, že sa už zaoberal danou otázkou v knihe *Breviarium Orientalium* z roku 1932 v § 22 „De obligatione rubricas liturgicas servandi“ na s. 121 – 134, no vzhľadom na dôležitosť otázky pridáva z pápežských ustanovení nasledovnú vec:

---

[31] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 450 – 451.

[32] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 452.

Benedikt XIV., rímsky pápež, rozhodol: „ ... nie je záležitosťou súkromnej osoby nejakú časť odstrániť z nejakého obradu bez porušení ostatných častí toho istého obradu, ale je nevyhnutné, aby zakročila verejná autorita, totiž najvyššia hlava všeobecnej Cirkvi, aká je zjavne rímsky pápež (lat. *qualis plane est Romanus Pontifex*). A Pius IX.. rímsky pápež, učí: „Úplne nikomu nie je dovolené bez porady s touto Svätou Stolicou v liturgickej veci uskutočniť hoci aj nepatrnejšie zmeny.“[33]

Opierajúc sa o pápežské ustanovenia a nariadenia kánonov, hovoríme, že služba od kňaza Stanislavskej eparchie, Jána Lucika, farára v Nadvornoe (Galicia) pre slávenie sviatku Krista Kráľa, ktorá bola v roku 1926 vytvorená a tlačou všeobecne známa v Žovkve (Galicia) a iba schválením biskupa stanislavského zo dňa 1. 7. 1926 bez čísla odovzdaná, je celkom súkromné dielo (lat. *opus esse privatum omnimo*) a v cirkvách sa nijako nemá sláviť. Preto z ustanovenia Benedikta XIV., rímskeho pápeža, je zrejmé nariadenie: „Z obradov teda a zvykov Gréckej cirkvi predovšetkým všeobecne sme určili ono ustanovenie, že nikomu nebolo dovolené alebo nie je dovolené, z akéhokoľvek titulu aj spôsobu aj akejkoľvek autority alebo hodnosti, hoci aj patriarchálnej alebo biskupskej, niečo zmeniť alebo niečo zaviesť, pretože oslabuje integrálnu a dokonalú starostlivosť týchto vecí.“[34]

Z toho vyplýva, že opatrenie tých, ktorí službu vyššie spomínanú pre sviatok Krista Kráľa takto nám bez autority Rímskeho Pápeža zaviedli, je celkom opačné a nedovolené kánonmi a predpísanými zákonmi hlavy Cirkvi. Tu profesor Russnák odsudzuje spomínanú službu z roku 1926.[35]

Po ľubovoľnom zavedení uvedenej služby k cirkevnému používaniu, je celkom upustené od záväzku pre prislúchajúcu nedeľu po Päťdesiatnici, predpísaného presne liturgickými predpismi. Mnohí zanedbávajú predpísané pôvodné obrady,

[33] Tu profesor Russnák cituje konštitúciu Pia IX. *Omnen sollicitudinem*, 1874.

[34] Na tomto mieste sa profesor Russnák odvoláva na konštitúciu Benedikta XI.: *Demandatum*.

[35] Porov.: ЛУЦИК [LUCIK], I.: *Служба празднику Сладчайшаго Господа нашего Ісуса Христа – Царя [Služba sviatku Najsladšieho Pána nášho Ježiša Krista – Kráľa]*. Жовква : Типографїя Иноковъ Чина святаго Василїя В. [Žovkva : Typografia mníchov rehole svätého Bazila V.], 1926, 16 s.

pretože spomínanú službu konajú v poslednú nedeľu mesiaca október podľa nového kalendára, v našom obrade neprijímaného, čím sa dopúšťajú priestupku, keďže neposlúchajú cirkevné predpisy. Čo sa týka takéhoto priestupku v Cirkvi, je možné vidieť z konštatovania Müllera, ktorý to odsudzuje: „U všetkých je isté, že je smrteľné (lat. *mortale*) pridávať niečo vedome do omše zavedením nového obradu.“ Autor síce hovorí o omši, no spomínaný princíp sa z toho istého dôvodu dodržuje aj v ostatných obradoch a božských službách Katolíckej cirkvi, pretože je istým znakom nedostatku cirkevného ducha, keď sa mení to, čo múdro nariadili Otcovia Katolíckej cirkvi.

Ani sa nemajú počúvať tí, ktorí sa odvolávajú na odpoveď posvätnej Kongregácie pre Východnú cirkev zo dňa 29.11.1934 pod číslom 495/34, ktorej zmysel je o nejakých cvičeniach, „(že) nič neprekáža, aby sa nezachovávali a nepodporovali.“

Na tomto mieste profesor Russnák analyzuje odpoveď posvätnej Kongregácie. Aby sme to chápali v plnosti, treba poznamenať, že Fragopoliské alebo Prešovské biskupstvo sa obrátilo na posvätnú Kongregáciu 16. 11. 1934 pod číslom 2841/2000-1934[36], a pýtalo sa na niektoré pobožnosti (lat. *de exercitiis pietatis*), ktoré sa konali v spomínanej diecéze s dobrým úmyslom.

Medzi cvičeniami je menovaná služba I. Lucika, ktorá sa slávi v katedrálnom chráme v poslednú nedeľu mesiaca október podľa gregoriánskeho kalendára, a skúma sa odpoveď posvätnej Kongregácie, či môže byť slávená uvedená služba spolu s ostatnými inými podľa zvyku.

Posvätná Kongregácia dala dve odpovede na položenú otázku. V prvej odpovedi objasnila, že predložené pobožnosti v návrhu môžu byť v chrámoch súkromne vykonané (lat. *privatim persolvi*). Ďalej posvätná Kongregácia odpovedala nasledujúcim spôsobom:

„Zachovávajúc celkovitú neporušenoť obradu (lat. *salva omnimo integritate ritus*), nič neprekáža (lat. *nihil obstat*), aby

[36] AGKAB (Archív Gréckokatolíckeho arcibiskupstva) Prešov. Bežná agenda, rok 1934, sign. 2841, 2839, 2000. Doklad o Eucharistickom kulte.

spomínané pobožnosti neboli zachovávané a podporované (lat. *quominus dicta exercitia retineantur ac foveantur*)“[37]

Z odpovede posvätnej Kongregácie sa, podľa profesora Russnáka, jasne ukazuje, že nariadenia východného obradu o nedeľných službách, ktoré sa počítajú od Päťdesiatnice, podľa usporiadania v súlade s pravidlami typikonu musia byť zachovávané presne, hovorí sa totiž jasne: „Zachovávajúc celkovitú neporušenoť obradu (lat. *salva omnimo integritate ritus*)“. Pokusy zavádzať v našich chrámoch novoty, t. j. používanie služby I. Lucika, sú podľa odpovede posvätnej Kongregácie odsúdené (lat. *diris devota est*). Podľa Russnáka sa minimálne môže ustúpiť iba toľko, že po vyplnení všetkých pôvodných služieb východného obradu, čo pre obrady verejne slávené sa vyžaduje minimálne 3,5 – 4 hodiny v celosti, iba vtedy môžu byť vykonané nové bohoslužobné kompilácie, ak by sa tým prehĺbila zbožnosť a o tom profesor Russnák pochybuje v kontexte súčasného stavu. Z týchto skutočností je pre M. Russnáka jasné, že z odpovede posvätnej Kongregácie nič nemôže byť vyvodené a namietané proti jeho názoru.[38]

V § 45 profesor Russnák začína hovoriť **„O projekte, kedy sláviť sviatok Krista Kráľa východnými“**. Po prvé sa musí nájsť dôvod, prečo spomínaný sviatok sa má sláviť aj východnými. Po druhé, musí sa uvážiť čas, alebo termín, v ktorom sa spomínaná slávnosť má konať. A po tretie, je potrebné sa zaoberať otázkou služby sviatku Krista Kráľa, alebo sa musí posúdiť samotná služba, ktorou sa má tento sviatok liturgicky vyplniť. V ďalších častiach analyzuje Mikuláš Russnák jednotlivé problémy.

A) Čo sa týka prvého problému, profesor Russnák poukazuje na dôvody, pre ktoré má byť sviatok Krista Kráľa obohatený

[37] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Relatio. De libris liturgicis respectu habito proiectorum Incl. Comissionis Leopoliensis T. II*. Fragopoli (Prešov), 1935, s. 66 – 81.
[38] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 448 – 456.

slávnosťou vo Východnej katolíckej cirkvi, že sú tie isté, ktoré sa pozitívne opisujú v encyklike pápeža.[39]

Pápež Pius XI. predložil v encyklike *Quas primas* dôvod konania kresťanského ľudu: „Právom možno povedať, že kresťanský ľud, pohnutý akýmsi božským vnuknutím, toho Ježiša, ktorého bezbožní ľudia, keď prišiel medzi svojich, nechceli prijať, chcel vyniesť z tichého úkrytu posvätných chrámov a niesť ho ulicami miest ako víťaza, a prinavrátiť mu všetky jeho kráľovské práva.“[40]

Profesor Russnák ďalej spomína, že poskytol mnohé citáty zo služieb Východnej katolíckej cirkvi (lat. *ex officiis Ecclesiae Catholicae Orientalis*) a vzťahuje slová hlavy Cirkvi na najsvätejších Otcov Cirkvi, autorov východných služieb. Tí, poháňaní božským Duchom, ktorí vytvorili hymny, ktoré počtom a svojou vnútornou skladbou sú všeobecne známe, podnietení akýmsi božským vnuknutím chceli Ježiša nanovo slávnostne vyjadriť v liturgických službách ako víťaziaceho Kráľa so všetkými kráľovskými právami, toho Ježiša, ktorý *„bol skutočné svetlo, ktoré osvecuje každého človeka prichádzajúceho na tento svet“* (Jn 1, 9), a ktorý *„bol vo svete a svet skrze neho bol stvorený a svet ho nepoznal“* (Jn 1, 10), nakoniec *„ktorý prišiel do vlastného a vlastní ho neprijali“* (Jn 1, 11).

Toto tvrdenie je obohacované zo samotného bohatstva východných služieb, v ktorých Kristus, „Kráľ všetkého“ (lat. *Rex universorum*) je ospevovaný v radosti tak, že on sám nariadil, aby mu bola prinášaná úcta. Ako príklad profesor Russnák uvádza to, že Kristus Pán v službách utorka týždňa ženy Samaritánky je tak ospevovaný, že sám nariadil, aby ho uctievali všetci ako Kráľa: *„Uvidelo zhromaždenie svätých učeníkov, Pane, že ty si vstal z mŕtvych a naplnili sa tajomnou útechou,*

[39] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 457.

[40] Porov.: 11. Zavedenie tohto sviatku bolo už skôr pripravované. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 12 – 13. et Porov.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana.* Warszawa : Te Deum, 2001, s. 22 – 23. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 458.

*ktorým si povedal: poznáte ma ako Boha, ktorý dáva život, choďte ohlasujte ma, že ja som **Kráľ všetkého**.“* [41]

B) V druhej otázke sa profesor Russnák pýta, kedy má byť Kristus Kráľ východnými oslavovaný každoročným sviatočným poriadkom. Aby sme boli schopní odpovedať na túto položenú otázku, najprv musíme analyzovať nariadenie najvyššieho Veľkňaza, ktorý o tejto skutočnosti konštatuje nasledujúcimi slovami: „Avšak zdalo sa na oslavovanie najprimeranejší posledný nedeľný deň mesiaca október, ktorým sa uzatvára čas liturgického roka; tak sa totiž stáva, že spomínanie tajomstiev života Ježiša Krista primerane cez rok pripomínané, sa dokončia a naplnia posvätným slávením Krista Kráľa.“[42]

Podľa Russnáka v citovanom pápežskom nariadení sú dve skutočnosti, ktoré z dôvodu času, kedy sviatok Krista Kráľa má byť slávený, je potrebné preskúmať. Po prvé musíme spomenúť, že liturgický rok je podľa západnej disciplíny „spravidla uzavretý“ mesiacom október; po druhé, že na konci cirkevného roka sú tajomstvá Ježiša Krista naplnené kráľovskou slávnosťou.

Je zjavné, že uvedené princípy *cinosurae* majú dôvod pre ustanovenie sviatku Krista Kráľa aj s ohľadom na východných, nikto nemôže popierať, keď nariadenie Svätého Ducha z úst hlavy Cirkvi aj my preberieme.

Liturgický rok podľa počítania Západnej alebo Latinskej cirkvi začína časom adventu Krista Pána, čím sa stáva, že posledná nedeľa mesiaca október obyčajne uzatvára liturgický rok Západnej cirkvi.

Uvedená slávnosť, apliková pre nás, sa musí dôkladne rozvážiť v kontexte Pánových sviatkov, že tá podľa počítania východných alebo „gréckych“ má byť určená ako končiaca

[41] Citát sa nachádza v diele *Festum Christi Regis et Orientales I.* na strane 147. Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 459. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Relatio II*. Fragopoli, 1935, s. 104 – 105 (utorok týždňa ženy Samaritánky, blaženstvá, 2. verš 8. piesne kánona).

[42] Porov.: 13. Úradné zavedenie sviatku Krista Kráľa. In: PIUS XI.: Encyklika o Kristu Králi – *Quas primas.* Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930, s. 14. et Porov.: PIUS XI.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001, s. 24 – 25. et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 459 – 460.

liturgický rok. Keďže liturgický rok začína a odtiaľ aj začiatok indiktu u „grékov“ je 1. septembra, slávnosť, ktorou slávené tajomstvá Ježiša Krista sú ukončené v obrade východných, je, podľa Russnáka, sviatok Premenenia nášho Pána Ježiša Krista (lat. *festum Transfigurationis Domini nostri Jesu Christi*), ktorý sa vo Východnej cirkvi slávi 6. augusta, alebo ako prikázaný a veľký Pánov sviatok.

Profesor Russnák vychádza z ustanovenia najvyššieho Veľkňaza vzhľadom na východných a z nariadenia pre všetkých, že sviatok Krista Kráľa sa má sláviť na konci liturgického roka. Ďalej M. Russnák poukazuje, že princípy na slávenie sviatku Krista Kráľa u západných, ktoré ustanovila samotná hlava Všeobecnej cirkvi, podľa počítania východných sa hodia veľmi vhodne na slávnosť sviatku Premenenia Pána (lat. *festum Transfigurationis Dominicae*), preto spomenutú slávnosť treba odporučiť. Uvedený sviatok je totiž na konci liturgického roka u východných a zároveň je to zakončenie tajomstiev Ježiša Krista vo Východnej katolíckej cirkvi, ktoré sa slávia cirkevnými slávnosťami.[43]

Profesor Russnák poukazuje aj na iné dôvody a skutočnosti, prečo sa má sviatok Krista Kráľa sláviť vo Východnej cirkvi 6. augusta. Liturgické sviatky podľa princípov gréckeho typika sú rozdelené na sviatky Pána, na mariánske sviatky a sviatky Svätých. Počas cirkevného roka slávia východní 12 Pánových sviatkov. Stály počet 12 Pánovych sviatkov podľa pravidiel typikonu má platnosť v stálych liturgických predpisoch. Keďže stanovené pravidlo vo Východnej katolíckej cirkvi má svoju dávnu starobylosť, z toho vyplýva, že počet sviatkov Pána musí byť zachovaný nezmeniteľne, a tento počet možno zmeniť iba v prípade, ak by zachovanie tak pevného princípu nebolo možné ponechať. Ak by teda nové nariadenie bolo schopné riadiť sa podľa pôvodného počtu a používaného u nás od vekov, je zrejmé, že nové ustanovenie musí byť aplikované tak, aby nahradený a chránený princíp bol strážený ako pôvodný.[44]

---

[43] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 461.

[44] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 462.

Preto sviatok Krista Kráľa, ustanovený nariadením pápeža aj pre východných, sa odporúča sláviť prirodzene tak, aby novým usporiadaním boli zachované pôvodné spôsoby typika, teda 6. augusta, pričom sviatok Krista Kráľa bude slávený formálne aj východnými a zároveň bude presne dodržaný princíp liturgických pravidiel.

Aj ďalší dôvod sa, podľa Russnáka, prihovára za toto usporiadanie. Mnohé dôkazy citované zo služieb východných dokazujú, že pojmom Krista Kráľa sa titul najhlbšie spája s najsvätejšou Pannou Máriou, ktorú východní nazývajú Kráľovnou všetkého. Keďže skutočne sa titul Kráľovnej vyskytuje veľmi často v službách sviatku 15. augusta alebo „Zosnutia najčistejšej Panny Márie" a v slávnostiach preprazdenstva a poprazdenstva, je isté, že sviatok Krista Kráľa je, podľa profesora Russnáka, najideálnejšie ustanoviť 6. augusta alebo na sviatok Premenenia, totiž na taký sviatok, po ktorom by bezprostredne nasledovali slávnostné služby Preblahoslavenej Panny Márie, ktorá je velebená ako Kráľovná všetkého. Tak Kráľ Kristus a Kráľovná Mária budú vytvárať najhlbšie vnútorné spojenie.[45]

C) V tretej časti uvažuje profesor Russnák nad službou sviatku Krista Kráľa. Podľa nariadenia najvyššieho Veľkňaza sa služba sviatku Krista Kráľa má sláviť tak, ako sa nachádza v breviári po novom po uverejnení encykliky. Po vyhlásení služieb je z toho zrejmé, že nové zostavenie bolo nevyhnutné preto, lebo myšlienka Krista Kráľa u západných nebola spoločná a používaná všeobecne.[46]

Podľa profesora Russnáka je iná situácia u východných, k čomu sme predniesli dôkazy v dostatočnej miere; tie dôkazy

[45] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli (Prešov), 1935, s. 463.

[46] Na druhej strane mnohí latinskí liturgisti, ako napr. poľský prof. Nadolski, poukazujú na to, že kráľovská dôstojnosť Krista sa aj v latinskom obrade sa už vyznávala pred ustanovením sviatku Krista Kráľa v existujúcich Pánových sviatkoch, ako Zjavenie Pána, Kvetná nedeľa, Povýšenie svätého Kríža, Nanebovstúpenie, v hymnoch „Sláva Bohu na výsostiach" (lat. *Gloria in excelsis Deo*) a „Teba Boha chválime" (lat. *Te Deum*). Zároveň každá nedeľa je Pánovým dňom. Porov.: NADOLSKI, B.: *Leksykon liturgii*. Poznań : Pallottinum, 2006, s. 583 – 584.

presvedčivo dokazujú skutočnosť, že používanie termínu „Kristus Kráľ“ sa u nás udomácnilo, čiže je nám vlastné. Pri analýze služby slávenia slávnosti Krista Kráľa profesor Russnák poznamenáva, že osobitná služba nie je vôbec nevyhnutná (lat. *officium speciale non esse omnimo necessarium*), keďže stačí zamerať pozornosť na tie skutočnosti, ktoré v našom obrade boli zostavené o Kristovi Kráľovi už od vekov. Zdá sa, že to má asi pre nás ten istý alebo väčší úžitok v prípade, ak bude určený cirkevnou autoritou alebo Svätou apoštolskou Stolicou sviatok Krista Kráľa spolu so sviatkom Premenenia, ktorý je u východných veľmi slávnostný. Aby spomenutá otázka najvyššej dôležitosti bola profesorom Russnákom dôkladne uvážená, v nasledujúcom paragrafe pripája a presnejšie analyzuje dôkazy.[47]

§ 46 **„Séria dôkazov návrhu, ktoré dokazujú, že v službách sa hojne ospevuje Kristus Kráľ“**

Projekt, alebo myšlienka profesora Russnáka, že sviatok Krista Kráľa sa má sláviť spolu so sviatkom Premenenia, sa dokazuje rôznymi argumentmi:

Na sviatok Premenenia sa Ježiš Kristus oslavuje ako ten, ktorý vlastní nebeskú slávu, ktorú vyjavil apoštolom. Keďže sa kráľovská vznešenosť na zemi považuje za najvyššiu, preto je isté, že je prítomná podobnosť medzi obidvoma sviatkami.

Ďalej Ježiš Kristus sa oslavuje v službách sviatku ako Kráľ (lat. *Rex*) a Vládca (lat. *Dominator*), ktorý kraľuje. Ospevuje sa nebeské kráľovstvo Krista, tá istá téza je predkladaná rovnocenne. Spomínané dôkazy predkladá profesor Russnák jednotlivo:

A) Ježiš Kristus sa v službách ospevuje 6. augusta alebo na sviatok Premenenia alebo v službách predprazdenstva a poprazdenstva ako nebeský Kráľ (lat. *Rex coelestis*) aj Kráľ všetkého (lat. *Rex universorum*).

5. augusta v službe predprazdenstva a sv. Eusignia mnohokrát:

[47] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 457 – 465.

1) večiereň, 5. stichira na „Pane, ja volám“[48];

2) utiereň, 1. verš tretej piesni druhého kánona[49];

3) na tom istom mieste na utierni, 1. verš ôsmej piesne prvého kánona[50];

4) utiereň, irmos ôsmej piesne druhého kánona[51];

5) utiereň, Bohorodičník ôsmej piesne prvého kánona[52].

6. augusta, v službe sviatku Premenenia:

1) malá večiereň, stichira na *Pane ja volám* na *Sláva, I teraz*[53];

2) utiereň, 2. verš ôsmej piesne druhého kánona[54];

3) vo svätej liturgii sa aplikujú verše zo Svätého písma, ktoré hovoria o Kráľovi[55].

V službách poprazdenstva:

1) 10. august, utiereň, 1. verš šiestej piesne druhého kánona[56];

2) 11. august, utiereň, 2. verš deviatej piesne druhého kánona[57];

3) 12. august, večiereň, 1. stichira na stichovnách[58].

---

[48] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 466 et 359.

[49] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 466 et 359.

[50] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 466 et 359.

[51] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 466 et Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I*. Fragopoli, 1935, s. 128.

[52] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 466 et 272.

[53] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 467 et 360.

[54] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 467 et 361.

[55] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 467 et 362.

[56] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 467 et 363.

[57] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 467 et 364.

[58] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 467 et 364.

B) Oslavuje sa Kristovo kráľovstvo a súčasne sa oslavuje aj vláda Kráľa:

1) 6. augusta, v litijných stichirách, 3. stichira[59];

2) 6. augusta, utiereň, 1. verš prvej piesne prvého kánona;

3) 6. augusta, utiereň, 2. verš siedmej piesne druhého kánona[60];

4) 10. augusta, utiereň, 2. verš siedmej piesne druhého kánona.

C) Kristus Kráľ sa oslavuje ekvivalentne. Tak ako vo viacerých hymnoch, kde je Kristus Pán nazývaný Kráľ, ako aj Vládca všetkého vo vlastnom zmysle slova. Také hymny v službách tak sviatku predprazdenstva a poprazdenstva sa vyskytujú veľmi často, stačí spomenúť uvedený 19. prípad z miney na august.[61]

D) Ďalej profesor Russnák uvažuje nad hymnami, ktoré formálne hovoria o jase a sláve premeneného Ježiša Krista, súčasne ukazujú jeho kráľovskú slávu, totiž žiariaceho vo svetle slávy. Také hymny sú spomínané veľmi často, z ktorých stačí citovať jednu:

„Večné Slovo Božie, odievaš sa svetlom ako rúchom. Premenil si sa pred svojimi učeníkmi a zažiaril si ako Slnko. Mojžiš a Eliáš stáli po tvojom boku a vyznávali ťa ako Pána živých i mŕtvych (lat. *confitentes te Dominum vivorum et mortuorum*) *a oslavovali tvoju nevyspytateľnú prozreteľnosť a lásku i veľké milosrdenstvo, ktorým si spasil svet z potopy hriechu.“*[62]

Podľa. M. Russnáka je potrebné dôkladne posúdiť to, čím sa zaoberá dogmatická teológia o slávnom uskutočnení vykúpenia a jeho účinkoch a treba venovať pozornosť Kristovým slovám, že

[59] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 468 et 360.

[60] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 468 et 361.

[61] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 468 et 362.

[62] Porov.: *Modlitby a piesne pre gréckokatolíkov*. Prešov : Gréckokatolícke biskupstvo v Prešove, 1994, s. 533.

je Kráľ, že jeho kráľovstvo nie je z tohto sveta (Jn 18, 36-37), že mu prislúcha velebenie podľa zásluh, také hymny, prispôsobené v najväčšej miere slávnosti Krista Kráľa, majú byť spievané, z ktorých žiari kráľovská vznešenosť nášho Spasiteľa. Plnosť spomínanej slávy má vrchol v tropári a v kondáku sviatku, ako je jasné tým, ktorí majú o tom vedomosť. Podľa profesora Russnáka je dostačujúce, že tieto skutočnosti boli prezentované, keďže konštatovanie je zjavné zo spoločného slávenia bohoslužieb.

E) K týmto dôkazom môžu byť priradené aj iné argumenty. Tak to spomenul profesor Russnák o liturgických princípoch slávností Pána a zvlášť o spojení titulov Kráľa a Kráľovnej nebies, najsvätejšej Panny Márie.[63]

Opierajúci sa o tieto skutočnosti, profesor Russnák zhrňuje v § 47 **„Projekt o sviatku Krista Kráľa, kedy má byť slávený východnými“**

1. Keď profesor Russnák ukázal, že kult Spasiteľa Ježiša Krista sa má vo svete rozširovať a že z kráľovskej pocty Kristovi Pánovi plynie čo najväčší úžitok, navrhuje, aby sa požiadadala svätá Apoštolská Stolica, nech uzná za hodné stanoviť za vlastný sviatok Ježiša Krista (lat. *festum Christi Jesu*) ako Kráľa všetkého (lat. *Regis universorum*) pre všeobecnú Cirkev, okrem Západnej aj pre Východnú.

2. Aby sa realizovali podobné spôsoby ustanovenia sviatku pre východných z plnosti apoštolskej moci encykliky Pia XI., rímskeho pápeža, profesor Russnák predkladá návrh, aby sa sviatok Krista Kráľa vo Východnej katolíckej cirkvi ustálil na 6. augusta, ktorý je u východných veľký sviatok, aby sviatok Premenenia nášho Pána Ježiša Krista bol zároveň určený pre východných aj ako sviatok Krista Kráľa.[64]

3. Aby sme sa, podľa profesora Russnáka, vyhli nespravodlivému obvineniu a získali si všetkých východných,

[63] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 465 – 471.
[64] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935, s. 471.

nech sa služba na sviatok Krista Kráľa určí apoštolským nariadením tak, že služba Premenenia nech je zároveň aj službou sviatku Krista Kráľa (lat. *ut officium Transfigurationis fiat simul officium festi Christi Ragis quoque*). Keďže sa vznešenosť Krista Kráľa ospevuje v našich službách všeobecne veľmi hojne, v službe sviatku Premenenia osobitne (lat. *specialiter*), preto sa zdá, že sviatok Krista Kráľa ospevujeme dostatočne (lat. *sufficienter*) samotnými pôvodnými službami východných. M. Russnák ďalej navrhuje, aby tomuto sviatku vo svätej liturgii sviatku mohlo byť pridané (lat. *addi potest*) čítanie so Svätého písma a Evanjelium, tak aby sa 6. augusta oslavovalo dvakrát. Profesor Russnák odporúča na čítanie a evanjelium časti zo Svätého písma tie isté, ktoré sú predpísané Apoštolskou Stolicou pre Latinskú alebo Západnú cirkev.[65]

Keďže predsa katolícka pravovernosť vyzdvihuje najvyšší princíp, že hlava Kristovej Cirkvi sa musí poslúchať presne, je zjavné, že všetky tieto predložené skutočnosti zaistia svoju hodnotu vtedy, ak Apoštolská Stolica ich schváli a ustanoví, ktorej nariadeniu synovsky podriaďuje profesor Russnák všetko (lat. *cuius decreto submittimus filialiter omnia*), že bude autor chváliť len tie skutočnosti, ktoré pochváli svätá Rímska Stolica, a odsúdi všetko, čokoľvek ona odsúdi, preto profesor Russnák vyjadril nakoniec presvedčenie, že jeho dielo a práca budú mať platnosť iba vtedy, keď ju potvrdí svätá Rímska Apoštolská Stolica.[66]

ThDr. PaedDr. Monika Slodičková, PhD.
Katedra systematickej teológie
GTF PU v Prešove
monos@unipo.sk

[65] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 472 et 447.
[66] Porov.: RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II*. Fragopoli, 1935, s. 471 – 473.

Zoznam použitej literatúry

AGKAB (Archív Gréckokatolíckeho arcibiskupstva) Prešov. Bežná agenda, rok 1934, sign. 2841, 2839, 2000. Doklad o Eucharistickom kulte.

AKIMJAK, A.: *Liturgika I. Teológia liturgie*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1996.

ЛУЦИК [LUCIK], І.: *Служба празднику Сладчайшаго Господа нашего Ісуса Христа – Царя [Služba sviatku Najsladšieho Pána nášho Ježiša Krista – Kráľa]*. Жовква : Типографїя Иноковъ Чина святаго Василїя В. [Žovkva : Typografia mníchov rehole svätého Bazila V.], 1926.

Modlitby a piesne pre gréckokatolíkov. Prešov : Gréckokatolícke biskupstvo v Prešove, 1994.

NADOLSKI, B.: *Leksykon liturgii*. Poznań : Pallottinum, 2006.

NADOLSKI, B.: *Liturgika IV. Eucharistia*. Poznań : Pallottinum, 1992.

RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales I.* Fragopoli (Prešov), 1935.

RUSSNÁK, M.: *Festum Christi Regis et Orientales II.* Fragopoli, 1935.

RUSSNÁK, M.: *Relatio. De libris liturgicis respectu habito proiectorum Incl. Comissionis Leopoliensis T. II.* Fragopoli (Prešov), 1935.

PIUS XI.: *Encyklika o Kristu Králi – Quas primas*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1930.

PIUS XI.: *Quas primas: Encyklika papieża Piusa XI. O królewskiej godności Chrystusa Pana*. Warszawa : Te Deum, 2001.

Analýza diela Tožestvo[1] svjataho liturgizovania časť I.

Michal Hospodár

Abstract: *The scope of the contribution is the analysis of liturgical work of Prof. ThDr. Mikuláš Russnák written at the instance of Vasiľ Hopko, then-auxiliary bishop of Prešov. The author elucidates the concept of tozhestvo (uniformity) in its physical and moral sense and applies it on liturgical life particularly of priests. He pays close attention to liturgical rubrics, to their esteem and binding character. He pays close attention from liturgical point of view also to deacons, acolytes and God's people. He supports his statements with theological and juristic documents in order to enable the competent church authority to issue binding norms concerning the unity of liturgical worship.*

The importance of the proposed analysis lies in understanding of proper liturgical identity of Prešov eparchy as well as in its ecumenical endeavors with ritually close orthodox church.

Predstavenie diela

Prof. ThDr. Mikuláš Russnák vo svojom rozsiahlom vedecko-literárnom diele významne prispel k sumarizácii poznania a tiež rozvoju teologickej vedy ako aj kánonického práva svojich časov. Ako fundovaný teológ, znalec viacerých, najmä klasických jazykov a nesmierne zanietený vedec zanechal po sebe priam encyklopedické dielo, ktoré stále čaká na precízne

[1] Výraz *tožestvo*, ktorý sa často používa v predmetnom diele, je nejednoznačný. V. Boháč vo svojej publikácii *Dr. Mikuláš Russnák život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo* sa prikláňa k opravenej verzii toržestvo (pozri s. 64), čo by v preklade znamenalo slávnosť alebo slávenie. Z kontextu celého diela skôr vyplýva, že autor M. Russnák mal na mysli výraz toždestvo, čo by znamenalo jednotnosť. Výraz toždestvo obsahuje napr. slovník DJAČENKO, G.: *Polnyj cerkovno-slavianskij slovar*. Moskva: Otčij dom, 2002, s. 725. V tomto príspevku budeme výraz *tožestvo* používať v originálnom znení bez prekladu.

systematické spracovanie. Aj z toho dôvodu vznikol na GTF PU v Prešove samostatný projekt VEGA, majúci ambíciu prispieť k systematickej analýze zachovaných zväzkov diela M. Russnáka podľa jednotlivých tém. Liturgickej problematike zasvätil autor dvojzväzkové dielo s názvom Tožestvo svjataho liturgizovania. Obidva zväzky sú uložené v knižnici GTF PU v Prešove. Dielo je napísané strojovým písmom, prevažne v (nekodifikovanom) ruskom jazyku, ale obsahuje aj početné latinské pasáže.[2] Poväčšine je napísané vo forme otázok a odpovedí, čo žánrovo pôsobí zrozumiteľne aj na dnešného čitateľa. Predmetom nášho záujmu v tomto príspevku je prvý zväzok diela, ktorý bol vydaný v Prešove v roku 1948.[3]

V krátkom predhovore autor uvádza vzdialený motív napísania diela: zachovanie spôsobu liturgovania podľa obradu Katolíckej cirkvi; a blízky motív: podnet zo strany vladyku Vasiľa Hopka, pomocného prešovského biskupa. Precíznou a usilovnou prácou Prof. ThDr. M. Russnáka sa nám takto zachoval pravdivý obraz o bohoslužobnom poriadku v Prešovskej eparchii vtedajších časov.

Úvod

V úvode Prof. Mikuláš Russnák (ďalej len autor) spresňuje osobnú motiváciu vzniku daného diela, keď hovorí, že starosť J. Ex. vladyku Vasiľa Hopka, profesora na Vysokej škole bohosloveckej v Prešove, o čistotu liturgovania podľa predpisov v Prešovskej eparchii dala podnet na položenie vážnych otázok. Na spomenuté otázky vladyku Vasiľa sa rozhodol v mene kapituly vypracovať toto dielo.[4]

§1: Program vladyku Dr. V. Hopka

Oficiálne sa vladyka Hopko obracia k biskupskému úradu v Prešove s tým zámerom, aby dostal úradnú odpoveď na rôzne

[2] Niektoré vybrané latinské citáty sú uvedené pod vlastným prekladom autora článku.

[3] Dielo má 299 strán. V knižnici GTF PU je uložené pod signatúrou T 904441 a 15-0043.

[4] V tejto súvislosti treba poznamenať, že Kongregácia pre Východnú cirkev vydala liturgickú príručku s názvom *Poriadok bohoslužieb* až v roku 1958.

body, a tak úspešne mohol zachovať a ochrániť tožestvo svjataho bohosluženia, osobitne svjataho liturgizovania. V prvom doklade predložil rôzne otázky ohľadom bohoslužobného poriadku sv. liturgie. V druhom pridal ďalšie otázky, ktorých spolu bolo 102. Autor diela podotýka, že väčšia časť tých ťažkostí, ktorých objasnenie nastolil biskup Hopko, nie je nič iné ako málo hovoriace maličkosti a dokladuje to v tridsiatom šiestom bode, kde je daná otázka: Má sa obracať kňaz k ľudu napravo či naľavo? Aby tento akt bol čím jasnejší, kratší a prirodzene prevedený, je potrebné obracať sa napravo.[5] Prirodzený charakter vyžaduje, aby otáčanie kňaza bolo napravo. Tak isto, ako sa obracia napravo, sa má obrátiť späť naľavo.

§2: Cieľ jeho preosvietenosti (V. Hopka)

Vladyka Vasiľ formuluje cieľ svojej iniciatívy: presné objasnenie poriadku kňazského slúženia novozákonnej obety, teda sv. liturgie. To znamená, že mu záleží, aby kňazi presne slávili sv. liturgiu tak, ako to matka Cirkev vo svojich rubrikách ustanovila. Je potrebné, aby v jednej eparchii všetci jednako liturgovali. Takto formulovaná otázka bola výrazom kritiky kňazských radov a ich nejednotného slúženia. Citujem (V. Hopka): „V nijakom prípade nie je znakom disciplinovanosti, že skoro nenájdeš dvoch kňazov, ktorí by mali jednaké zvyky pri liturgii.“ Nato kladie autor otázku: „Či je to tak dobré?“ a sám si odpovedá: „Ja myslím, že nie. Lebo v takom vážnom diele ako sv. liturgia by mala byť jednota.“[6] Jednota, o ktorú ide, je chápaná v podstatných častiach samotného liturgovania, nedrží sa fyzického poriadku, ktorý ani nie je možný. Vladyka Vasiľ sa pýta: „Ktoré fórum je najvyššou autoritou pre rozhodnutie: ordinár alebo zvyk? Alebo Rím?“

Rím vydal svoj liturgikon v roku 1941. V Prešovskom biskupstve pre vojnové roky a následnú likvidáciu nebol uvedený do praxe. V roku 1998 bol v Ríme schválený liturgikon podľa

[5] Pravou stranou rozumieme tú, keď kňaz stojí čelom k oltáru a po jeho pravici.
[6] RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho bohosluženia I.*, s. 17.

typizovaného textu pre ruténsko-slovanský obrad. Ten sa používa v Gréckokatolíckej cirkvi dodnes.[7]

§3: Princípy využívané preosvieteným vladykom V. Hopkom

Prvý princíp je tožestvo svjatych bohosluženii. Druhý princíp je sila nachádzajúca sa v slúžení svätých obradov. Autor spresňuje, že jeho odpovede sa budú rozdeľovať na dve skupiny. Prvá časť dá všeobecnú odpoveď na predložený bod a druhá objasní otázky a dá akoby špeciálnu odpoveď. V strede týchto dvoch častí dáme predovšetkým principiálnu odpoveď, aby sme ukázali vnútorný súvis medzi týmito bodmi.

§4: Protichodným princípom dávame vlastné princípy

Vladyka Hopko pripomína svoj prvý princíp, menovite tožestvo všetkej bohoslužby a dôrazne samotný pohľad liturgovania, v ktorom vidí silu samej bohoslužby, ale aj tvrdosť nášho postupu.

§5: Prvý princíp: tožestvo svjataho bohosluženia

Oproti princípu vyhláseného tožestva autor stavia bohatstvo prirodzenej rozličnosti. Je potrebné upriamiť pozornosť na to, aby sme tožestvo dobre a presne vnímali. Lebo z nepresného porozumenia samej otázky toho tožestva sú zlé závery.

§6: Čo je tožestvo liturgovania?

Tožestvo etymologicky označuje robiť to že samoje, teda rovnakosť. Také tožestvo liturgovania sa vzťahuje predovšetkým na rubriky sv. liturgie, ďalej na vonkajšie znaky a vonkajšie prevedenie sv. liturgie. Vnútorná podstata sv. liturgie je jedna a rovnaká. Podľa učenia Katolíckej cirkvi je správne, aby vnútro aj vonkajšok boli u kňaza v súlade. Také predpisy, ktoré sa vzťahujú na samu podstatu sv. liturgie, je potrebné chrániť v každej sv. liturgii. Iné predpisy, vydané matkou Cirkvou, je tiež potrebné presne zachovávať. Tožestvo sv. liturgie sa rozdeľuje na fyzické a mravné. Fyzické tožestvo je samotný fyzický akt

[7] Porov. BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo*. Prešov: Petra, 2002, s. 68.

slúženia. Mravné tožestvo je závislé od používania rozumu a vôle. Sväté liturgovanie je morálny akt kňaza, aj keď vidíme len jeho vonkajšiu podobu, lebo kňazi nie sú fyzický mechanizmus, ale morálne osoby (konatelia), ktorí zodpovedajú za svoje činy.

§7: Čo je mravné tožestvo?

Na túto otázku autor odpovedá, že mravné tožestvo vyjadruje individualitu celebranta, jeho mikrokozmos, jedinečnosť a neopakovateľnosť. Každý človek má vlastný morálny svet, morálny život a morálnu zodpovednosť. Práve pre priestor slobody vznikajú v ľudskom konaní nezrovnalosti.

Príklady: Autor uvádza, že v prešovskej katedrále naraz slúžia štyria a každý kňaz nahlas (po svojom) spieva modlitby liturgie. Vzniknutý chaos si môžeme domyslieť.

Ďalší kňaz vždycky neskoro príde na sv. liturgiu; tým dáva zlý príklad aj veriacim, ktorí chodia neskoro. Opačný príklad je, že niektorí celebranti pri sv. prijímaní nevedia dokončiť tento posvätný akt. Vedení akýmsi prísnym zachovávaním prirodzeného pôstu, celé svoje úsilie dávajú do toho, aby neprehltli ani slinu. Tým predlžujú akt sv. prijímania. Kde je tu teologický znak a pastoračná múdrosť? pýta sa autor. Ďalšie príklady sa týkajú škrupulozity pri vyslovovaní slov premenenia, pohoršlivého držania tela pri liturgii, zbytočných teatrálnych gest, ktoré pôsobia odstrašujúco na veriacich.

Osobitne autor spomína príklad, že keď ide kňaz s čašou k žertveniku po sv. prijímaní, nemá sa klaňať pred prestolom, lebo Kristus v rukách je mu bližší ako Kristus v bohostánku. Nakoniec pátrajúc po príčinách zdôrazňuje, že mravné tožestvo neznamená neobmedzenú slobodu, ale prirodzené hranice, v ktorých sa majú presne zachovávať liturgické rubriky. Bez ducha zbožnosti zachovávanie rubrík by bolo iba mechanickou šablónou, nie slobodným mravným a duchovným aktom. Teda nie otrocký postoj voči fyzickému poriadku (tožestvu), ale zdravé normálne objavenie cirkevných a liturgických predpisov. Táto pripomienka nestráca ani dnes na svojej aktuálnosti.

§8: Čo je tožestvo liturgizovania?

V tomto odseku sa prof. Russnák vracia k otázke, ktorú rozoberal už v šiestom paragrafe.

§9: O predpisoch (rubrikách) cirkevného slúženia

Pod pojmom rubriky cirkevného slúženia rozumieme oficiálne predpisy podávajúce direktívu, ako je potrebné sláviť bohoslužbu, aby sa slúženie naplnilo podľa cirkevného ducha. Z toho vyplýva, že rubriky majú veľký význam v bohoslužbe a ich presným zachovávaním samotná bohoslužba býva prevedená tak, aby bola v zmysle cirkevného liturgického príkazu správna. Rubriky rozdeľujeme na podstatné a prídavné. Podstatnými sa nazývajú tie, bez ktorých samo slúženie nemôže byť platné. Inými slovami, bez toho, aby sa presne splnili, samotná bohoslužba sa nemôže uskutočniť. Takými prameňmi sa javia napríklad kánony rôznych cirkevných snemov. Autor hneď konkretizuje: „Napríklad v treťom apoštolskom kánone sa predpisuje, že pri sv. liturgii nemožno na obetu priniesť nič, iba pšeničný chlieb a hroznové víno.“[8] Čo sa týka použitia kvaseného chleba, autor tu dokladuje citátom predpis Florentského snemu z roku 1439.

K prídavným rubrikám patrí napríklad požehnať a pobozkať bohoslužobné rúcho (rizy) pred božskou liturgiou. Sám osebe tento predpis nemôže mať takú dôležitosť ako prvý. Z toho vyplýva, že sme povinní rozlišovať rubriky, od ktorých závisí platnosť svätej bohoslužby, a tie, ktoré majú menší význam.

§10: Vážne rubriky pre slúžiaceho

Autor vážnosť rôznych rubrík rozdeľuje podľa týchto kritérií: 1) od predmetu, 2) od vzťahu k rôznym vážnym tézam, 3) od ustanovených trestov pre tých, ktorí porušujú také kánony alebo rubriky, 4) od uzáverov z mienok prináležiacich odborníkov.

V prvom rade treba dbať na to, aby liturgiu mohol slúžiť len platne vysvätený kňaz alebo biskup. V súlade s predpisom 32. kánonu Šiesteho všeobecného snemu je záväzné dávať do vína malé množstvo vody, lebo je to významný symbol. Kto by

[8] RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho bohosluženia I.*, s. 53.

premenil víno bez kvapky vody, premenil by platne, ale s ťažkým hriechom.[9] Podobná vážnosť vyplýva z prijatých ťažkých trestov proti neposlušným. Čo sa týka vážnosti zachovávania mienok teológov, autor udáva príklad: biskup, kňaz alebo diakon nemá prijímať na seba svetské starosti, ináč bude vyňatý z kňazského stavu. Ďalej autor viackrát cituje sv. Alfonza ako veľkú autoritu v morálnych otázkach.

§11: Môže nejaká rubrika nezaväzovať kňaza?

Z doteraz analyzovaných bodov vychádza, že takej rubriky, ktorá by nezaväzovala liturgujúceho kňaza, niet. Pravda, v niektorých prípadoch môžu byť také rubriky, je ich málo, o čom nemožno pochybovať. Ako príklad autor uvádza možnosť platného i dovoleného slúženia sv. liturgie bez použitia piatich prosfor. Toto pravidlo platí aj v súčasnosti.[10]

Súhrn povedaného o rubrikách

Rubriky predpísané pri sv. liturgii nás zaväzujú vo svedomí a ich dodržiavanie je záväzné pod hriechom. Sú rubriky podstatné a prídavné. Jedny zaväzujú pod ťažkým, druhé pod malým hriechom. Takých rubrík, ktoré by vôbec nezaväzovali kňaza, je veľmi málo, čo vyplýva z dekrétov Kongregácie pre východné cirkvi, ktoré autor cituje.

§12: Morálny dôsledok nastoleného princípu, ako sa javí, a objasnenie samotného problému

Autor mal na mysli čo najúprimnejšie odpovedať na otázky vladyku Vasiľa Hopka. Ak to má byť právoplatné (zaväzujúce), musí to schváliť najvyššia autorita Cirkvi. Vec je dosť zložitá, lebo rôzni kňazi rôzne slúžia.

§13: Tožestvo svätého liturgizovania a rôznosť našich predpisov

My sme ochotní pridať sa k tým, ktorí sa oduševňujú takým morálnym tožestvom vysluhovania bohoslužby. No sme povinní dodať i to, čo prevedenie takého ustanovenia nachádza samo

[9] Porov. RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho bohosluženia I.*, s. 58-59.
[10] Porov. Kongregácia pre Východnú cirkev: *Poriadok bohoslužieb*, BYZANT Košice s. r. o.: 1998, s. 98.

osebe mnoho prekážok, takže takmer nie je možné taký dekrét do samotnej praxe voviesť. Netreba pri tom zabúdať na to, že na Východe sú rôzne typiky: konštantínopolský, jeruzalemský alebo po mene samých autorov: typik sv. Sávu, sv. Jána Damascénskeho, Teodora Studitu atď. Pretože sú rôzne typiky, rôznosť sa javí ako normálna. Navyše, v rôznych typikoch jestvujú také vyjadrenia ako napr. „ili jehda ekkleziarch razsudit" alebo „ili kak nastojateľ izvolit". Z povedaného vyplýva, že aj v jednej cirkvi môžu byť rozdiely, ktoré neničia jednotu obradu alebo bohoslužby. Tak hovorí aj príslovie: keď dvaja robia to isté, nie je to to isté. (Si duo faciunt idem, non est idem.) Autor na vysvetlenie použil príklad profesora, ktorý ústne povedal študentom tézu, ktorú mali písomne replikovať. Každý študent považoval iný aspekt tézy za dôležitý a inak predloženú tézu vnímal. Preto výsledné formulácie boli u každého rozdielne. Potom sa nemožno diviť tomu, že vonkajšia podoba rôznych ľudí sa javí naplnená rozdielmi a premenami. Podobne dokladuje aj z prostredia západnej (latinskej) cirkvi, kde sú ešte prísnejšie rubriky, a predsa tam nachádzame rozdiely.

§14: Druhý dôvod všetkých rozdielov je v našej praxi

Zvyk je autoritatívny výklad samého zákona. Konkrétne o tom hovorí aj (CIC) Kódex kánonického práva v kánone 29: „Zvyk je najlepší vykladač zákona." Na základe veľkých autorít, akými sú sv. Alfonz, pápeži Pius IX. a Pius XII., autor určuje procedúru vznikania záväznosti konkrétneho zvyku. Dokazuje proces, keď sa formálny zvyk stáva kánonicky vážnym pravidlom. Rôznosť zvykov uznávajú aj oficiálne smernice Kongregácie pre východné cirkvi, kde v treťom bode sa píše toto: „Consuetudo incensandi commendatur, sed non est praecepta praeprimis si res agatur de Missa totaliter privata, seu absque fidelibus."[11] (10. septembra 1941)

[11] RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho bohosluženia I.*, s. 89.

§15: Otázka všeobecných a dočasných zvykov

{princípy právne rozoberá a derivuje}

§16: Čo je storočia starý zvyk?

Z kánonov cirkevného práva vyplýva, že aby zvyk mal silu zákona, v krajnej miere je potrebných 40 rokov. Ak ide o zvyk, v ktorom sa nachádza poznámka, ktorá chce meniť doterajší zákon, treba 100 rokov.

§17: Diakon, ľud a miništranti

Otázkami ľudu, diakona a miništrantov sa autor chce zaoberať iba z pohľadu liturgického zvania (názvu). Všetky tieto tri subjekty sú dôležité vo východnej bohoslužbe, lebo na Východe privátnej služby niet. Apoštoli sa javili prostredníkmi samého novozákonného zjavenia. Diakonát, ako učí Cirkev, patrí s kňazstvom a biskupstvom k tzv. vyšším stupňom sviatostného stavu. Sviatostný charakter diakonátu sa dokazuje tým, že ho samotní apoštoli modlitbami a kladením rúk udeľovali. Sviatostnosť diakonátu pripisuje aj cirkevná tradícia. Diakoni napĺňali svoju sviatostnú úlohu pri biskupovi a kňazoch tak, že spočiatku bez diakonov nebolo slávnostného slúženia novozákonných bohoslužieb. Obrad sa kryštalizoval tak, že slávenia boli vždy pred veriacim ľudom. Predsedal im vždy biskup (alebo kňaz), ktorého sprevádzal diakon. Pre uskutočnenie sv. liturgií a iných obradov Apoštolská stolica vo svojich vydaniach sv. liturgie a iných obradov z rokov 1941 a 1942 v samom texte vyznačila časti, ktoré jednoznačne patria diakonom. No keď sa v týchto liturgikonoch nachádzajú diakonské časti, neznamená to, že tie diakonské časti musí brať sám kňaz, ale to, že ak by bol prítomný diakon, tak ich má brať on.

K problematike miništranta vzniká nasledujúca otázka: Je potrebný miništrant pri čítanej sv. liturgii, alebo môže kňaz slúžiť aj bez neho? Javí sa všeobecný princíp, že kňaz má miništranta. A keď nemá formálneho miništranta, tak aj taký človek môže stáť pri oltári, ktorý rolu miništranta neovláda. Jeho úlohu odpovedať na modlitby vykonáva sám liturg. K tomu cituje kánon 813, paragraf prvý, ktorý hovorí, že kňaz nemôže

celebrovať bez miništranta, ktorý posluhuje a odpovedá. Východný kódex hovorí v kánone 813: „Sacerdos missam celebrans ministrum si haberi potest adhibeat qui eidem inserviat et respondeat.“ (§3 kán. 813)[12] Z tohto citátu vyplýva, že kňaz, podľa disciplíny východného práva, nie je absolútne povinný mať miništranta, iba ak je možné, a uzatvára: tým je dané právo našim kňazom i bez miništranta liturgovať.

V nasledujúcej neúplnej časti sa autor kriticky vyjadruje na adresu vtedajších bohoslovcov. Napríklad uvádza, že po sv. liturgii, na ktorej bohoslovci miništrovali samotnému vladykovi (preosv. Pavlovi), ani jedného nenapadlo pomôcť vladykovi pri obliekaní zimného kabáta. Ďalej spomína, že keď sú bohoslovci pustení poobede na vychádzku alebo majú voľno, nikoho nenapadne ísť na večiereň.

§18: Nami používané pramene

Aby vysvetlenie otázok pomocného biskupa V. Hopka bolo úplné, autor si pokladá za povinnosť dať prehľad všetkých zdrojov, ktoré v diele citoval, aby sa materiál stal jasným a použiteľným aj v budúcej praxi. Pre dôkaznosť jeho širokého rozhľadu ich uvádzame v úplnosti.

I.

1. **Encykliky**:

Pius XII.: Mediator Dei (Rím, 20. novembra 1947)

2. Dokumenty Kongregácie pre východné cirkvi:

Výnos č. 1219/28 z 10. septembra 1941

Listy biskupovi Gojdičovi z dní 15. decembra 1941 a 4. decembra 1943

II.

A) Dokumenty v gréčtine:

1. Ευχολόγιον το μέγα (Veľký trebník). Rím: Polyglotta, 1873

[12] RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho bohosluženia I.*, s. 107.

2. S. Theologiae Lectoris od Jakova Goara OP, znalca byzantského obradu (časti sú po grécky). Druhé opravené vydanie v Benátkach, 1730.

B) Dokumenty v cirkevnej slovančine:

1. Liturgia sv. Joanna Zlatoustaho a Služba sv. Vasilia Velikaho, liturgické knihy vydané v Ríme, vo vydavateľstve krypto-ferratského kláštora, schválené Svätou stolicou v rokoch 1941 a 1942.

Autor vysvetľuje zakladanie ahnca citátmi zo spomenutého liturgikonu (s. 98).

2. Ten istý liturgikon bol vydaný vo Ľvove v rokoch 1666 a 1681.

3. Liturgikon vydaný v Ľvove v roku 1866

4. A keleti Egyház miséli. Budapešť, 1915. Táto kniha má nepriamu autoritu, pretože sa v nej cituje text Komisie z rokov 1914-1916, ktorý sa nachádza aj v Grotta-Ferratských vydaniach.

5. Ďalšie diela

a) Corpus Juris Canonici

b) De disciplina genuflectendi In Ecclesia Orientali. Fragopoli, 1938

c) De modo agendi nostrorum. Prjašev, 1932

d) Epiklizis. Prjašev, 1926

6. Alfonz z Ligouri Theologia moralis. Ratisbonae, 1880

7. Alfonz de Rodriguez: A ker. tökéletességek gyakolása. Kalocsa, 1874

8. Denzinger, Henricus: Enchiridion symbolorum et definitionum. Wirzeburg, 1865

9. Eger, Franciscus: Propaed. Phil. Theol. Brixinae, 1888

10. Kizák, Joan: Cerk. ustav. Užhorod, 1912

11. Müller, Ernestus: Theol. Mor. Vindobnae, 1895

12. Niles, Nicolaus SJ: Kalendarium manuale. Oeniponte, 1879

13. Vascotti, Clarus: Hist. Eccl. Vindobonae, 1895

Nekatolícki autori:

1. Benjamín, ruský biskup: Novaja Skrižaľ. Sanpeterburg, 1857

2. Dimitrevskij, Ivan: Istoričeskoe, dogmatičeskoe i Tainstvennoe izjasnenie Bož. Liturgii. Sanpeterburg, 1884
3. Milasch, Nikodim, srbský biskup: Pravila. Moskva, 1911
4. Nikolsky, Alexander: Posobie k izučenie Ustava Bohosluženia Pravosl. Cerkvi. Sanpeterburg, 1894
5. Petrovsky, Alexander: Apostolskija Liturgii Vostočnoj Cerkiv. Sanpeterburg, 1897

Zborníky kánonov:
Corpus Juris Canonici. Romae, 1917
Acta et Decreta Syn. Prov. Lepopl. 1891. Romae, 1896
Synodus Zamosc. 1720. Romae, 1857

§19: Význam použitých prameňov

V tejto kapitole autor v krátkosti udáva kritériá posudzovania vážnosti jednotlivých dokumentov podľa ich vnútorného charakteru.

§20: O fóre, majúcom moc ustanoviť, čiže riešiť liturgické otázky

Je potrebné ešte rozobrať otázku, či jednotliví biskupi môžu získať toto vysoké fórum. V západnej cirkvi je táto otázka vyriešená. Citátom kánona 1257 CIC (Unius Apostolicae Sedis est tum sacrum ordinare liturgiam, tum liturgicos approbare libros) autor poukazuje na to, že jedine Apoštolskému stolcu prináleží moc riešiť liturgické otázky a potvrdzovať liturgické knihy.[13] Z toho sa vyvodzuje, že druhí majú len toľko moci, koľko im Apoštolský stolec delegoval. Vo východných cirkvách sa nedávno pripravil nový kódex kánonického práva, ktorý ešte nebol schválený. Autor však odporúča držať sa jeho projektu prác na novom kódexe.

Autor navrhuje, aby sa právomoci v liturgických otázkach a knihách presunuli na patriarcháty. Keďže gréckokatolíci v Prešovskej eparchii nepodliehajú v súčasnosti žiadnemu patriarchátu, ale priamo Apoštolskému stolcu, autor sa prihovára za podobné právne riešenie, ako je to v latinskej cirkvi. Patriarchovia aj biskupi môžu v hraniciach posvätných kánonov

[13] Porov. RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho bohosluženia I.*, s. 120.

postupovať v otázke ochrany čistoty nášho obradu. Biskupom v tomto zmysle autorovho návrhu prináleží: 1. aplikovať ustanovenia Kongregácie pre východné cirkvi ohľadom sv. liturgie; 2. a) rozhodovať o častiach, ktoré sú v texte medzi červenými hranatými zátvorkami; b) právo, aby ktorýkoľvek ruténsky biskup akéhokoľvek miesta s ohľadom na svoje svedomie a múdrosť nenaliehal alebo nerozširoval svojim podriadeným také isté knihy (S. Congr. 15. sept. 1943, Prot. N. 1219/28); c) ďalej právo, aby skúšanie a cvičenie mladých kandidátov v seminároch bolo už teraz prispôsobené novým princípom, ustanoveným dokumentom východnej kongregácie; d) právo vydať sv. liturgiu Jána Zlatoústeho podľa textu a zmyslu rímskeho vydania; e) právo prísne zakázať užívanie skôr rozrezaných prosfor, čo Rím nemenne chce vykoreniť.[14]

Na záver tejto časti autor úprimne vyzýva hierarchov Prešovskej eparchie, aby liturgický život riadili pevnou rukou k rešpektovaniu dokumentov Kongregácie pre východnú cirkev.

Ľvovský liturgikon

Nasledujúca samostatná časť knihy s názvom Rôzne body liturgikonu ľvovského vydania z roku 1905 (s. 140-147) podrobne pojednáva o predmetných bodoch týkajúcich sa spôsobu slávenia sv. liturgie, nachádzajúcich sa na strane 320 v ľvovskom liturgikone. Vzhľadom na rozsah tohto príspevku sa nimi nebudeme zaoberať.

Príloha Teodora Rojkoviča

Autor Prof. M. Russnák vložil do svojho diela aj kritický rukopis kanonika Teodora Rojkoviča s jeho poznámkami k predmetnej problematike zachovania jednoty liturgovania. Celkovo ide o tri listy datované 15. 3., 19. 3. a 20. 3. 1949 a nedatovaný dodatok.[15]

[14] Porov. RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho bohosluženia I.*, s. 133-136.

[15] Originál rukopisu T. Rojkoviča je na stranách 151-158 (rukopis je dnes už dosť ťažko čitateľný); jeho strojový prepis je na stranách 159-174.

Záver

Cirkev sa na svojej pozemskej púti neustále posväcuje slávením verejnej bohoslužby, ktorá patrí k jej najdôležitejším úkonom. Dôkladné poznanie a rešpektovanie liturgických rubrík a ostatných pravidiel je predpokladom k chápaniu ducha novozákonnej liturgie, lebo samotné rubriky sú iba pomôckou pre dôstojné, jednotné a zážitkové liturgické slávenie. V zmysle Ježišovej odpovede Samaritánke o mieste kultu sa pravá modlitba má konať predovšetkým v Duchu a v pravde (porov. Jn 4, 23), teda vo vnútornom svete človeka. Vnútro a vonkajšok sú však v ľudskej bytosti úzko spojené, ústia do jednoty. Preto aj každá modlitba je výrazom celého človeka. Navyše je dôležité si ešte uvedomiť, že na Východe ostala liturgia v tesnom spojení so spiritualitou, teológiou a ekleziológiou.[16]

Svetlo pre poznanie liturgického života, zvlášť eucharistickej bohoslužby pred rokom 1950 v Prešovskej gréckokatolíckej eparchii nám priniesla aj prvá časť analyzovaného diela M. Russnáka. Autorovi záležalo na tom, aby sa objasnili teologicko-právne princípy pre správne a jednotné liturgovanie predovšetkým kňazov. Pri hľadaní týchto objasnení autor bohato čerpal z textov Magistéria i predmetnej literatúry[17] a výklad nastolených otázok dopĺňal o vlastný pohľad. Hľadaním vlastnej (východnej) liturgickej identity súčasne prispel k ekumenickému dialógu s Pravoslávnou cirkvou, ktorá je v byzantsko-slovanskom obrade s Gréckokatolíckou cirkvou takmer identická. Viaceré prezentované závery všeobecného charakteru v diele prekračujú vtedajší časový rámec a sú aktuálne aj v súčasnosti. To len zvyšuje význam záslužnej práce autora na liturgickom a ekumenickom poli.

doc. ThDr. Michal Hospodár, PhD.
Katedra systematickej teológie
GTF PU v Prešove
mhospodar@unipo.sk

[16] Porov. TAFT, R.: *Život z liturgie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2008, s. 163.

[17] Súpis literatúry je uvedený v § 18 tohto príspevku.

Zoznam použitej literatúry

Kongregácia pre Východnú cirkev: *Poriadok bohoslužieb*. Slovenský preklad vydal BYZANT Košice s. r. o.: 1998. ISBN 80-85581-18-3.

BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo*. Prešov: Petra, 2002. ISBN 80-967975-7-3.

RUSSNÁK, M.: *Tožestvo svjataho bohosluženia I.* Prešov, 1948.

ŠPAŇÁR, J. – HRABOVSKÝ, J.: *Latinsko-slovenský a slovensko-latinský slovník.* Bratislava: SPN, 1983.

TAFT, R., F.: *Život z liturgie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2008. ISBN 978-80-8671595-7.

Prof. Mikuláš Russnák a kodifikácia kánonického práva východných katolíckych cirkví

František Čitbaj

Abstract: *This article is about prof. Dr. Mikulaš Rusnak, who is one of the greatest people of Greek – catholic church in Slovakia. He remained extensive bibliografic work, which mentions all theological disciplines. This article is primarily touching his canonic – legal work. Also in this area his work is extensive. It deals with cooperation between prof. Russnak and commission for the editor of Eastern Catholic law, with which he worked since 1935. His special contribution was primarily proposals of institutes, which were later also actually in original proposals, or modified in new canon law.*

Tohto roku plynie 20. výročie od promulgácie Kódexu kánonov východných cirkví, ktorú 18.októbra 1990 vykonal pápež Ján Pavol II.. Táto kánonická zbierka začala zaväzovať od 1.októbra 1991. Týmto úkonom dostali východné katolícke cirkvi po prvý krát v histórii vlastnú zbierku kánonického práva.

Výročie promulgácie východného kódexu je motívom, aby som sa v tomto príspevku zaoberal kánonickým právom so zreteľom na úlohu, ktorú najmä pri tvorbe východného katolíckeho práva zohrala osobnosť prof. Dr. Mikuláša Russnáka.

Pri štúdiu jeho bohatej pozostalosti si nemožno nepovšimnúť fakt, že bol človekom, ktorý sa v svojej vedeckej činnosti zaoberal širokým spektrom odborov. Vidíme ho ako hlbokého biblistu a dogmatika, až neskutočne sa ako odborník prezentuje na poli liturgiky. Kánonické právo tvorí v jeho diele osobitnú časť. Je to najmä preto, lebo prof. Russnáka môžeme nazvať spolutvorcom súčasného kánonického práva východných katolíckych cirkví.

K tomuto tvrdeniu nás oprávňuje fakt, že prof. Russnák sa od r. 1935 priamo zapájal do práce komisie, ktorá pripravovala

nové legislatívne texty pre východné katolícke cirkvi. Komisia mala svoje sídlo v Ríme, avšak spolupracovala s osobnosťami so všetkých východných katolíckych cirkví. Týmto spolupracovníkom posielala svoje základné návrhy a tézy a oni sa k nim mali vyjadrovať. Túto funkciu plnil za Prešovskú eparchiu prof. Mikuláš Russnák. Pri štúdiu tejto časti jeho pozostalosti si nemožno nevšimnúť, že svoju úlohu si plnil až z bravúrnou dokonalosťou a dôslednosťou.

1. Niekoľko životopisných údajov...

Kto však bol prof. Dr. Mikuláš Russnák? Narodil sa 30. apríla 1878 v Sopkovciach, v rodine gréckokatolíckeho kňaza. Z rodiny Russnákovcov boli traja doktori teológie. V tom čase to bolo niečo nevšedné. Z rodiny Russnákovcov pochádza aj súčasný bratislavský eparcha Peter Rusnák. Jeho dedo bol bratom prof. Dr. Russnáka.

O osobnom nadaní mladého Mikuláša svedčia niektoré konkrétne okolnosti z jeho života. Po skončení stredoškolských štúdií bol vtedajším prešovským biskupom Dr. Jánom Valym poslaný na teologické štúdia do Budapešti. Už v r. 1900 ako dvadsaťdva ročný bol vysvätený za kňaza a hneď na nastávajúci rok 1901 bol promovaný za doktora teológie. V roku 1936 bol menovaný za univerzitného profesora a až do r. 1950 prednášal na Rímskokatolíckej teologickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Počas celého svojho života sa venoval hlbokému teologickému štúdiu. Z jeho dielne vyšlo niekoľko významných teologických monografií, spomeňme aspoň jeho slávnu Epiklézis. Z jeho hodnotného celoživotného diela sa však najviac spomína jeho teologický príspevok k vyhláseniu dogmy o Nanebovzatí Presvätej Bohorodičky.

Za pôsobenia prešovského biskupa Dr. Štefana Nováka bol generálnym vikárom a po jeho odchode do Maďarska v r. 1918 Dr. Mikuláš Russnák spravoval Prešovskú eparchiu až do r. 1927. Počas svojho pôsobenia správcu eparchie povolal v r. 1921 z Moravy do Prešovskej eparchie oo. Redemptoristov, ktorí tu založili svoje kláštory v Stropkove a Michalovciach. Očakával, že prostredníctvom svojich misií pozdvihnú vieru v našom gréckokatolíckom ľude. Ich pôsobenie, najmä na Zemplíne, bolo

skutočne veľmi užitočné a pomohlo zachovať vieru najmä v čase ilegálneho účinkovania gréckokatolíckej cirkvi počas komunistického pokusu o jej likvidáciu. Z ich radov pochádza aj blahoslavený Metod Dominik Trčka, ktorý bol na Slovensku ich prvým ihumenom.[1]

Po likvidácii gréckokatolíckej cirkvi v r. 1950 bol príslušníkmi ŠTB internovaný v niekoľkých internačných táboroch a komunistickou štátnou mocou pozbavený verejnej služby. Za katedru sa už niky nevrátil. Zomrel v r. 1956 v Bratislave, kde je aj pochovaný na Martinskom cintoríne.

2. Cirkev a právo

Po tejto krátkej sonde do života prof. Dr. Mikuláša Russnáka chcem pokračovať predovšetkým uvažovaním nad kodifikáciou najnovšieho práva východných katolíckych cirkví a faktami, ktorými prof. Dr. Mikuláš Russnák k tejto kodifikácii prispel. Prv však, než prejdeme k samotnej podstate témy, aspoň v krátkosti chcem poukázať na význam práva v Cirkvi a na spôsob vzniku východného katolíckeho práva v 20.stor. .

Pri pohľade na Cirkev a jej právo treba povedať, že od počiatku si Cirkev tvorila svoj vnútorný poriadok, ktorého základom je Božie posolstvo obsiahnuté v knihách Svätého písma, predovšetkým však v evanjeliách hlásaných Ježišom Kristom. Kánonický poriadok vznikal predovšetkým prostredníctvom svätých kánonov, ktoré tvorili otcovia všeobecných snemov a lokálnych synôd. Sväté kánony však vytvárali aj veľké autority cirkvi, ktorí v jej srdci dodnes žijú ako otcovia Cirkvi, alebo svätí otcovia.

V druhej polovici devätnásteho storočia sa však predsa začíname stretávať s tézou, že právo Cirkvi je čosi, čo je proti jej prirodzenosti. Ako argument pre toto tvrdenie sa uvádzalo, že Cirkev má právo, ktoré je obsiahnuté v Biblii a preto netreba tvoriť iné. Tieto názory našli svoje vyvrcholenie v tézach, ktoré na prelome XX. storočia prezentoval Rudolf Sohm, nemecký

[1] Porov. Šturák P.: Prednáška na Vedeckom seminári. Prešov 21. februára 2006. In: *Vedecký projekt VEGA č. 1 / 2489 / 05. Blahoslavený biskup Pavol Peter Gojdič (1888-1960) v súradniciach času a doby* Prešov : PU GTF, 2006, s. 30-45.

protestantský učenec, ktorý sa zaoberal kánonickým právom. On dokonca tvrdil, že rozvoj práva je hriechom Cirkvi. Podľa neho pôvodné, starodávne kresťanstvo bolo naplnené duchom Evanjelia, bolo spoločenstvom lásky, ktoré svoj život organizovalo v spontánnej prítomnosti Svätého Ducha. Preto, podľa jeho názoru, rozvoj právneho systému v Cirkvi akoby pridusil slobodné a spontánne účinkovanie Svätého Ducha. V rannom kresťanstve existovalo len minimum pravidiel a noriem v Cirkvi.

Proti týmto tézam Rudolfa Sohma vystúpila katolícka kánonistika s tým, že poukázala na Skutky apoštolov, apoštolské listy ale i pastierske listy prvých pápežov, ktoré sú dôkazom toho, že od samého počiatku kresťanstva sa zároveň formoval aj jasný a záväzný systém pravidiel a ustanovení, ktorými sa cirkevné inštitúcie mali riadiť. Ich základným prameňom bolo samozrejme predovšetkým Božie posolstvo obsiahnuté v Svätom písme.

Druhou tézou, s ktorou sa stretávame je názor, že Východ je mystický, duchovný, špirituálny, kým Západ je juridický. Pre vysvetlenie treba povedať, že najstaršie zbierky kánonického práva pochádzajú z Východu a dodnes sú vzácnymi prameňmi kánonického práva pre celú Katolícku cirkev. Osobitne treba zdôrazniť, že tieto starobylé kánonické zbierky sú pre pravoslávne cirkvi dodnes aktuálnym právom.

Pravdou je to, že kánonická literatúra ktorá vznikala na kresťanskom Východe v najstarších časoch Cirkvi, nebola prístupná pre tých, ktorí sa zaoberali kánonickým právom na Západe, mimo vplyvu Byzantskej tradície. Východné kánonické zbierky, ktoré až do 7 stor. boli vlastne jedinými kánonickými zbierkami v Kristovej Cirkvi, vznikali na Blízkom Východe. Vplyv a kontakt latinskej cirkvi s Byzantskou cirkvou však v tom čase bol veľmi oslabený Arabskou okupáciou krajín na Západe od r. 650.

Východné kánonické právo však bolo vždy prijímané celou Cirkvou a dodnes je pre tvorcov moderného kánonického práva akousi normou ktorá nabáda, aby si moderné kánonické právo uchovalo štýl starodávnej kánonickej tradície. Táto myšlienka,

ako uvidíme ďalej, sa realizovala aj pri tvorbe najnovšieho práva východných katolíckych cirkví,.

2.1 Právo a kresťanský Východ

V prvotných časoch Cirkvi, ešte v období pred Milánskym ediktom, právo nebolo podelené na civilné a kánonické. Existovalo len právo ako jeden nedeliteľný zväzok. Už od najstarších čias sa na Východe vyučovalo na všetkých významnejších vysokých školách. Boli nimi všetky najstaršie univerzity, najmä v Aténach, Alexandrii, Bejrúte, Antiochii, Ríme, neskôr aj v Konštantínopole. Samozrejme, že najstarších časoch, ešte pred Milánskym ediktom (r.325) a tesne po ňom, prednášali na týchto školách profesori, ktorí boli pohanmi. Preto aj právo, ktoré sa vyučovalo, bolo naviazané na klasické rímske právo. Už v čase po Milánskom edikte sa však do týchto univerzít dostávajú aj kresťanskí profesori a s nimi sa do týchto škôl dostáva spolu s rímskym stále viacej a viacej aj právo Cirkvi a kresťanskí profesori postupne vytláčajú pohanských. Napokon v šiestom storočí cisár Justinián zakázal nekresťanom na týchto školách prednášať.

Právo študovali aj mnohé významné osobnosti zo života Cirkvi tých čias. Spomeňme aspoň Tertuliána, Bazila Veľkého, Jána Zlatoústeho, Ambróza z Milána.

Zásluhou kresťanských profesorov sa po Milanskom edikte do výuky práva na najstarších univerzitách začali dostávať aj kánonické predpisy, na Východe odjakživa proklamované svätí kánony. Prvá špecializovaná škola na ktorej sa prednostne prednášalo kánonické právo však vznikla až v jedenástom storočí v Konštantínopole, v monastieri sv. Juraja. Jej predstavený nosil titul nomofilaksa, ochrancu zákonov.

Nie je bez zaujímavosti, že vyučovanie zákonov v Byzancii sa sústreďovalo na ich praktický charakter, na ich využívanie v živote. Najvýznamnejším byzantským dielom z oblasti kánonického práva je Syntagma, alebo Hexabyblos, ktorú zostavil konštantínopolský nomofilax Armenopulos.

Rozvoj kánonického práva na Východe zastavil až pán Konštantínopola v r. 1453. [2]

[2] Porov. Цыпин В. А.: *Церковное право*. M., 1996, s.14-15.

3. Východné právo a východné katolícke cirkvi

S katolíckym východným právom sa začíname stretávať až po unijných konciloch v Lyone (r. 1274), ale predovšetkým po koncile vo Florencii (r. 1431 – 1449). Tento koncil sa niekedy nazýva aj Bazilejsko – ferrarsko – florentský. Jednania otcov tohto koncilu prinášali veľký optimizmus, týkajúci sa obnovenia jednoty Cirkvi, všetky nádeje však zmarili nešťastné udalosti spojené s dobytím Konštantínopola v r. 1453.

Aj na optimistickom základe, ktorý prinieslo jednanie na koncile vo Florencii, si pápeži začali viacej všímať východných kresťanov a riešiť ich legitímne požiadavky najmä v krajinách v ktorých boli minoritní. V dôsledku toho vydáva pápež Lev X. v r. 1521 bulu pod názvom Accepimus nuper, v ktorej sa zastáva veriacich „gréckeho“ obradu žijúcich v Uhorsku.

Ešte viacej sa však začali obracať na východných kresťanov pápeži v nasledujúcich desaťročiach a storočiach. Bolo to predovšetkým pod vplyvom toho, že pod tlakom reformácie, ale aj z iných dôvodov, stále viacej veriacich východného obradu vstupovalo do jednoty s rímskym apoštolským stolcom. Najvýznamnejším z krokov Apoštolskej stolice v tom čase bolo ustanovenie inštitúcie Congregatio pro rebus Graecorum, čiže Kongregácie pre záležitosti Grékov. Táto kongregácia mala za úlohu zaoberať sa záležitosťami východných kresťanov, osobitne tých, ktorí vstupovali do jednoty s Katolíckou cirkvou. Táto kongregácia však v ďalších storočiach prešla rozsiahlou evolúciou. Tým sa budeme ešte zaoberať. [3]

Pre našu krajinu mali význam najmä dve synody. Prvou bola synoda v Poľskom meste Zamość, ktorá sa uskutočnila v r. 1720 a synoda, ktorá sa uskutočnila v Ľvove v r. 1891. Aj keď sa tieto synody priamo nedotýkali situácie, v tom čase Mukačevskej a neskôr aj Prešovskej eparchie, do ktorých patrilo územie dnešného Slovenska, predsa vplývali aj na kánonický vývoj našej cirkvi.

Aj iné východné katolícke spoločenstvá tvorili na svojich vlastných synodách vlastné právo. Tak to bolo na synode, ktorá sa konala v r. 1888 v Sciarfe pre veriacich sýrskeho obradu, v r.

[3] Adamowicz L.: *Zakres uprawnień spowiednika.* Lublin: Polyhymnia 2001, s. 238.

1882 a v r. 1900 v Alba Julii v Rumunsku, v r. 1898 to bola synoda Koptov v Alexandrii a v r. 1911 zvolal do Ríma synodu pre Arménov samotný pápež Pius X..[4]

4. Tvorba východného kánonického práva v 20. stor.

Komplexného kódexového práva sa východné katolíckej cirkvi dočkali až v 20. storočí. Bolo výsledkom práce právnikov, odborníkov v kánonickom práve, ktorí na kodifikácii kánonického práva pracovali skoro sedemdesiat rokov. Dnes ho poznáme pod názvom Codex canonum ecclesiarum orientalium, čiže Kódex kánonov východných cirkví. Promulgoval ho pápež Ján Pavol II. 18.októbra 1990[5] a záväzným sa stal od 1.októbra 1991.

Aj keď konečný výsledok sa dostavil až na konci 20. stor., predsa môžeme povedať, že práce na jeho kodifikácii prebiehali už od promulgácie prvého Kódexu kánonického práva pre latinskú cirkev (Codex iuris canonici) v r. 1917.

Myšlienka vytvoriť kódexove právo pre východné katolícke cirkvi vznikla už počas Prvého vatikánskeho koncilu. Následne, pod vplyvom jednaní koncilových otcov, vydal v r. 1894 veľký pápež Lev XIII. encykliku Orientalium dignitas, v ktorej vyjadril veľkú úctu východným katolíckym cirkvám a ich bohatstvu.

Pod vplyvom tejto encykliky a práce na kodifikácii práva latinskej cirkvi, pápež Benedikt XV. začal rozmýšľať nad kodifikáciou práva východných katolíckych cirkví.

V tom čase sa stala ešte jedna významná udalosť. V roku 1917 pápež Benedikt XV. konštituoval Posvätnú kongregáciu pre Východnú cirkev.[6] Po prvý krát tak v Katolíckej cirkvi vznikla inštitúcia, ktorá sa mala skoro výhradne starať o záležitosti východných katolíkov. Je tiež užitočné spomenúť, že spomínaná kongregácia bola postavená na takú istú úroveň, ako ostatné kongregácie, ktoré boli konštituované pre latinskú cirkev.

Medzi prvé aktivity Kongregácie pre východnú cirkev bolo započať s realizáciou myšlienky kodifikácie práva východných

[4] Glódź S.L.: *Historia prac kodyfikacyjnych*, Lublin: Polyhymnia, zborník pod názvom: Unitas in varietate, 2003, s. 102.
[5] Zverejnený bol v AAS 82 (1990) s. 1033 – 1363.
[6] Lat. *Sacra Congregatia pro Ecclesia Orientali.*

katolíckych cirkví. Prakticky sa táto myšlienka začala uskutočňovať takým spôsobom, že už v roku 1927 bola zriadená komisia, ktorá mala za úlohu vykonať prípravné práce pre východnú kodifikáciu. Tejto komisii predsedal sám pápež Pius XI. Samotná prípravná komisia bola menovaná a začala pracovať od r. 1935.

Jej úlohou už bolo pracovať na konkrétnej realizácii diela. A práve v tomto čase vstupuje do práce komisie aj prof. Dr. Mikuáš Russnák, ako jej poradca.

Výsledkom práce tejto komisie bolo rozsiahle dielo, z ktorého pápež Pius XII. v čase od od r.1949 – 1958 promulgoval štyri motu propria. Ich úlohou bolo dočasne, až do definitívnej promulgácie komplexného práva východných katolíckych cirkví, pokryť základnú právnu matériu týchto spoločenstiev. Štyri motu propria boli promulgované postupne. V r. 1949 bolo promulgované manželské právo pod názvom Crebrae allatae, v r. 1950 bolo promulgované procesné právo pod názvom Sollicitudinem nostram, v r. 1952 bolo promulgované rehoľné právo pod názvom Postquam Apostolicis literis a v r. 1957 bolo promulgované veľmi dôležité právo o obradoch a osobách v Cirkvi pod názvom Cleri sanctitati.[7]

Aj napriek tomu, že spomenuté kánonické zbierky pokrývali veľkú časť života východných katolíckych cirkví, neboli úplným právnym poriadkom týchto spoločenstiev. Komplexné kódexove právo východných katolíckych cirkví nebolo v tom čase promulgované. Práce komisie sa celkom zastavili, keď pápež Ján XXIII. vystúpil s myšlienkou zvolať Druhý vatikánsky koncil. Požiadavka vytvorenia komplexného práva pre východné katolícke cirkvi sa preto znova objavila. Na koncile bola znova potvrdená legitimita týchto cirkví v rámci spoločenstva Katolíckej cirkvi, tiež legitimita ich vernosti prastarým liturgickým tradíciám a obradom a tiež význam východných katolíckych cirkví pre katolícku rozmanitosť a pre ekumenický dialóg s pravoslávnymi cirkvami. Zároveň bola nanovo vyslovená požiadavka vytvoriť pre tieto cirkvi vlastný kódex kánonického práva.

[7] Pozri *Congregazione per le Chiese Orientali, Ius ecclesiarum vehiculum caritas, Libreria Vaticana 2004, s.39.*

Následne v r.1972 pápež Pavol VI. odvolal pôvodnú komisiu, ktorá fakticky pracovala od r. 1927 a konštituoval novú špeciálnu komisiu pre prípravu kodifikácie východného katolíckeho práva. Komisia pracovala až do r.1989. V tomto roku, 25.januára, predložili členovia komisie text nového kódexu, ktorý sa nazýval Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium pápežovi Jánovi Pavlovi II.. Po posledných korekciách bol tento text schválený a 28.októbra 1990 Apoštolskou konštitúciou Sacri canones, toho istého pápeža, promulgovaný.[8]

Po promulgácii východného kódexu tak Katolícka cirkev má svoj komplexný právny poriadok, ktorý dnes tvoria tri zbierky: Kódex kánonického práva z r.1983, ktorý je právom Latinskej cirkvi, Apoštolská konštitúcia Pastor bonus o rímskej kúrii z r.1988 a Kódex kánonov východných cirkví. Povedané kánonickou rečou, všetky tri zbierky dnes tvoria najnovší Corpus Iuris Canonici, alebo právny poriadok Katolíckej cirkvi.

Význam Kódexu kánonov východných cirkví spočíva predovšetkým v tom, že východné katolícke cirkvi majú v rámci svojej katolíckej príslušnosti po prvý krát komplexný kánonický poriadok, ktorý pre ne predstavuje spôsob ako žiť život vlastný ich obradovej tradícii a zároveň aj spôsob ako žiť svoju príslušnosť ku Katolíckej cirkvi.

Kódex kánonov východných cirkví sa týka právneho poriadku cirkví, ktoré pochádzajú z piatich liturgických tradícii: alexandrijskej tradície (cirkev koptská a etiópska), antiochijskej tradície (cirkev sýrska, maronitská a malankarská), arménskej tradície (cirkev arménska), konštantínopolskej tradície (cirkev melchitská, ukrajinská, rumunská, italo – albanská, slovenská, rusínsko – zakarpatská, maďarská, bulharská, bieloruská, macedónska, albanská, ruská, grécka, križevacká eparchia a exarchát srbský a macedónsky) a tradície chaldejskej (cirkev chaldejská a malabarská).[9]

[8] Ján Pavol II.: *Apoštolská konštitúcia Sacri canones.* In: Kodeks kanonów kościolow wschodnich. Lublin: Polyhamnia, 2002, s. 45.
[9] Glódź S.L.: *Historia prac kodyfikacyjnych*, Lublin: Polyhymnia, zborník pod názvom: Unitas in varietate, 2003, s.97.

5. Východná kodifikácia v diele prof. Dr. Mikuláša Russnáka

Komisia, ktorú pre kodifikáciu východného katolíckeho práva povolal v r. 1935 pápež Pius XI., mala za úlohu výsledky svojej práce konzultovať s predstaviteľmi jednotlivých východných katolíckych cirkví. Do týchto prác bola zapojená aj Prešovská eparchia a v jej rámci bol s komisiou poverený spolupracovať prof. Dr. Mikuláš Russnák. Toto sám spomína v svojich návrhoch pre kodicikáciu východného kánonického práva. So svojou prácou a názormi sa delil so svojím eparchialnym biskupom Pavlom Petrom Gojdičom, ktorému výsledky svojej práce aj odovzdával.

V tomto článku sa chcem v rámci svojho výskumu zaoberať predovšetkým všeobecnými postulátmi, ktorých zachovávanie pri tvorbe východného katolíckeho práva považoval prof. Dr. Mikuláš Russnák za nevyhnutné.

5.1 Zachovanie východnej disciplíny a jej princípy

Prvým z postulátov prof. Dr. Mikuláša Russnáka bol návrh, aby základom pri tvorbe východného kódexu bola východná disciplína. V liste zo dňa 17.mája 1933, ktorý adresoval arcibiskupovi mesta Ľvova kardinálovi Šeptickému, to vysvetľuje takto: Našim pevným presvedčením je to, že kódex pripravovaný pre užívanie východným, dotýka sa nielen nás, z Božej milosti gréckokatolíkom, ale má sa vzťahovať aj na tých východných, ktorí sú toho času nezjednotení. ... Samotní východní nezjednotení totiž zo samotného kódexu musia vidieť to, že ani ich zjednotenie s Katolíckou cirkvou nijak neohrozí existenciu východnej disciplíny, ale aj týmto kódexom sa má potvrdiť všetko, čo sa vzťahuje k životu východu. Vtedy máme aj nádej, že nový kódex bude mostom medzi východom a západom.[10]

Odvolávanie sa na starobylú východnú disciplínu je pre kánonickú činnosť prof. Mikuláša Russnáka charakteristické. Tento postup je v jeho uvažovaní logický, pretože sväté kánony, v ktorých je obsiahnuté starobylé právo východných cirkví sú skutočným postulátom východného práva. Považované sú za

[10] Russnák M.: *Historia Codicis C. J. C.*, Prešov 1933.

originálne liturgické, teologické, duchovné i disciplinárne dedičstvo všetkých východných cirkví, v rozmanitosti ich tradícii.

Už v čase konania Chalcedónskeho koncilu (r.451) počet svätých kánonov zavŕšil počet päťsto. Ich trvalú hodnotu a platnosť tiež potvrdil Siedmy ekumenický koncil v Nicey, ktorý doslova uviedol, že sväté kánony obsahujú „neskazené a nemeniteľné učenie“. [11]

Toto trvalé a nemeniteľné učenie tvoria, podľa prastarej cirkevnej tradície, Pravidlá svätých apoštolov (85), kánony prvých šiestich svätých všeobecných koncilov, zbierky ustanovení lokálnych synôd (napr. Ancyra, Antiochia) a kánonické učenie svätých otcov, napr. kánony sv. Vasiľa, obidvoch Gregorov, sv. Atanáza.[12]

Sväté kánony znova aproboval Siedmy ekumenický koncil v Nicey, ktorý ich predložil ako jednu zbierku zákonov a potvrdil ich účinnosť vo všetkých východných cirkvách.[13] Na koncile v Nicey boli tieto kánony vyhlásené za také, ktoré boli „ab uno eodemque Spiritu illustrati“[14].

Okrem toho, že sa prof. Mikuláš Russnák odvoláva na starobylé právo východných cirkví, ktoré má byť pri tvorbe novej východnej kodifikácie zohľadnené, nastoľuje aj ďalší postulát. Navrhuje totiž nasledujúci postup: Východné kánony uvádzať v novom kódexe v takom prípade, ak ich matéria aspoň minimálne zodpovedá modernej kodifikácii, alebo neuvádzať ich celé, ale len v tej matérii, ktorá zodpovedá novej jurisprudencii. Z poriadku starobylých kánonov východných cirkví tie, ktoré nekorešpondujú s duchom súčasnej kodifikácie poslať do histórie

---

[11] Porov. Ján Pavol II.: *Sacri canones,* apoštolská konštitúcia.

[12] Ako vyššie.

[13] Baron A., Pietras H.: *Dokumenty soborów powszechnych tom I.,* Kraków: wydawnictwo WAM 2005, ISBN 83-7097-928-9 s.344-345: *...s radosťou prijímame do srdca božské kánony a zachovávame ich príkazy úplne a bez žiadnych zmien: to, čo bolo ohlásené vnuknutím Ducha Svätého najchválitebnejšími apoštolmi, to, čo bolo prikázané šiestimi svätými a ekumenickými koncilmi a rozhodnutiami miestnych synod, ktoré sa schádzali pre vysvetlenie toho čo bolo schválené veľkými koncilmi a tiež všetky príkazy, ktoré zanechali svätí otcovia.*

[14] Glódź S.L.: *Historia prac kodyfikacyjnych,* Lublin: Polyhymnia, zborník pod názvom: Unitas in varietate, 2003, s. 99.

a uviesť tie, ktoré korešpondujú s modernou ľudskou kultúrou a ktoré boli perfektne skonštruované v Kódexe kánonického práva z r.1917.[15]

Proces vývoja vzťahu komisie k svätým kánonom je vidno aj na vývoji názvu pripravovaného kódexu. Počas prác na príprave nového kódexu kánonického práva pre východné katolícke cirkvi mal tento kódex názov Codex Iuris Canonici Orientalis, čiže Východný kódex kánonického práva. Názov sa zmenil až pri poslednom zasadaní plenárnej komisie v r. 1988. Zmena názvu z Kódexu kánonického práva na Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, čiže Kódex kánonov východných cirkví sa pripisuje tomu, že už v názve chcela komisia poukázať na úctu, ktorú kresťanský Východ preukazuje svätým kánonom. Sväté kánony to je predovšetkým kánonická tradícia, ktorá bola aprobovaná na prvých siedmych konciloch a na Východe boli považované za skutočnú emanáciu Svätého Ducha.[16]

Tvorcovia Kódexu kánonov východných cirkví nasledovali myšlienky prof. Dr. Mikuláša Russnáka aj v tom, že vytvorili kódex skutočne východný a to nielen po obsahovej, ale aj po formálnej stránke. To je v ňom vyjadrené tým, že sa nedelí na knihy, ako latinský kódex, ale na tituly. Kódex kánonov východných cirkví tak nadviazal na tradičné byzantské kolekcie, ako je napríklad nomokánon, ktorý je pripisovaný Fociusovi. Východný kódex obsahuje 1546 kánonov, kým latinský 1752. V obidvoch kódexoch je veľa podobností, ale aj veľa rozličností. Podobné sú v tom, o čom pojednávajú v záležitostiach týkajúcich sa celej Katolíckej cirkvi. Odlišné sú zas v tom, čo sa týka osobitostí východnej disciplíny.

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že aj tvorcovia súčasného Kódexu kánonov východných cirkví sa často odvolávajú na toto starobylé dedičstvo východných cirkví presne tak, ako to navrhol prof. Mikuláš Russnák. Aj pápež Ján Pavol II. v svojej apoštolskej konštitúcii Sacri canones uvádza medzi princípmi, ktoré majú byť v novom východnom kódexe zachované

[15] Porov. Russnák M.: *Historia Codicis C. J. C.*, Prešov 1933.
[16] Stasiak M.: *Eklezjologia Kodeksu kanonów Kościolow wschodnich.* Lublin: Polyhymnia, zborník pod názvom: Unitas in varietate, 2003

zachovanie dedičstva svätých kánonov, pri zohľadnení okolností súčasného života.

5.2 Zachovanie inštitúcie patriarchov

Ďalším postulátom, ktorý pri tvorbe východnej kodifikácie prof. Russnák otvoril, je poukázať na starobylé právo patriarchov Konštantínopola, Alexandrie, Antiochie a Jeruzalema, s ich prednosťou podobnou ako u kardinálov.

V spomínanom liste kardinálovi Šeptickému píše: Preto je predovšetkým nutné to, aby kánony kódexu v sebe obsahovali cirkevno kánonické ustanovenia práv najstarších patriarchátov, menovite Konštantínopolského, Alexandrijského, Antiochijského a Jeruzalemského. Keď spomínaní patriarchovia budú čítať v kódexe potvrdenie tradičného cirkevného rozdelenia, to zároveň bude pôsobiť psychologicky k ich zjednoteniu s Katolíckou cirkvou. ....Je vidno, že v latinskej Cirkvi podľa latinského Kódexu sa dáva osobitná dôstojnosť kardinálom. Javí sa preto ako nutné, by východní patriarchovia boli kardinálmi podobným spôsobom, ako sú biskupi prímestských rímskych diecéz podľa cirkevného práva ozdobení kardinálskou dôstojnosťou.[17]

Promulgovaný Kódex kánonov východných cirkví venuje inštitúcii patriarchu celý IV. titul. V praxi súčasnej Katolíckej cirkvi sú východní patriarchovia spravidla kardináli a majú prednostné právo pred všetkými arcibiskupmi a biskupmi podobne, ako je to u kardinálov.

Je zaujímavé, že prof. Dr. Mikuláš Russnák preferuje inštitúciu patriarchu aj keď v jeho časoch bola pre naše podmienky neaktuálna. Aj tu je vidno, že jeho myslenie presahovalo priezor vlastnej cirkvi.

5.3 Kongregácia pre východné cirkvi

Prof. Dr. Mikuláš Russnák tiež navrhuje celkovú reorganizáciu vtedajšej Kongregácie pre Východnú cirkev.

Najprv niekoľko slov o tejto kongregácii. Kongregácie vo všeobecnosti môžeme prirovnať k ministerstvám v štátnych

[17] Ako vyššie.

aparátoch. Sú to inštitúcie, ktoré pomáhajú pápežovi pri riadení Cirkvi.

Začiatok tejto kongregácie vidíme ešte v roku 1573. V tom čase zriadil pápež Gregor XIII. Congregatio pro rebus graecorum, čiže Kongregáciu pre záležitosti Grékov. Jej úlohou bolo starať sa o východných kresťanov, ktorí v tom čase vo veľkej miere vstupovali do jednoty s rímskym apoštolským stolcom, ale tiež o šírenie viery medzi inými východnými kresťanmi. Už nasledujúci pápež Klement VIII. premenoval túto kongregáciu na Congregatio super negotiis sanctae fidei et religionis catholicae, čiže na Kongregáciu pre záležitosti katolíckej viery a náboženstva. Nakoniec pápež Gregor XV. v r. 1622 završil tento vývoj tým, že konštituoval Congregatio de Propaganda Fide, čiže Kongregáciu pre šírenie viery. Do kompetencie tejto kongregácie patrili aj záležitosti východných katolíkov.

Tento stav trval až do r. 1862, v ktorom sa pápež Pius IX. rozhodol oddeliť záležitosti východných katolíkov od záležitostí týkajúcich sa neveriacich a preto v rámci Kongregácie pre šírenie viery vytvoril osobitnú sekciu pro Negotiis Ritus Orientalis. Tento stav vzbudzoval medzi východnými kresťanmi veľkú nespokojnosť, pretože o záležitostiach východných katolíkov rozhodovala tá istá kongregácia, ktorá rozhodovala aj o misiách a tak vlastne východní katolíci boli v jednom balíku s neveriacimi. Celú záležitosť nakoniec vyriešil pápež Benedikt XV., ktorý v roku 1917 odobral záležitosti východných katolíkov z Kongregácie pre šírenie viery a zriadil novú kongregáciu pod názvom S. Congregatio pro Ecclesia Orientali, čiže Kongregácia pre Východnú cirkev.

Do tejto situácie vstupuje aj prof. Dr. Mikuláš Russnák, ktorý v svojich postulátoch navrhuje, aby podobne ako v latinskej cirkvi, aj pre východné katolícke cirkvi boli zriadené podobné kongregácie. Má tu ísť o akúsi paralelu s latinskými kongregáciami.[18] Na čele týchto kongregácii by mali stať východní patriarchovia, tak ako stoja na čele latinských kongregácii latinskí kardináli. Kongregáciu pre Východnú cirkev, navrhuje premenovať na Kongregáciou pre obidve cirkvi

[18] Russnák M.: *Historia Codicis C. J. C.*, Prešov 1933, s. 296-297.

(Sancta Congregazione Utriuqe Ecclesiae Communis, Kongregacia dľa oboich cerkvej). Dôvodí tiež, že je to nutné aj kvôli nezjednoteným východným, pretože ťažko pristúpia k zjednoteniu, ak vidia, že o východné cirkvi je vyvíjaná starostlivosť len v priestore bezvýznamného a čiastkového položenia. Tak isto navrhuje, aby pre východné cirkvi boli zriadené aj ostatné vatikánske tribunály a úrady.[19]

Myšlienka Prof. Dr. Mikuláša Russnáka, zriadiť pre východné katolícke cirkvi paralelné kongregácie, tribunály a úrady sa nerealizovala. Bolo to zaiste aj pre ekonomickú náročnosť realizácie tak veľkej reformy. Avšak ďalší návrh na zmenu názvu Kongregácie pre Východnú cirkev sa uskutočnila v roku 1967. V tom čase pápež Pavol VI. apoštolskou konštitúciou Regimini Ecclesiae Universae zmenil názov Kongregácie pre Východnú cirkev na Kongregáciu pre východné cirkvi. Pápež uviedol, že zmyslom tejto zmeny bolo zdôraznenie faktu, že Katolícka cirkev je zložená z viacerých miestnych cirkví. Dnes by sme povedali, viacerých cirkví sui iuris. Povedané konkrétne, z latinskej cirkvi a východných katolíckych cirkví. Možno teda povedať, že aj tu sa myšlienky prof. Dr. Mikuláša Russnáka vo veľkej miere realizovali.

5.4 Ostatné kánonické prezumpcie prof. Dr. Mikuláša Russnáka

Okrem uvedených postulátov sa prof. Dr. Mikuláš Russnák sústreďuje aj na ďalšie návrhy, ktoré podľa jeho názoru má nový východný kódex rešpektovať. V súvislosti s tým navrhuje, aby v ňom boli uvedené všetky kánony latinského kódexu, ktoré citujú nové právo, uvedené predovšetkým v Konštitúciach rímskych veľkňazov, koncilov a v dekrétoch posvätných kongregácii, ktoré sa formálne nemusia dotýkať východných, ale ich múdrosť perfektne korešponduje s ich životom.

Nie je nezaujímavé, že prof. Dr. Mikuláš Russnák používa v svojich návrhoch termín ecclesia sui ritus. Tento návrh prešiel svojou evolúciou. V Kódexe kánonického práva z r. 1983, ktorý je určený pre latinskú cirkev, sa ešte používa názov Ecclesia

[19] Ako vyššie s. 297.

rituali sui iuris.[20] Kódex kánonov východných cirkví, ktorý v r. 1990 promulgoval pápež Ján Pavol II. napokon definitívne zaviedol termín Ecclesia sui iuris.

Prof. Dr. Mikuláš Russnák v svojich ďalších návrhoch preferuje, aby sa formálna forma latinského kódexu zachovala aj vo východnom kódexe, tiež aby sa počet kánonov vo východnom kódexe zhodoval s počtom kánonov v kódexe latinskom. S týmto návrhom sa komisia nestotožnila.

Okrem toho tiež navrhuje, aby sa privilégia udeľované podľa latinského kódexu rovnako zachovali aj v kódexe východnom. S týmto sa tvorcovia východného kódexu nestotožnili, túto problematiku zverili partikulárnemu právu jednotlivých cirkví sui iuris.

Čo sa týka predpisov z procesného a administratívneho práva, majú byť podľa prof. Dr. Mikuláša Russnáka v novom východnom kódexe zachované podľa latinského kódexu. Toto je v novom východnom kódexe plne rešpektované.

Záver

V svojom príspevku som chcel poukázať na nadčasovú schopnosť Prof. Dr. Mikuláša Russnáka, ktorý vedel svoje myšlienky pretaviť do praktických situácii svojho súčasného života. Dôkazom je jeho kánonicko – právne dielo. Prof. Russnák bol svojím srdcom skutočný príslušník východnej cirkvi. Na druhej strane bol zároveň hlboko presvedčeným katolíkom.

V súčasnosti treba na záver ešte povedať aj to, že je ťažko usudzovať, či prof. Dr. Mikulášom Russnákom navrhované postuláty, ktoré boli niektoré vo väčšej, iné v menšej miere pri realizácii východného kódexu rešpektované, pochádzali len z jeho dielne. Nevieme ich porovnať s názormi poradcov pochádzajúcich z iných východných katolíckych cirkví, ktorí spolupracovali s komisiou pre kodifikáciu východného katolíckeho práva. V každom prípade však šlo o jeho originálne myšlienky, ktorými prispel k tomuto najvýznamnejšiemu daru, ktoré východné katolícke cirkvi v podobe Kódexu kánonov východných cirkví v najnovšej histórii dostali. Na výpovednej

[20] Porov. *Kódex kánonického práva*. Bratislava: KBS 1996, kán. 112 § 1.

hodnote jeho právnického diela preto nič nemení ani fakt, že dnes má už skôr historickú hodnotu.

JCDr. František Čitbaj, PhD.
Katedra systematickej teológie
GTF PU v Prešove
fcitbaj@unipo.sk

Zoznam použitej literatúry

Ján Pavol II.: *Sacri canones,* apoštolská konštitúcia.
Acta Apostolicae Sedis 82 (1990).
Kódex kánonického práva. Bratislava: KBS 1996, kán. 112 § 1, ISBN 80 - 7162 – 061 – 0.
Kodeks kanonów kościolow wschodnich. Lublin: Polyhamnia, 2002, ISBN 83 – 88615 – 18 – 1.
Congregazione per le Chiese Orientali, Ius ecclesiarum vehiculum caritas, Libreria Vaticana 2004.
Russnák M.: *Historia Codicis C. J. C.*, Prešov 1933.
Baron A., Pietras H.: *Dokumenty soborów powszechnych tom I.,* Kraków: wydawnictwo WAM 2005, ISBN 83-7097-928-9 s.344-345.
Adamowicz L.: *Zakres uprawnień spowiednika.* Lublin: Polyhymnia 2001, ISBN 83-7270-078-8.
Glódź S.L.: *Historia prac kodyfikacyjnych,* Lublin: Polyhymnia, zborník pod názvom: Unitas in varietate, 2003, ISBN 83-7270-078-8.
Stasiak M.: *Eklezjologia Kodeksu kanonów Kościolow wschodnich.* Lublin: Polyhymnia, zborník pod názvom: Unitas in varietate, 2003, ISBN 83-7270-078-8.
Šturák P.: *Blahoslavený biskup Pavol Peter Gojdič (1888-1960) v súradniciach* čas*u a doby* Prešov : PU GTF, 2006, Prednáška na Vedeckom seminári. Prešov 21. februára 2006. In: *Vedecký projekt VEGA* č. *1 / 2489 / 05*.s. 30- 45. ISBN 80-8068-445-6.
Цыпин В. А.: *Церковное право*. МосКВа 1996.

Vybrané kázne prof. Mikuláša Russnáka

Ľubomír Petrík

Abstract: *The author analyses from the view of the current homiletics 5 chosen homilies of the greek-catholic priest and the university professor Prof. Mikuláš Russnák in the lecture Chosen Homilies of Prof. Mikuláš Russnák. His homilies are situated in one volume of his wealthy work.*

Úvod

Prof. Mikuláš Russnák bohatstvo svojich vedomostí podával Božiemu ľudu aj prostredníctvom kazateľskej činnosti. Je však potrebné uviesť, že kazateľská činnosť nie je na prvom mieste o vedomostiach, i keď ich kazateľ musí mať. Všetko to, čo má kňaz naštudované z biblických vied, z dogmatiky, morálky, pastorálky, filozofie, histórie, či iných disciplín najčastejšie, v podstate dennodenne Božiemu ľudu odovzdáva predovšetkým prostredníctvom svojej kazateľskej činnosti. Napriek tomu vieme, že kazateľská reč nie je rečou exegetickou, či dogmatickou, alebo filozofickou, historickou a pod. Preto môžeme ešte presnejšie povedať, že vo svojich kázňach prof. Russnák odovzdával svoju skúsenosť viery, ktorá bola pevne ukotvená v Katolíckej cirkvi. Ako významný gréckokatolícky kňaz predniesol veľa kázní a príhovorov pri rôznych príležitostiach, z ktorých mnohé sa zachovali v písomnej podobe. Krátky prehľad, určitú bibliografiu aj tejto činnosti prof. Russnáka vo svojej knihe *Dr. Mikuláš Russnák: život a tvorba so zreteľom na jeho liturgické dielo*[21] ponúka prof. Vojtech Boháč, pedagóg Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity.

Všetkým je nám dobre známe, že zachované písomné dielo prof. Mikuláša Russnáka je veľmi rozsiahle. Aj ja sám sa s ním vďaka tomuto projektu začínam seriózne zoznamovať. V tejto prednáške sa chcem venovať pohľadu na niektoré zo

[21] Porov.: BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák: život a tvorba so zreteľom na jeho liturgické dielo.* 1. vyd. Prešov : PETRA, 2002, s. 43 – 48.

zachovaných kázní prof. Russnáka, analyzovať ich z pohľadu dnešnej homiletiky a takýmto spôsobom ich ponúknuť ako materiál študentom homiletiky. Výber kázní v tejto prednáške nie je zatiaľ systematický. Vybral som tri zväzky z jeho diela, v ktorých som našiel 10 kázní v karpato-ruskom jazyku.[22] Sú písané na písacom stroji, niektoré azbukou, iné latinkou.

V 4. zväzku (Tractatus varii Tomus IV., Fragopoli 1936, T 904456; 15-0057) sa nachádza 5 kázní, ktoré sú písané azbukou: Na sviatok Narodenia Prečistej Panny Márie, 24. septembra 1933 (11 strán: s. 118 – 128), O prvenstve Rímskeho pápeža, Pr., 21. januára 1934 (11 strán: s. 129 – 140), Ježiš Kristus jednoznačne prebýva v Katolíckej cirkvi, Pr., 25. januára 1934 (12 strán: s. 141 – 152), Kázeň na prvý sviatok Svätej Eucharistie, Pr., 7. júna 1934 (10 strán: s. 153 – 162), Svätá kázeň pri príležitosti prvej svätej liturgie prepodobného pána Mikuláša Rojkoviča, 28. augusta 1934 (11 strán: s. 163 – 173).

V 5. zväzku (Tractatus varii Tomus V., Fragopoli 1938, T 904457; 15-0058) sa nachádza jedna primičná kázeň – Kázeň pri príležitosti prvej svätej liturgie prepodobného pána Mikuláša Rojkoviča, syna kanonika Antonija, 28. augusta 1934 (11 strán: s. 78 – 88). Je to tá istá kázeň ako vo 4. zväzku na s. 163 – 173, ale písaná latinkou.

V 9. zväzku (Tractatus varii Tomus IX., Fragopoli 1943, T 904460; 15-0062) sa nachádzajú 4 kázne, ktoré sú písané latinkou: Kázeň prvá o vážnosti Východu, Prešov, 4. júla 1943 (8 strán: s. 37 – 44), Kázeň druhá o význame Východu, Prešov, 11. júla 1943 (8 strán: s. 45 – 52), Kázeň na 24. júna na sviatok sv. Jána Krstiteľa, Prešov, 7. júla 1943 (8 strán: s. 53 – 60), Na sviatok sv. najvyšších apoštolov Petra a Pavla, Prešov, 12. júla 1943 (8 strán: s. 61 – 68).

Písomná forma kázní je prehľadná (1,5 riadkovanie), text graficky pôsobí vzdušne. Jeho autor nechával dostatočné okraje, väčšinou je dostatočne voľné miesto aj na hornej a dolnej časti strán. Pri všetkých citáciách uvádza ich zdroj v poznámke pod

[22] O jazyku inteligencie, medzi ňou aj časti gréckokatolíckeho duchovenstva v Prešove v dvadsiatych a tridsiatych rokoch minulého storočia napr. porov.: ŠTEC, M.: *Ukrajinský jazyk na Slovensku (Sociolingvistické a interlingvistické aspekty).* Prešov : Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 1996, s. 57 – 75.

čiarou. Aj tento grafický prejav nám približuje autora ako poriadkumilovného človeka, ktorý mal prehľad vo svojich veciach a premýšľal systematicky.

V tejto prvej prednáške sa venujem konkrétne piatim kázňam zo 4. zväzku. Ďalšie by mali byť predmetom nasledujúcej prednášky v rámci tohto projektu.

Kázeň na sviatok Narodenia Prečistej Panny Márie 24. septembra 1933

24. septembra 1933 predniesol kázeň k sviatku Narodenia Presvätej Bohorodičky už v poprazdenstve tohto sviatku. V úvode to aj spomína: „Pred niekoľkými dňami, konkrétne vo štvrtok, sme slávili slávnostný sviatok čestného Narodenia Prečistej Panny Márie. Hoci už bol samotný deň nášho veľkého sviatku, Svätá Matka Pravoslávno-katolícka cirkev vo svojich obradoch toto slávne Narodenie Prečistej Panny Márie ešte slávi, a to konkrétne v bohoslužbách poprazdenstva Narodenia Bohorodičky. Z tohto dôvodu chcem dnes kázať práve o tejto Prečistej Panne Márii, ktorá je Matkou samého Ježiša Krista, ale podobne aj našou Matkou.“[23] (Niskoľko dňjami tomu nazad, imenno v četver my prazdnovali toržestvennyj prázdnik čestnaho Roždestva Pr. D. Marii. Choťja samyj deň velikaho našeho prazdnika i minulsja, no Sv. Mať Pravoslavno-Kaftoličeskaja Cerkov v svojich obrjadach tože samoje slavnoje Roždestvo Pr. D. Marii prazdnujet ješče, imenno v poprazdenstvennom bohosluženii samaho Roždestva Bohomateri. Po etoj že pričini v dnešňij deň ja choču propovidať o toj že samoj Prečistoj Ďivy Marii, kotoraja jesť Mater samaho Isusa Christa, odnovremenno i naša Mater.“)[24]

Po tomto uvedení situácie nasleduje úvod, ktorý v tom čase mohol hovoriť o pokore kazateľa, no v súčasnosti sa takáto

[23] Voľný preklad z karpato-ruského jazyka do slovenčiny urobil autor prednášky.
RUSSNÁK, M.: Na prazdnik Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 118. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[24] V niektorých prípadoch ponúkam aj prepis originálneho textu, aby bolo aspoň trochu možné vnímať autentickosť písomného prejavu prof. Mikuláša Russnáka.

zdvorilostná forma úvodu nepoužíva. Pôsobila by vyumelkovane a nepresvedčivo. Môžeme sa však na tento úvod pozrieť skôr ako na modlitbu, ktorou oslovuje priamo Pannu Máriu. Voči modlitbe ako takej samozrejme nemôžeme namietať, hoci v súčasnosti takto homíliu nezvykneme začínať. Nebola by to antropologická indukcia. „Presvätá Panna Mária! Vypros mi milosť tvojho jednorodeného Syna, aby dal silu mojim slabým slovám, aby som ťa, Prečistá Panna Mária, mohol dôstojne zvelebovať.“[25] („Presvjataja Ďivo Mati! Isprosi mňi blahodať jedinorodnaho tvojeho Syna, da podajet silu mojim slabim slovam, štob ja moh ťa, Prečistaja Ďivo Mati, dostojno vozveličať.“) Ide zároveň aj o dialogizmus, pri ktorom rečník finguje dialóg medzi sebou a poslucháčmi, alebo uvedie na scénu iné osoby, s ktorými vedie rozhovor.[26]

Kázeň sa potom odvíja od slova *hyperdulia*, ktorá v Cirkvi prináleží Presvätej Bohorodičke. Kazateľ hľadá odpoveď na otázku, čo je *hyperdulia*. Pútavo vysvetľuje tento termín a ponúka aj obrazné vysvetlenie: „Akú lásku máte k svojmu bratovi, sestre, ale svojho otca alebo matku ste povinní viac milovať; alebo milujete svoju rodinu, ale svoje deti milujete viac ako celú svoju rodinu. Tak sme povinní viac ako všetkých svätých milovať Prečistú Pannu Máriu.“[27] A pokračuje: „Hľa, táto väčšia láska, táto najväčšia úcta sa nazýva hyperdulia.“[28] Potom kladie otázku: „Kto je Prečistá Panna Mária?“ A celá kázeň je potom odpoveďou na túto otázku. Odpoveď začína veľmi pútavo obrazne: „Milovaní kresťania! Nemôžeme si

[25] RUSSNÁK, M.: Na prazdnik Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 118. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[26] Porov.: VRABLEC, J.: *Homiletika. Homiletika základná a materiálna*. Trnava : SSV v CN Bratislava, 1987, s.106.

[27] RUSSNÁK, M.: Na prazdnik Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 119 – 120. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[28] RUSSNÁK, M.: Na prazdnik Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 120. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

počínať tak, ako si počína veľmi veľa ľudí, ktorí sa v oslave Prečistej Panny Márie spoliehajú (obracajú)[29] vždy na cudzích (iných) a od nich preberajú česť a úctu k Bohorodičke. Je to podobné tomu, keď sa niekto vždy obracia na svojich susedov namiesto toho, aby mal doma všetko to, čo potrebuje. Nie! My sa nepotrebujeme obracať k druhým. Ak chceme vzdať česť Prečistej Panne Márii, hľa, máme veľký poklad, ktorým môžeme nepredstaviteľne vysoko oslavovať Prečistú Pannu Máriu. Nie je to nič iné, ako náš úžasne bohatý východný obrad.“[30]

Aj z týchto ukážok textu je vidno, že prof. Russnák vedie svoju reč pútavo a svojich poslucháčov drží v určitom rečníckom napätí. Potom v kázni cituje viaceré liturgické texty sviatkov, samotnej Liturgie sv. Jána Zlatoústeho, z utierne, večierne, paraklisu a pod. Píše, že „niet u nás takej bohoslužby, v ktorej by sme neoslavovali Prečistú Pannu Máriu.“[31] Pri všetkých citátoch textov, ktorými liturgia v byzantskom obrade oslavuje Presvätú Bohorodičku, uvádza pod čiarou presne ich zdroj. Všimnime si tiež oslovenie *Milovaní kresťania!*, ktoré dnes nahrádzame oslovením *Bratia a sestry!*

Kázeň sa javí aj ako nádherné vyznanie neotrasiteľnej lásky a dôvery, akú mal k Panne Márii. Vnímam túto kázeň ako jej najplnšiu formu, teda homíliu, resp. tematickú homíliu,[32] pretože sa celá opiera o liturgiu a vysvetľuje mariánsky kult. Aj po formálnej stránke je v nej viacero znakov, ktoré hovoria o tom, že mohla byť prednesená veľmi pútavo vo forme virtuálneho

[29] V citovaných textoch z kázní prof. Mikuláša Russnáka v niektorých prípadoch v zátvorkách ponúkam iný vhodný slovenský výraz, alebo v nich uvádzam pôvodný výraz z karpato-ruského jazyka pre ešte väčšiu zrozumiteľnosť.

[30] RUSSNÁK, M.: Na prazdnik Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 120. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[31] RUSSNÁK, M.: Na prazdnik Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 122. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[32] Porov.: BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis. Posynodálna apoštolská exhortácia.* Trnava : SSV, 2007, čl. 46.

dialógu. Sú to napr. rečnícke otázky, dialogizmus, prolepsis, názorná reč, priama reč, rečnícke napätie a pod.

Spomína aj skutočnosť, že kým v Taliansku sa v roku 1932 prejavila túžba vyhlásiť dogmu o tom, že prečisté telo Preblahoslavenej Panny Márie bolo po jej smrti vzaté do neba, istota o tom je v našom obrade opísaná už storočia predtým.[33]

Dlhší záver začína jednoduchou vetou: „No sme povinní ukončiť našu kázeň".[34] Posledná veta je prosba – modlitba k Panne Márii, ktorú cituje z paraklisu. Istým spôsobom tu môžeme vidieť prepojenie úvodu so záverom, čo sa dnes v homiletike veľmi odporúča.

Vidno, resp. možno predpokladať, že kazateľ sa na túto homíliu dôkladne pripravoval. Veľmi hodnotné je to, že nehovorí o Presvätej Bohorodičke prostredníctvom nejakých plytkých príbehov alebo ľudových predstáv, ale v spojení s liturgickým životom Božieho ľudu v Gréckokatolíckej cirkvi. Iste, ani by sme od neho, akademicky zmýšľajúceho človeka neočakávali ľudovo formulovanú kázeň. Na druhej strane, konkrétne pri tejto homílii by som si nedovolil povedať, že je odbornou, či vedeckou prednáškou. Je formulovaná tak, aby jej Boží ľud rozumel. Má prvky familiárneho rozhovoru, aj keď sú v nej aj niektoré prednáškové prvky, napr. množstvo citátov.

Kázeň O prvenstve Rímskeho pápeža

21. januára 1934 predniesol kázeň na tému prvenstva Rímskeho pápeža. Vieme, že tejto téme sa prof. Russnák často venoval na vedeckej a odbornej úrovni. Sú známe aj jeho populárnym štýlom napísané články na túto tému napr. v 1. ročníku *Blahovistnika* od 7. čísla, konkrétne na tému

[33] Porov.: RUSSNÁK, M.: Na prazdnik Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 126. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[34] RUSSNÁK, M.: Na prazdnik Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 126. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

Starostlivosť Svätého apoštolského stolca o zjednotenie svätých cirkví.[35]

Kázeň začína citátom z večierne na deň sv. Leva, rímskeho pápeža, kde je oslavovaný ako hlava pravoslávnej cirkvi. A pokračuje tým, že k ľudskej podstate (prirodzenosti) patrí to, že hľadá a snaží sa spoznať pravdu. „To isté sa pýtal aj Pilát v ťažkej chvíli utrpenia Spasiteľa: «Čo je pravda?». Poznať pravdu sa nám javí ako niečo najvážnejšie, pretože od poznania pravdy závisí aj otázka, ako môže človek dosiahnuť svoj cieľ.“[36] („To že samoje prosilsja i Pilat v ťjaželom vremeni stradanija Spasiteľja: «Čto jesť istina?» Znať istinu javľjajetsja pro nas samim važnym, potomu čto ot obsjaženija istiny zavisiť i vopros, kak dolžen čelovik svoju ciľ obsjahnuť.“) Ak si odmyslíme úvodnú citáciu z večierne, o ktorej ani nemáme istotu, či ju kazateľ aj priamo pri prednese homílie povedal, a zameriame sa na slová, že k ľudskej prirodzenosti patrí to, že hľadá a snaží sa spoznať pravdu, môžeme konštatovať, že takýto úvod by obstál aj dnes ako antropologická indukcia.

Ďalej pokračuje hľadaním odpovede na otázku z úvodu. Hneď na začiatku odpovede uvádza, že Ježiš Kristus, aj keď nie ako odpoveď Pilátovi, ale dáva nám odpoveď na túto otázku, a to slovami: „Ja som cesta, pravda a život“ (Jn 14, 6). Pravda je sám Ježiš Kristus, pokračuje kazateľ. „Keď Spasiteľ Ježiš Kristus pekne na zemi učil ľudí, poznanie pravdy sa javilo ľahkým, no on naplnil svoje poslanie a vzniesol sa (vystúpil) do neba. Čo máme robiť, kde hľadať pravdu? Aj na túto otázku dáme krátku odpoveď. Sme povinní hľadať pravdu tam, kde sa nachádza. Konkrétne v Kristovej cirkvi.“[37] Potom sa posúva stále ďalej. Hovorí o apoštoloch a ich nástupcoch, aby išli a učili všetky národy. „Na základe svätých slov Spasiteľa konštatujeme: pravda

[35] Porov.: RUSSNÁK, M.: Zabota Svjaťejšaho Apostoľskoho Prestola o soedineniji sv. Cerkvej. In: *Blahovistnik.* Prešov : Eparchiálne vedenie, 1946, roč. 1, č. 7, s. 5 – 6.

[36] RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 129. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[37] RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 130. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

sa jednoznačne nachádza u apoštolov a ich nástupcov, konkrétne v tej cirkvi, ktorú založil Ježiš Kristus. No tu sa musíme znova zastaviť. Pravda je v Cirkvi, ale kde je tá pravá Cirkev Spasiteľa? Konkrétne aj medzi nami žije veľa ľudí, ktorí aj keď sú kresťanmi, v učení sa rozchádzajú. Hľa, katolíci, nezjednotení, protestanti, luteráni ... a podobne. Kde je tu pravda? A kto má právo učiť túto pravdu? Vidím, že otázka je vážna. Musíme odpovedať dobre a úplne. Kedy bude naša odpoveď dobrá? Keď odpovieme tak, ako učí sám Ježiš Kristus, ktorý je zriaďovateľ (učrežditeľ) a zakladateľ svojej Cirkvi.“[38] V tomto texte môžeme vidieť formu zdanlivej pochybnosti rečníka, ktorej hovoríme dubitácia. Napomáha ešte pozornejšej vnímavosti poslucháčov. Potom cituje zo Svätého písma Ježišove dialógy so sv. Petrom. Podobne ako v dogmatike pokračuje citátmi z cirkevných Otcov, ďalej citátmi z bohatej liturgie byzantského obradu.

Zastavuje sa aj pri otázke, či aj sv. apoštol Pavol nie je ospevovaný rovnako ako sv. Peter. Ide o pekný príklad prolepsisu. Je to podsunutie alebo predbiehanie (prednímanie) námietky, aby ju rečník obral o jej silu:[39] „A aby sa nikto nemohol odvolávať na to, že v tom istom našom obrade aj blahoslavený Pavol sa nazýva najvyšším (verchovnym), ukážeme rozličnosť takejto *verchovnosti* Petra a druhého apoštola, konkrétne Pavla.“[40] A skutočne dostatočne a zaujímavo to vysvetľuje na konkrétnych liturgických textoch.

Podobne ako v dogmatike sa pri dokazovaní prvenstva Rímskeho pápeža odvoláva aj na Bohom osvietený ľudský rozum. Pomáha si typológiou, keď uvádza, že podobne ako v Starom zákone bol ustanovený veľkňaz, aj v Novom zákone musí byť takýto veľkňaz, „pretože Starý zákon je predobrazom

[38] RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 131. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.
[39] Porov.: VRABLEC, J.: *Homiletika. Homiletika základná a materiálna.* Trnava : SSV v CN Bratislava, 1987, s.107.
[40] RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 136. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

Nového“.[41] Ponúka aj ďalšie rozumové argumenty, napr. keď veriaci sa zjednocujú so svojím dušpastierom, dušpastieri so svojím biskupom, aj sami biskupi musia mať svoje centrum (svoj stred), ktorým nie je nikto iný ako sv. apoštol Peter a jeho nástupcovia rímski pápeži.[42] To, že je sv. Peter prvý medzi apoštolmi, uznávajú aj niektorí nezjednotení teológovia, uvádza ďalej prof. Russnák. Ale odmietajú prvenstvo nástupcov sv. Petra – rímskych pápežov. Ale aj toto prvenstvo kazateľ dokazuje citáciou konkrétne z prvého verša na *Pane, ja volám* z večierne sviatku sv. Leva, rímskeho pápeža z 18. februára (Minea, Počajev, s. 145). V tejto večierni aj nezjednotení ospevujú sv. Leva, rímskeho pápeža, ako hlavu pravoslávnej cirkvi.[43]

Pred záverom ešte ponúka pekný príklad vernosti pápežovi z dejín, z čias anglického kráľa Henricha VIII. a v závere hovorí, resp. píše: „Milovaní kresťania! Pán Boh od nás nepotrebuje to, aby sme za vyznanie prvenstva (hlavenstva) Petra a Rímskeho stolca zomreli, ale očakáva od každého z nás, aby sme sa k viere našich otcov svedomito primkli.“[44] Keď som si prečítal tieto slová, s bázňou som si uvedomil, že ten, kto ich vyslovil, nakoniec trpel, ba zomrel za vernosť Svätému Otcovi. A dnes môžeme použiť v homílii príklad jeho vernosti pápežovi tak, ako on použil príklad podobnej vernosti zo 16. storočia.

[41] RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 137. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.
[42] Porov.: RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 137. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.
[43] Porov.: RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 138. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.
[44] RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 139. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

Kázeň: Ježiš Kristus jednoznačne prebýva v Katolíckej cirkvi

25. januára 1934 predniesol kázeň na tému *Ježiš Kristus jednoznačne prebýva v Katolíckej cirkvi*, ktorá sa javí ako voľné pokračovanie predchádzajúcej. Z úvodného textu kázne vyplýva, že na túto tému káže na základe poverenia od blahoslaveného biskupa Pavla Petra Gojdiča: „...pretože som dnes na základe láskavého poverenia od Jeho Excelencie Vysokopreosvieteného vladyku povinný (mám poverenie) kázať o tom, že Ježiš Kristus jednoznačne prebýva v našej Katolíckej cirkvi a je medzi nami deň a noc, to znamená neprestajne so svojou plnou slávou a milosťou.“[45] Opäť nasleduje krátka modlitba vo forme prosby, aby Pán Ježiš dal silu jeho slabým slovám a vzbudil oheň v srdciach jeho poslucháčov. Pri tejto príležitosti si môžeme uvedomiť, že aj súčasná homiletika odporúča kazateľovi, aby prosil Boha o pomoc, aby si vzbudil lásku k poslucháčom a prosil o ich otvorenosť pre počúvanie Božieho slova. V súčasnosti to však kňaz robí v tichosti pred prednesom kázne v čase, keď bozká Evanjeliár a odnáša ho na oltár alebo keď chvíľu čaká, kým sa veriaci usadia. Oslovenie je *Milovaní kresťania!* V kázni najprv zdôrazňuje, že v katolíckych chrámoch sa v *darochraniteľnici* v bohostánku nachádza Kristus prítomný v Najsvätejšej Eucharistii, a preto, keď sa približujeme k akémukoľvek katolíckemu chrámu, „duša človeka sa raduje, je pozdvihnutá krídlami lásky, pretože tam je naša Láska, tam je náš ženích, tam je Ježiš náš Spasiteľ.“ Vidíme, že mu nie je cudzia ani metafora.

Potom, vychádzajúc z toho, že neustála prítomnosť Ježiša Krista v katolíckom chráme sa najslávnostnejšie prejavuje v Službe Božej – vo svätej liturgii, rozoberá Liturgiu sv. Jána Zlatoústeho od *proskomídie* až po záverečné požehnanie. Oslovujúca je hneď veta, že kňaz „predovšetkým požehnáva

[45] RUSSNÁK, M.: Isus Christos jedinstvenno v kaftoličeskoj Cerkvi prebyvajet. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 141. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

všemohúceho Boha“[46] („Prežde vseho blahosloviť vsemohuščaho Boha“), keď hovorí Požehnaný Boh náš...

Pri jednotlivých častiach svätej liturgie múdro a zaujímavo vysvetľuje ich symboliku.

Kázeň na prvý sviatok Svätej Eucharistie

Zo 7. júna 1934 sa nám zachovala kázeň prof. Russnáka na prvý sviatok Svätej Eucharistie. Z predslovu sa javí, že ju zapísal až po samotnej kázni. Čítame v ňom: „Vysokopreosvietený Pavel Gojdič, biskup a prešovský apoštolský administrátor pod číslom 2000/1934 zo dňa 24. mája pozval celú eparchiu k tomu, aby sa snažili sláviť sviatok Svätej Eucharistie. V ten istý deň som mal kázeň, menovite na nasledujúcu tému.“[47] Po citácii zo Svätého písma: „Potom som videl; a hľa, veľký zástup, ktorý nik nemohol spočítať, zo všetkých národov, kmeňov, plemien a jazykov. Stáli pred trónom a pred Baránkom, oblečení do bieleho rúcha, v rukách mali palmy...“ (Zjv 7, 9), uvádza: „Opýtajme sa tých svätých, kto im pomohol v tom, že sa dostali do Nebeského Kráľovstva, a oni nám jednohlasne povedia, že oni všetci sa dostali do neba jednoznačne s pomocou samého nášho Spasiteľa Ježiša Krista, bez ktorého niet spásy... No ten istý náš Spasiteľ Ježiš Kristus prebýva aj s nami v Najsvätejšej Eucharistii pod spôsobmi chleba a vína.“[48]

Je potrebné neprehliadnuť logickú postupnosť textu, ako sa plynulo cez obraz všetkých svätých, a vo vzťahu k nim použitý dialogizmus (Opýtajme sa tých svätých...), dostáva k téme svojej kázne. „Bez Krista niet spásy. On sám je večnou radosťou

[46] RUSSNÁK, M.: Isus Christos jedinstvenno v kaftoličeskoj Cerkvi prebyvajet. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 143. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[47] RUSSNÁK, M.: Propoviď na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 153. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[48] RUSSNÁK, M.: Propoviď na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 154. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

svätých, no je aj medzi nami, aby nás urobil svätými“[49] Je to veľmi jasný teologický pohľad prof. Russnáka na Božie kráľovstvo. Podobne to zdôrazňuje aj Svätý Otec Benedikt XVI.: „Vychádzajúc z čítania Ježišových slov, Origenes označil Ježiša za zosobnené kráľovstvo – *autobasileia*. «Kráľovstvo» je sám Ježiš. Kráľovstvo nie je nejaká vec, nie je to priestor vlády ako v prípade svetských ríš. Je to osoba: je to On.“ [50]

Potom vo forme prolepsisu predkladá problém – predpokladanú námietku, že sa zaiste nájdu mnohí, ktorí povedia, že je to opäť latinizácia, keď sa schádzame preto, aby sme si uctili Najsvätejšiu Eucharistiu. „Preto sme povinní zaoberať sa touto otázkou, konkrétne, či je skutočne latinizáciou to, že sme sa dnes zišli vzdať slávu Ježišovi Kristovi prítomnému v Najsvätejšej Eucharistii.“[51] A v celom príhovore vysvetľuje, že zavedenie sviatku Najsvätejšej Eucharistie v Prešovskej eparchii nie je latinizáciou. Na prvý pohľad sa môže zdať, že bol jednoducho „poplatný“ latinizácii, ktorej vplyv v tom čase zaiste nemožno prehliadať. Pri hlbšom pohľade, vediac, aký vycibrený úsudok mal prof. Russnák a ako mu bol blízky byzantský obrad (často o ňom hovorí a píše, obraňuje ho), musíme uznať, že by bolo prinajmenšom plytké „prišiť“ mu v tomto prípade poplatnosť latinizácii. A najlepším argumentom sú samotné argumenty, ktorými on sám v kázni vyvracia predpokladanú námietku, že ide o latinizáciu. „Pýtam sa: Je to niečo nové, že sa vo Východnej cirkvi vzdáva Sv. Eucharistii osobitná úcta a výnimočný kult? Naša odpoveď je hotová (pripravená): hľa, úcta k Sv. Eucharistii nie je u nás ničím novým.“[52] Ďalej túto

[49] RUSSNÁK, M.: Propoviď na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 155 Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[50] RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI.: *Ježiš Nazaretský. 1. diel. Od krstu v Jordáne po premenenie.* Trnava : Dobrá kniha, 2007, s. 66.

[51] RUSSNÁK, M.: Propoviď na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 155. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[52] RUSSNÁK, M.: Propoviď na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 156. Prešov:

zhrnutú odpoveď „rozmieňa“ na drobné, uvádza konkrétne príklady. Vysvetľuje, prečo v našich chrámoch pred ikonostasom horí večné svetlo – lampáda: „Pozrime sa, odkiaľ je tento svätý zvyk!“ Už v treťom apoštolskom kánone čítame, pokračuje kazateľ, že do cerkvi sa musí zadovážiť olej do lampády, ktorá je na to, aby bola znakom vyjadrujúcim prítomnosť Najsvätejšej Eucharistie. A zdôrazňuje, že ide o kánon Východnej cirkvi. Potom spomína metániu – veľkú poklonu až do prachu zeme pred Najsvätejšou Eucharistiou, v spojitosti s tým aj Liturgiu vopred posvätených darov. Cituje niektoré časti Liturgie sv. Jána Zlatoústeho, napr.: „Poďte, pokloňme sa a padnime pred Kristom. Spas nás, Synu Boží, [...] Čo je to! Veď akoby sme sa rozprávali so samým Ježišom Kristom vo Sv. Eucharistii. Ježišu môj, klaniam sa ti, padám pred tebou, spas ma, Synu Boží, urob ma svätým...“[53] Potom cituje druhú časť Cherubínskej piesne: „Veď máme prijať Kráľa všetkých, ktorého anjelské zbory neviditeľne nesú v sláve. Aleluja.“ Ďalej napr. liturgický spev: „Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom...“ A dáva k tomu svoje jasné komentáre.

Z poslednej časti jeho príhovoru sála nesmierna a úprimná radosť, ktorú mal prof. Mikuláš Russnák z vyhlásenia tohto sviatku: „predovšetkým musím vyjadriť moju hlbokú a srdečnú radosť. Veď sme sa dožili historických časov. V duchu vidím radostné budúce časy, keď sa v srdciach našich ľudí rozhorí láska k nášmu Spasiteľovi Ježišovi Kristovi vo Sv. Eucharistii. Milujeme Ježiša Krista a milovali sme ho aj doteraz, no do budúcna ho chceme milovať ešte viac.“ A cituje zo Svätého písma: „Milovať budeš Pána, svojho Boha, z celého svojho srdca,...“ (Mk 12, 30) „Náš *Preosvjaščennyj Archijerej* po ničom netúži viac, ako po rozmnožení našej lásky k Ježišovi Kristovi, k Sv. Eucharistii. Aj ja som povinný (aj ja chcem) verejne mu tu poďakovať za toto jeho cenné a pre nás tak dôležité úsilie

Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[53] RUSSNÁK, M.: Propoviď na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 159. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

(stremlenije).“[54] Tieto slová hovoria veľmi veľa aj o Eucharistickej úcte kazateľa.

V závere vyjadruje svoje presvedčenie, že vladyka urobí všetko preto, aby sa toto sväté dielo napĺňalo v duchu nášho východného obradu, v ktorom je úcta k Najsvätejšej Eucharistii pevne zakorenená (zakotvená).

Svätá kázeň pri príležitosti prvej svätej liturgie prepodobného pána Mikuláša Rojkoviča

28. augusta 1934 si prof. Mikuláš Russnák zaznamenal primičnú kázeň, ktorú predniesol na primičnej svätej liturgii novokňaza Mikuláša Rojkoviča, ktorý bol synom kanonika Antonija. Po úvode, v ktorom sa vracia ku kňazským sväteniam, ktoré v Katedrále sv. Jána Krstiteľa v Prešove udelil vladyka Pavel Peter Gojdič siedmim diakonom, medzi nimi aj Mikulášovi Rojkovičovi, píše: „A dnešná slávnosť nie je ničím iným ako slávnym naplnením (zavŕšením) tých slávnostných radostných dní... Dôstojným a správnym sa javí to, aby sme dnes rozmýšľali o dôstojnosti a význame samého kňazstva, konkrétne o vážnosti (dôstojnosti) novozákonných kňazov. Čo znamená byť kňazom! Čo je to: byť kňazom!“[55] Vychádza z toho, že ľudovo sa našim kňazom hovorí *pop*. Ponúka etymológiu tohto pomenovania. Je z gréckeho slova *pappos*, čo znamená otec, ba otecko. A my našich popov tak aj nazývame a oslovujeme – duchovný otec, pokračuje kazateľ. Tak nazývame predovšetkým prvého duchovného otca každého človeka: Rímskeho Otca – Rímsky pápež (Rimskij Papa).[56] Používa dokonca aj výraz duchovný *baťuška* – otecko.

[54] RUSSNÁK, M.: Propoviď na pervyj prazdnik Sv. evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 161. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[55] RUSSNÁK, M.: Sv. propoviď po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 163 – 164. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[56] Porov.: RUSSNÁK, M.: Sv. propoviď po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 164. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

„Ale ukazuje sa (vyvstáva) otázka: kto ustanovil popov za duchovných otcov!“ Odpovedá, že sám Ježiš Kristus. Hovoriac o kňazstve na prvom mieste spomína to, že novokňaz – primiciant ešte ako bohoslovec, čo už aj samo pomenovanie potvrdzuje, niekoľko rokov študoval božskú náuku, predovšetkým Evanjelium Ježiša Krista. „Venuje sa radostnému učeniu Spasiteľa, konkrétne Evanjeliu, to jest radostnej zvesti, pretože Evanjelium nie je nič iné ako radostná zvesť spásy. A prečo sa učí tejto blahozvesti? Preto, aby aj on raz mohol zvestovať radostnú náuku toho istého Ježiša Krista. Môj milý mladý priateľ! Budeš ohlasovať sväté Evanjelium Ježiša Krista. Z tvojich úst bude znieť radostná náuka nášho Spasiteľa, ktorou budeš povinný zverených ti veriacich priviesť do neba.“[57] Všimnime si jednak veľmi milé, familiárne oslovenie, ale aj samotný text, ktorý mňa ako kňaza veľmi oslovuje. Dokonca je potrebné povedať aj to, že prof. Mikukáš Russnák hovorí vo vzťahu ku kňazstvu to, čo hovorí aj dnešná homiletika – že kňaz ohlasuje priamo Božie slovo, cez jeho ústa znie radostná zvesť Ježiša Krista, teda skrze kazateľa v homílii hovorí Ježiš Kristus. A tieto slová jeho primičnej kázne možno už z dnešného uhla pohľadu vnímať aj v kontexte dekrétu Druhého vatikánskeho koncilu *Presbyterorum ordinis*, v ktorom čítame: „Boží ľud sa zhromažďuje predovšetkým slovom živého Boha, ktoré všetci právom žiadajú z úst kňazov. Keďže nik nemôže byť spasený, ak prv neuveril, prvou povinnosťou kňazov ako biskupových spolupracovníkov je všetkým hlásať Božie evanjelium, aby plnili Pánov príkaz «Choďte do celého sveta a hlásajte evanjelium všetkému stvoreniu» (Mk 16, 15) a tak utvárali a zveľaďovali Boží ľud“ (PO 4).

Potom ponúka obraz vojska a jeho veliteľov (vodcov), ktorými sú v Božom ľude práve kňazi. Aký je kňaz, taký je aj úspech samotného boja. „Tvoje stádo bude také, akým ty budeš vodcom. Ak budeš svätý, aj tvoje stádo sa stane svätým. [...] Od teba bude závisieť to, aby si svojimi skutkami dokázal, že si

[57] RUSSNÁK, M.: Sv. propoviď po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 167. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

pravdivým, skutočným otcom tvojho stáda, tvojich veriacich... Hľa, budeš duchovným otcom tvojho stáda. A čo robí otec! Všetci to istotne viete, že otec miluje, miluje konkrétne svoje deti. To isté bude aj tvojím povolaním! Budeš povinný milovať svoje duchovné deti, tvoje duchovné stádo. Čo robí otec! Vedie, sprevádza, napomína (napráva) svoju rodinu. Hľa, si povinný sprevádzať, napomínať, viesť tvoje duchovné stádo, aby pod tvojím vedením ste všetci dosiahli svoj cieľ, konkrétne vašu večnú spásu.

No čo (čo ešte) koná otec! Dáva chlieb svojim deťom. Hľa, si povinný dať chlieb, to znamená nasýtiť tvojich. Budeš krátko duchovným otcom tvojich duchovných detí. Hľa, tvojmu duchovnému stádu musíš dať duchovný chlieb, nasycovať ich duchovne. Duchovný otec – duchovný pokrm! Dať duchovný chlieb svojim – to sa javí prvotným poslaním každého duchovného otca. [...] Tento duchovný chlieb nie je nič iné, ako sväté učenie Krista a skutočné telo a krv toho istého Spasiteľa. Tvojou úlohou bude učiť tvojich veriacich. Vykonávaj túto tvoju úlohu (tvoje poslanie) naplno (dokonale) a verne, pretože tá istá úloha bola aj poslaním Ježiša Krista. «...poslal ma, aby som hlásal evanjelium chudobným...» (porov. Lk 4, 18). A teraz do tvojho srdca slová apoštola: «Beda mi, keby som evanjelium nehlásal» (1 Kor 9, 16). No tvojou povinnosťou bude sýtiť tvojich samým telom a krvou Spasiteľa.“[58] A pokračuje, že mu Ježiš Kristus hovorí to isté, čo povedal apoštolom pri poslednej večeri: „Toto robte na moju pamiatku“. „Ako je svätá táto obeta, takým svätým musíš byť aj ty sám. Preto sa nazývaš: *svjaščennikom* (kňazom). Si povinný byť svätým buď tvojou nevinnosťou, alebo po pravdivom a úprimnom pokání! [...]

Čo ešte robí otec! Uzdravuje, lieči svoje choré dieťa. Aj ty si povinný duchovne uzdravovať tvojich vo sv. spovedelnici. [...] Čo ešte ďalej vykonáva otec! Vyprevádza svoje dieťa na ďalekú cestu, keď sa dieťa lúči so svojím otcom. [...] Nech tvoje ruky požehnávajú dušu každého tvojho veriaceho vtedy, keď sa bude

[58] RUSSNÁK, M.: Sv. propoviď po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 167 - 169. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

musieť postaviť pred Kristovým súdom. [...] No pamätaj, čo hovorí Ježiš Kristus: «Bezo mňa nemôžete nič urobiť» (Jn 15, 5)“[59]

Z ďalšieho textu je zrejmé, že primície sa uskutočnili na sviatok Zosnutia Presvätej Bohorodičky, ktorú primiciantovi kazateľ ponúka ako druhú pomoc po Bohu. Pozýva ho, aby prosil o pomoc aj svätých, predovšetkým svojho nebeského patróna a svojho anjela strážcu. Potom mu odporúča, aby túto prvú svätú liturgiu slávil predovšetkým za svoju manželku. „Pros nebeského Otca, aby vám dal toľko milostí, koľko potrebujete, aby ste sa ty a tvoji spasili (zachránili).“[60] Ďalej, aby obetoval svätú liturgiu aj za svojho otca, ktorý Bohu tiež verne slúži ako kňaz, ale aj za svoju už nebohú matku. „Ona sa už nemôže na zemi tešiť so svojím synom, no všetci veríme a máme nádej, že sa z neba pozerá na svojho syna a teší sa tým svätým slovám, ktoré vyslovíš pri oltári: Prijmite a jedzte... a Pite z nej všetci...“[61] V závere ešte prosí, aby obetoval túto svätú liturgiu aj za všetkých prítomných, ktorí s radosťou prišli, aby boli svedkami jeho hlbokej duchovnej radosti.

Použil som z tejto primičnej kázne prof. Mikuláša Russnáka dlhšie citácie zámerne, aby bolo vidno jeho veľmi jasný pohľad na kňazstvo, a aj preto, že tieto slová môžu byť povzbudením aj pre terajších bohoslovcov, ktorí sa pripravujú na kňazské poslanie. Celé vysvetlenie kňazstva postavil prof. Russnák na otcovstve, na láske otca k deťom, čo je veľmi oslovujúce.

[59] RUSSNÁK, M.: Sv. propoviď po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 170 - 171. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[60] RUSSNÁK, M.: Sv. propoviď po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 172. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

[61] RUSSNÁK, M.: Sv. propoviď po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 173. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.

Záver

Precíznosť myslenia prof. Mikuláša Russnáka nemožno prehliadnuť ani v jeho kazateľskom štýle. Vždy stanoví problém, ktorého riešenie ponúka, resp. kladie otázku, na ktorú dáva fundovanú odpoveď. Istým spôsobom drží poslucháčov v určitom pozitívnom rečníckom napätí. Skúmané kázne sú tematické. Tému vysvetľuje do hĺbky, aj do šírky. Pri vysvetľovaní si pomáha určitým zreťazením – jedna zodpovedaná otázka ho privádza k ďalšej, na ktorú je potrebné odpovedať. Jeho vyjadrovanie je jasné a systematické, vie jednotlivé skutočnosti trefne pomenovať a vysvetliť. Skúmané kázne majú dogmatický ráz, predovšetkým v tom zmysle, že svoje výpovede potvrdzuje Svätým písmom, tradíciou, ľudským rozumom, ale pritom nie sú písané vedeckou rečou. Naopak, hlboké pravdy podáva takým štýlom, aby boli zrozumiteľné všetkým. Svoje tvrdenia teda vždy dokazuje, podporuje nejakou vhodnou citáciou. V reči používa rôzne obrazy a rečnícke figúry, ktoré naznačujú, že pri prednese svojich kázní bol vo virtuálnom dialógu so svojimi poslucháčmi. Mohli byť prednesené veľmi pútavo. Nemožno prehliadnuť jeho lásku k byzantskému obradu. Veľmi oslovujúcou je pre mňa skutočnosť, že zo skúmaných príhovorov sa ukazuje, že prof. Mikuláš Russnák bol mužom hlbokej viery a dôvery v Boha, ako aj dôvery voči Panne Márii a Katolíckej cirkvi.

ThDr. Ľubomír Petrík, PhD.
Katedra systematickej teológie
GTF PU v Prešove
lpetrik@unipo.sk

Zoznam použitej literatúry

BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis. Posynodálna apoštolská exhortácia.* Trnava : SSV, 2007, 128 s. ISBN 978-80-7162-659-6.

BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák : život a tvorba so zreteľom na jeho liturgické dielo.* 1. vyd. Prešov : PETRA, 2002, 111 s. ISBN 80-967975-7-3.

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: Presbyterorum ordinis. Dekrét o účinkovaní a živote kňazov (07.12.1965), AAS 58 (1966); slovenský preklad – In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu.* Trnava : SSV – Vojtech spol. s r. o., 2008, s. 351 – 389. 848 s. ISBN 978-80-7162-738-8.

RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI.: *Ježiš Nazaretský. 1. diel. Od krstu v Jordáne po premenenie.* Trnava : Dobrá kniha, 2007, 400 s. ISBN 978-80-7141-579-4.

RUSSNÁK, M.: Isus Christos jedinstvenno v kaftoličeskoj Cerkvi prebyvajet. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 141 – 152. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove. 270 s.

RUSSNÁK, M.: Na prazdnik Roždestva Pr. Ď. Marii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 118 – 128. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove. 270 s.

RUSSNÁK, M.: O pervenstvi Rimskaho Papi. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 129 – 140. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove. 270 s.

RUSSNÁK, M.: Propoviď na pervyj prazdnik Sv. Evcharistii. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 153 – 162. Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove. 270 s.

RUSSNÁK, M.: Sv. propoviď po povodu pervoj sv. Liturgii pr. g. Nikolaja Rojkoviča. In: *Tractatus varii Tomus IV.; T 904456; 15-0057*. Prešov (Fragopoli), 1936, s. 163 – 173.

Prešov: Univerzitná knižnica PU. Knižný fond Gréckokatolíckeho arcibiskupského úradu v Prešove.
RUSSNÁK, M.: Zabota Svjaťejšaho Apostoľskoho Prestola o soedineniji sv. Cerkvej. In: *Blahovistnik.* Prešov : Eparchiálne vedenie, 1946, roč. 1, č. 7, s. 5 – 6.
ŠTEC, M.: *Ukrajinský jazyk na Slovensku (Sociolingvistické a interlingvistické aspekty).* Prešov : Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 1996, 256 s. ISBN 80-88722-18-7.
VRABLEC, J.: *Homiletika. Homiletika základná a materiálna.* Trnava : SSV v CN Bratislava, 1987, 212 s.

Dr. Mikuláš Russnák – generálny vikár prešovského gréckokatolíckeho biskupstva v r. 1918 - 1922

Jaroslav Coranič

Abstract*: Dr. Mikulas Russnak was one of the most educated leaders of Greek Catholic bishopric of Presov in all its history. He held the important Church function of General Vicar in the years 1918 - 1927. This study deals with his vicarial activity in the years 1918 - 1922, which was associated with many serious problems. The most important ones seemed to be: the mutual disunion of the faithful and their clergy, persistent Hungarisation attitudes of clergy in the Greek Catholic Church, the difficult social and economic status of Greek Catholic clergy and believers, overseas emigration of faithful and clergy and spread of anticlerical and antireligious movements in Czechoslovakia, the expansion of the Orthodox movement among Greek Catholic population in Eastern Slovakia*.

Dr. Mikuláš Russnák bol jedným z najvzdelanejších predstaviteľov Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva v celej jeho histórii. Jeho celoživotná práca sa prelínala mnohými teologickými odbormi – vierouka, morálka, biblistika, liturgika, asketika, cirkevné dejiny, kanonické právo, atď., ako aj ďalšími neteologickými odbormi, napr. história, právo, či jazykoveda.

Jeho nevšedné ľudské a odborné kvality ho už v mladom veku predurčovali k tomu, aby mohol zastávať dôležité funkcie v rôznych štruktúrach Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva. Už ako 24 – ročný sa v roku 1902 stáva vicerektorom bohosloveckého seminára, čím sa vlastne začalo jeho dlhoročné pôsobenie v inštitúciách biskupstva. V roku 1915 bol menovaný za kanonika Prešovskej kapituly. Túto funkciu (najprv v pozícii kanonika – juniora a neskôr v pozícii kanonika – lektora) vykonával až do októbra roku 1918. V tomto pohnutom období (blížiaci sa koniec I. svetovej vojny spojený s rozpadom Rakúsko

– Uhorska; smrť Jozefa Mižička, veľprepošta kapituly a generálneho vikára biskupstva 8. októbra 1918) bol dosť nečakane menovaný za generálneho vikára Prešovského biskupstva.[12] Na toto neočakávané zvolenie poukazuje aj samotný Mikuláš Russnák vo svojej autobiografii: *„po skončení svetovej vojny neočakávane zvolili generálneho vikára. Zvolenie za vikára prekvapilo mnohých ako blesk z jasného neba...*“.[3]

Povinnosťou generálneho vikára bolo o. i. aj zastupovanie sídelného biskupa počas jeho neprítomnosti v biskupstve. S blížiacim sa koncom I. sv. vojny sa zintenzívnili návštevy prešovského biskupa Štefana Nováka v hlavnom meste Uhorska – Budapešti. Počas jeho neprítomnosti v biskupskom úrade ho tak pri správe biskupstva zastupoval Mikuláš Russnák Podobne ako pri dátume menovania nového generálneho vikára je viacero nejasností aj pri určení času, kedy biskup Š. Novák opustil svoj úrad v Prešove. Zvyčajne sa zvyklo za obdobie jeho odchodu udávať mesiac október roku 1918, tento údaj sa však s najväčšou pravdepodobnosťou nezakladá na hodnovernosti, keďže v arcibiskupskom archíve sa nachádza viacero dokumentov, ktoré osobne v Prešove podpísal biskup Š. Novák ešte v decembri roku 1918.

Štefan Novák sa po opustení prešovského biskupského stolca usadil najprv v Miškolci, neskôr v Budapešti, kde vyčkával na usporiadanie politických a spoločenských pomerov. Keďže sa nakoniec nestotožnil s vývojom danej situácie – najmä so vznikom samostatnej Československej republiky, stále zotrvával v Budapešti. Prešovské biskupstvo počas jeho neprítomnosti tak naďalej provizórne riadil generálny vikár M. Russnák. Na základe tejto skutočnosti bolo preto potrebné vymedziť konkrétne kompetencie pre generálneho vikára. Tieto

[1] Konkrétny dokument s presným dátumom menovania Mikuláša Russnáka za generálneho vikára sa v archíve Prešovského arcibiskupstva nenachádza, najčastejšie sa však ako dátum menovania uvádza 1. október 1918, s ohľadom na údaje zo schématizmov Prešovského biskupstva (Vicarius Generalis, quo tempore a 1. Oct. 1918...

[2] Pozri BOHÁČ, Vojtech: *Dr. Mikuláš Russnák - Život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo.* Prešov 2002, s. 10.

[3] RUSSNÁK, M.: *Biografia imaginibus contenta*. Prešov 1947, s. 72.

kompetencie boli obsahom listu Š. Nováka M. Russnákovi z 13. marca 1919, v ktorom sa uvádza :

„Kanonika a svojho biskupského zástupcu Mikuláša Russnáka týmto poverujem, aby počas mojej neprítomnosti plným právom vybavoval všetky záležitosti súvisiace s mojou biskupskou právomocou – exceptis iis, quare ad ordinam postinant.

Do tejto teraz udelenej právomoci pána biskupského zástupcu samozrejme patria: udržiavanie svätej stolice, jej riadenie a vedenie, zákonitý priebeh manželských sporov, vybavovanie všetkých osobných záležitostí, naplnenie dobier, schválenie výmeny dobier, styk so Svätou stolicou, atď.

Zároveň poverujem pána zástupcu, nech v prípade kedy by som Veľkonočné sviatky netrávil vo svojom úrade kvôli obmedzeniam, na posvätenie oleja poprosí buď mukačevského biskupa alebo biskupa v Hajdudoroghu.

Zároveň prosím pána zástupcu, aby v dohodnutom a vyhovujúcom čase zavolal bohoslovcov kvôli pokračovaniu ich štúdií spoločne s predstavenými seminára." [4]

Generálny vikár M. Russnák si bol pri správe Prešovského biskupstva vedomý toho, ako veľmi je otrasená autorita Gréckokatolíckej cirkvi po rozpade Rakúsko – Uhorska. Snažil sa preto, aby bola opäť obnovená dôstojnosť kňazského stavu. Pri správe Prešovského biskupstva sa stretával s mnohými vážnymi problémami, z ktorých najdôležitejšími sa javili tieto:

- vzájomné sa odcudzenie veriacich a ich duchovných
- pretrvávajúce maďarizačné postoje duchovenstva v Gréckokatolíckej cirkvi
- ťažké sociálne a hospodárske postavenie gréckokatolíckeho duchovenstva a veriacich
- vysťahovalectvo veriacich a duchovných do zámoria
- šírenie proticirkevných a protináboženských hnutí v Československu
- rozmach pravoslávneho hnutia medzi gréckokatolíckym obyvateľstvom na východnom Slovensku

Reagujúc na zložitú povojnovú, predovšetkým hospodársko - sociálnu situáciu, sa generálny vikár Mikuláš Russnák snažil

[4] AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, sign. 70.

spravovať biskupstvo pevnou, avšak spravodlivou rukou. Tento jeho postup však vzápätí vyvolával odmietavé reakcie časti duchovenstva, ktoré jeho kroky často odmietalo a príkazy nerešpektovalo, argumentujúc tým, že jeho jurisdikcia nad biskupstvom je neúplná a navyše iba dočasná.[5] Zmeniť, resp. zmierniť tento pohľad sa Mikuláš Russnák pokúsil napr. aj tak, že sa snažil zblížiť rozdelené duchovenstvo, pre ktoré v prešovskom kňazskom seminári zorganizoval letné duchovné cvičenia. Ich cieľom malo byť okrem formačných praxí (najmä z oblasti pastorálnej a liturgickej teológie) aj to, aby sa preklenul parochiálny individualizmus medzi kňazmi, aby sa kňazi oboznámili s „programom" vedenia biskupstva a následne sa zjednotili v pohľade na smerovanie svojho biskupstva.[6]

Aby sa mu tento cieľ podarilo splniť, na 16. novembra 1920 zvolal do Prešova celoeparchiálne stretnutie duchovenstva. Hneď v úvode zhromaždenia sa všetci prítomní zhodli na zaslaní pozdravných listov rímskemu pápežovi Benediktovi XV. a československému prezidentovi T. G. Masarykovi (v spojitosti s druhým listom je preto možné vyvodiť záver, že gréckokatolícke duchovenstvo sa nakoniec pozitívne stotožnilo so vznikom nového československého štátu). Po prijatí spoločnej deklarácie o zaslaní pozdravných listov nasledovalo oficiálne otvorenie tejto synody Mikulášom Russnákom. Generálny vikár vo svojej reči zdôraznil, že je to vôbec prvé celoeparchiálne zhromaždenie v storočnej histórii Prešovského biskupstva.[7] Hlavnými bodmi tohto zhromaždenia malo byť riešenie dôležitých otázok, ktoré vo vtedajšej dobe rezonovali medzi gréckokatolíckou verejnosťou - riešenie nekonsolidovanej náboženskej situácie, ktorá vyplývala predovšetkým zo zložitého materiálneho postavenia duchovných v biskupstve. Vikár sa

[5] PEKAR, A.: *Historie backround of the Eparchy of Prjashev*. Pittsburgh 1968, s. 42.

[6] HRIVNÁK, S.: *Gréckokatolícke biskupstvo Prešov (1323) 1821 – 1950*. Prešov 1968, s. 43.

[7] Mikuláš Russnák ešte ako kanonik Prešovskej kapituly vydal v roku 1917 tzv. „Pamätný spis" pri príležitosti stého výročia vzniku Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva. Pozri: RUSZNÁK, Nicolai: *Defesta memorandi ex occasione centennariae memoriae erectionis Diocesis Epejesiensis per me editi contra refutationes*. Eperjes 1917, 88 s.

snažil realisticky vykresliť neľahkú situáciu v biskupstve a snažil sa aj nájsť realistické spôsoby jej riešenia. Preto už na začiatku poukázal na to, že cieľom stretnutia nemá byť „*nájdenie akýchsi mimoriadnych istôt*“, ale to, „*aby sa všetci duchovní zjednotili v hľadaní spoločného cieľa, aby sa zjednotili pred svetom, a aby sa prestali navzájom obviňovať*“. Vo svojom prejave potom pokračoval: „*Naša najväčšia úloha sa nemôže počítať za novú úlohu, táto úloha je len vložená do nových časov. Nový vietor zavial a naši veriaci ho nepochopili dobre. Duchovne sa ukolísali, no všetko je to iba na krátky čas. Ukázalo sa v tomto, ako aj v minulom roku, že sa budeme boriť s nevraživým duchom. No vďaka vašej oddanej činnosti už dnes máme v rukách dôkazy, že náš russký národ zachránil naš drahocenný poklad, t. j. pradedovská viera, pravoslávno – katolícka. Ešte i tam, kde sa nový neporiadok najviac ukazoval, náš národ svoju cerkov tak oduvševnene navštevoval, ako doteraz nikdy. Bol to znak, že hoci duchovne ochorel, prameň duchovného života nevyschol. Tieto okolnosti nám ukazujú smer, ako a čo musíme robiť.*

Vedenie eparchie sa vám usilovalo dávať duchovné usmernenie, kde a ako je potrebné postupovať pre blaho nášho národa, ako večné, tak aj súčasné. Nášmu národu je ako hlavné potrebné zabezpečiť duchovnú službu. On vieru svoju, svoje náboženské presvedčenie nezanechal, len ťažkosti terajších časov ho na krátky čas oklamali. Avšak pre nás, aj pre našu cirkev je najväčším Božím darom, že náš národ ostal verný aj v týchto ťažkých časoch, v cerkvi hľadal svoju útechu. – Slovom, postavil sa proti nám, postavil sa proti svojim kňazom, no nakoniec sa predsa vrátil k vám. Nedivte sa tomu, to čo sa udialo medzi veriacimi, sa udialo aj medzi nami. Človek dobre pozná zákon a koľkokrát sa odvráti z dobrej cesty. Dobrý otec keď vidí, ako sa jeho syn potkol, neodsúdi ho, ale s otcovskou láskou očakáva jeho návrat a medzi tým trpezlivo používa všetky spôsoby“.[8]

Na zhromaždení sa pri hľadaní riešení na dobové problémy rozprúdila živá diskusia, pri záverečných hlasovaniach však takmer všetky uznesenia boli prijaté jednohlasne. Prvé uznesenie sa týkalo otázky duchovných cvičení duchovenstva Prešovského

[8] Pervyj vseobšij Sobor Eparchii Prjaševskoj, sbyvšijsja 16 – ho Nojabrja 1920. In: *Cerkov i škola*, roč. 3, č. 10, 20. 12. 1920, s. 82 – 83.

biskupstva. Synoda (alebo „Sobor“, ako ju nazývali samotní aktéri) sa jednohlasne uzniesla, že všetci kňazi eparchie sa musia každoročne zúčastňovať duchovných cvičení.

Druhé uznesenie sa týkalo duchovnej obnovy veriacich. Kňazi boli vyzvaní, aby medzi svojimi veriacimi vykonávali pravidelné misie.

Synoda ďalej prijala rozhodnutie, aby bol zriadený Spolok duchovných Prešovskej eparchie. Hlavným cieľom tohto Spolku malo byť šírenie osvety medzi veriacimi „v mravnej a sociálnej oblasti“. Pre prípravu vzniku tohto Spolku duchovných Prešovského biskupstva bol vytvorený prípravný výbor („komitét“), ktorý tvorili títo kňazi: predseda – Mikuláš Russnák; členovia – Emanuel Bihari, I. Korotnoki, Ján Kizak, O. Rojkovič, N. Daňko, I. Bogdanij, A. Rojkovič a I. Iľkovič.

Pri riadení biskupstva, ako aj pre udržanie náboženského ducha bolo vždy veľmi dôležité vykonávanie kánonických vizitácii v jednotlivých farnostiach. Pretože v tomto čase biskupstvo nemalo svojho biskupa, zhromaždenie prijalo ďalšie uznesenie, v ktorom poverilo vykonávaním vizitácií kanonikov Prešovskej kapituly, ktorí zároveň plnili aj funkciu archidiakonov.

V roku 1920 sa začal pripravovať prvý „neuhorský“ Schématizmus Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva. Keďže biskupstvo trpelo veľkým finančným nedostatkom, účastníci synody prijali ďalšie uznesenie, v ktorom vyzvali všetkých kňazov v biskupstve, aby vyzbierali po 30 korún na prípravu nového schématizmu.[9]

V ďalšom priebehu synody už neboli prijaté iné deklaratívne uznesenia, rokovanie vak pokračovalo ďalej. Preberali sa napr. viaceré otázky pastoračného charakteru, otázky materiálneho zabezpečenia duchovenstva, otázky cirkevného školstva, či otázky používania „rusského“ jazyka. Výsledkom rokovania týchto otázok bolo prijatie akýchsi usmernení, ktoré mali kňazom pomôcť v ich pôsobení medzi veriacimi, alebo komunikácii s úradmi. Dôležitým sa napr. javil jazykový „problém“. Jednotliví gréckokatolícki kňazi totiž dostávali od rôznych

[9] Tamže, s. 83 – 86. Schématizmus vyšiel v roku 1921 pod názvom *Schematizmus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolensis pro anno 1921*.

štátnych úradov korešpondenciu v slovenskom alebo českom jazyku. Niekedy sa potom stávalo, že „takýmto nariadeniam, ktoré riešili vážne záležitosti slovenskými termínmi, kňazi neporozumeli“, a preto v predmetnej veci nekonali. Takíto kňazi boli preto vyzvaní, aby v týchto prípadoch kontaktovali biskupský úrad, ktorý „*tento jazykový problém bude riešiť*“.[10]

Pomôcť chudobnému Prešovskému biskupstvu častokrát chceli aj gréckokatolícki vysťahovalci do Spojených štátov amerických a Kanady. Táto pomoc však bola väčšinou individuálna, a tým pádom nekoordinovaná. Aby sa aj do tejto záležitosti vniesol poriadok, synoda navrhla vznik „finančnej“ komisie, ktorá by na to dohliadala. Predsedom komisie sa stal Ján Korotnoky, členmi boli: I. Kizak, E. Bihary, O. Rojkovič, A. Rojkovič, M. Danko, M. Čoma, I. Iľkovič a I. Bogdan.[11]

Synoda sa okrajovo dotkla aj veľmi zložitého problému, t. j. pretrvávanie zlých vzťahov medzi veriacimi a ich duchovnými, ale aj zlých vzťahov medzi kňazmi navzájom. Bolo to zapríčinené najmä neutešenou sociálnou a hospodárskou situáciou. Niektorí kňazi z chudobných farností sa preto snažili dostať na „bohatšie“ farnosti. V rámci tohto úsilia často krát využili aj nie celkom čestné praktiky. Kojšovský farár Viktor Mihalič preto navrhol aby v takýchto prípadoch boli títo kňazi suspendovaní („*v takych slučajach prosiť prestupnikov nakazať suspenziej*“).[12] Mnohí kňazi, podobne ako aj veriaci, riešili hmotnú núdzu napr. aj tak, že sa vysťahovali z Československa do USA. V roku 1921 bolo v USA 42 kňazov, ktorých domovským biskupstvom bolo Prešovské biskupstvo.[13]

[10] Tamže, s. 87.
[11] Tamže, s. 88.
[12] Tamže, s. 89
[13] *Schematizmus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolensis pro anno 1921*. Prešov 1921, s. 24. Boli to títo kňazi: Alexius Bakajsza, Eugenius Bereczky, Adalbert Bihary, Michael Biszaha, Sigismundus Brinzsky, Igor Burik, Mikuláš Burik, Orestés Csornyák, Desiderius Dubay, Eliáš Gojdič, Jozef Hanulay, Mikuláš Kedrovszky, Peter Keselyák, Anton Knapik, Andreas Komán, Michal Korba, Viktor Kovaliczky, Štefan Kozák, Anton Kubek, Emil Kubek, Teodor Ladomerský, Velimír Lukáč, Pavol Mankovič, Mikuláš Martyák, Anton Mhlej, Vladimír Mihalič, Viktor Mirošaj, Michal Mitro, Alexej Petrašovič jun., Aurel Petrík, Mikuláš Petrík jun., Eugen Runtágh, Rudolf Runtág, Emil Šemetkovský,

Gréckokatolíckych kňazov, nielen z Prešovského biskupstva, ale aj iných európskych biskupstiev, bol v USA v roku 1920 taký počet[14], že americký apoštolský administrátor Gabriel Martyák 11. októbra 1920 vydal nariadenie, v ktorom vyzval vedenia biskupstiev, aby do USA už viac neposielali ďalších kňazov.[15]

Medzi poslednými „usmerneniami" tejto synody bola napr. aj výzva generálneho vikára M. Russnáka, aby všetci kňazi eparchie venovali veľkú pozornosť novoutvorenému cirkevno - umeleckému biskupskému múzeu (*Cerkovnochudožestvennyj eparchialnyj muzej*). Hlavným cieľom vzniku tohto múzea malo byť zozbieranie a ochrana všetkých cirkevných umeleckých diel, ktoré sa nachádzali v biskupstve. Vikár preto požiadal o podporu a pomoc tejto inštitúcii, aby kňazi vo svojich farnostiach a chrámoch evidovali a zbierali všetky historické a umelecké pamiatky.[16]

*****

Na adresu prešovského generálneho vikára M. Russnáka sa ozývali aj viaceré kritické hlasy, najmä z radov slovenských politických kruhov, médií, ale aj verejnosti, ktoré mu najčastejšie vyčítala jeho „maďarskú" minulosť a úzku spoluprácu s biskupom Štefanom Novákom, predovšetkým pri zrušení cyriliky a zavádzaní nového gregoriánskeho kalendára.[17] Aby takéto názory M. Russnák vyvrátil, už krátko po vzniku nového československého štátu sa pragmaticky stotožnil s jeho existenciou, čo je jasne vidieť pri jeho mnohých vyhláseniach a aktivitách, ktoré po októbri 1918 nikdy neboli namierené proti Československej republike. Jeho ústretový postoj voči orgánom nového štátu sa napr. prejavil už na začiatku roku 1919, keď akceptoval nasťahovanie veliteľstva 1. československej brigády

---

Mikuláš Szabó, Dezider Šimko, Simeon Szmandraj, Pavol Staurovský, Štefan Varzalyi, Alexej Visloczky, Julius Vojtovič, Desiderius Zubrický.

[14] Dôvodom vzniku takéhoto opatrenia nebol len počet prisťahovaných kňazov, ale aj špecifické pomery v USA, keď rímskokatolícki biskupi odmietali ženatých gréckokatolíckych kňazov.

[15] *Cerkov i škola*, roč. 3, č. 10, 20. 12. 1920, s. 90.

[16] Pervyj vseobšij Sobor Eparchii Prjaševskoj, sbyvšijsja 16 – ho Nojabrja 1920. In: *Cerkov i škola*, roč. 3, č. 10, 20. 12. 1920, s. 90.

[17] V „tomto duchu" boli v *Slovenskom denníku* uverejnené viaceré články, napr. 28. 9. 1921, č. 220 a, s. 2 – 3 alebo 3. 11. 1921, č. 248 a, s. 3.

československého vojska do budovy biskupského úradu v Prešove. V tejto súvislosti je potrebné poukázať aj tú skutočnosť, že nasťahovanie vojska odobril aj samotný prešovský biskup Š. Novák, ktorý sa v tom čase už zdržiaval v Maďarsku. Tento fakt vyplýva z konštatovania zemského vojenského veliteľstva pre Slovensko v Košiciach, ktoré v liste M. Russnákovi z 15. februára 1919 uvádza, že: „*činnost velitelství 1. Čs. brigády v biskupské rezidenci bylo zahájené po telefonické dohodě se samotným panem biskupem, který budovu na jeden rok dal k dispozici*“.[18] Súhlasné stanovisko prešovského biskupa tak poopravuje väčšinou doteraz prezentované jednostranné tvrdenia, že sa Š. Novák apriori stavial proti existencii Československa.

Podobne pozitívny postoj k orgánom československého štátu zaujal vikár M. Russnák aj v auguste roku 1919, kedy bola zverejnená výzva Inspekce válečných hrobů pri zemskom vojenskom veliteľstve v Košiciach, aby všetci kňazi zaslali vyplnený dotazník s údajmi o vojenských hroboch v ich obciach. M. Russnák v obežníku vyzval svojich duchovných, aby tejto štátnej inštitúcii vychádzali v ústrety („*v interes postojannoho prismotra vojennych mogiľ i kladbiščˇ, na vse voprosy prošenia čem točnijše otvitili i vse vozmožnoje sdilali usilovati, štob pochvaľnoje namirenije komandy oživljalosja*“).[19]

K posilneniu vzťahov a komunikácie medzi gréckokatolíckym biskupským úradom v Prešove a československými štátnymi orgánmi došlo najmä po vymenovaní zvláštneho vládneho konzultora pre gréckokatolícke záležitosti („konzultora pre gréckokatolícke diela cirkevné i školské“). Vláda do tejto funkcie v októbri 1919 vymenovala o. Michala Millyho. O vymenovaní o. M. Millyho za vládneho konzultora informoval prešovského vikára M. Russnáka vládny referent pre záležitosti Katolíckej cirkvi K. A. Medvecký v liste z októbra 1919. Keďže o. M. Milly bol v tom čase správcom farnosti vo Veľkom Lipníku, K. A. Medvecký žiadal o. vikára, aby ho zároveň „*oslobodil od osobného duchovného spravovania jeho fary na čas jeho Konzulenstva a dišponoval mu jej administratúru*“.

[18] AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 248.
[19] *Cerkov i škola*, roč. 2, č. 8, 25. 8. 1919, s. 1 – 2.

Michal Milly svoj úrad zastával až do septembra roku 1922, kedy na svoj post rezignoval.[20]

Maďarizačný fenomén v Gréckokatolíckej cirkvi po r. 1918

Významným fenoménom v Gréckokatolíckej cirkvi bola aj po roku 1918 problematika maďarizácie u časti duchovenstva a inteligencie. U mnohých kňazov sa po dlhodobej promaďarsky orientovanej výchove prejavovali výrazné maďarizačné tendencie aj po vzniku samostatného československého štátu. Tento stav vyplýval jednak z historického vývoja, ale bol aj výsledkom nekonsolidovaného povojnového stavu. Enormný záujem na zotrvaní Slovenska a Podkarpatskej Rusi v rámci Veľkého Uhorska malo predovšetkým Maďarsko. Nevyjasnená medzinárodno – politická situácia, neustále pokusy Maďarska o pripojenie si územia „Hornej zeme" (najprv celého územia, po r. 1919 územia obývaného etnickými Maďarmi), promaďarsky usmerňované duchovenstvo priam predurčovalo na to, aby stále dúfali v návrat „starých" časov.

U väčšiny gréckokatolíckych veriacich, rusínskej alebo slovenskej národnosti, sa to však po celospoločenských zmenách stretlo s veľkou nevôľou. Promaďarsky orientovaní kňazi boli napr. stotožňovaní s vládnou (maďarskou) mocou spred roka 1918, ktorá týchto veriacich rôznymi formami utláčala. „Maďarónstvo" gréckokatolíckych kňazov bolo pritom automaticky spájané aj s otázkou hospodárskeho zabezpečenia duchovných. Vládla všeobecná mienka, že po páde starého (maďarského) režimu, padnú aj rôzne robotné a peňažné povinnosti (rokovina a koblina) pre týchto veriacich.

V prvých rokoch novej republiky štátna moc, či už priamo na Slovensku, alebo z centrálnej Prahy, viackrát poukazovala na pretrvávajúce promaďarské tendencie v radoch gréckokatolíckych duchovných a učiteľov. Časť gréckokatolíckeho duchovenstva stále komunikovala a viedla korešpondenciu v maďarčine, a to nielen medzi sebou, ale aj s biskupským úradom, či dokonca štátnymi orgánmi. Na tieto pretrvávajúce maďarizačné tendencie poukazovali predovšetkým miestne školské správy, úrad župana, či viaceré referáty Ministerstva

[20] AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 1922.

s plnou mocou pre správu Slovenska. Ministerstvo napr. v r. 1920 viackrát prízvukovalo prešovskému biskupskému úradu, aby dôrazne upozornilo svojich kňazov na to, aby so štátnymi orgánmi komunikovalo v úradnom jazyku, poprípade aj v „russkom" jazyku, ak adresátom bude úrad konzultora pre gréckokatolícke záležitosti. Vzniknuté problémy medzi štátnymi orgánmi a gréckokatolíckym duchovenstvom však boli niekedy aj výsledkom vzájomného nepochopenia sa, prípadne vyplývali z ťažkej ekonomickej situácie kňazov. Napríklad vo februári roku 1921 župan Šarišskej župy zaslal prešovskému generálnemu vikárovi Mikulášovi Russnákovi sťažnosť, v ktorej poukázal na prípad ľuboveckého farára (zhodou okolnosti ním bol mladší brat o. vikára Mikuláša Russnáka, o. Pavol Russnák). Ľubovecký farár totiž zaslal župnému úradu list v obálke s pečiatkou, na ktorej bol uvedený aj maďarský nápis: „Lubovecskij Parochialnj Urjad. Lubóczi Lelekészi Hivatal, č. 27, szám 1921". Župan preto o. vikára požiadal, aby v tejto záležitosti zakročil, pretože „*pomenovanie úradu takýmto spôsobom je neprípustné, lebo gréckokatolíckych cirkevníkov maďarskej národnosti vôbec niet a tým menej v patričnej obci, na základe čoho maďarský nápis na obálke je zrkadlenie zmýšľania menovaného farára a pustá demonštrácia oproti republike...*"[21] M. Russnák županovi odpovedal v liste z 26. februára 1921, v ktorom vysvetlil, že to nebola provokácia, ale iba výsledok biedneho stavu v eparchii. Duchovní totiž od začiatku roka ešte nedostali žiaden plat, preto ani nebolo možné zakúpiť nové obálky a pečiatky. V liste o. vikár píše: „*Pričina upotreblenij takich obalok jest nase krajnee ubozestvo (duchovniki seho goda esce ni najmensaho hallera ne polucili), po ktorom novyja izderski ne mozno poterpit. Loyalnosti ale zadosť učinitsa s tim, čto madiarskij text jest pretahnutyj. To samo vidili i ot županskaho urada, gdi taksamo upotreblali takich obalki s tim, čto madiarskij text zmazani byl*".[22]

Československé štátne orgány v prvých povojnových rokoch taktiež viackrát monitorovali pohyb a aktivity gréckokatolíckych kňazov. V niektorých prípadoch bolo neprijateľné napr. čo už len

[21] AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 437, r. 1921, sign. 447.
[22] Tamže.

vycestovanie duchovných do farností, resp. fíliálok Prešovského biskupstva, ktoré zostali po rozdelení hraníc v Maďarsku. V tejto záležitosti sa napr. obrátil vládny referent Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska pre cirkevné záležitosti Katolíckej cirkvi Karol Anton Medvecký na prešovský ordinariát. V liste z 12. septembra 1921 uvádza: „*Mám vedomie, že mnohí gréckokatolícki duchovní prechodia na maďarské územie vykonávať duchovnú správu, poněváč mnohé vaše cirkevné obce majú tam svoje fílie. Nakoľko menovaní duchovní sú napospol predsedami školských stolíc, zdvorilo žiadam, aby o tomto predmete zjednaná bola náprava, poněváč nie je prípustné, aby otázni, ktorí majú vplyv na výchovu a vedenie mládeže, eventuálne prenášali sem zásady, ktoré ohrozujú záujmy nášho štátu*“.[23]

Štátne úrady v povojnových rokoch veľmi ostražito strážili aj politické a kultúrne aktivity gréckokatolíckych kňazov a učiteľov. Neprípustné bolo napr. angažovanie sa učiteľov v niektorých maďarských politických stranách na Slovensku, resp. v maďarských kultúrnych a spoločenských spolkoch na Slovensku. V súlade s týmto úzom bolo preto napríklad všetkým učiteľom v gréckokatolíckych školách zakázané členstvo v Maďarskom ľudovom zväze, o čom biskupský úrad v Prešove informoval hlavný škôldozorca školského inšpektorátu v Prešove v liste z 29. novembra 1920. V odôvodnení tohto zákazu sa konštatuje: „*Zistilo sa, že mnohí členovia sboru učiteľského nielen sú členmi Maďarského ľudového zväzu (Maďar Népszövetség), ale zaujímajú v ňom tiež vedúcu úlohu a vôbec činne sa účastina jej spolkovej agendy. Poneváč Maď. ľ. Sväz je spolok ktorý pod záštitou hospodárskych záujmov sleduje ciele iredentistické, nemôže sa činnosti v tomto spolku zúčastniť žiaden verejný zamestnanec, ktorý svoju služobnú prísahu chce zachovať. Urobi – li to tak, podá dôkaz protištátneho smýšľania resp. činnosti v dôsledku čoho má byť disciplinárne stíhaný na základe platných zák. ustanovení*“. K tomuto prípisu bol priložený aj text osvedčenia, ktorý museli podpísať všetci

[23] AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 437, r. 1921, sign. 2095.

gréckokatolícki učitelia a následne ho museli odoslať školskému inšpektorátu najneskôr do 1. januára 1921.[24]

Hospodárska situácia v Prešovskom gréckokatolíckom biskupstve

O. vikár Mikuláš Russnák sa veľmi agilne snažil dosiahnuť nápravu aj v mnohých hospodársko – finančných záležitostiach, ktoré rezonovali v Gréckokatolíckej cirkvi. Najdôležitejšou sa javila zložitá situácia ohľadom sociálneho a hospodárskeho zabezpečenia duchovenstva. Situácia gréckokatolíckeho duchovenstva bola komplikovanejšia vzhľadom na špecifické formy finančného zabezpečenia kléru vo východných cirkvách. Jedným z hlavných problémov bola aj otázka výšky kongruy. V konfesnom práve sa pojem kongrua používa ako výraz pre doplatok, ktorý sa k nedostačujúcemu cirkevnému finančnému zabezpečeniu („platu" duchovného poskytnutého z cirkevných príjmov) poskytuje z verejných (štátnych) prostriedkov. Na území Slovenska sa tento inštitút využíval od roku 1895 do roku 1949. Kongrua sa zaviedla aj preto, lebo štát si uvedomoval svoju zodpovednosť voči cirkvi, ktorú ekonomicky oslabil, a tak časť kňazov trpela nedostatkom.

Duchovenstvo požadovalo, aby štát zvýšil výšku kongruy, ktorú ešte 26. marca 1918 a následne 22. októbra 1918 stanovila uhorská vláda. Počas I. svetovej vojny bola výška ročnej kongruy gréckokatolíckych kňazov podobne ako aj u rímskokatolíckych kňazov 1.000 K, pred vojnou 1.600 K. Československá vláda však so zvýšením kongruy nesúhlasila. Pri hľadaní kompromisu sa napokon stalo to, že gréckokatolícki duchovní v roku 1919 nedostali žiadnu kongruu. K tomuto stavu pravdepodobne prispel aj fakt, že časť gréckokatolíckych duchovných váhala s podpisom prísahy vernosti novému štátu. Za urýchlené vyriešenie tejto situácie sa angažoval najmä generálny vikár Prešovského biskupstva o. M. Russnák, ktorý sa v tejto veci obracal na viaceré štátne orgány. O. i. 29. júla 1919 priamo v Prešove rokoval s pražským ministerským radcom z Ministerstva školstva, ktorý prisľúbil, že sa zasadí za konečné vyriešenie tejto záležitosti. Do októbra tohto roku sa však

[24] AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 436, r. 1920, sign. 2714.

situácia nezmenila, preto sa o. Mikuláš Russnák dňa 10. októbra 1919 obrátil priamo na ministra školstva a národnej osvety československej vlády (Gustáva Habrmana), a taktiež na slovenský Referát školstva. V podobných listoch M. Russnák konštatuje: „*... naši duchovniki na 1919 rok do teper nijaku kongruu ne polučili. V toj to rici uže boľše raz imil česť predložiti prosbu, no do vsich por ješče ničeho ne polučili... Smireno prošu Vasu Excelenciu, izvolte našim duchovnikom choťa kongruu láskavo vyassignoval, ibo narod ne chočet sipku dati i povinne dni robiti, kongruu nedostali, i tak doslovno ne imijut iz čeho dalije žiti*“.

Otec vikár Mikuláš Russnák viedol v rokoch 1919 a 1920 bohatú korešpondenciu s Ministerstvom školstva, resp. slovenským Referátom ministerstva. Jej hlavným obsahom bolo práve doriešenie finančného zabezpečenia, či už kňazov, kanonikov, profesorov, kantorov, ale aj viacerých inštitúcií biskupstva – predovšetkým kapituly, katedrálneho chrámu, alebo teologickej Akadémie.

Ako prví sa čiastočného zlepšenia dočkali profesori bohosloveckých akadémii a seminárov. V októbri roku 1919 prijalo Národné zhromaždenie zákon, ktorým sa zvýšil plat profesorov teologických diecéznych učilíšť a predstavených biskupských kňazských seminárov. Výška platu pedagógov bola stanovená podľa hodnostnej triedy, ktorá bola odvodená od doby, ktorú konkrétny pedagóg „strávil ako profesor na niektorom teologickom diecéznom učilišti, alebo na niektorej štátnej strednej, alebo inej na roveň postavenej štátnej škole“. Predstavení biskupských seminárov mali nárok na plat, ktorý sa rovnal zákonne stanovenému najmenšiemu príjmu (kongruy) duchovných správcov. Konkrétne rektor, vicerektor a spirituál mali plat duchovných správcov „samostatných“, ostatní predstavení plat kňazov pomocných.

Začiatkom roka 1920 došlo k ďalšiemu posunu v záležitosti vyplácania kongruy gréckokatolíckym kňazom. Vláda uvoľnila potrebné finančné prostriedky na tento účel, čo biskupskému úradu oznámili jednotliví župani. Napr. v liste z 21. januára 1921 spišský župan (Ján Ruman) oznamuje: „*Sdeľujem cieľom v známosť vzatia a ďalšieho zakončenia, že Generálne finančné*

Riaditeľstvo nariadilo vyplácať pôžitky gréckokatolíckym farárom“.

Podobnú správu zaslal 3. marca 1920 prešovskému biskupskému úradu aj konzultor pre gréckokatolícke diela cirkevné i školské Michal Millý. V liste uvádza, že má česť Prešovskému biskupstvu v otázke kongruy oznámiť, že „*berennyj urjad byl vyzvanyj, čtoby prichodniky na rok 1919 vyplatili*“. Zároveň dodáva, že na rok 1920 kongruu dostanú tí „*prichodniky, kotori sľub virnosti složili a žalovanije im konzulenstvo poukazano*“.

Zlepšenie sociálneho postavenia gréckokatolíckeho duchovenstva (ako aj rímskokatolíckeho, pravoslávneho a evanjelického) nastalo potom v marci roku 1920, kedy Národné zhromaždenie „novelizovalo“ zákon o kongrue z 28. marca 1918, ktorým zvýšilo ročnú kongruu gréckokatolíckych duchovných o 1.500 korún. Zároveň Národné zhromaždenie schválilo rezolúciu, ktorá bola adresovaná vláde, aby tá upravila platy ďalším cirkevným úradníkom, a tiež dôchodky penzionovaných kňazov.

K ďalšiemu zlepšenie situácie, najmä čo sa týka finančného zabezpečenia duchovenstva, nastalo až po prijatí tzv. kongruového zákona (Zákon č. 122 Zb. z roku 1926), ktorým boli nanovo upravené platy duchovných cirkví a náboženských spoločností uznaných štátom. Tento zákon bol československým parlamentom schválený 25. júna 1926, so systematickým vyplácaním kongruy sa však začalo až v roku 1930.[25]

Hmotná núdza gréckokatolíckeho duchovenstva však nebola spôsobená len byrokratickými prieťahmi štátnej správy pri riešení záležitosti jeho hmotného zabezpečenia. Druhú významnú zložku príjmu totiž tvorili farníci jednotlivých farností, ktorí platili rôzne peňažné (štolárne) poplatky, vykonávali robotné povinnosti na farskom (cirkevnom) majetku a odovzdávali viaceré naturálne dávky – tzv. koblina a rokovina.[26]

---

[25] AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. 443, r. 1927, sign. 472.

[26] Koblina (alebo „sypka“) – odvádzala sa podľa určitej miery – kobel (alebo korec).
Rokovina – ročný výnos zo žatvy (predovšetkým pšenica, jačmeň, ovos, žito, kukurica, ale aj seno, či kapusta)

Československá vláda zákonom č. 290 zo dňa 14. apríla 1920[27], formálne zrušila koblinu a rokovinu na Podkarpatskej Rusi a Slovensku, avšak bez toho, aby súčasne náležite upravila plat duchovenstva, ktorého hmotné zabezpečenie bolo tiež veľmi úbohé. Paradoxne tak namiesto upokojenia situácie došlo k zväčšeniu napätia medzi gréckokatolíckym duchovenstvom a veriacimi. Tento zákon síce nadobudol účinnosť dňom jeho vyhlásenia (14. 4. 1920), jeho prevedenie však bolo značne komplikované. Zákon mal byť prevedený na Podkarpatskej Rusi ako aj na Slovensku súčasne, v tom sa však vyskytol problém. Na Podkarpatskej Rusi sa prevedenie malo uskutočniť uznesením podkarpatoruského snemu, ktorý však do toho obdobia pre rôzne prekážky ešte nebol ani zvolený. Na Slovensku síce stačilo iba vládne nariadenie, to sa však muselo zhodovať s uznesením snemu na Podkarpatskej Rusi, a preto sa muselo čakať na jeho zvolenie.

Proti samotnému zákonu sa hneď po jeho zverejnení zdvihla veľká vlna kritiky, a to jednak zo strany duchovenstva a učiteľov, ako aj zo strany veriacich. Duchovenstvo kritizovalo vôbec už len existenciu takéhoto zákona. Už krátko po zverejnení Zákona č. 290 Zb. v máji 1920 biskupský vikariát a duchovenstvo Prešovského biskupstva odoslali ministrovi pre zjednotenie zákonodárstva a organizáciu správy Dr. Milanovi Hodžovi pamätné listy, v ktorých proti nemu vehementne protestovali. Generálny vikár Mikuláš Russnák o. i. navrhoval, aby štát gréckokatolíckych duchovných a učiteľov „odškodnil“ za nevybratú koblinu a rokovinu.

Mikuláš Russnák v oficiálnom eparchiálnom vestníku „*Cerkov i škola*“ vyzval svojich kňazov, aby sa vyjadrili k predmetnej záležitosti.[28] Absolútna väčšina sa priklonila k názoru svojho generálneho vikára a požadovala pokračovanie vyberania kobliny a rokoviny, resp. jej finančnej náhrady. Ďalšie

[27] Pozri *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. Ročník 1920, částka LIV. Vydána dne 5. května 1920; tiež AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. 436, r. 1920, sign. 1414; pozri tiež Zakon so dňa 14. apreľa 1920 o prekrašeniji kobliny, rokoviny i inšich dolžnostej v Podkarpatskoj Rusi i na Slovenskom. In: *Cerkov i škola (oficiálnyj organ eparchialʹnoho praviteľstva prjaševskoho)*, roč. 3, č. 6, 30. 6. 1920, s. 42.

[28] *Cerkov i škola*, 30. júna 1920, roč. 3, č. 6, s. 1.

protestné listy duchovenstva boli následne adresované viacerým štátnym úradom, ako napr. Ministerstvu vnútra, Ministerstvu s plnou mocou pre správu Slovenska, či prezidentskej kancelárii. Hlavným obsahom všetkých z nich je jednoznačná podpora zachovania kobliny a rokoviny. Konečné riešenie tejto záležitosti sa neustále oddiaľovalo.[29] Až po následných rokovaniach a ubezpečeniach vlády, že kňazi neprídu o časť svojho príjmu, bol tento návrh hmotného usporiadania gréckokatolíckeho duchovenstva definitívne prevedený dňa 12. marca 1930 výnosom Referátu Ministerstva školstva a národnej osvety č. 22.522/IV.[30]

V roku 1919 prebehlo v ČSR v rámci menovej reformy prekolkovanie doteraz používaného rakúsko–uhorského peňažného obeživa. Následkom tejto akcie bolo aj to, že Ministerstvo financií dlhšiu dobu zadržiavalo časť financií zo všetkých trinástich fondov Prešovského biskupstva. Zadržiavaná suma týchto fondov celkovo činila 61.960 korún.

Prešovská kapitula sa ešte 24. marca 1919 obrátila na Ministerstvo financií, aby boli tieto financie uvoľnené, pretože: „*fondi naši svojej kulturnoj povinnosti ne mohut zadost učiniti*“. Pražské ministerstvo však predmetnú záležitosť odmietlo riešiť, tvrdiac, že to spadá do kompetencie Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska. To naopak tvrdilo, že to patrí do kompetencie Ministerstva financií. Až na opakované urgencie o. vikára M. Russnáka a ďalších členov kapituly sa podarilo túto záležitosť zdarne vyriešiť.[31]

Aj za ťažkých povojnových pomerov sa generálny vikár snažil zabezpečiť plynulý chod aspoň tých najdôležitejších cirkevných objektov a inštitúcií v biskupstve. Ako príklad je možné uviesť jeho aktívne angažovanie sa pri zabezpečení platov kanonikov kapituly a podpory pre prešovský katedrálny chrám sv. Jána Krstiteľa. Mikuláš Russnák sa vo viacerých listoch obracal najmä na Ministerstvo s plnou mocou pre správu

[29] Kongrua gréckokatolíckych kňazov. In: *Slovenský denník*, 12, 29. 3. 1929, č. 75, s. 1 – 2; tiež Riešenie otázky kobliny a rokoviny ohrozené. In: *Slovenský denník*, 12, 29. 3. 1929, č. 75, s. 2.
[30] AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 446, r. 1930, sign. 1516.
[31] Pozri AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 1743.

Slovenska.[32] Ministerstvo na tieto apely vikára odpovedalo zdržanlivo, keďže sa čakalo na prijatie viacerých zákonov, ktoré sa týkali finančného zabezpečenia duchovenstva v Česko-slovenskej republike.

Krátko po vzniku Československa sa chudobnému Prešovskému gréckokatolíckemu biskupstvu snažila čiastočne finančne pomôcť aj Svätá stolica, ktorá napr. v roku 1920 v rámci projektu podpory chudobným diecézam poskytla Prešovskému biskupstvu finančnú podporu.[33] Na rozdelenie týchto financií, ako aj ďalších menších dotácii od štátu vymenoval v roku 1921 minister s plnou mocou pre správu Slovenska Vavro Šrobár osobitnú vládnu komisiu, ktorá dozerala na rozdelenie štátnej podpory pre všetky gréckokatolícke ustanovizne a eparchiálne fondy.[34]

V rokoch 1920 - 1921 nedostatok financií prinútil vedenie Prešovského biskupstva zapodievať sa otázkou, či by nebolo prijateľnejšie, aby niektoré školské subjekty prešli do správy štátu. V januári 1921 skutočne generálny vikár M. Russnák požiadal Prezídium ministerstva školstva a národnej osvety, aby štát prevzal správu nad Gréckokatolíckym učiteľským ústavom v Prešove, tzv. Preparandiou. Ministerstvo túto žiadosť akceptovalo, pripravilo dokonca aj zoštátňovaciu zmluvu, vedenie Prešovského biskupstva však v poslednej chvíli zmenilo svoje rozhodnutie, a tento návrh stiahlo.[35]

V roku 1921 sa Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska snažilo aspoň do istej miery kompenzovať straty jednotlivých slovenských biskupstiev, ktorým uhorská vláda počas I. svetovej vojny zrekvirovala zvony v mnohých chrámoch. V tejto záležitosti sa aj na Prešovské gréckokatolícke biskupstvo obrátil Vládny komisariát na ochranu pamiatok so žiadosťou, aby biskupský úrad vyhotovil zoznam všetkých

[32] Napr. listy z 10. októbra 1919, 15. decembra 1919, či 30. decembra 1919. Pozri: AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 1742;

[33] AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 436, sign. 838; V dňoch 26. 3. , 24. 4. a 18. 6. 1920 bola Prešovskému biskupstvu prostredníctvom Zemskej banky poukázaná suma 15.000 Kč.

[34] Majetková správa gréckokatolíckej kapituly v Prešove pod dozorom vládnej komisie. In: *Národnie noviny*, 52, 19. 10. 1921, č. 236, s. 3.

[35] AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 438, r. 1922, sign. 445.

gréckokatolíckych chrámov, ktorým boli počas I. svetovej vojny rekvirované zvony na zbrojárske účely. Podľa počtu zvonov sa potom malo pristúpiť k istému finančnému vyrovnaniu. Týchto rekvirovaných zvonov bolo napokon 192. Historicky najcennejšie zvony pochádzali zo 17. storočia (Dubová – rok 1623 a 1654, Jedľová – 1642, Jastreb – 1645, Soboš – 1649, Borov 1651, Čičava – 1654). Najťažším zrekvirovaným zvonom bol zvon prešovskej katedrály sv. Jána Krstiteľa, ktorý vážil 1.500 kg (ďalšie veľké zrekvirované zvony: Šumiac – 830 kg, Hostovice – 765 kg, Osadné – 587 kg, Prešov – 575 kg, Čierne – 560 kg, Torysky – 475 kg, Oľšavica – 469 kg, Černina – 450 kg, Slanské Nové Mesto – 424 kg, atď.). [36]

*****

Dôležitou skutočnosťou, s ktorou sa M. Russnák potýkal pri správe biskupstva, bolo aj zosilnenie šírenia pravoslávneho hnutia v eparchii. Počas svojho pôsobenia sa zvlášť iniciatívne postavil proti agitátorom pravoslávia, ktoré sa začalo šíriť po skončení I. svetovej vojny a vzniku Československa. Niekoľko gréckokatolíckych farností v tej dobe ostalo bez kňazov. Aj túto situáciu potom využívali pravoslávni agitátori, ktorí sa snažili uvoľnené gréckokatolícke farnosti zaujať. Zabrániť tejto pravoslavizácii a zároveň povzniesť duchovný život gréckokatolíckych veriacich Prešovského biskupstva pomohol generálnemu vikárovi aj príchod otcov redemptoristov (v roku 1921) a sestier baziliánok (v roku 1922), či misie otcov baziliánov z mukačevského kláštora na Podkarpatskej Rusi. V biskupstve totiž po I. svetovej vojne nepôsobili žiadni rehoľníci. Otcovia baziliáni opustili svoj kláštor na Bukovej Hôrke v roku 1905, v roku 1915 aj kláštor v Krásnom Brode (začiatkom roku 1915 kláštor a chrám zničila rakúska armáda,

[36] Žiadosť biskupského úradu o poukázanie platov kanonikov a podporu pre katedrálny chrám adresovaná na Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska z 10. októbra 1919, v ktorej sa obracia generálny vikár na ministra, aby na katedrálny chrám prispeli sumou 9.019 korún a 75 halierov ako doplnenie celkovej sumy 50.213 korún a 15 halierov. In: AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. 437, r. 1921, sign. 1724.

keďže v kláštore bol umiestnený štáb ruského vojska, a rehoľníci sa preto museli stiahnuť do kláštora v Mária–Póči).[37]

V roku 1921 košický rímskokatolícky biskup Dr. Augustín Fischer–Colbrie ponúkol pražskej provincii Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa (redemptoristi) bývalý františkánsky kláštor v Stropkove. Medzi príchodzími otcami redemptoristami boli aj o. Dominik Metod Trčka a o. Stanislav Nikolaj Nekula, ktorí sa stali zakladajúcimi členmi gréckokatolíckych redemptoristov (resp. redemptoristov východného; byzantsko – slovanského obradu) na Slovensku. Generálny vikár Mikuláš Russnák im udelil jurisdikciu na celú eparchiu a dovolil im konať misie, kde to bude potrebné. Redemptoristi boli vikárovi M. Russnákovi a neskôr apoštolskému administrátorovi biskupovi D. Njaradimu najväčšou oporou pri zastavení šírenia pravoslávia. Veľmi účinné boli práve ich misie, ktoré v rozmedzí rokov 1922 – 1927 vykonali len v Prešovskom biskupstve v 72 farnostiach.[38]

V roku 1922 Mikuláš Russnák osobne pozval do Prešovského biskupstva sestry Rádu sv. Bazila Veľkého.[39] Prvých päť sestier prišlo do Prešova 10. augusta tohto roku. Vikár bol ich veľkým dobrodincom a protektorom, zaslúžil sa o založenie internátnej školy pre dievčatá (bola dočasne umiestnená vo voľných priestoroch biskupskej rezidencie), ktorú viedli tieto sestry.[40]

*****

Po konsolidácii pomerov na Slovensku (vytlačenie maďarskej Červenej armády z územia Slovenska spojeného so zánikom Slovenskej republiky rád; podpísanie Trianonskej mierovej zmluvy 4. júna 1920 medzi Československom a Maďarskom, čím sa definitívne určili štátne hranice medzi týmito štátmi), Svätá stolica napokon 13. novembra 1920 vymenovala prvých troch slovenských biskupov. Československá vláda sa pritom dočasne zriekla nároku na nominačné právo

[37] BILANČÍK, M. M.: Rehoľa Baziliánov. In: *Gréckokatolícka cirkev na Slovensku.* Prešov 1995, s. 14.
[38] V roku 1922 – 7, 1923 – 14, 1924 – 10, 1925 – 15, 1926 – 12, 1927 – 14; AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 444, r. 1928, sign. 2000.
[39] AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 440, r. 1924, sign. 466.
[40] PEKAR, A.: *Historie backround of the Eparchy of Prjashev*. Pittsburgh 1968, s. 43 – 44.

uhorských panovníkov a Svätá stolica sa zaviazala konzultovať s vládou návrhy kandidátov na biskupské stolce pred ich vymenovaním. Tento kompromis sa prvýkrát prejavil v rokoch 1921 – 1922, kedy sa československá vláda snažila dohodnúť so Svätou stolicou na vhodnom kandidátovi na prešovský biskupský stolec. Vyriešeniu problémov v Prešovskom biskupstve mohlo napomôcť len urýchlené vymenovanie takého kandidáta, ktorý by mal úplnú biskupskú právomoc. V procese menovania prešovského biskupa však vzápätí prišlo k viacerým „komplikáciám". V biskupstve sa dostala na pretras najmä otázka spôsobu volenia a menovania gréckokatolíckeho biskupa. V súlade s klauzulou jednej z podmienok tzv. dokumentu o Užhorodskej únii z roku 1646[41], sa časť duchovenstva snažila dosiahnuť, aby im „bolo uznané právo voliť biskupa"[42]. S touto požiadavkou samozrejme nesúhlasila ani československá vláda, ale ani Svätá stolica. Najvážnejším uchádzačom na post biskupa sa javil doterajší generálny vikár Mikuláš Russnák. Československá vláda však požadovala takého kandidáta, ktorý by nebol zaťažený „maďarskou minulosťou", a preto bol o. M. Russnák pre vládu napokon neprijateľný.[43] Nájsť kandidáta z cirkevnej hierarchie Prešovského biskupstva však bolo veľmi zložité. Kandidát na biskupskú funkciu musel okrem iných predispozícií spĺňať aj požiadavku byť coelebsom, t. j. neženatým kňazom. V celom Prešovskom biskupstve však bolo takýchto kňazov – coelebsov k roku 1921 iba desať (Velimír Bereczky, Mikuláš Beskid, Ján Gojdič ml., Metod Gojdič, Peter Gojdič, Jozef Gejza Ďulaj, Zeno Kovaliczky, Mikuláš Russnák, Július Vojtovič a Pavol Vojtovič).[44]

Na základe týchto skutočností preto Svätá stolica navrhla československej vláde za najvhodnejšiu osobu na prešovský

[41] Konkrétne sa to týka druhej podmienky Užhorodskej únie, ktorá hovorí, že gréckokatolícke duchovenstvo má mať zabezpečené právo voliť biskupa, ktorého následne navrhne Svätej stolici na schválenie.

[42] SNA, fond MPS, šk. č. 71, dok. Č. 255/71. *Memorandum viacerých gréckokatolíckych občanov o zaplnenie biskupstva v Prešove z 22. 3. 1922.*

[43] SNA, fond Ministerstvo s plnou mocou pre Slovensko (MPS), šk. č. 39, dok. č. 529. *List vládneho referenta K. A. Medveckého z 23. 12. 1921.*

[44] *Schematizmus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolensis pro anno 1921*. Prešov 1921, s. 29 - 34.

biskupský stolec zahraničného kandidáta, ktorým sa napokon stal biskup z chorvátskeho Križevacu, Dr. Dionýz Njaradi. Tento stav však bol všeobecne akceptovaný iba ako dočasný, keďže Svätá stolica navrhla biskupa D. Njaradiho vymenovať „iba“ za apoštolského administrátora a súčasne mu ponechala aj biskupský stolec v Križevaci.

S týmto návrhom sa nakoniec stotožnila aj československá vláda, a preto Svätá stolica mohla Dr. Dionýza Njaradiho 1. októbra 1922 vymenovať za nového apoštolského administrátora Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva.[45] Otec Mikuláš Russnák ostal naďalej pôsobiť v biskupskej kúrii v Prešove ako generálny vikár biskupstva, túto funkciu vykonával do 27. februára 1927.

PhDr. Jaroslav Coranič, PhD.
Katedra historických vied
GTF PU v Prešove
jcoranic@unipo.sk

Zoznam použitej literatúry

Archív gréckokatolíckeho arcibiskupstva v Prešove (AGBP), fond: Bežná agenda, oddelenie: Spisy, inventárne číslo (inv. č.) 435, rok (r.), 1919, signatúra (sign.) 70.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 248.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 1742.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 1743.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 435, r. 1919, sign. 1922.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 436, r. 1920, sign. 838.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 436, r. 1920, sign. 1414.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 436, r. 1920, sign. 2714.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 437, r. 1921, sign. 447.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 437, r. 1921, sign. 1724.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 437, r. 1921, sign. 2095.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 438, r. 1922, sign. 445.

[45] VASĽ, C.: *Gréckokatolíci. Dejiny – osudy – osobnosti.* Košice 2000, s. 132.

AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 440, r. 1924, sign. 466.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 443, r. 1927, sign. 472.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 444, r. 1928, sign. 2000.
AGBP, Bežná agenda, Spisy, inv. č. 446, r. 1930, sign. 1516.
BILANČÍK, M. M.: Rehoľa Baziliánov. In: *Gréckokatolícka cirkev na Slovensku*. Prešov 1995.
BOHÁČ, Vojtech: *Dr. Mikuláš Russnák - Život a tvorba so zreteľom na liturgické dielo.* Prešov 2002.
Cerkov i škola, roč. 2, č. 8, 25. 8. 1919, s. 1 – 2.
Cerkov i škola (oficiálnyj organ eparchiaľnoho praviteľstva prjaševskoho), roč. 3, č. 6, 30. 6. 1920, s. 42.
Cerkov i škola, roč. 3, č. 10, 20. 12. 1920, s. 82 – 83 (Pervyj vseobšij Sobor Eparchii Prjaševskoj, sbyvšijsja 16 – ho Nojabrja 1920).
HRIVNÁK, S.: *Gréckokatolícke biskupstvo Prešov (1323) 1821 – 1950*. Prešov 1968.
Národnie noviny, 52, 19. 10. 1921, č. 236, s. 3 (Majetková správa gréckokatolíckej kapituly v Prešove pod dozorom vládnej komisie).
PEKAR, A.: *Historie backround of the Eparchy of Prjashev*. Pittsburgh 1968.
RUSSNÁK, M.: *Biografia imaginibus contenta*. Prešov 1947.
RUSZNÁK, Nicolai: *Defesta memorandi ex occasione centennariae memoriae erectionis Diocesis Epejesiensis per me editi contra refutationes.* Eperjes 1917.
Sbírka zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1920, částka LIV. Vydána dne 5. května 1920
Schematizmus venerabilis cleri dioeceseos Fragopolensis pro anno 1921. Prešov 1921
Slovenský denník, 28. 9. 1921, č. 220 a, s. 2 – 3, 3. 11. 1921, č. 248 a, s. 3.
Slovenský denník, 12, 29. 3. 1929, č. 75, s. 1 – 2 (Kongrua gréckokatolíckych kňazov).
Slovenský denník, 12, 29. 3. 1929, č. 75, s. 2 (Riešenie otázky kobliny a rokoviny ohrozené).

Slovenský národný archív v Bratislave (SNA), fond: Ministerstvo s plnou mocou pre Slovensko (MPS), šk. č. 39, dok. č. 529. *List vládneho referenta K. A. Medveckého z 23. 12. 1921*.

SNA, fond: MPS, šk. č. 71, dok. č. 255/71. *Memorandum viacerých gréckokatolíckych občanov o zaplnenie biskupstva v Prešove z 22. 3. 1922*.

VASĽ, C.: *Gréckokatolíci. Dejiny – osudy – osobnosti*. Košice 2000, s. 132.

Prínos práce profesora Mikuláša Russnáka v oblasti biblických vied a biblickej exegézy

Mária Poliaková

Abstract: *Profesesor Mikulaš Russnák dwell on biblical knowledge too. The oldest extant manuscripts of Genesis are the twenty-four fragments found among the Dead Sea Scrolls, dating from between 150 BC and AD 70. The next oldest are the Greek Septuagint manuscripts of the Codex Sinaiticus and Vaticanus, produced by the early Christian church in the 4th century AD. The oldest manuscripts of the Masoretic Text, which forms the basis of Jewish worship and many Western Christian bibles, date from around AD 1000. Also worthy of note are the Samaritan and Syriac translations. Modern scholarly translations rely on all these manuscripts, attempting to find the best possible version through critical examination of the texts.*

Dostáva sa mi do rúk jedna z mnohých prác profesora Dr. Mikuláša Russnáka (1878-1954) zaoberajúca sa porovnaní variantov biblického textu vo viacerých jazykoch, publikovaná pod názvom Lectiones variantes inter Vulgatam, Septuagintam (LXX) et textum staroslavicum. Autor tu podáva vybrané časti knihy Genezis v troch jazykoch. Je jednou zo série publikácii zaoberajúcimi sa exegézou biblických textov a biblickými vedami vôbec.

Prvá polovica 20. stor. kedy pôsobil Mikuláš Russnák dochádza k veľkému zápasu medzi Cirkvou a modernizmom. Bojovému zápasu vtedy padli za obeť obe veľké postavy biblickej exegézy a introdukcie M.-J. Lagrange OP a F. von Hummelauer SI, veľkí stúpenci literárno-historickej metódy. Encyklikou Divino affante Spiritu bol otec Lagrange rehabilitovaný. Z veľkého počtu významných autorov, ktorý v tom čase publikovali práce z oblasti biblických vied sú: J. Prado, A. Tricot, E. Dabrowski, W. Gools.[1]

[1] DUKA Dominik, *Úvod do Písma svätého Starého zákona*, Praha 1992, s. 4.

Prvý text tejto práce Dr. Mikuláša Russnáka je text Vulgáty teda latinský preklad. Po ňom nasleduje text Septuaginty a po ňom preklad staroslovienský. Všetky tri preklady sú zosúladené, aby bolo možné porovnávať latinský, grécky a staroslovienský text, ktoré sa nie vždy zhodujú. Pre profesora Russnáka ako aj pre obdobie cirkevných otcov zohráva rozhodujúcu úlohu text Septuaginty prípadne latinský text Vulgáta.

Táto práca nie je určená širokej verejnosti, je adresovaná úzkemu okruhu odborníkov na biblické vedy, znalcom biblických jazykov (gréčtina) a znalcom jazykov najstarších prekladov Biblie. (latinčiny, staroslovienčiny). [2]

Septuaginta je najstarší a najdôležitejší preklad Starého zákona do gréčtiny. Vznikol v 3.- 2. stor. pred Kr. v Alexandrii (Egypt) a bol určený pre Židov, ktorí žili mimo Palestíny

(v diaspore) a nerozumeli už starozákonným spisom, napísaným v hebrejčine. Podľa legendy apokryfného Aristeovho listu, napísaného okolo roku 100 pred Kr., preklad pripravilo 72 židovských znalcov. Odtiaľ pochádza aj názov Septuaginta (rovná sa preklad sedemdesiatich). Je známy aj pod menom Alexandrijský preklad. Používali a citovali ho aj autori Nového zákona a prvotná cirkev, takže ho možno právom nazvať kresťanským Starým zákonom. Židia si Septuagintu najprv veľmi vážili ale po synode v Jamniji (okolo roku 90 po Kr.) sa začali od nej dištancovať nielen pre to, že ju používala kresťanská Cirkev, ale aj pre to, že obsahovala spisy, ktoré neboli v židovskom kánone hebrejskej Biblie. Význam Septuaginty spočíva v tom, že sprístupnila Starý zákon helenistickému svetu, a tak pripravila cestu pre ohlasovanie evanjelia medzi Židmi v diaspore. Keďže však Septuaginta obsahovala v porovnaní s hebrejským textom nedôslednosti a nepresnosti, vznikali už v druhom storočí po Kr. iné grécke preklady známe pod menom Aquila, Symmachos a Teodoción.[3]

Ďalší text, s ktorým pracuje profesor Russnák, je Vulgáta (všeobecne rozšírená Biblia). Vznikla v 4. stor. po Kr. v Betleheme, kde svätý Hieronym preložil priamo z hebrejského

2 RUSSNÁK Mikuláš, *Lectiones variantes inter Vulgatam, Septuagintam (LXX) et textum staroslavicum,* Prešov 1939, s. 3-4.
3 *Sväté Písmo,* Trnava 1996, s. 21.

textu do latinčiny celý Starý zákon. Nepodarilo sa mu preložiť všetky knihy rovnako dobre, ale latinská Vulgáta Starého zákona je ako celok jeden z najlepších starokresťanských prekladov Svätého písma. Na Tridentskom koncile roku 1546 vyhlásili Vulgátu za spoľahlivý úradný latinský preklad, ktorému bolo treba dať prednosť pred ostatnými prekladmi pri používaní v Cirkvi, najmä keď išlo o verejné čítanie, vyučovanie a teologické argumentácie zo Svätého písma. Po Tridentskom koncile Sixstus V. a Klement VIII. vydali opravený text Vulgáty, ktorý sa pod menom Sixto-Klementínska Vulgáta používal v Cirkvi až do Druhého Vatikánskeho koncilu. Po koncile Hieronymovu Vulgátu revidovali a roku 1979 publikovali pod názvom Nová Vulgáta ako úradný latinský preklad v Katolíckej cirkvi.[4]

Starosloviensky preklad Biblie. Prvé čiastočné preklady biblie do reči našich predkov jestvovali už v 9. stor. Historické pramene dokazujú, že apoštoli Slovanov Konštantín (Cyril) a Metod postupne preložili do staroslovienskej reči celú Bibliu.[5] Už v Carihrade Konštantín preložil pre bohoslužbu lekcionár, ktorý na Veľkej Morave doplnil chýbajúcimi textami z evanjelií, skutkov apoštolov a žaltára, preloženého z gréckej predlohy s ohľadom na latinský preklad. Tieto časti sa zachovali v hlaholskom odpise, v zografskom a mariánskom kódexe z 10. stor.. Žaltár sa zachoval v odpise z 11. stor. Po Cyrilovej smrti v roku (r. 869) Metod zo svojimi žiakmi dokončil okolo roku 881 preklad ostatných kníh Starého zákona (okrem Makabejských). Pri prekladaní použili aj pôvodný hebrejský text, ale spravidla sa doslovne pridržali gréckeho byzantského textu s prihliadnutím na latinskú Vulgátu. Týmto prekladom sa Slovania dostali medzi vtedy vyspelé európske národy. Keď sa dal v roku 988 v Chersone pokrstiť knieža Vladimír, Cyrilov a Metodov preklad bol zavedený v cirkvi na Rusi a s malými zmenami sa používal až do 19. storočia.[6]

Sýrski cirkevní otcovia navyše používali ešte priamy preklad z hebrejčiny do sýrčiny nazývaný pešita. Na konci IV. storočia

[4] DUKA Dominik, *Úvod do Písma svätého Starého zákona*, Praha 1992, s. 13.
[5] SLODIČKA Andrej, *Ekumenizmus Slovanov*, Petra, Prešov 2004, s. 31.
[6] *Sväté Písmo*, Trnava, 1996, s.14.

v latinskom svete Hieronym zdôrazňuje Hebraica Veritas, totiž dôležitosť interpretácie hebrejského textu Starého zákona a sám začína písať nové preklady Starého zákona do latinčiny.

Mikuláš Russnák vo svojej práci využíva patristickú exegézu

Keď sa priblížime k patristickým dielam nenájdeme len jeden druh komentárov k Starému zákonu a to profesor Russnák pri svojej práci s biblickým textom dobre vedel, preto tieto komentáre hojne využíval.

Konkrétne sa opiera o práce Origena, sv Justína, sv. Ireneja, sv. Augustína a sv. Hieronyma. Prví kresťanskí exegéti majú rôzne pohnútky prečo interpretovať daný biblický text. Dôvody môžu byť polemického, apologetického, katecheicko-pastoračného, či špekulatívneho rázu. Mikuláš Russnák, tak ako mnohí z kresťanských exegétov bol vynikajúci rečník a filozof. Exegéti, o ktorých práce sa opiera často uplatňujú interpretačné prvky, ktoré poznali z rečníckych škôl, kde sa praktizovali interpretácie gréckych a latinských mýtov, básnikov a spisovateľov. Predovšetkým sa však snažia zachytiť štýl a interpretačné kľúče dané v Novom zákone. Ide najmä o Ježišovu, alebo Pavlovu interpretáciu rôznych udalostí a textov Starého zákona. Kresťania totiž od počiatku čítali a hodnotili Starý zákon kristologicky, teda ako proroctvo a predobraz Kristových udalostí a udalostí Cirkvi. Len niektoré zvláštne sekcie ako napr. prvé kapitoly knihy Genezis, ktoré opisujú stvorenie sveta, stvorenie človeka a hriech, boli chápané v zmysle literárnom. Z historického hľadiska venovali cirkevný otcovia celkovo menej pozornosti udalostiam zo života patriarchov, Mojžiša a izraelského ľudu, skôr hľadali ich typologický, či alegorický význam.[7]

V patristickom období existovali dve základné interpretačné tendencie, o ktoré sa opiera aj profesor Russnák : alegorická a literárna, ktoré reprezentovali Alexandrijská a antijochijská škola.

Alexandrijská škola (od konca II. stor.) sledovala exegetické princípy Filóna Alexandrijského a pokračovala v kresťanskom

[7] DUKA Dominik, Úvod do Písma svätého Starého zákona, Praha 1992, s. 51.

duchu v alegorickej interpretácii Starého zákona. Jej hlavný predstaviteľ Origenés, predložil vo svojich dielach exegetickú metódu, podľa ktorej má Sväté písmo tri významy : telo – literárny zmysel, duša – morálny zmysel, duch – duchovný zmysel. Pre exegétu je najdôležitejšie odkrývať duchovný zmysel ukrytý v texte. Napríklad vetu z Patristického komentára 12:10 : „Hlad postihol Zem“, Didymus vysvetľuje ako neschopnosť počúvať Božie slovo. Tento druh hladu podľa neho postihne tých, ktorí sa zaujímajú viac o pozemské veci. Hlavnými predstaviteľmi alexandrijskej školy sú ďalej : Klement Alexandrijský, Didymus Slepý, Atanás a Cyril Alexandrijský. Antijochijská škola (od pol IV. stor.) bola skôr myšlienkovým prúdom a zahŕňala skupinu spisovateľov spojených s menom Antijochija. Jej hlavnými predstaviteľmi sú : Diodor z Tarzu, Teodor z Mopsvestie, Ján Zlatoústy. Pre Antijochijskú školu bola charakteristická opozícia k alegorickej (obraznej) interpretácii, zdôrazňovanie literárneho zmyslu Svätého písma, ktoré slúžili hlavne na morálne ponaučenie. Mnohí dôležitý exegéti sa formovali podľa vzoru alexandrijskej exegézy. Na Východe sú to : Euzébius Cézarejský, Bazil Veľký, Gregor Nazijánzsky a Gregor Nyssky. Na Západe mali predovšetkým Origenove diela veľký vplyv na Hilára, Ambróza, Rufína, Hieronyma a Cézarija Arlského. Všetkých týchto exegétov hojne využíva profesor Mikuláš Russnák. Ďalší, ako Augustín, Gregor Veľký či Béda Ctihodný sa formovali na spisoch predchádzajúcich latinských exegétov a zastávajú miesto na rozmedzí Alegorizmu a literalizmu.[8]

Z ostatných autorov sa schémam vymykajú Hipolit, Efrém a Afraates. Práve Hipolit je najvýraznejším zástancom typologickej exegézy s kristologickou funkciou. Zo sýrskych autorov si Efrém a Afraates osvojili dedičstvo židovskej tradície, tak pre priamy kontakt a prijatie židovskej Biblie, ktorá sa stala Starým zákonom, ako aj pre znalosť mimobilických tradícií, ako sú targumy a midraš. Najmä Efrém vyhádzali s týchto tradícií a uplatnili ich aj vo svojom komentári ku knihe Genezis.

Dôležitou interpretačnou technikou cirkevných otcov bola typológia. Pre niektorých autorov patrí k alegorickej metóde.

[8] GENEZIS. Komentár k Starému zákonu, Dobrá kniha Trnava 2008, s. 23.

Používali ju všetci autori patristického obdobia. Podľa gréckeho typos (šľapaj, stopa) typológia spracováva paralely medzi Starým a Novým zákonom, pre ktoré sú udalosti, miesta a osoby Starého zákona predobrazom udalostí, miest a osôb Nového zákona. Exegéta používajúci typológiu bral vážne históriu, ktorá sa tak stáva miestom progresívneho otvárania sa Božiemu plánu. Exegéta sa vyjadruje, že od začiatku až po posledný súd sa dá rozlíšiť vo svätých dejinách ten istý konštantný proces. Prvé štádium (Starý zákon) bolo niečo ako tieň, predstava, ktorá prorocky poukazovala na udalosti, ktoré v Kristovi a Cirkvi predstavujú svoj vrchol. Boh viedol svoj ľud podľa typologistu ku kresťanskému zjaveniu a bolo logické objaviť rôzne znaky na ceste veľkých skúseností vyvoleného národa. V typológii sa kladie väčší dôraz na literárny zmysel, lebo fakty, ktoré sa v dejinách skutočne udiali prostredníctvom viery mohli byť interpretované ako dôveryhodné správy o tom, ako sa Boh správa k ľuďom. Práve typológia je charakteristicky kresťanská, postavená na historickej vízii Biblie. Typológia stabilizuje zhodu medzi dvoma Zákonmi, snaží sa poukázať na jednotu celého Svätého písma, ktoré má jedného autora, a ktoré vyjadruje v podstate len jedno Slovo – Krista. Hlavné interpretačné kľúče autorov patristického obdobia možno zhrnúť do nasledovných bodov :[9]

1. Slovo vo svätom písme je totožné s Kristom – slovom, preto v ňom nie je nič zbytočné a každé slovo má svoju dôležitosť a príčinu
2. Celé Sväté písmo má kristologický význam, to je vlastne duchovný zmysel. Okrem zmyslu doslovného je vždy potrebné hľadať aj tento duchovný zmysel Písma.
3. Kristus je zjednocujúci stredobod Starého zákona a živý hermeneutický princíp.
4. Celé Sväté písmo je duchovne užitočné pre toho, kto ho číta vysvetľuje alebo počúva.
5. Biblia interpretuje Bibliu. Rôzne state zo Svätého písma sa interpretujú prostredníctvom ďalších statí, ktoré im

[9] GENEZIS. Komentár k Starému zákonu, Dobrá kniha Trnava 2008, s. 25.

dávajú zmysel. Vychádza to z potreby konfrontovať duchovné veci s duchovnými textami Biblie.

6. V Starom zákone je ukrytý Nový zákon a v Novom zákone je odkrytý Starý zákon.

7. Interpretácia vo viere a s vierou, v cirkvi a pre cirkev.[10]

Mikuláš Russnák komentuje správy židovského historika

Rabínsky výklad Tóry bol vždy pokladaný za hlboko náboženskú činnosť. Napriek viacerým exegetickým školám a rôznym súborom pravidiel vychádza už od čias najstarších učencov zo 4 základných predpokladov :

a) Svätá písmo pochádza od Boha, ktorý v ňom hovorí priamo alebo prostredníctvom prorokov

b) Vo Svätom písme je dokonalý súlad, nie sú v ňom protirečenia, omyly, ani sa v ňom zbytočne nič neopakuje. Jeho obsah sa zhoduje s náboženským učením a praxou

c) Aj keď Sväté písmo hovorí o dávnej minulosti, obsahuje poučenie vhodné pre súčasníkov každej doby

d) Sväté písmo je v podstate zašifrovaný, nejasný text, ktorý chce často povedať niečo iné než sa na prvý pohľad zdá. Tieto predpoklady boli po stáročia blízke aj kresťanským exegétom a opustil ich až novodobý vedecký výskum Biblie.

Po zničení Jeruzalemského chrámu roku 70 sa rozvíjajúci rabínsky judaizmus sústredil predovšetkým na Tóru. Vďaka rabínskym výkladom Tóra naďalej usmerňovala všetky oblasti každodenného života. Jednotlivé komentáre sa usilovali osvetliť nejasné formulácie, spresniť príliš všeobecne vyjadrené predpisy, aplikovať biblické princípy na nové okolnosti života a riešiť aktuálne otázky. Pri zdanlivo nadbytočnom opakovaní výrazov hľadali zmysel jednotlivých slov. Neskôr skúmali aj gramatické a pravopisné zvláštnosti. Na základe rovnakých slov vo vzdialených veršoch vysvetľovali význam oboch miest a podobne. Rabíni týmito a ďalšími metódami odkrývali význam Božieho slova. Táto tradícia sa označuje ako ústna Tóra, ktorá spolu s písanou Tórou tvorí v judaizme nedeliteľný celok. Podľa rabínskeho učenia pochádza od Boha, ktorý dal celú Tóru

[10] GENEZIS. Komentár k Starému zákonu, Dobrá kniha Trnava 2008, s. 25.

Mojžišovi na hore Sinaj. Mojžiš učenie odovzdal prorokom, tí učencom a od nich ho prevzali rabíni. Ich výklad tak odvodzuje svoju autoritu nielen od Mojžiša ale v konečnom dôsledku od Boha.[11]

Tóra má podľa Talmudu 70 tvárí a tomuto symbolickému množstvu významov zodpovedá v rabínskej tradícii pluralita názorov. Niekedy sa výklady toho istého slova navzájom dopĺňajú, inokedy si protirečia, alebo vôbec spolu nesúvisia. Ak nejde o halachické otázky, zbytočne by sme hľadali ten „najsprávnejší“, lebo každý výklad, ktorý je v súlade s tradíciou má svoje opodstatnenie, ak neprotirečí doslovnému literárnemu zmyslu.

V spomínanom diele profesor Russnák akceptuje, dokonca sa opiera aj o správy známeho židovského historika Jozefa Flávia. A to konkrétne o jeho dielo Antiqitates (Židovské starožitnosti), vydané v Palestíne v r. 93 po Kr.

Toto dielo zaznamenáva históriu židovského národa od stvorenia sveta až do Fláviových čias. Je potrebné povedať, že bez jeho historických prác (Židovská vojna, Životopis), napriek nedokonalostiam by boli pramene našich informácií o histórii Palestíny v novozákonnej dobe podstatne chudobnejšie.

Ide tu o dôležitejšiu a staršiu židovskú literatúru, než je Talmud. Na stránkach Fláviových spisov sa totiž stretávame s mnohými osobnosťami, ktoré dobre poznáme z textov Nového zákona. Dozvedáme sa tu o rodine Herodesa, o rímskych cisároch Augustovi, Tibériovi, Claudiovi a Nerovi, o Quirinovi, správcovi Sýrie, o Pilátovi, Felixovi a Festovi, júdskych prokurátoroch. Josephus píše o rodinách popredných židovských kňazov, o Annášovi, Kajfášovi, Ananiášovi a ostatných, o farizejoch a saducejoch. Význam prác tohto židovského historika si zjavne profesor Russnák uvedomoval, Flávius totiž hovorí o udalostiach spôsobom nezávislým na novozákonných textoch. Ich hodnota spočíva v tom, že môžeme ako Starý, tak aj Nový zákon čítať s väčším porozumením a záujmom.

V diele použitom u profesora Russnáka Flávius rozpráva o podvodníkovi Theudasovi (Starožitnosti XX, 5.1), ktorý sa objavuje krátko po roku 44 po Kr., o ťažkostiach v Júdsku

[11] GENEZIS. Komentár k Starému zákonu, Dobrá kniha Trnava 2008, s. 26-27.

v období po smrti Herodesa, o hlade, ktorý postihol túto zem za čias cisára Klaudia, zmienky o Jánovi Krstiteľovi a Jakubovi, bratovi Pána. Keďže sú rozprávania tohto historika nezávislé na Novom zákone nie je dôvod k podozreniu, že by tu kresťania sfalšovali niektorú pasáž.[12]

Židovský historik Josephus Flávius sa narodil v r. 37 po Kr., v kňazskej rodine. Ako osemnásťročný sa pripojil k farizejskej strane. V roku 63 pri návšteve Ríma si uvedomil moc rímskej ríše a po vypuknutí židovskej vojny 66 bol veliteľom židovských síl v Galilei. Pred Rimanmi Josephus so štyridsiatimi spolubojovníkmi unikol do známej pevnosti pri mŕtvom mori - Masada. Tu boli objavení a dohodli sa na samovražde. Zvláštnou náhodou Josephus bol jedným z dvoch ktorí sa zachránili.[13]

Z tejto a iných biblických prác profesora Russnáka je zrejmé, že biblická exegéza v Cirkvi a vo svete spĺňa nenahraditeľnú úlohu. Ak by sme chceli Biblii porozumieť bez exegézy oddali by sme sa ilúzii. Bol by to nedostatok úcty k inšpirovanému písmu. Nemožno sa na exegétov pozerať iba ako na prekladateľov, pretože samotný preklad je už exegézou. Vtelenie večného Slova nastalo v určitom časovom úseku dejín, v presne vymedzenom sociálnom a kultúrnom prostredí.

Od epochy Starého zákona si Boh poslúžil všetkými možnosťami ľudskej reči, ale súčasne musel svoje slovo podriadiť všetkým podmienenostiam tejto reči, aby k ľuďom mohol hovoriť. Pravá úcta pred inšpirovaným Písmom znamená nepodceňovať žiadne námahy, ktoré umožňujú správne pochopiť jeho zmysel. Určite nie je možné, aby každý kresťan sám poznal všetky polia výskumu, teda aj biblické jazyky, ktoré sú nepostrádateľné pre lepšie chápanie biblických textov. Táto úloha je zverená exegétom. Oni sú zodpovední na tomto poli za dobro pre všetkých.[14]

Biblia sa skutočne nepredstavuje ako bezprostredné zjavenie bezčasových právd, ale oveľa viac ako písomné svedectvo o opakovaných Božích zásahoch prostredníctvom ktorých sa zjavuje v dejinách ľudstva. Na rozdiel od posvätných učení

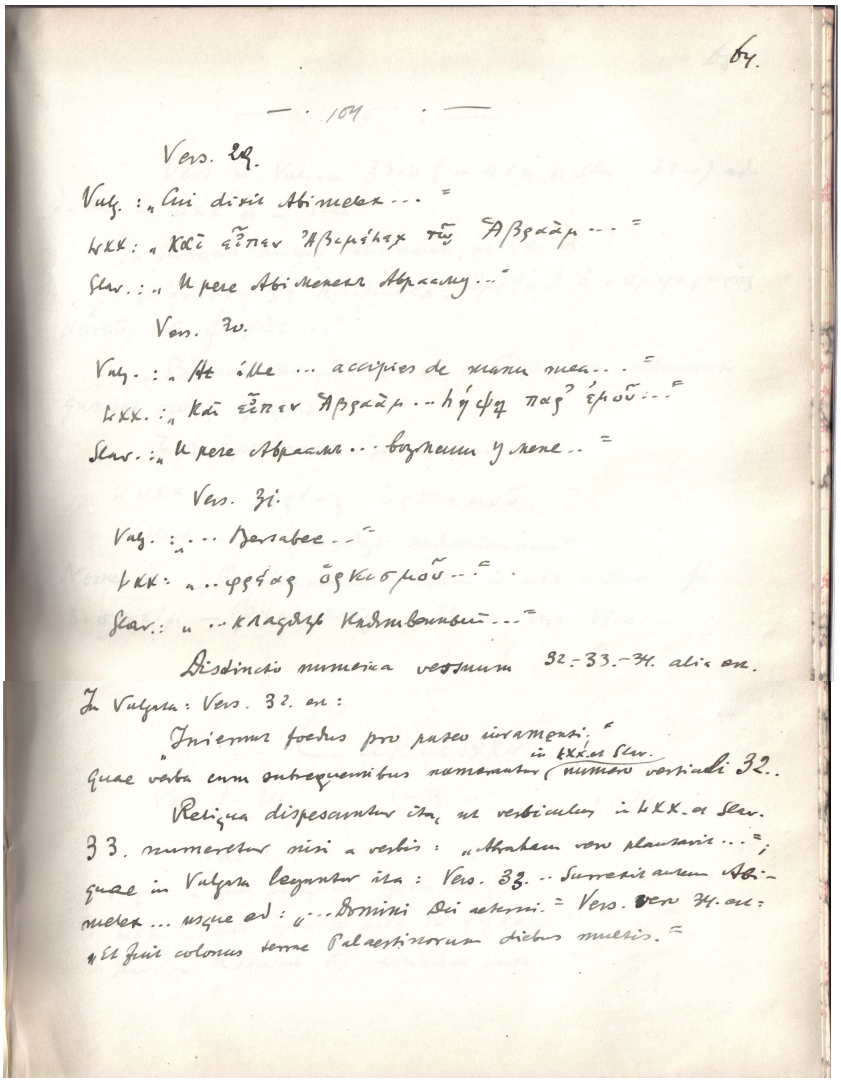
[12] BRUCE F:F., Věrohodnost Nového zákona, Návrat, Praha 1992, s. 74-75.
[13] RUNES Dagobert, Slovník Judaizmu, Bratislava 1992, s. 103.
[14] Interpretácia Biblie v Cirkvi, KBD, Svit, 1995, s. 135.

ostatných náboženstiev je biblické posolstvo pevne zakorenené v dejinnom podklade. Z toho vyplýva, že biblické texty nemôžu byť správne pochopené bez skúmania ich historického vzniku.

Exegéza sa nesmie podobať prúdu vody, ktorý sa stratí v piesku hyperkritickej analýzy. V Cirkvi i vo svete má plniť rozhodujúcu funkciu: prispieť k čo najautentickejšiemu sprostredkovaniu inšpirovaného posolstva Písma.

Jej úsilie je orientované týmto smerom. Katolícka exegéza vplýva na obnovenie ostatných teologických disciplín a na pastoračnú prácu aktualizácie a inkulturácie Božieho slova.

Mgr. Mária Poliaková, PhD.
Katedra filozofie a religionistiky
GTF PU v Prešove
mpoliakova@unipo.sk

— 104 —

Vers. 29.

Vulg.: „Cui dixit Abimelech ... "

LXX: „καὶ εἶπεν Ἀβιμελὲχ τῷ Ἀβραάμ ... "

Slav.: „И рече Авимелехъ Аврамоу ... "

Vers. 30.

Vulg.: „At ille ... accipies de manu mea ... "

LXX.: „καὶ εἶπεν Ἀβραὰμ ... ἡ ψῆφος παρ' ἐμοῦ ... "

Slav.: „И рече Авраамъ ... возмеши оу мене ... "

Vers. 31.

Vulg.: „... Bersabee ... "

LXX: „... φρέαρ ὄρκου μου ... "

Slav.: „... кладязь Клѧтвьныи ... "

Distinctio numerica versuum 32-33-34. alia est.

In Vulgata: Vers. 32. est:

„Iniernut foedus pro puteo iuramenti. "

Quae verba cum subsequentibus numerantur (numero versiculi 32. in LXX. et Slav.).

Reliqua dispescuntur ita, ut versiculus in LXX. et Slav. 33. numeretur nisi a verbis: „Abraham vero plantavit ... "; quae in Vulgata leguntur ita: Vers. 33. „Surrexit autem Abimelech ... usque ad: „... Domini Dei aeterni. " = Vers. vero 34. est: „Et fuit colonus terrae Palaestinorum diebus multis. "

Lectiones variantes inter Vulgatam, septuagintam (LXX) et textum staroslavicum, s. 64

Zoznam použitej literatúry

BRUCE F:F., *Věrohodnost Nového zákona*, Návrat, Praha 1992.

DUKA Dominik, *Úvod do Písma svätého Starého zákona*, Praha 1992.

GENEZIS. *Komentár k Starému zákonu*, Dobrá kniha Trnava 2008.

Interpretácia Biblie v Cirkvi, KBD, Svit, 1995, s. 135.

RUNES Dagobert, *Slovník Judaizmu*, Bratislava 1992.

RUSSNÁK Mikuláš, *Lectiones variantes inter Vulgatam, Septuagintam (LXX) et textum staroslavicum*, Prešov 1939.

SLODIČKA Andrej, *Ekumenizmus Slovanov*, Petra, Prešov 2004.

Sväté Písmo, Trnava, 1996.

Katolícka doktrína podľa profesora Mikuláša Russnáka v spise *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе*

Andrej Slodička

Abstract: *The work Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе (The Dogmatic Theology or The Orthodox-catholic Theology) was published in Prešov in 1930 and written in Russian language to honour of Saint Fathers of the Othodox-catholic Church and was aimed for the fifth class of secondary schools. There is also another work of Professor Mikuláš Russnák with the similar content in Hungarian language with the title Dogmatika – Katholikus Hittan. Eperjes : 1909, (The Catholic Religion). The work is divided into four parts. In the first part Professor Russnák analysis the term "religion" and writes about faith, about The Holy Scripture and about Tradition. In the second part it presents Christian and catholic doctrine. It brings the reflexion of God, of the Holy Trinity, of angels, about the first man creation and about the first sin, of the immaculate conception of the Virgin Mary.Consequently author explains Christology, soteriology, in the Mariology the term "Theotokos", further eschatology, pneumatology and ecclesiology to the students. In the third part professor Russnák presents the charitology and sacramentology. In the fourth part it deals with the chosen aspects from eschatology, such as resurrection, the eternal life and the last human's goal.*

Dielo *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе* (*Dogmatické bohoslovie* alebo *Pravoslávno-katolícke bohoslovie*) bolo vydané v Prešove v roku 1930 a bolo napísané v ruskom jazyku k úcte svätých Otcov Pravoslávno-katolíckej cirkvi a bolo určené pre piatu triedu stredných škôl.[1] Existuje ešte

[1] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 1-2.

dielo profesora Mikuláša Russnáka s identickým obsahom v maďarskom jazyku s názvom *Dogmatika – Katholikus Hittan*. Eperjes : 1909, (Katolícke náboženstvo).[2] Dielo je rozdelené na štyri časti. V prvej časti profesor Russnák analyzuje termín „náboženstvo" a pojednáva o viere, o Svätom písme a o Tradícii. V druhej časti prezentuje kresťanskú a katolícku vierouku. Prináša reflexiu o Bohu, o Svätej Trojici, o anjeloch, o stvorení človeka a o prvom hriechu, o nepoškvrnenom počatí Panny Márii. Následovne vysvetľuje autor študentom kristológiu, soteriológiu, v mariológii termín Theotokos, ďalej eschatológiu, pneumatológiu a ekleziológiu. V tretej časti profesor Russnák prezentuje charitológiu a sakramentológiu. V štvrtej časti sa zaoberá vybranými skutočnosťami z eschatológie, akými sú vzkriesenie, večný život a posledný cieľ človeka.[3]

1 Náboženstvo a teológia

V prvej časti a v § 1 profesor Mikuláš Russnák vysvetľuje študentom termín náboženstvo a bohoslovie. Antropologickú indukciu začína konštatovaním, že Pán Boh je Stvoriteľom a človek stvorením. Náboženstvo (*религія*), bohoslovské alebo teologické vierovyznanie je vzťahom medzi Bohom a človekom, je poznaním a uctievaním Boha (personalistický a intelektuálny aspekt viery). Rozumom poznávame Boha, vyznávame ho ako Pána, ktorého máme uctievať a úpenlivo prosiť rozumom, slovami a skutkami. Rozumové poznávanie Boha nachádzame u všetkých ľudí. Takýmto spôsobom poznali Boha aj pohania. Profesor Russnák cituje Plutarcha, ktorý napísal, že je ľahšie postaviť mesto vo vzduchu, ako štát vybudovať bez náboženstva. Hoci základ náboženstva sa nachádza v samotnej ľudskej prirodzenosti, predsa náboženstvo pochádza od Boha. Pán Boh sa už v raji stýkal s našimi prarodičmi a po páde do hriechu stále učil ľudské pokolenie predovšetkým skrze prorokov a v posledné dni skrze svojho Syna Ježiša Krista, lebo apoštol Pavol identicky píše v liste Hebrejom (Hebr 1, 1). Také učenie Boha nazývame

[2] RUSZNÁK, M.: *Dogmatika-Katholikus Hittan*. Eperjes : 1909.
[3] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 212-215.

Božím zjavením (*Божіе откровение*). Pravdy Božieho zjavenia tvoria predmet náboženstva.[4]

Vo svojich prednáškach *De Deo uno* z roku 1941 vysvetľuje profesor Mikuláš Russnák termíny ako teológia (lat. *theologia*), bohoslovie a bohoveda. Teológia má grécku etymológiu, bohoslovie ruskú a bohoveda slovenskú. Teológiu definuje profesor Russnák ako vedu o Bohu (lat. *scientia Dei*). Bohoslovie etymologicky zodpovedá gréckemu významu a slovenská „bohoveda" je identická so *scientia Dei*. Dogmatickú teológiu autor rozdeľuje na fundamentálnu a špeciálnu teológiu. Predmetom fundamentálnej teológie sú všeobecné pravdy, ku ktorým patrí náboženstvo, zjavenie, pramene zjavenia, Cirkev a vzťah medzi vierou a ľudským rozumom. Špeciálna dogmatika analyzuje osobitné pravdy. Špeciálna dogmatika sa na delí na traktáty: O jednom Bohu (lat. *De Deo Uno*), O Trojici (lat. *De Deo Trino*), O Bohu Stvoriteľovi (lat. *De Deo Creatore*), O Bohu Vykupiteľovi (lat. *De Deo Redemptore*), O Bohu, darcovi spravodlivosti (lat. *De Deo iustificatore*), O Bohu Posvätiteľovi (lat. *De Deo sanctificatore*) a o Bohu Zavŕšiteľovi *De Deo terminatore, seu de novissimis* (eschatológia).[5]

V § 2 Mikuláš Russnák vysvetľuje študentom termín „viera". V kontexte pravdy veriť znamená uznať to, čo druhý konštatuje. Keď sa verí človekovi, hovoríme o ľudskej viere; keď sa verí Bohu, takú vieru nazývame božská alebo Božia viera. Božská viera je činnosťou nášho rozumu a našej vôle, keď uznávame a prijímame i vyznávame Božie zjavenie v kontexte pravdy. Aby sme pravdy Božieho zjavenia poznali a ich neporušene zachovávali, je nám potrebný vodca, ktorým je sv. Matka Pravoslávno-katolícka cirkev (Mt 28, 18-20; Lk 10, 16). Učenie, ktoré nám Boh zjavil, a ktoré nám Cirkev predkladá slovami k vereniu, nazývame dogmou. Dogma je zjavenou pravdou, ktorú Cirkev učí ľudí, a ktorú každý kresťan má vyznávať, aby nestratil svoje večné spasenie. Celý súhrn fundamentálnych právd nazývame symbolom viery. K symbolom

[4] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 3-4.

[5] RUSSNÁK, M.: *Prael. Dogm. De Deo Uno – Praelectiones De Theologia Dogmatica Speciali. De Deo Uno*. Bratislava : 1941, s. 1-7.

viery patrí napr. Nicejsko-konštantínopolský a Apoštolský symbol a symbol sv. Atanáza. Cirkev ustanovila, aby každý kresťan sa naučil Nicejsko-konštantínopolský symbol viery. Autor v spise uvádza doslovné znenie tohto symbolu s *Filioque*. [6]

V § 3 profesor Mikuláš Russnák deklaruje, že jedinou spasiteľnou vierou je tá viera, ktorú nás naučil Ježiš Kristus, lebo Pán Ježiš je cestou, pravdou a životom (Jn 14,6). Autor, obhajujúc jediné pravdivé Božie zjavenie, argumentuje poukázaním na jedného Boha a jednu pravdu. Všetko, čo protirečí tomu Božiemu zjaveniu, je lživým, klamným učením. Boh sa nemôže sám podvádzať. Odovzdanie tejto pravdy bolo cieľom Kristovej misie (Jn 18, 37), lebo on ako Boh všetko videl a pozná (Jn 3, 2). Ježiš Kristus toto poslanie odovzdal apoštolom a ich nástupcom (Mt 28, 18-20; Lk 10, 16; Jn 3, 16), preto cirkevnú doktrínu máme prijímať tak, ako samotné slovo Ježiša Krista. Prameň cirkevnej náuky nachádzame vo Svätom písme a Tradícii.[7]

V § 4 autor vysvetľuje význam Svätého písma. Svätým písmom sa nazývajú tie knihy, ktoré napísali svätí ľudia Božou inšpiráciou. V knihách Starej zmluvy (*Ветхаго Завета* – 46 kníh) sa nachádza Božie zjavenie, ktoré nám dal Boh od stvorenia sveta do príchodu Ježiša Krista. Svätým Písmom Novej zmluvy sa nazývajú tie knihy, ktoré napísali apoštoli a ich žiaci (27 kníh). Predmetom týchto kníh je náuka Ježiša Krista. Následovne profesor Russnák prináša rozdelenie kníh Svätého Písma Starej zmluvy, ktoré sa delia na historické, didaktické a prorocké knihy, pričom sa odvoláva na Tridentský koncil. Podľa profesora Russnáka Knihy Starej zmluvy boli napísané v hebrejčine, knihy Novej zmluvy v gréckom jazyku okrem Matúšovho evanjelia a listu apoštola Pavla Hebrejom, ktoré boli napísane v hebrejskom jazyku. Autor ďalej spomína preklady

[6] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 4-6.
[7] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 6-7.

Biblie, medzi nimi staroslovienský preklad z 9. storočia sv. Cyrilom a Metodom, ktorý používame aj v súčasnosti.[8]

V § 5 sa konštatuje o inšpirácii a autorite Svätého písma. Knihy Svätého písma sú božské, lebo boli napísané inšpiráciou Svätého Ducha (lat. *inspiro* – vnuknúť, nadchnúť, podnietiť). Inšpirácia (*вдохновеніе*) znamená špecifický vplyv a pôsobenie Svätého Ducha na napísané knihy, čo znamená, že prvým skutočným autorom kníh Svätého písma je samotný Pán Boh (2 Pt 1, 20; 2 Tim 3, 16) a knihy sú opravdivým Božím slovom. Svätí autori sú Božím perom. Pán Boh tak viedol svätých spisovateľov, aby napísali také skutočnosti a takým spôsobom, ako to on sám chcel. Vo Svätom písme sa nenachádza informácia o počte kníh Biblie. Počet a katalóg napísaných kníh Božou inšpiráciou sa môžeme dozvedieť z neomylného učenia sv. Matky Pravoslávno-katolíckej Cirkvi a základom takej doktríny Cirkvi je Tradícia (*Преданіе*).[9]

V § 6 profesor Russnák analyzuje skutočnosť Tradície. Tradícia je časťou Božieho zjavenia, ktorá sa nečíta vo Svätom písme, no ktorá sa v Cirkvi zachovala cestou ústneho učenia. Sväté písmo a Svätá tradícia sú prostriedkami, ktorými sa poznáva Božie zjavenie. Takú skutočnosť potvrdzuje samotná Biblia, lebo jej knihy boli napísané neskôr, ako sa realizovalo samotné Božie zjavenie. Ježiš Kristus nič nenapísal, ani to neprikázal napísať. Kristovi učeníci napísali len jednu časť svojho učenia. O existencii nepísanej tradície spomína apoštol Pavol (2 Sol 2, 15), podobne aj evanjelista Ján (Jn 20, 30; 21, 15). Následovne autor spomína Luthera a iných, ktorí za prameň učenia Ježia Krista považovali jedine Sväté písmo. Profesor Russnák kritizuje takýto názor, ktorý nemá základ vo Svätom písme. Strážkyňou a jedinou vernou interpretátorkou Svätej Tradície je Katolícka cirkev (Mt 28, 18). Cirkev nám predkladá Tradíciu, ktorú čerpá zo spisov svätých Otcov, zo slávnostného

[8] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 7-9.
[9] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 9-11.

učenia ekumenických koncilov, z rozhodnutí rímskych pápežov a z jednohlasného učenia cirkevných teológov.[10]

2 Stvorenie a vykúpenie človeka

Reflexiu druhej časti profesor Mikuláš Russnák začína od prvej vety Nicejsko-konštantínopolského vyznania viery, že veríme v jedného Boha, Otca všemohúceho, Stvoriteľa neba a zeme, všetkých vecí viditeľných a neviditeľných. V § 7 profesor Russnák konštatuje o existencii Boha; toto presvedčenie čerpáme zo samotnej prirodzenosti. Boh je samoexistujúce duchovné bytie, ktoré telesnými očami nemôžeme vidieť (rus. *самобытное духовное естество*). Boh nám zjavil seba samého. Na základe Božieho zjavenie veríme, že Boh existuje. Profesor Russnák ale zdôrazňuje, že okrem jasného učenia našej viery nás k poznaniu Boha privedie náš zdravý ľudský rozum. V prvom rade sa autor odvoláva na zákon príčiny. Boh má dôvod svojej existencie nie mimo seba, ale sám v sebe. Následovne poukazuje profesor Russnák, že náhodilé bytia si vyžadujú existenciu bytia, ktoré existuje samo od seba. Na existenciu Boha poukazuje poriadok a harmónia vo svete. Existenciu Boha potvrdzuje jednohlasné presvedčenie všetkých ľudí o existencii bytosti, ktorá všetko prevyšuje. Ako dôkaz profesor Russnák cituje pohana, ktorý tvrdí, že nijaký národ nie je bez Boha a Plutarch píše, nenájdeme národ bez Boha, bez chrámov a obiet. Človek so svojím zdravým rozumom ľahko poznáva to, že je jeden Boh, ktorý je Stvoriteľom celého sveta.[11]

V § 8 Mikuláš Russnák píše, že samotná základná pravda našej viery je existencia Boha a to, že on je jediným opravdivým Bohom. Následovne popisuje Božie atribúty, ktoré doplňuje biblickými citátmi. Bohovia pohanov sú modly. Okrem Svätého písma nás o Božej jedinosti presvedčuje náš zdravý ľudský rozum. Autor cituje sv. Atanáza, ktorý napísal, že mnohobožstvo

[10] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 11-13.
[11] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 13-17.33.

je bezbožníctvo.[12] V § 9 autor poúča študentov o Svätej Trojici. Na základe zjavenia Ježiša Krista vyznávame, že existuje jeden Boh v troch osobách. Ježiš prikázal apoštolom, aby krstili v mene Otca i Syna i Svätého Ducha (Mt 28, 19). V Starom zákone bolo toto tajomstvo len načrtnuté, nie zjavené (Ž 109, 1; Iz 6, 3). Boh je jedno bytie (*естество*), jedná prirodzenosť (*природа*), ale tri osoby (*лица*). Prvú osobu nazývame Otcom, druhú Synom a tretiu Svätým Duchom. Svätý Duch vychádza ot Otca i Syna[13]. Doktrínu o Svätej Trojici čerpáme jedine z Božieho zjavenia, lebo naším rozumom toto sväté tajomstvo nie sme schopní pochopiť.[14]

V § 10 sa analyzuje stvorenie viditeľného a neviditeľného sveta Bohom Otcom. Autor cituje začiatok Svätého písma, že Boh na počiatku stvoril nebo a zem (Gn 1, 1). Pod nebom je potrebné chápať aj anjelský svet a pod zemou človeka a všetko, čo sa nachádza na zemi. Stvorenie znamená učiniť všetko z ničoho, čo existuje ale okrem Boha. Podľa svedectva Písma Boh stvoril svet za šesť dní, v siedmy deň odpočíval. Profesor Russnák upozorňuje, že deň nemožno interpretovať vo fyzickom význame, lebo taký deň má 24 hodín. Argumentuje to tým, že Boh až na štvrtý deň stvoril slnko a mesiac. K ďalším argumentom patrí konštatovanie, že deň odpočinku sa nazýva *sabbat*, ktorý trvá doteraz. Súhlasí ale s tým, že pod dňom možno chápať aj určitý časový úsek (storočia), počas ktorých Pán Boh stvoril to, čo sa nachádza vo Svätom písme. Deň odpočinku má slúžiť na oslavu jediného Boha. Korunou stvorenia je človek, ktorý bol stvorený na Boží obraz a podobu (Gn 1, 26). Boh stvoril prvého človeka v osobe Adama a Evy, od ktorých

[12] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 17-20.

[13] Dotatok do symbolu viery *Filioque* (i Syna) vznikol neskôr. Najprv sa objavil v Španielsku a potom sa rozšíril na Západe, kde vyvolal spor medzi gréckymi a latinskými veriacimi. Porov. DLUGOŠ, F.: *Prierez cirkevnými dejinami*. Levoča : 2008, s. 51. Porov. REMBIERZ, M.: Kulturowe dziedzictwo Cyryla i Metodego a dialog o tożsamości europejskiej. In: MICHALOV, J. a kol.: *Význam kultúrneho dedičtva sv. Cyrila a Metoda pre Európu*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofia v Nitre, 2008, s. 71-98.

[14] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 20-22.

pochádza celé ľudské pokolenie, ako to dosvedčuje Nový zákon (Sk 17, 26). Toto konštatovanie autor obhajuje aj starými tradíciami všetkých pokolení, napr. spomína egyptskú tradíciu, podľa ktorej Boh prvých ľudí stvoril zo zeme a vdýchol do nich živú dušu. Tak učia tiež pohania, ako napr. Aristoteles, Pytagoras. Boh stvoril všetko dobré (Gn 1, 31). Konečný cieľ stvorenia je Božia sláva.[15]

11 § obsahuje reflexiu nad Božou prozreteľnosťou (*Божіе провиденіе*). Božia prozreteľnosť znamená, že Pán Boh s láskou a múdrosťou stará o všetko stvorenie, súčasne ako dôkaz cituje Prvý vatikánsky koncil a prezentuje biblické svedectvá (Mt 10, 30; 1 Jn 3, 2; 2 Kor 5, 10). Spomína aj pohanov, explicitne Platóna. Na druhej strane Boh daroval človekovi slobodnú vôľu a pozemský život je prípravou na večnosť, kde prijmeme od Boha našu mzdu.[16]

V § 13 Mikuláš Russnák prezentuje angelológiu. Anjela definuje ako Božie rozumové stvorenie, ktorý nemá telo, ale existuje ako čistý duch. Slávnostne túto dogmu deklaruje Štvrtý lateránsky koncil, ale aj Biblia (Dan 7, 10; Mt 24, 36; Jób 38, 7). Katolícka cirkev anjelský svet rozdeľuje do deviatich anjelských zborov. Serafíni majú byť najdokonalejšími, lebo u nich nachádzame najväčšiu lásku k Pánu Bohu. Boh stvoril anjelov k blaženosti, no predtým ich podrobil skúške. Veľká časť anjelov neobstála v skúške a Boh ich potrestal večným peklom (2 Pt 2, 4). Tých, ktorí neobstáli, nazývame diablami alebo zlými duchmi. Každý človek má svojho anjela strážneho (Sk 12, 15; Mt 18, 10).[17]

§ 13 konštatuje o prvotnom stave človeka a o prvom hriechu. Podľa autora človek je korunou tvorstva, lebo je rozumové stvorenie. Na argumentáciu požíva súčasne myšlienky sv. Tomáša Akvinského. K nadprirodzenej blaženosti prichádzame pomocou nadprirodzenej milosti. Pomocou tejto milosti veríme

[15] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 22-26.
[16] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 26-28.
[17] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 28-31.

to, čo Boh nám zjavil. Nadprirodzenú milosť dostali prarodičia nielen pre seba, ale pre celé ľudské pokolenie. Naši prarodičia neobstáli v pokušení, stratili Božiu milosť a mali zomrieť smrťou. To bol ich trest, ale aj pre celé ľudské pokolenie (Rim 5, 12.18).[18]

Za paragrafom o prvotnom hriechu nasleduje § 14, ktorý analyzuje dogmu o nepoškvrnenom počatí prečistej Panny Márie. V Adamovi sme všetci zhrešili (Rim 5, 12). Tento prvotný dedičný (*первородный*) je spoločným hriechom všetkých ľudí, v ktorom sme sa narodili. Jedinou výnimkou z tohto všeobecného pravidla je len prečistá Panna Mária, ktorá sa počala nepoškvrnene. Cirkevný sviatok sa slávil u nás 9. decembra (v súčasnosti na Slovensku 8. decembra). Nepoškvrnené počatie znamená, že Mária z Božej milosti bola uchránená od dedičného, aj od osobných hriechov. Táto dogma bola deklarovaná pápežom Piom IX. v roku 1854.[19] Autor uvádza biblické argumenty (Gn 3, 15; Lk 1, 28) i patristické dôkazy k dogme (Mária je nazývaná nepoškvrnená, celá svätá, celá čistá). Tu sa prvýkrát autor odvoláva na liturgické texty („dôstojné je velebiť teba, Bohorodička“). Vznešenosť nad cherubínmi dáva Mikuláš Russnák do súvisu s nepoškvrneným počatím. Ľudský rozum to potvrdzuje v kontexte toho, že Mária je Božou Matkou.[20]

§ 15 sa začína časť, v ktorej autor prezentuje katolícku doktrínu o Ježišovi Kristovi. Východisko prezentovanej náuky je Nicejsko-konštantínopolský symbol, ktorý konštatuje, že veríme v jedného Pána Ježiša Krista, jednorodeného Božieho Syna, ktorý je zrodený z Otca pred všetkými vekmi. On je Svetlo zo Svetla, pravý Boh z pravého Boha, zrodený, nie stvorený, jednopodstatný s Otcom, skrze neho všetko bolo stvorené. Od § 15 analyzuje profesor Russnák kristologickú problematiku. Sväté písmo dosvedčuje božstvo Syna. Božstvo Ježiša Krista, ktorý je vteleným Božím Slovom, dokazuje jeho svätý život, zázraky (Lk

[18] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 31-35.

[19] Touto dogmou Pius IX. veľmi podporil mariánsky kult a otvoril možnosti teologického rozvoja. Porov. DLUGOŠ, F.: *Historia Ecclesiae Christi – Novovek*, Levoča : 2007, s. 542.

[20] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 35-39.

6, 19), jeho proroctvá (Mt 24, 1), smrť a jeho slávne zmŕtvychvstanie. Etymologicky slovo *чудесо* (zázrak) je odvodené od toho, čomu sa človek diví, čuduje. Potom nasleduje interpretácia vykúpenia. Ježiš Kristus je Spasiteľom ľudského pokolenia. Vykúpenie spočíva v tom, že druhá osoba Trojice vzala na seba ľudské telo a za nás zadosťučinila Božej spravodlivosti – 1 Tim 2, 5 (teória *satisfactio*). Pán Ježiš zničil hriech (Kol 2, 14-15) i jeho následky a získal Božiu milosť (Gal 4, 4). V ďalšom paragrafe profesor Russnák poukazuje na to, ako sa vyplnili mesiášske proroctvá v Ježišovi Kristovi. Už pri vyhnaní našich prarodičov z raja im Boh prisľúbil Mesiáša, t. j. Spasiteľa (Gn 3, 15). Medzi prorokmi vyniká prorok Izaiáš, ktorého Ján Zlatoústy nazýva evanjelistom.[21]

§ 49 začína reflexiou nad slovami vyznania viery, že Boží Syn pre nás ľudí a pre naše spasenie zostúpil z nebies a vzal si telo zo Svätého Ducha i z Panny Márie a stal sa človekom. Inkarnácia Božieho Syna nás učí, že Ježiš Kristus je opravdivým Bohom a človekom, jedna božská osoba v dvoch prirodzenostiach: božskej a ľudskej. K interpretácii inkarnácie používa profesor Russnák symbol sv. Atanáza. Ľudský rozum nemôže pochopiť toto tajomstvo. V kontexte kristologickej problematiky spomína Efezský koncil, Nestória, konštantínopolského arcibiskupa, ktorý tvrdil, že okrem božskej osoby sa v Kristovi nachádza aj ľudská osoba. Následovne spomína monofyzitov, ktorí hlásali, že božská prirodzenosť pohltila ľudskú prirodzenosť. Zjednotenie božskej a ľudskej prirodzenosti v Kristovi (jedna fyzická osoba) privádza nás ku konštatovaniu, že Ježiš Kristus aj ako človek je Božím Synom (Rim 8, 32). V Kristovi sú dve prirodzenosti, dve vôle, dve činnosti (božská a ľudská). Dve vôle a dve činnosti negovali monoteléti, ktorých odsúdil Tretí Konštantínopolský ekumenický koncil.[22]

V kristologickej problematike druhej časti spisu zaraďuje Mikuláš Russnák § 22 o Bohorodičke Márii ako Božej Matke.

[21] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 39-49.
[22] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 49-59.

Táto hodnosť Márie je základom všetkých jej predností. Prečistá Panna Mária je skutočnou Matkou samotného Boha, preto sa nazýva Bohorodička. Tak učí Efezský koncil v roku 431. Už sv. Cyril Alexandrijský spomína, že titul „Bohorodička“ sa všeobecne používa.[23]

§ 23 je pokračovaním špecifickej časti kristológie, akou je soteriológia, ktorá má svoj základ v konštatovaní, že Ježiš Kristus bol za nás ukrižovaný za vlády Pontského Piláta, trpel a bol pochovaný. Bolesti a smrť Ježia Krista sú prameňom všetkých milostí, ktoré boli darované ľudského pokoleniu v Starom a Novom zákone (Sk 4, 12). Pán Boh chce, aby všetci boli spasení (2 Pt 3, 9). Profesor Russnák konštatuje, že je mnoho takých, ktorí na veky zahynú.[24] Základnou dogmou našej viery je vzkriesenie Ježiša Krista. Profesor Russnák nazýva vzkriesenie opravdivým a skutočným historickým faktom, Kristus na tretí deň vstal z mŕtvych podľa Písem, vstúpil na nebesia a sedí po pravici Otca. Nanebovstúpenie spája autor s Ježišovou oslavou (Dan 7, 13-14). Po Kristovej oslave nasleduje to, že on je hlavou a Kráľom Cirkvi, ktorý bude súdiť živých a mŕtvych. Túto skutočnosť osvetľuje náš ľudský rozum osvietený Božou milosťou.[25]

V § 26 začína profesor Russnák analyzovať eschatologickú problematiku, vychádzajúc z konštatovania, že Ježiš Kristus príde súdiť živých a mŕtvych a jeho kráľovstvu nebude konca. Všeobecné vzkriesenie nastane pred všeobecným súdom (Jn 5, 28), pri ktorom každý človek prijme odplatu (Mt 25, 31-46). Predmetom súdu budú myšlienky, slová a skutky. Okrem všeobecného súdu spomína autor osobný súd po smrti (Hebr 9, 27). Blahoslavení idú do neba a hriešnici do pekla (Lk 14, 22). V tomto paragrafe spomína profesor Russnák mytarstvo. Duše tých ľudí, ktorí zomreli v Božej milosti, ale za hriech nezadosťučinili Božej spravodlivosti, idú na mytarstvo

[23] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 59-61.
[24] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 61-65.
[25] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 65-70.

(mytarstvo je spojené s utrpením) alebo do očistca, kde sa očisťujú od svojich hriechov a odtiaľ po očistení vstúpia do nebeského kráľovstva (Florentský koncil). Na otázku života po smrti odpovedá nám Božie zjavenie. Nebeské kráľovstvo identifikuje profesor Russnák s miestom, kde spravodliví hľadia na Božiu tvár a sú nekonečne blažení. Peklo (ad – *адъ*, *пекло*) chápe profesor Russnák ako miesto, kde sú hriešnici mučení vo večnom ohni a nebudú nikdy vidieť Boha. Peklo je Božím trestom. Trest pekla sa skladá z večného zavrhnutia a z trestov, ktoré zatratení pociťujú (Mk 9, 43). Najväčším trestom zavrhnutých je to, že nebudú nikdy vidieť Boha. Russnák peklo identifikuje s ohnivou pecou, kde zavrhnutí budú horieť vo večnom ohni (Mk 9, 43). Do pekla sa dostanú tí, ktorí umreli v smrteľnom hriechu bez pokánia (Florentský koncil).[26] § 29 obsahuje analýzu skutočnosti mytarstva (*мытарство*) alebo ináč nazývaného očistec (*чистилище*), ktorý sa nachádza medzi nebom a peklom. Očistec je dočasným miestom, kde sa duše očisťujú od hriechov, nachádzajú sa na mytarstve, na mýtnici (colnica). To sú duše tých, ktorí zomreli v Božej milosti, no nezadosťučinili Božej spravodlivosti. Očistec znamená samotné miesto a mytarstvo znamená trest alebo očistenie. Za blažených v nebi nie je potrebné sa modliť, za zavrhnutých je zbytočné sa modliť. Už od apoštolských čias sa modlilo za zomrelých na kresťanskom Východe a Západe. V kontexte očistca spomína autor päť zádušných sobôt v byzantskom obrade.[27]

Pnematologickú problematiku profesor Russnák prezentuje od § 30, inšpirujúc sa slovami vyznania viery, že veríme vo Svätého Ducha, Pána a Darcu života, ktorý vychádza z Otca i Syna, ktorému sa s Otcom i Synom vzdáva poklona i sláva, ktorý hovoril skrze prorokov. Profesor Russnák argumentuje v prospech božstva Svätého Ducha. Ekumenickú polemiku nachádzame v súvislosti s náukou o *Filioque*. Autor poukazuje, že nezjednotení východní tvrdia, že Svätý Duch vychádza jedine od Otca a nie súčasne od Syna. Podľa Russnáka sa mýlia.

[26] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 70-78.
[27] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 78-80.

Pochádzanie Svätého Duch od Otca i Syna slávnostne učí Florentský ekumenický koncil, na ktorom sa zúčastnili východní a západní biskupi. Neexistuje rozdiel medzi naším učením a interpretáciou nezjednotených, čo sa týka pochádzania Svätého Ducha od Otca (Jn 15, 26). Ekumenický problém nespočíva ani v deskripcii vzťahu medzi Otcom a Synom. Svätého Ducha prijímame predovšetkým a prvý raz pri svätom krste.[28]

Profesor Russnák v nasledujúcom paragrafe (33) prezentuje ekleziológiu. Cirkev definuje ako spoločenstvo, ktoré spája tá istá viera, tie isté sviatosti a predovšetkým viditeľná hlava, rímsky pápež, ktorý je Kristovým námestníkom. Autor cituje definíciu Bellarmína. Za hlavu apoštolov Kristus ustanovil apoštola Petra. Ježiš Kristus sv. Matku Cirkev ustanovil ako dokonalé spoločenstvo, ktoré každý človek má poslúchať. Autor zdôrazňuje, že Cirkev sa skladá z dvoch častí: učiaca Cirkev a Cirkev, ktorá je vyučovaná. Apoštol Peter nie je len apoštolom a biskupom, ale súčasne aj hlavou Cirkvi, preto sa nazýva najvyšším apoštolom (Mt 16, 18-19; Jn 21, 15-19). Apoštol Peter a jeho nástupcovia sú prameňom všetkej cirkevnej moci, ktorú im odovzdal samotný Spasiteľ Kristus. Tak učí Prvý vatikánsky koncil. Nástupcami blaženého Petra sú rímski pápeži, lebo Peter založil Cirkev v Ríme, on ju tam riadil i zomrel v Ríme. Moc riadiť Cirkev má rímsky pápež a biskupi ako nástupcovia apoštolov. Presbyteri neriadia Cirkev, ale rukopoložením majú moc posväcovať veriacich. § 101 prináša reflexiu nad neomylnosťou Cirkvi. Neomylnosť je Božím darom, ktorý je garantom, že pri prezentácii doktríny v otázkach viery a mravov sa Cirkev nemôže mýliť. Ježiš Kristus konštituoval svoju Cirkev neomylnú (Mt 28, 18-20). Prameňom neomylnosti je Svätý Duch (Jn 14, 26). Následovne autor konkretizuje neomylnosť v osobe rímskeho pápeža, citujúc Prvý vatikánsky koncil. Pápež je neomylný, keď ako hlava Cirkvi učí celý svet v otázkach viery a mravov (lat. *ex cathedra*, rus. *съ кафедры*). Pápežskú

[28] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 81-89.

neomylnosť nespája profesor Russnák s vyjadrením pápeža ako súkromnej osoby.[29]

O primáte apoštola Petra a rímskych pápežov podľa profesora Russnáka píšeme v príspevku *Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954).* O primáte profesor Russnák píše vo svojich následovných spisoch: *Primat Rimskaho Otca I., Primat Rimskaho Otca II., Primat Rimskaho Otca III. (Primat Rimskaho Papy),* a *Primatus Romani Pontificis I. – Приматъ Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis I.* a *Primatus Romani Pontificis II. – Приматъ Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis II.* Všetky spisy boli vydané v 1927 v Prešove. Mnohé ekleziologické skutočnosti v týchto spisoch profesor Russnák podrobne analyzuje.

Na neomylnosť Cirkvi a pápeža nadväzuje od § 39 do § 43 časť o znakoch Cirkvi. Pre spasenie ľudského pokolenia nebolo postačujúcim len to, aby Kristus založil svoju Cirkev, ale súčasne nevyhnutným je to, aby my sme stali členmi Kristovej cirkvi, ktorá ako jediná prináša spasenie. Znakmi alebo kritériami sa nazývajú dokonalosti Cirkvi, pomocou ktorých sa poznáva skutočná Pravoslávno-katolícka cirkev Krista Spasiteľa. Tieto znaky pochádzajú od zakladateľa Cirkvi, od Ježiša Krista. Tieto znaky nachádzame v Nicejsko-konštantínopolskom vyznaní viery. Je to jednota (rus. *единство*), svätosť (*святость*), všeobecnosť (*соборность*) alebo katolíckosť (*кафоличество*) a apoštolskosť (*апостольство*) Cirkvi. Opravdivá a skutočná Cirkev môže byť jediná alebo jedna (Jn 17, 2). Nemôže byť iné cirkevné spoločenstvo, ktoré by mohlo priviesť človeka na cestu spasenia. Kritérium jednoty spája profesor Russnák s doktrínou Cirkvi, s liturgiou a konkrétne tu možno zarátať novozákonnú obetu, sväté tajomstvá (sviatosti), následne je to spojitosť s hlavou Cirkvi, s pápežom. Kristus založil jednu Cirkev. Mimo Katolíckej cirkvi vo všetkých cirkevných spoločenstvách (autor ich nazýva falošnými spoločenstvami) neexistuje skutočná jednota. Cirkev je svätá, lebo má svätého Zakladateľa, má sväté učenie a jej cesta spasenia je svätá. Cirkev je svätá, lebo prináša

[29] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе.* Пряшевъ : 1930, s. 89-107.

človekovi moc i silu, aby sa stal svätým. Pozitívne príklady svätých vidíme u sv. Otcov, mučeníkov a u tých, ktorých uctievame ako svätých. Ako pozitívny príklad svätosti uvádza autor sv. Teréziu od dieťaťa Ježiš. Takýto dôkaz a charakter svätosti nenájdeme v iných náboženských spoločenstvách, pretože ich zakladatelia neboli svätými, v ich doktríne nemôžeme nájsť nijaké znaky svätosti a tieto spoločenstvá nevlastnia milosť Ježiša Krista (*ne vladejut blagodateju Isusa Christa*). Nenachádzame u nich zázraky, ktoré sa často stávajú v jedinospasiteľnej Kristovej Cirkvi.[30]

Hoci iné konštatovania obhajuje autor dôkazmi, tu sa neodvoláva na nijaký cirkevný dokument. Súčasné magistérium konštatuje, že tí, ktorí sa narodili v nekatolíckych spoločenstvách, sú v krste ospravodlivení verou, včlenení do Krista, a preto sú právom poctení menom kresťan. Mnohé prvky posväcovania jestvujú aj mimo viditeľných hraníc Katolíckej cirkvi: písané Božie slovo, život milosti, viera, nádej, láska a iné vnútorné dary Svätého Ducha. Kristov Duch používa tieto cirkvi a cirkevné spoločenstvá ako prostriedky spásy.[31] Cirkev vie, že je z viacerých dôvodov spojená s tými, čo sú pokrstení a poctení menom kresťan, ale nevyznávajú úplnú vieru alebo nezachovávajú spoločenstvo pod vedením Petrovho nástupcu. Tí, čo veria v Krista a riadne prijali krst, sú v istom, hoci nedokonalom spoločenstve s Katolíckou cirkvou.[32]

K ďalšiemu znaku Cirkvi patrí sobornosť alebo katolíckosť. Cirkev je katolícka, pretože je poslaná ku všetkým a ku každému a nachádza sa na celej zemi. Cirkev je apoštolskou, lebo bola založená apoštolmi, ktorí dostali od Krista príkaz ohlasovať evanjelium. Cirkev spája s apoštolmi vnútorný a vonkajší zväzok. Podľa profesora Mikuláša Russnáka takzvaná Luteránska cirkev nie je pravdivou, lebo nebola založená Kristom, ani apoštolmi, no v 16. storočí jedným Nemcom, ktorý

[30] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 107-112.
[31] *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 818-819. Katechizmus cituje *Lumen gentium* a *Unitatis redintegratio* Druhého vatikánskeho koncilu.
[32] *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007, čl. 838.

sa volal Luther, ktorý bol mníchom a nechcel niesť bremeno mníšstva. Súčasne nie je opravdivou a apoštolskou, podľa Russnáka, takzvaná východná cirkev alebo pravoslávno-východná cirkev, lebo hoci sa tam nachádzajú biskupi a presbyteri, no nenachádza sa u nich vnútorný zväzok poslania, ktorí prerušili, keď najprv Fócios a neskoršie Michal Kerulários odišiel od cirkevného spoločenstva Katolíckej cirkvi, od rímskeho pápeža ako hlavy Cirkvi.[33]

§ 44 analyzuje teologické konštatovanie, že mimo Katolíckej cirkvi niet spásy. Spasenie sa nám ponúka v Cirkvi, ktorú založil Kristus. Podľa Russnáka Kristus sa nachádza len vo svojej Cirkvi a tou je Katolícka cirkev. Cirkev nikoho neodsudzuje, len tých, ktorí svojou vinou nie sú členmi sv. Pravoslávno-katolíckej cirkvi. Autor neprináša pozitívne tvrdenie, či napr. v cirkvách východných nezjednotených sa nachádza Kristus. Medzi členmi Cirkvi existuje vnútorný zväzok, ktorý nazývame spoločenstvo svätých. Je to Cirkev bojujúca, trpiaca a víťazná. Nielen my pomáhame dušiam v očistci, ale aj oni sa modlia za nás nielen v očistci, ale potom po oslobodení v nebi. Na konci § 45 poukazuje autor na uctievanie svätých v Katolíckej cirkvi. Medzi nimi vyniká prečistá Panna Mária, ktorej patrí úcta hyperdúlie. V tejto časti mariológia je zaradená do interpretácie spoločenstva svätých.[34]

3 Posvätenie človeka

Tretiu časť profesor Russnák začína s interpretáciou Božej milosti. Kristus mal úmysel tak spasiť človeka, aby svoj večný cieľ dosiahol tým, že bude spolupracovať. Spolupráca s Kristom sa uskutočňuje skrze dobré skutky. V dobrých skutkoch Boh pôsobí svojou milosťou a my spolupracujeme našou slobodnou vôľou. Milosť je nadprirodzený Boží dar. Profesor Russnák rozdeľuje milosť na stvoriteľskú a spasiteľskú milosť. Stvoriteľská milosť bola milosť našich prarodičov. Milosť Spasiteľa zahrňuje všetky milosti Starého a Nového zákona, lebo

[33] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 112-116.
[34] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 116-121.

Kristus je Spasiteľom celého sveta. Následovne autor prináša definície rozličných typov milosti. Cieľ Božej milosti je zameraný na našu večnú spásu (Jn 15, 5). Prameňom Božej milosti sú Kristove sviatosti a sväténiny. Každý človek dostáva od Boha milosť.[35]

§ 49 prezentuje náuku o zásluhách. Profesor Russnák zdôrazňuje, že naše skutky sa stávajú pomocou Božej milosti nielen nadprirodzenými, ale súčasne aj záslužnými. Zásluha znamená takú morálnu vlastnosť našich skutkov, ktorá je spojená s odmenou pred Bohom (2 Tim 4, 7-8; Mt 5, 12). Záslužnými skutkami sú tie skutky, ktorú sa vykonajú v Božej milosti s nadprirodzeným úmyslom a tieto skutky musia byť morálne dobré. Predmetom zásluh je zväčšenie Božej milosti a večný život, ako učí Tridentský koncil.[36]

Od § 50 do § 72 prezentuje Mikuláš Russnák doktrínu o svätých tajomstvách (sviatosti). Boh nám udeľuje svoje milosti zvyčajne skrze vonkajšie znaky, ktoré Kristus ustanovil pre spásu človeka. Autor definuje sviatosť (rus. *таинство*) ako viditeľný znak neviditeľnej Božej milosti, ktorý Kristus ustanovil pre naše spasenie. Každá sviatosť sa skladá z matérie, látky a zo slov (forma), ako učí Florentský koncil, ktoré nemožno zmeniť. Matériu a formu sviatosti ustanovil Ježiš Kristus. Sviatosti okrem matérie a formy obsahujú rozličné obrady. Poznáme sedem sviatostí Nového zákona, ako učí Florentský koncil. Nemožno opakovať krst, myropomazanie a kňazstvo. Tieto sviatosti udeľujú nezmazateľnú pečať, znak, charakter, ktorým sa človek určuje na Božiu službu. Vo svätých tajomstvách sa nám udeľuje sviatostná, posväcujúca milosť. Sviatostná milosť je udeľovaná mocou uskutočneného diela (lat. *ex opere operato*), nie na základe duševného stavu vysluhovateľa. Sväté tajomstvo môže vyslúžiť len ten, kto dostal k tomu zodpovedajúcu moc. Krst v prípade núdze môže udeliť aj nekresťan, ako učí Florentský

[35] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 122-133.
[36] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 133-135.

koncil. K vysluhovaniu sviatosti je potrebný úmysel (rus. *намерение*), ako učí Tridentský koncil.[37]

Sväté tajomstvo krstu prezentuje profesor Russnák v § 52. Svätý krst (*крещение*) je tajomstvom znovuzrodenia, je nevyhnutne potrebné prijať túto sviatosť, pretože bez krstu nemožno prijať iné sviatosti a nikto nemôže byť spasený bez krstu (Jn 3, 5; Mt 28, 19). Látkou alebo matériou krst je prirodzená voda. Poliať vodou sa má trikrát a to sa môže uskutočniť ponorením, jednoduchým poliatím a alebo pokropením. V prvých storočiach sa krst udeľoval ponorením. Voda sa má liať po tele krsteného. Následovne autor reflektuje krst túžby a krst krvi. Takáto zámena krstu sa vzťahuje na získanie večnej spásy, nie na začlenenie sa do Cirkvi. Podľa profesora Russnáka, keby mučeník vstal z mŕtvych, mal by sa dať pokrstiť. V krste sa získava odpustenie všetkých hriechov, v prvom rade Boh odpúšťa prvotný hriech. Kto by umrel hneď po krste, uctieva sa ako svätý. Vysluhovateľom sv. krstu je kňaz (*священникъ*), t. j. biskup (*епископъ*) a kňaz (*простый священникъ* – presbyter), v prípade núdze (*въ случае нужды*) každý človek. K platnosti krstu sa vyžaduje, aby vysluhovateľ chcel krstiť tak, ako to činí Katolícka cirkev v intenciách Florentského koncilu.[38]

V § 54 profesor Russnák vysvetľuje čitateľom význam tajomstva myropomazania. Myropomazanie (*миропомазаніе*) je svätým tajomstvom duchovného posilnenia (*душевнаго укрепленїя*). Matériou sviatosti je myro (chrizma), ako to deklaruje Florentský koncil. Myro sa posväcuje na Veľký štvrtok počas liturgie. Formou myropomazania sú slová „pečať daru Svätého Ducha“. V tejto sviatosti pokrstený získava milosť (*благодать*) Svätého Ducha. Prvým zvyčajným vysluhovateľom myropomazania je biskup. Okrem biskupov môžu myropomazanie udeľovať kňazi, keď majú splnomocnenie cirkevným zákonom, ako to prezentuje Florentský koncil. Moc kňazov myropomazať sa ohraničuje na prvý rok dieťaťa podľa

[37] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 135-144.
[38] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 144-150.

všeobecnej interpretácie a potom sa má prosiť o splnomocnenie svojho biskupa. Podľa autora na Západe do 12. storočia udeľovali myropomazanie kňazi. Na začiatku 20. storočia toto právo latinským kňazom udeľoval Rímsky stolec.[39]

Sväté tajomstvo Eucharistie analyzuje profesor Russnák v § 55 – 60. V iných svätých tajomstvách sa udeľuje Božia milosť, no vo sv. Eucharistii sa nám dáva samotný Ježiš Kristus, ktorý je Spasiteľom sveta. Sv. Eucharistia je telom a krvou nášho Pána Ježiš Krista pod podobou chleba a vína pre naše spasenie (Mt 26, 26-28; 1 Kor 2, 27), ako deklaruje Tridentský koncil. Matériou sviatosti je pšeničný chlieb a prirodzené hroznové víno. Pšeničný chlieb môže byť kvasený alebo nekvasený podľa Florentského koncilu. Formou Eucharistie sú Kristove slova: „toto je moje telo“, „toto je moja krv“. V liturgii po slovách prepodstatnenia sa nachádza epikléza, ktorá bola aj v liturgii na Západe, ktorú ale vynechali.[40] Podľa Florentského koncilu v epikléze prosíme, aby sa nám Kristovo telo a krv stali užitočnými pre naše duše. Vysluhovateľom Eucharistie je kňaz (*священникъ*): biskup alebo kňaz (*iereй*). Prví kresťania sa každodenne zúčastňovali na lámaní chleba.[41]

Termínu prepodstatnenia venuje autor § 56. Prepodstatnenie (lat. *transsubstantiatio*, *пресуществленіе*) je premenenie látky, matérie chleba a vína na telo a krv Ježiš Krista, ktoré mal Kristus na zemi. Ostáva len vonkajšia podoba (*вид*) chleba a vína, mení sa podstata. Nielen kňazi, ale všetci veriaci prijímajú telo a krv pod podobami chleba a vína (Jn 6, 54.55). Identická prax bola na Západe do 13. storočia. Profesor Russnák spomína duchovné prijímanie (*причащеніе*), čo môžeme definovať ako vnútornú túžbu prijať sv. Eucharistiu, čo prináša človekovi mnoho milostí. Sv. Eucharistia je opravdivou novozákonnou obetou (Mal 1, 10-11). Obetu profesor Russnák definuje v kontexte prosby k Bohu a z aspektu zadosťučinenia za naše hriechy ako zničenie nejakej

[39] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 151-154.

[40] Tak to bolo do Druhého vatikánskeho koncilu (1962-1965). Teraz latinská liturgia má niekoľko nových anafor, kde sa nachádza epikléza.

[41] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 154-161.

veci. Sv. liturgia je obetovaním (*жертвованіе*) skutočného tela a krvi Ježiša Krista. Cieľ liturgie je spasenie duší. Možno liturgizovať za živých a mŕtvych. Podľa všeobecnej mienky sv. Otcov je potrebné pripísať liturgiám zásluhu, že tento svet pri všetkých svojich nedokonalostiach a hriechoch je udržiavaný Pánom Bohom.[42]

Po náuke o Eucharistii nasleduje v § 60 prezentácia sviatosti pokánia. Sviatosť pokánia (*покаяніа*) ustanovil Kristus (Jn 20, 22-23), prostredníctvom nej človek, ktorí činí pokánie a vyznáva svoje hriechy, získava skrze rozhrešenie kňaza odpustenie hriechov. Cieľ Cirkvi je zameraný na spásu ľudského pokolenia. K častiam sviatosti pokánia zaraďuje profesor Russnák ľútosť, vypočítavanie a vyznanie hriechov a zadosťučinenie. Ľútosť znamená (*жаль*) bolesť, skrúšenosť ľudského srdca nad hriechmi, ktorými človek Pána Boha rozhneval voči sebe. Ľutosť má byť vnútorná, nadprirodzená, má zahrňovať všetky hriechy (všeobecná), najväčšia. Dokonalá ľútosť je zameraná výlučne na Pána Boha, že sme ho urazili. Hoci nás dokonalá ľútosť oslobodzuje od hriechov (1 Pt 4, 8), predsa takú ľútosť nemožno oddeľovať od vyznania hriechov, ako deklaruje Tridentský koncil. K súčasti sviatosti pokánia patrí spytovanie svedomia a vyznanie hriechov. Termín pokuta alebo epitímia znamená skutok človeka, ktorým sa snaží zadosťučiniť Božej spravodlivosti. Rozhrešením sa nám odpúšťa večný trest, no nie vždy dočasný trest a práve pokuta (zadosťučinenie) má súvis s dočasným trestom. Za spoveďou nasleduje doktrína o odpustkoch (*отпусты*, *индульгенціи*), ktoré sú takými rozhodnutiami cirkevnej vrchnosti, podľa ktorých sa nám po spovedi odpúšťajú dočasné tresty. Odpustky poznáme plnomocné alebo čiastočné. Základom a pokladom odpustkov sú zásluhy Krista a svätých. Moc udeľovať odpustky má rímsky pápež.[43]

Náuku o sviatosti pomazania chorých prezentuje Mikuláš Russnák v § 67. Pomazanie chorých, pomazanie olejom (*елопомазаніе*) je sviatosťou zomierajúcich, aby ich Kristus

[42] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 161-173.
[43] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 173-188.

posilnil v ich poslednom duchovnom zápase. Je to sviatosť pre posilnenie a uľahčenie v utrpení ťažko chorému človekovi (Jak 5, 14-15). Matériou pomazania olejom je čistý rastlinný olej, posvätený kňazom. Vysluhovateľom tejto sviatosti je biskup a kňaz. Túto sviatosť možno prijať v ťažkej chorobe.[44]

Sviatosť kňazstva nachádzame v § 68. Kňazstvo je sviatosť, ktorú ustanovil Kristus, a skrze ktorú posvätená osoba získava duchovnú milosť. Sviatosť kňazstva (*священство*) vysluhuje biskup. Matériou tejto sviatosti je vkladanie rúk, formou sú príslušné slová. K vyšším stupňom okrem biskupa, presbytera a diakona v Latinskej cirkvi patril aj subdiakon od čias Urbana II. (1088 – 1099).[45] § 69 začína prezentácia sviatosti manželstva. Sviatosť manželstva sa nazýva zmluvou, zhodou, súhlasom rozhodnutím muža a ženy pre spoločný život, ktoré Kristus Pán povýšil na stupeň sviatosti. Matériou sviatosti sú samotní snúbenci (*венчавшіеся*) a formou ich súhlas (*согласіе*). Bez kňaza nemožno korunovať manželstvo. Základnými vlastnosťami manželstvo sú jednota a nerozlučiteľnosť. V súvislosti s manželstvom spomína Mikuláš Russnák protestantov, ktorí negovali sviatostný charakter manželstva.[46]

V kontexte sakramentológie poukazuje Mikuláš Russnák na význam svätenín. Sväteniny (*освященія*), požehnania (*благословенія*) sú cirkevné obrady, pomocou ktorých sa posväcujú veci pre našu spásu. Sväteniny ustanovila Cirkev. Sväteniny nás pripravujú k dôstojnému prijatiu svätých tajomstiev.[47]

4 Eschatológia

Hoci profesor Russnák prezentoval eschatologickú problematiku v tretej časti, celá štvrtá časť analyzuje posledné veci človeka. Štvrtá časť obsahuje tri paragrafy: o vzkriesení, o

[44] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 189-191

[45] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 192-195.

[46] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 195-202.

[47] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 203-204.

večnom živote a poslednom cieli človeka. Základnou dogmou našej katolíckej viery je to, že vstaneme z mŕtvych (1 Kor 15, 13-14; Jn 5, 28-29). Každý človek bude vzkriesený v tom tele, v ktorom žil na zemi. Po všeobecnom vzkriesení a prísnom súde budeme žiť večne. Posledným cieľom človeka je sláva Pána Boha, ale v kontexte skutočnosti, aby človek bol v Bohu a skrze Boha bol blaženým a šťastným. Boh stvoril človeka, aby človek poznal Boha, miloval ho, zachovával jeho prikázania a po smrti bol večne blaženým.[48]

Conclusio

Analýza spisu *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе* nás presviedča o intelektuálnej, duchovnej, teologickej veľkosti profesora Mikuláša Russnáka, ktorý sa snažil zharmonizovať katolícku doktrínu s východnou duchovnosťou a teológiou, a preto ho môžeme právom nazývať Tomášom Akvinským Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku.[49]

V úvodných paragrafoch svojho spisu prezentuje profesor Mikuláš Russnák problematiku Božieho zjavenia. Nekomentuje v nich, či sa Boh zjavuje v iných náboženstvách alebo či môže hovoriť skrze zakladateľov iných náboženstiev, ku ktorým patrí napr. Mohamed alebo Konfúcius. Kontext medzináboženského dialógu môžeme vidieť v položenej otázke profesora Russnáka, kde sa nachádza pravda. Pravdu čerpáme zo Svätého písma a z Tradície, ktorú ohlasuje Katolícka cirkev. Nekresťanské náboženstvá konkrétne neposudzuje, len poukazuje na skutočnosť, že všetko, čo sa protiví Božiemu zjaveniu, je falošnou náukou. My vieme, že mnohé skutočnosti sú spoločné všetkým náboženstvám (napr. ochrana života alebo rodiny). Pozitívny prínos nekresťanských náboženstiev vidí profesor Russnák v tom, že prezentujú ideu existencie bytosti, ktorá presahuje človeka. V tomto kontexte nevidí nič falošné, lebo sú svedectvom proti ateizmu. Nekresťanské svedectvá slúžia kresťanskej apológii, ako je to v prípade stvorenia človeka, keď sa autor odvoláva na egyptskú tradíciu a pohanov. Táto

[48] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930, s. 205-211.
[49] BABJAK, J.: *Zostali verní I*. Prešov : Petra, 2009, s. 126.

skutočnosť môže byť inšpiráciou pre medzináboženský dialóg. Veľmi kriticky sa vyjadruje Mikuláš Russnák k nekatolíckym náboženským spoločnostiam, keď analyzuje svätosť Cirkvi. V tomto kontexte nevidí v nich nič pozitívne.

Ekumenický aspekt diela sa nachádza v prvej časti v kontexte polemiky s Lutherom ohľadom významu Tradície pre interpretáciu Biblie a chápania Božieho zjavenia. V paragrafe o nepoškvrnenom počatí Panny Márie sa autor nevenoval výhradám pravoslávnym k tejto dogme. O zosnutí Bohorodičky nič nepíše. Dôvod môže byť v tom, že až v roku 1950 bola pápežom Piom XII. vyhlásená dogma o Nanebovzatí Panny Márie. Výhrady pravoslávnych komentuje autor v náuke o Svätom Duchu, v problematike o *Filioque*. Ekumenickú problematiku analyzuje Mikuláš Russnák v polemickom duchu v stati o apoštolskosti Cirkvi a v paragrafe o spáse v Cirkvi. Názory profesora Mikuláša Russnáka na nekresťanské náboženstvá a nekatolícke cirkvi a cirkevné spoločenstvá musíme posudzovať v kontexte doby. Inú prezentáciu cirkevného učenia priniesol Druhý vatikánsky koncil (1962 – 1965), ktorý sa vyhýbal polemickým konštatovaniam a poukazoval na pozitívne skutočnosti. Mnohé konštatovania Mikuláša Russnáka predovšetkým v ekleziológii sú diametrálne odlišné s učením Katechizmu Katolíckej cirkvi a Druhého vatikánskeho koncilu.

Zaujímavé je zaradenie mariologickej problematiky do rozličných častí spisu. Nepoškvrnené počatie sa analyzuje pri náuke o dedičnom hriechu, titul Bohorodičky v kristológii, uctievanie Panny Márie v náuke o spoločenstve svätých. Obsah prvej časti sa prednáša poslucháčom teológie prevažne na prednáškach z fundamentálnej teológie.

K špecifickým termínom v Russnákových spisoch patrí *terminus technicus* pre Katolícku cirkev, ktorú nazýva sv. Matka Pravoslávno-katolícka cirkev (*Св. Мать Православно-Кафолическая Церковь*). Pre nás je zaujímavo formulovaná eschatológia a vzťah Katolíckej cirkvi k pohanom. Nakoniec môžeme konštatovať, že teologické dielo profesora Russnáka má veľký význam pre katolícku teológiu na Slovensku a to aj v európskom kontexte. Napriek niektorým kontroverzným otázkam je nami analyzovaný spis Mikuláša Russnáka

obohatením, lebo príslušným spôsobom prezentuje doktrínu Katolíckej cirkvi v kontexte doby.

doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.
Katedra filozofie a religionistiky
GTF PU v Prešove
andrejslg@unipo.sk

Zoznam použitej literatúry

BABJAK, J.: *Zostali verní I*. Prešov : Petra, 2009.
BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák.* Prešov : Petra, 2002.
DLUGOŠ, F.: *Historia Ecclesiae Christi – Novovek*, Levoča : 2007.
DLUGOŠ, F.: *Prierez cirkevnými dejinami*. Levoča : 2008.
Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2007.
REMBIERZ, M.: Kulturowe dziedzictwo Cyryla i Metodego a dialog o tożsamości europejskiej. In: MICHALOV, J. a kol.: *Význam kultúrneho dedičtva sv. Cyrila a Metoda pre Európu.* Nitra Univerzita Konštantína Filozofia v Nitre, 2008.
РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе*. Пряшевъ : 1930.
RUSSNÁK, M.: *Prael. Dogm. De Deo Uno – Praelectiones De Theologia Dogmatica Speciali. De Deo Uno*. Bratislava : 1941.
RUSZNÁK, M.: *Dogmatika – Katholikus Hittan*. Eperjes : 1909.

Ekumeniczne znaczenie świadków wiary XX stulecia

Józef Budniak

Abstract: *The XX century was called the era of the martyrs mainly in the South-Eastern Europe during the Hitler's and communism totalitarianisms. The communism period was supposed to create a perfect human living in an ideal society. The system was said to introduce the heaven on the earth but actually the turn of the second millennium transformed the Church into the Church of martyrs – people who gave the testimony to the God. This fact is undoubtfully ecumenical in its character and meaning.None of the previous centuries was perceived as so cruel and tragic. Excluding the victims of two World Wars, the martyrs of the communism times are crucial faith witnesses all around the world.Among many victims of the persecutions there was a priest, professor Mikuláš Russnak, the martyr of ecumenism. Keeping in mind the faith witnesses of the XX century we should build the future on the strong foundations of hope.*

Otacza nas wielkie mnóstwo świadków.
Przed obliczem Boga i Baranka,
złożonego w ofierze i uwielbionego,
w łasce Ducha Świętego
wspominamy w Kościele i wobec świata świadków wiary XX wieku,
wielką rzeszę nieznanych bojowników
za wielką sprawę Ewangelii.
Z wdzięcznością i nadzieją, z sercem, które pamięta i przebacza,
słuchamy relacji o czynach miłości i o cierpieniach
niektórych naszych braci i sióstr w wierze.
Wywodzą się oni z wszystkich krajów i narodów,
spośród wiernych wszystkich Kościołów i Wspólnot kościelnych.
Są wśród nich ludzie w każdym wieku i wszystkich stanów.
Słuchajmy i pamiętajmy,
aby nie zatarła się w nas pamięć
o ich odważnym świadectwie wiary i miłości[1].

[1] W dniu 7 maja 2000 roku podczas nabożeństwa ekumenicznego w rzymskim Koloseum papież Jan Paweł II, po wygłoszonej homilii, odmówił

W historię dwudziestego stulecia wpisane są daty dwóch wojen światowych, toczonych nie tylko w krajach chrześcijańskich, gdzie walczyli również wyznawcy Chrystusa. Nie jest dla chrześcijan kartą chwalebną, że ideologie totalitarne powstały wśród nich i zostały skierowane przeciwko nim.

Dziś, z perspektywy czasu, możemy właściwie ocenić tych, którzy przed pięćdziesięciu i więcej laty podjęli próbę ocalenia wiary i struktur Kościoła w państwach ogarniętych komunistyczną pożogą. Świadkowie wiary postępowali za Chrystusem, niosąc krzyż i niejednokrotnie poświęcając swoje życie naśladowaniu Mistrza i służeniu Mu.

Wiek XX nazwany został wiekiem męczenników, których postacie zapisały się na kartach historii państw Europy Środkowo-Wschodniej w czasie hitlerowskiej okupacji, a później w sposób szczególny w okresie totalitaryzmu. To właśnie on miał stworzyć idealnego człowieka żyjącego w modelowym społeczeństwie; system, który miał zapienić raj na ziemi utożsamiany z powszechnym dobrobytem– doprowadził do sytuacji, w której pod koniec drugiego tysiąclecia Kościół ponownie stał się Kościołem świadków wiary.

Kiedy zastanawiamy się nad istotą męczeństwa, to rozumiemy je jako cierpienie prowadzące do śmierci tylko dlatego, czy też przede wszystkim dlatego, że byli chrześcijanami, niezależnie od tego do jakiej należeli eklezjalnej tradycji. Jednocześnie męczennik to przede wszystkim osoba, która wierzy i przyjmuje konsekwencje wiary w różnych sytuacjach, a przez to staje się świadkiem Chrystusa.

---

modlitwę dostosowaną do konkretnego wspomnienia ekumenicznych świadków wiary, zakończoną wspólnym śpiewem *Kyrie, eleison*. Po wspomnieniu każdej grupy świadków jeden z przedstawicieli Kościołów i Wspólnot kościelnych zapalał znicz u stóp Krucyfiksu, wznoszącego się nad zgromadzeniem, oraz dosypywał kadzidła do kadzielnicy, umieszczonej przed księgą Ewangelii, będącej znakiem modlitwy sprawiedliwych. Świadectwa i modlitwy były zbiorowym wspomnieniem świadków, podzielonych według kontynentów i środowisk, w których chrześcijanie z różnych Kościołów dali heroiczne dowody swojej wierności Chrystusowi. Por. Jan Paweł II, *Wspomnienie świadków wiary XX wieku*, „L'Osservatore Romano". Wydanie polskie (dalej: OsRomPol) 21 (2000), nr 7–8, s. 33.

W XX stuleciu w historii narodów nie brakło mroków i cieni przesłaniających światło wolności i życia. Jego kres ogarnął również chrześcijan, w różnym wieku, wszystkich wyznań i narodowości, którzy dawali świadectwo wiary pomimo dotkliwych prześladowań, niejednokrotnie więzionych w nieludzkich warunkach. Wielu z nich przelało nawet krew, aby dochować wierności Chrystusowi, Kościołowi i Ewangelii.

Na progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwo wciąż pozostaje podzielone. Ekumeniczne nadzieje XX wieku na pełne pojednanie nie spełniły się. Niemniej właśnie w minionym stuleciu chrześcijanie odkryli, że wiele ich łączy, że istnieją między nimi trwałe, wypracowane mosty porozumienia, a wspólnym mianownikiem jedności jest Jezus Chrystus. Jednym z takich filarów mostów – jak uświadomiliśmy to sobie, szczególnie podczas Jubileuszowego Roku 2000, są ci, którzy, w minionym stuleciu, oddali życie za Chrystusa – męczennicy. Przywołując słowa papieża Jana Pawła II możemy stwierdzić, że męczeństwo jest wielką i radykalną próbą dla człowieka; jest zawsze wielką próbą człowieczeństwa próbą godności człowieka w obliczu samego Boga[2]. Wiek XX ma swoje szczególne martyrologium, w wielu krajach, rejonach ziemi, jeszcze nie spisane, gdzie ludzie oddawali życie dla Chrystusa. Papież często podkreślał rolę i znaczenie we współczesnym świecie tych, którzy w czasie prześladowań Kościoła dawali świadectwo wierności Bogu, jak również zachęcał, by zachować pamięć o tych, którzy ponieśli męczeństwo. Zachęcał do zbierania koniecznej dokumentacji potwierdzającej świadectwo tych zdarzeń. W liście apostolskim Terio millennio adveniente Jan Paweł II podkreśla, że: „fakt ten będzie miał niewątpliwie charakter i wymowę ekumeniczną. Chyba najbardziej przekonujący jest ten ekumenizm świętych, męczenników”[3]. W powyższym dokumencie stwierdza również, że: „Communio sanctorum mówi głośniej aniżeli podziały. [...]. Największym hołdem dla Chrystusa ze strony wszystkich Kościołów na progu

[2] Por. *Pielgrzymka Ojca Świętego Jana Pawła II do Polski. 5–17 czerwca 1999. Przemówienia. Dokumentacja. Tekst autoryzowany*. Poznań 1999, s. 44–45.

[3] Jan Paweł II, List apostolski *Tertio millennio adveniente*. Rzym 1994, 37.

trzeciego tysiąclecia będzie ukazanie przemożnej obecności Odkupiciela w owocach wiary, nadziei i miłości złożonych przez ludzi tylu języków i ras, którzy poszli za Chrystusem różnymi drogami chrześcijańskiego powołania”[4].

Papież Jan Paweł II w swoich wypowiedziach, oficjalnych dokumentach Kościoła, zwracał szczególną uwagę na ekumeniczny wymiar męczeństwa. Jemu poświęcił osobny dzień w obchodach Wielkiego Jubileuszu. Dnia 7 maja 2000 roku podczas wieczornego ekumenicznego nabożeństwa wspomnienia świadków wiary XX wieku w rzymskim Koloseum (III Niedziela Wielkanocna), papież zwrócił się do wszystkich o zbieranie świadectw i upamiętniania świetlanych postaci męczenników XX wieku. W homilii często odwoływał się do swoich osobistych przeżyć: „Pokolenie, do którego należę, zaznało okropności wojny, obozów koncentracyjnych, prześladowań. W mojej ojczyźnie podczas II wojny światowej kapłani i świeccy chrześcijanie byli wywożeni do obozów zagłady. W samym tylko Dachau więziono około 3 tysięcy księży. Ich ofiara zjednoczona była z ofiarą licznych chrześcijan z innych krajów europejskich, należących czasem do innych Kościołów i Wspólnot kościelnych. W latach mej młodości ja sam byłem świadkiem ogromnych cierpień i bolesnych doświadczeń. Moje kapłaństwo od samego początku wpisało się w jakąś olbrzymią ofiarę ludzi mojego pokolenia, mężczyzn i kobiet (Jan Paweł II, Dar i tajemnica, Kraków 2005, s. 38). Doświadczenia II wojny światowej i lat następnych nauczyły mnie patrzeć z uwagą i wdzięcznością na świetlany przykład tych, którzy od pierwszych lat XX w. aż do jego końca doznawali prześladowań, przemocy i śmierci z powodu swej wiary i postępowania zgodnie z Chrystusową prawdą. Jest ich bardzo wielu! Pamięć o nich nie może zaginąć, przeciwnie – należy ją odtworzyć na podstawie dokumentów. Nazwiska wielu z nich są nieznane; imiona niektórych zostały zszargane przez prześladowców, którzy próbowali do męczeństwa dodać niesławę; imiona innych jeszcze zostały wymazane przez zabójców. Chrześcijanie zachowują jednak pamięć o większości z nich. [...], którzy dla imienia Pana naszego Jezusa Chrystusa poświęcili swe życie (Dz 15, 26). [...].

[4] Ibidem.

Istotnie bowiem, jak pisał w przeddzień stracenia prawosławny metropolita z Sankt Petersburga Beniamin, umęczony w 1922 roku: czasy zmieniły się i pojawiła się możliwość znoszenia cierpień dla miłości Chrystusa. Z równie mocnym przekonaniem pastor luterański Paul Schneider głosił wobec swoich katów w celi w Buchenwaldzie: Tak mówi Pan – Ja jestem zmartwychwstanie i życie”[5].

W południe tego samego dnia, przed modlitwą Regina caeli, papież wyjaśnił wiernym sens, cel i okoliczności tego wieczornego nabożeństwa. Powiedział wówczas między innymi: „Wspominać bohaterskich świadków wiary XX wieku, znaczy przygotowywać przyszłość, budując mocne fundamenty nadziei. Nowe pokolenia muszą wiedzieć, jak wiele kosztowała wiara, którą otrzymały w dziedzictwie, aby umiały przyjąć z wdzięcznością pochodnię Ewangelii i oświecać nią nowe stulecie i nowe millennium. Trzeba też podkreślić, że dzisiejsze wspomnienie będzie miało charakter ekumeniczny: zostaną przypomniane świadectwa chrześcijan różnych wyznań i z różnych Wspólnot kościelnych. Odwaga, z jaką wzięli na siebie krzyż Chrystusa, przemawia donioślejszym głosem niż to, co nas dzieli: ekumenizm męczenników jest może najbardziej przekonujący. Miłość posunięta aż do ofiary oczyszcza Kościoły ze wszystkiego, co może zatrzymać lub opóźniać dążenie do pełnej jedności”[6].

Od początku pontyfikatu Jana Pawła II nurtowała myśl o uczczeniu męczenników XX stulecia. W styczniu 1999 roku papież odbył I podróż apostolską do Meksyku, gdzie nadal obowiązuje (z małymi zmianami), uchwalona w 1917 roku, najbardziej antyreligijna i antykościelna konstytucja. Oficjalnym celem wizyty był udział papieża w Konferencji Biskupów Ameryki Łacińskiej w Puebla. Zastanawiano się również nad tym, jak władze meksykańskie przyjmą pojawienie się Jana Pawła II w sutannie, albowiem konstytucja tego kraju zakazuje publicznego pokazywania się w stroju duchownym. W czasie oficjalnych wystąpień nie poruszał problemu męczeństwa meksykańczyków za wiarę. Dopiero po latach papież beatyfikuje

[5] OsRomPol 21 (2000), nr 7–8, s. 33
[6] Tamże, s. 32.

pierwszych męczenników meksykańskich: w 1988 roku o. Pro; 1992 roku – 25 innych męczenników.

W żadnym innym stuleciu nie zginęło w sposób okrutny i tragiczny tylu ludzi na świecie, co w wieku XX, pomijając ofiary dwóch wojen światowych. Prześladowania dotknęły wiele milionów chrześcijan w państwach, rządzonych przez komunistów. Jak obliczają historycy Kościoła, w wieku XX zginęło 45,5 miliona ludzi. Ich lista obejmująca postaci z różnych lat i różnych stron świata jest obszernym świadectwem wiary[7].

W krajach Europy Środkowo-Wschodniej mimo, że skala prześladowań była różna w czasie i przestrzeni, to patrząc z perspektywy czasu można dopatrzeć się analogii: biskupi pozbawiani byli lub ograniczano im możliwości wykonywania posługi, uniemożliwiano funkcjonowanie zakonom, odbierano Kościołom szpitale, likwidowano katolickie stowarzyszenia, wydawnictwa, zamykano katolickie szkoły, zakazywano katechezy. Powszechnym zjawiskiem stała się inwigilacja. Często kapłani, zakonnicy i zakonnice zamykani byli w więzieniach, obozach pracy lub byli internowani. Pomimo represji, skrajnych warunków życia w łagrach i ciężkiej pracy, kapłani pełnili duszpasterską działalność, oddając za swoją posługę nie tylko wolność, ale często i życie. Władze komunistyczne ukrywały prześladowania religijne pod płaszczem prześladowań politycznych: biskupi, kapłani, siostry zakonne skazywani byli w czasie procesów nie za przynależność do Kościoła i pracę duszpasterską, lecz za przestępstwa przeciw państwu – sabotaż, szpiegostwo, handel walutą. Na przykład, aresztowany w 1946 roku, oskarżony i skazany na 16 lat więzienia arcybiskup zagrzebski, metropolita chorwacki kard. Alojzy Stepinac umiera w 13. roku uwięzienia w celi, którą zamienił w klasztorną celę. Jak sam mówił, wypełniał swój obowiązek: cierpiał i pracował dla Kościoła.

[7] Por. M. Astrua, *I was prześladować będą. Męczennicy chrześcijańscy XX wieku*, Warszawa 2006, passim.

Kolejnym przykładem ofiary systemu totalitarnego jest bp Joan Suciu i ks. Antoni Luli[8]. Ksiądz Suciu był rumuńskim biskupem greckokatolickim, został aresztowany przez władze komunistyczne 24 maja 1950 roku. Zmarł w więzieniu 27 maja 1953 r. na skutek głodu, zimna, chorób i tortur. Ksiądz Luli był rektorem jezuickiego kolegium i seminarium w Szkodrze. Aresztowany przez władze komunistyczne, spędził 17 lat w więzieniu i 11 lat na robotach przymusowych. Był wielokrotnie torturowany i maltretowany. Zwolniony w 1989 roku, zmarł w Rzymie 9 marca 1998 roku. Przykładem ofiary faszyzmu nasizmu był między innymi Paul Schneider[9], który za publiczny sprzeciw wobec nazizmu został uwięziony w 1937 roku w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie, gdzie był bity i torturowany, ponieważ nie chciał oddawać czci swastyce. Zamknięty w bunkrze obozowym, zmarł po czternastu miesiącach, 18 lipca 1939 roku.

Nie inaczej wyglądała sytuacja Czechosłowacji. Programowe niszczenie Kościoła Chrystusowego przez komunistów rozpoczęło się w roku 1948. Rząd komunistyczny w Czechosłowacji po przewrocie lutowym (25 lutego 1948) objął kontrolę nad wszystkimi partiami niekomunistycznymi. Usiłował również podporządkować sobie Kościół rzymskokatolicki i Kościół greckokatolicki oraz inne Wspólnoty chrześcijańskie. Największych problemów i trudności przysparzał rządowi Kościół katolicki, który skupiał liczną rzeszę wiernych, był jednolity, ponadnarodowy, co spowodowało, że stał się dla władzy wrogiem publicznym. Działania nowej władzy rozpoczęły się od stopniowej likwidacji Kościoła. Polegały one na wstrzymaniu wydawania niezależnych czasopism religijnych, likwidacji szkolnictwa kościelnego, a następnie stowarzyszeń religijnych[10].

[8] Biskup Joan Suciu urodził się w 1907 roku, był biskup pomocniczy diecezji Oradea Mare i administratorem apostolskim w Blaj. Ksiądz Antoni Luli urodził się w 1910 roku. Był albańskim jezuitą. Por. OsRomPol 21 (2000), nr 7–8, s. 33–34.

[9] Ksiądz Paul Schneider był duchownym luterańskim, urodził się w 1897 roku. Należał do ligi pastorów założonej przez Martina Niemöllera. Por. ibidem, s. 34.

[10] J.R. Tretera, *Konfesní právo a církevní pro*, Praha 1997, s. 97.

W dniu 3. rocznicy wyzwolenia Czechosłowacji, 9 maja 1948 roku, Zgromadzenie Narodowe uchwaliło nową konstytucję, w której cztery paragrafy poświęcone zostały wolności sumienia i wyznania. Warto zaznaczyć, że przed tymi paragrafami umieszczono zapis o procesie wychowania i nauczania, który zgodnie z wynikami badań naukowych jest podporządkowany materialistycznemu światopoglądowi marksistowsko-leninowskiemu, uznawanemu za jedyną naukę przybliżającą państwo do socjalizmu. Władza zwierzchnia nad całym procesem wychowania i nauczania, jak również „sprawowanie nadzoru nad nim należą do państwa”[11]. To stwierdzenie jednocześnie określało politykę czechosłowackiego rządu. Biskupi podejmowali z rządzącymi rozmowy na temat wprowadzonych ograniczeń wolności religijnej.

W dniach 15 i 16 sierpnia 1948 roku w Nitrze odbyła się konferencja episkopatu czechosłowackiego, który wystosował memorandum do rządu i list pasterski do wiernych. W dokumentach tych episkopat zwracał uwagę na to, że rząd mimo zagwarantowania wolności religijnej rozpoczyna jednak walkę z religią i Kościołem. Zwracając się do wiernych, biskupi prosili, by kierować się nauczaniem Chrystusa, jak kiedyś czynili to apostołowie. We wrześniu tego samego roku rozpoczęły się pierwsze aresztowania. Mimo że granice państwa były dobrze strzeżone, a każda ucieczka była ryzykowna, gdyż funkcjonariusze graniczni otrzymali rozkaz strzelania do uchodźców, to jednak udało się uciec prawie 60 tysiącom osób. Z powodów religijnych w samym tylko roku 1948 uwięziono 68 duchownych[12].

W październiku 1948 roku weszła w życie ustawa o Ochronie Republiki Ludowo-Demokratycznej, legalizująca między innymi ingerencję organów państwowych w działalność „nieprzyjaciela klasowego”, czyli Kościoła, duchownych i wiernych. W listopadzie 1948 roku udał się do Rzymu z wizytą ad limina apostolorum biskup litomierzyski Š. Trochta, który przedstawił sytuację Kościoła w Czechosłowacji. Stolica

[11] V. Vaško, *Neumlčená. Kronika katolické Církve v Československu po druhé svétové válce*, t. 1, Praha 1990, s. 20.

[12] Ibidem, s. 50.

Apostolska z wielkim zainteresowaniem zapoznała się z wydarzeniami, jakie zachodzą w kraju, oraz z zaniepokojeniem oceniła perspektywy rozwoju Kościoła katolickiego. Biskup Trochta przywiózł tzw. uprawnienia meksykańskie[13], które na wypadek likwidacji konferencji episkopatu i prześladowań chrześcijan mogłyby służyć Kościołowi działającemu w ukryciu (często używano w Czechosłowacji terminu „Kościół podziemny"). Z czasem władze wprowadziły kolejne ograniczenia: zabraniano wydawania okólników diecezjalnych, zniesiono funkcję kapelanów wojskowych, a nuncjusz apostolski oraz pozostali dyplomaci ambasady watykańskiej musieli opuścić Czechosłowację. Biskupi kilkakrotnie spotykali się w Ołomuńcu i w Pradze na spotkaniach roboczych, podczas których próbowali rozwiązać sprawę Akcji Katolickiej utworzonej przez partię komunistyczną dla „postępowych katolików", a skierowaną przeciwko „wtrącaniu się Watykanu w sprawy państwa"[14]. Dnia 15 czerwca 1949 roku w Pradze odbyła się tajna konferencja episkopatu, który ogłosił list pasterski zatytułowany Głos czechosłowackich biskupów i ordynariuszy skierowany do wiernych w godzinie wielkiej próby[15]. W tym też czasie rozpoczęło się internowanie biskupów. Jako pierwsi internowani byli (19 czerwca 1949) abp Josef Beran i bp Štěpán Trochta, a po nich internowano kolejnych biskupów, którzy stawali się tym samym niezłomnymi świadkami chrześcijaństwa w obliczu prześladowania.

Dzień 14 października 1949 przyniósł kolejne zmiany w relacjach Kościół — państwo. W tym dniu Zgromadzenie Narodowe Republiki Czechosłowackiej uchwaliło nowe ustawy kościelne, w tym ustawę o państwowych gwarancjach gospodarczych dla Kościołów i wspólnot religijnych[16]. Rząd

[13] Nazwa „uprawnienia meksykańskie" pochodzi z początku XX stulecia, kiedy Stolica Apostolska udzieliła Kościołowi w Meksyku specjalnych zezwoleń (dla osób niebędących w urzędzie biskupim), który był okrutnie prześladowany. Por. ibidem, s. 54.

[14] Ibidem, s. 68—70.

[15] Por. ibidem, s. 74—78.

[16] Powołano też Urząd Państwowy do spraw Kościelnych. Ustawy te dotyczyły konieczności udzielania zgody państwa na wykonywanie posługi

komunistyczny wraz z Urzędem Państwowym do spraw Kościelnych w dniu 15 marca 1950 roku mianował zarówno na urzędy diecezjalne — biskupie, jak i w klasztorach pełnomocników rządowych, którzy byli pracownikami Urzędu Bezpieczeństwa.

Rok 1950 przeszedł do historii Czechosłowacji jako rok tragiczny, ze względu na wydarzenia określane nazwą akcja „K". Procedurę tej akcji zaplanował rząd w styczniu 1950 roku, a jej wykonanie zlecono Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. W nocy z 13 na 14 kwietnia 1950 roku, zwanej „nocą św. Bartłomieja", rząd Czechosłowacji przeprowadził akcję „K", likwidując wszystkie klasztory i kolegia męskie, z wyjątkiem zakonu kapucynów i niektórych mniejszych wspólnot zakonnych, które zostały rozwiązane w drugiej fazie represji. Zakonnicy zostali wysłani do konwentów zamienionych w strzeżone obozy, gdzie zmuszano ich do pracy fizycznej. Najstarsi wiekiem kapłani i zakonnicy musieli przystosować się do pracy cywilnej, a młodzi powołani zostali do wojska. Ewakuacja zakonów żeńskich nie odbyła się od razu, lecz trwała sukcesywnie od końca sierpnia do października 1950 roku. Budynki klasztorne przeznaczono na cele wojskowe i urzędy państwowe. Ta akcja dotknęła ponad 10 tysięcy sióstr zakonnych, które przede wszystkim były nauczycielkami i pielęgniarkami. Wysłano je do opuszczonych i zaniedbanych budynków, z których deportowano Niemców w 1945 roku[17].

Na lata 1950—1960 przypada kolejna fala szykan i aresztowań, które spowodowały, że Kościoły stopniowo odseparowywano od wiernych. W tym okresie prześladowania Kościoła wielu duchownym oraz świeckim udało się przedostać poza granice swego kraju. W dniu 22 lipca 1963 roku, podczas Soboru Watykańskiego II, papież Paweł VI spotkał się z grupą pielgrzymów z Czechosłowacji, którzy przybyli do Rzymu z

duchowej, w tym na nauczanie religii w szkołach, i ustalenie zasad wynagrodzenia za nią z budżetu państwa. Por. ibidem, s. 107.

[17] Por. Anonimo, *Dio dirá l'ultima parola. La Chiesa in Cecoslovacchia 1948—1978*, Bologna 1980, s. 49—50; także: K. Kaplan, *Stát a církev v Československu v letech 1948—1953*, Brno 1993, s. 118—122, 153—154, 380—389.

okazji 1 100. rocznicy misji Świętych Cyryla i Metodego w Państwie Wielkomorawskim[18].

Pod koniec 1967 roku rozpoczął się kryzys Komunistycznej Partii Czechosłowacji, a kiedy w 1968 roku I sekretarzem Komitetu Centralnego Partii został Alexander Dubček, nastąpiła w państwie poprawa warunków ekonomicznych, kulturalnych, religijnych i społecznych. W latach 1968—1969, w okresie tzw. normalizacji, Kościół „odczuł ulgę" w niektórych sferach swej działalności[19]. W tym okresie wielkim autorytetem moralnym cieszył się w Czechosłowacji bp František Tomášek.

Okres „normalizacji", zwany również okresem „wolności", nie trwał jednak długo. Państwa bloku socjalistycznego powzięły decyzję zaprowadzenia dyscypliny komunistycznej w Czechosłowacji. W dniu 21 sierpnia 1968 roku wojska Układu Warszawskiego wkroczyły na terytorium Czechosłowacji. W 1970 roku A. Dubček został zmuszony do opuszczenia szeregów partyjnych, a w kraju zapanowała sytuacja stanu sprzed 1968 roku. Zmieniła się również pozycja Kościoła. Przeszedł on do działalności duszpasterskiej w „podziemiu", gdzie między innymi działał tajnie wyświęcony bp Feliks Maria Davidek (1921—1988), który nie tylko założył podziemny katolicki uniwersytet, ale był głównym organizatorem tajnej struktury kościelnej, zwanej Koinótés. Formę fizycznego prześladowania członków Kościoła władza komunistyczna zamieniła na prześladowanie psychiczne. I tak, krok po kroku, do roku 1989 rząd czechosłowacki zdołał przejąć totalną kontrolę nad całym Kościołem, nie wykluczając innych Wspólnot chrześcijańskich. Władze państwowe podejmowały wszelkie decyzje odnośnie do działalności kościelnej, łącznie z nominacjami na stanowiska biskupów, proboszczów i wikariuszy. Ponownie zlikwidowano zakony[20].

[18] Z. Zieliński, *Papieże epoki soborowej*, Warszawa 2006, s. 61.

[19] Por. J. Budniak, *Jednoczeni w różnorodności. Tradycja cyrylometodiańska jako paradygmat procesu pojednania Kościołów, kultur i narodów*, Katowice 2009, *passim.*

[20] P. Fiala, J. Hanuš, *Koinótés. Felix M. Davídek a skryta církev*, Brno 1994, *passim*.

17 listopada 1989 roku, czyli w dniu, w którym przypadał Międzynarodowy Dzień Studenta, a zarazem w trzecim dniu po powrocie pielgrzymów z Rzymu z uroczystości kanonizacyjnej Agnieszki Czeskiej, rozpoczęły się w Pradze demonstracje studentów. Podczas manifestacji ulicznych, brutalnie stłumionych przez policję i wojsko, skandowali oni hasła wolnościowe. Ten studencki zryw stał się ogólnonarodowym wezwaniem do walki przeciw systemowi totalitarnemu i dał początek aksamitnej rewolucji, która objęła swym zasięgiem między innymi Pragę, Brno i Bratysławę.

Kościoły w Czechosłowacji, poparły aksamitną rewolucję. Rozpad totalitaryzmu oznaczał dla społeczeństwa koniec długotrwałego zniewolenia myśli i otwarcie drogi ku wolności słowa. Wraz z procesem demokratyzacji życia społecznego zaczęło się odradzać życie religijne. Nowy parlament czechosłowacki zniósł wszystkie ustawy antykościelne, przywrócił do życia skasowane zakony i zgromadzenia, nawiązał oficjalne stosunki z Watykanem, wyraził zgodę na ponowne otwarcie diecezjalnych seminariów duchownych.

W 1991 roku została uchwalona nowa konstytucja Czechosłowacji, która gwarantowała wszystkim obywatelom państwa równe prawa, niezależnie od płci, rasy, wyznania, poglądów politycznych, pochodzenia narodowego, przynależności do grup mniejszościowych, sytuacji materialnej i rodzinnej. W tym samym roku proklamowano też powstanie Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej. Dążenia separatystyczne obu państw stały się już nie do zatrzymania, w efekcie czego w dniu 1 stycznia 1993 roku Republika Czechosłowacji została na mocy uchwały parlamentu federalnego rozwiązana. W jej miejsce utworzono dwa odrębne

państwa narodowe: Czechy i Słowację. Obecnie w Czechach i w Słowacji Kościół może bez przeszkód prowadzić wszechstronną działalność[21].

Spośród rzeszy męczenników okresu systemu totalitarnego na terenie Czechosłowacji cztery postacie błogosławionych są

[21] J. Budniak, *Jednoczeni w różnorodności*…, s. 79–80.

najczęściej wspominane: bp Paweł Gojdič[22], bp Wasyl Hopko, o. Metody Dominik Trčka i s. Zdenka Schelingová[23]. Dwaj pierwsi byli egzarchami (przyp. autora: pełnienie odpowiedzialnego urzędu w Kościele) greckokatolickiej eparchii (przyp. autora: diecezja) w Preszowie.

Błogosławiony bp Paweł Gojdič początkowo był księdzem diecezjalnym, ale po jedenastu latach duszpasterstwa wstąpił do zakonu bazylianów. Wkrótce został biskupem, a za swoje motto przyjął zawołanie: „Bóg jest miłością, kochajmy Go!". Odznaczał się wielkim zaangażowaniem społecznym i religijnym, czego dowodem jest fakt, że wierni nazywali go „człowiekiem o złotym sercu". Kiedy w 1950 roku Kościół wschodniego obrządku został przez władze państwowe zdelegalizowany, bp Gojdič trafił do więzienia. Wielokrotnie oferowano mu wolność w zamian za przejście na prawosławie, co zdecydowanie odrzucał. Dnia 17 lipca 1960 roku zmarł wycieńczony chorobą wywołaną warunkami panującymi w więzieniu. Jego beatyfikacja odbyła się w Rzymie w dniu 4 listopada 2001 roku. Podobną gehennę przechodził jego sufragan bp Wasyl Hopko (1904–1976)[24].

[22] Paweł Gojdič urodził się 17 lipca 1888 roku we wsi Ruske Peklany koło Preszowa (Słowacja) w rodzinie greckokatolickiego księdza. Studiował w Seminarium Duchownym w Budapeszcie, przyjął święcenia kapłańskie w 1911 roku. Pełnił różne obowiązki jako: proboszcz, urzędnik kurialny oraz duszpasterz. W 1922 roku wstąpił do nowicjatu bazyliańskiego w Mukaczewie, gdzie otrzymał imię Pawło. W 1926 roku został mianowany Administratorem Apostolskim dla Eparchii w Preszowie, a w 1927 roku mianowany biskupem, później także Administratorem Apostolskim dla Eparchii w Mukaczewie. W 1940 roku został ordynariuszem eparchii preszowskiej. W roku 1950 bł. Pawło został aresztowany. Podczas procesu w roku 1951 został skazany na karę dożywotniego więzienia. W okresie odbywania kary był więziony w różnych więzieniach. Odszedł do Pana w więzieniu w Leopoldowie 17 lipca 1960 r. Nigdy nie wyrzekł się swojej wiary i wierności Kościołowi. Jego relikwie spoczywają obecnie w kaplicy katedry greckokatolickiej w Preszowie. Por. archiwum własne autora, sygn. JB/VIII/2010/0.

[23] Dwaj biskupi z Kościoła rzymskokatolickiego: Michał Buzalka (1885–1961) z diecezji tarnawskiej i Jan Vojtaššák (1877–1965) z diecezji spiskiej oczekują na wyniesieni do chwały błogosławionych. Por. archiwum własne autora, sygn. JB/VIII/2010/1.

[24] Wasyl Hopko pochodził z ubogiej rodziny greckokatolickiej zamieszkałej w miejscowości Hrabskie we wschodniej Słowacji. Po przedwczesnej śmierci

Wasyl Hopko w 19 roku życia wstąpił do seminarium unickiego w Preszowie. Sześć lat później przyjął święcenia kapłańskie i rozpoczął pracę duszpasterską wśród grekokatolików początkowo w Pakostowie, a następnie w Pradze. W sposób szczególny zaangażowany był w duszpasterstwie młodzieży. Jednocześnie studiował na miejscowym Uniwersytecie Karola, gdzie w 1940 roku uzyskał doktorat z teologii po czym powrócił do Preszową, gdzie w diecezji pełnił wiele funkcji: między innymi: ojca duchownego, profesora teologii moralnej i pastoralnej w seminarium, sekretarza kurii biskupiej, redaktora założonego przez siebie pisma „Blahovistnik". W 1947 roku został biskupem pomocniczym diecezji w Preszowie, wspomagając jej ordynariusza bp. Pawła Gojdića. Kiedy w 1950 roku władze komunistyczne przystąpiły do likwidacji Kościoła w Czechosłowacji, biskupi Gojdić i Hopko zostali aresztowani. Dwa dni po ich aresztowaniu władze zwołały „synod", w którym uczestniczyło 25 z 300 należących do diecezji księży. Wzorem wcześniej wypróbowanym w ZSRR i innych krajach obozu socjalistycznego, „synod" ogłosił podporządkowanie unitów z diecezji preszowskiej prawosławnemu Patriarchatowi Moskiewskiemu. Biskup Hopko, podobnie jak jego ordynariusz bp Gojdić, mógł odzyskać wolność jedynie za cenę przejścia na prawosławie. W 1951 roku, po trwającym wiele miesięcy śledztwie, bp Hopko otrzymał wyrok 15 lat więzienia. Ze względu na bardzo zły stan zdrowia zwolniono go po trzynastu latach. Wiek, zrujnowane zdrowie przyczyniły się do jego śmierci 23 lipca 1976 roku. W czasie ekshumacji jego

ojca, który zmarł rok po jego urodzeniu, i wyjeździe matki do USA, duży wpływ na jego wychowanie miał wujek Demeter Petrenko, który był księdzem greckokatolickim. Biskupi Gojdić i Hopko zostali aresztowani. Biskup Hopko został warunkowo zwolniony po 13 latach więzienia z powodu bardzo złego stanu zdrowia. Karę odbywał w najcięższych więzieniach kraju. Po uwolnieniu zabroniono mu prowadzenia jakiejkolwiek działalności duszpasterskiej i powrotu na Słowację. Do czasów praskiej wiosny mógł mieszkać w domu starców w północnych Czechach. Po odwilży w 1968 roku powrócił do Preszową. Por. archiwum własne autora, sygn. JB/VIII/2010/2.

szczątków, po zbadaniu kości odkryto w nich arszenik, który musiał być mu systematycznie podawany przez dłuższy czas, aby przyspieszyć jego śmierć. Do chwały ołtarzy wyniósł go Jan Paweł II w Bratysławie w 2003 roku. Jego relikwie i bpa Gojdiča spoczywają w preszowskiej katedrze i doznają dużej czcią wiernych obu obrządków.

Redemptorysta o. Metody Dominik Trčka[25] pochodził z Moraw. Jego wielkim pragnieniem była praca wśród chrześcijan wschodniego obrządku, dlatego też za zezwoleniem kompetentnych władz został birytualistą, tzn. mógł sprawować liturgię w obu obrzędach – łacińskim i wschodnim. Przyczynił się do powstania wiceprowincji wschodniego obrządku. Jego działalność została przerwana przez uwięzienie. Ostatecznie znalazł się w cieszącym się złą sławą więzieniu w Leopoldowie, tym samym, w którym przebywał bp Gojdič. Więziony nie upadł na duchu, poświęcał czas modlitwie, a jeśli to było możliwe – sprawowaniu Eucharystii. Za śpiewanie kolęd podczas Bożego Narodzenia osadzono go w karcerze, w którym nabawił się zapalenia płuc. Odmówiono hospitalizacji. Zmarł w więziennej separatce 23 marca 1958 roku. Beatyfikacji dostąpił razem z bp. Pawłem Gojdičem, w 2001 roku.

[25] Urodził się 6 lipca 1886 r. we Frydlante na Morawach. Po ukończeniu szkoły podstawowej w rodzinnej miejscowości, rozpoczął naukę w gimnazjum w Mistku, a potem u ojców redemptorystów w Czerwence. W 1902 roku wstąpił do Zgromadzenia Najświętszego Odkupiciela. Po ukończeniu studiów teologicznych i przyjęciu święceń kapłańskich 17 lipca 1910 roku rozpoczął pracę duszpasterską i rekolekcyjno-misyjną przy sanktuarium maryjnym «Svatá Hora» (Święta Góra) w Pradze; prowadził także działalność charytatywną, zwłaszcza wśród uchodźców, na początku I wojny światowej. Jednak już od czasów seminaryjnych wyrażał pragnienie, aby pracować wśród chrześcijan obrządku wschodniego. W 1919 roku przełożeni zakonni przychylili się do jego prośby i skierowali go do Lwowa, gdzie przybrał imię Metody. Pod koniec 1921 roku wraz z kilkoma współbraćmi pojechał do Stropkowa we wschodniej Słowacji, aby założyć pierwszą wspólnotę redemptorystów obrządku łacińskiego i bizantyjskiego. Od 1924 roku o. Dominik był jej przełożonym. W 1932 roku o. Dominik, chory i wyczerpany pracą, zrezygnował z pełnienia funkcji przełożonego i przeniósł się do Stropkowa, gdzie pomagał w pracy duszpasterskiej. Do Michalowic wrócił w 1934 roku. W marcu następnego roku został mianowany wizytatorem apostolskim sióstr bazylianek w Preszowie i Użhorodzie. W latach 1936–942 znów pełnił funkcję przełożonego wspólnoty w Michalowicach. Por. archiwum własne autora, sygn. JB/VIII/2010/3.

Bł. Zdenka Schelingová[26] jest pierwszą Słowaczką, pierwszą męczennicą swojej ojczyzny i osobą o takim imieniu wyniesioną na ołtarze. Wywodziła się z rodziny chłopskiej, żyjącej na Orawie. Mając piętnaście lat Cecylia (imię ze chrztu) wstąpiła do Miłosiernych Sióstr św. Krzyża. Jako pielęgniarka podjęła z ofiarnością służbę chorym, wytrwale dążąc przy tym do świętości. Kiedy rozpoczęły się prześladowania, wielu księży i zakonników trafiło do tzw. klasztorów koncentracyjnych. W szpitalu s. Zdenka często spotykała duchownych po okrutnych przesłuchaniach. Kierowana chrześcijańskim miłosierdziem ofiarowała swoje życie za pewnego kapłana, którego nazajutrz rano miano zabrać i skazać albo na śmierć, albo na Sybir. Dzięki sprytowi i odwadze udało jej się księdza bezpiecznie wyprowadzić ze szpitala. Stała się jednak główną podejrzaną i zastawiono na nią pułapkę. Wkrótce przywieziono na oddział kilku księży i kleryków. Została wydana przez podstawionego szofera, który miał jej pomóc w organizacji ucieczki księży. W dniu 29 lutego 1952 roku funkcjonariusze bezpieki otoczyli szpitalną kaplicę, aby zaaresztować siostrę, w momencie gdy przyjdzie na modlitwę. Oskarżono ją o zdradę państwa, a ponieważ nie przyznawała się do stawianych zarzutów, zastosowano wobec niej wymyślne tortury. Topiono ją w kadzi z wodą, rozbierano do naga i wieszano na haku za związane z tyłu ręce, a następnie bito, ciągnięto ją po korytarzu za włosy, zamykano w betonowej celi bez okien i światła. Jednak to nie złamało ducha bohaterskiej zakonnicy. Po czterech miesiącach przesłuchań skazano ją na dwanaście lat więzienia, dziesięć lat pozbawienia praw obywatelskich, a na dodatek obarczono kosztami sprawy (musiała pisać podanie o umorzenie kosztów, gdyż jako zakonnica i pielęgniarka takiej sumy nie była w stanie zapłacić). Rozpoczęła się dla niej prawdziwa droga krzyżowa po najcięższych więzieniach ówczesnej Czechosłowacji. Spotykała tam takich, jak ona, ludzi niewinnie skazanych przez ateistyczny

[26] Cecilia Schelingová urodziła się w dniu 24 grudnia 1916 roku w Kriva na Orawie, w północno-wschodniej Słowacji. W 1929 roku wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia Świętego Krzyża, gdzie w dniu 30 stycznia 1937 roku w złożyła śluby zakonne i przyjęła imię „Zdenka".

system, ale i zwyczajnych przestępców, którzy na wszelkie sposoby uprzykrzali życie tym pierwszym. Mimo propozycji polepszenia swojej sytuacji odmówiła donoszenia na współwięźniów, za co spadły na nią nowe szykany. W Pradze poddała się amputacji piersi zaatakowanej przez raka.

Kiedy stało się jasne, że sponiewierana zakonnica do zdrowia nie wróci (wyczerpana fizycznie, dodatkowo zachorowała na gruźlicę oczu), została zwolniona. O jej więziennych przejściach wiedziało tylko kilka zaprzyjaźnionych osób. Wkrótce znalazła się w szpitalu w Trnawie, gdzie mimo zabiegów lekarskich powoli dogasało jej życie. Po trzech miesiącach, w niedzielę 31 lipca 1955 roku, po komunii św. zmarła cicho, z uśmiechem na ustach. Dwa dni później pochowano ją w Poddunajskich Biskupicach; jej pośmiertnym przywilejem było to, że złożono ją do trumny w habicie. Podczas ekshumacji w 1979 roku przeniesiono szczątki s. Zdenki do wspólnego grobu sióstr. Znaleziono wtedy czaszkę, kości, części stroju zakonnego i dobrze zachowane włosy. Proces beatyfikacyjny został przeprowadzony w błyskawicznym tempie w latach 2000–2003. Chwały ołtarzy dostąpiła razem z bp. W. Hopko w 2003 roku. Relikwie „mistyczki uśmiechu", jak ją się określa, uroczyście złożono w przyszpitalnym kościele pod wezwaniem Świętego Krzyża w Poddunajskich Biskupicach[27].

Wśród wielu ofiar prześladowań Kościoła był również ks. prof. Mikuláš Russnák (1878 – 1954). Był: wikariuszem generalnym diecezji proszowskiej, profesorem teologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Preszowie i w Bratysławie. Podczas komunistycznej dyktatury w roku 1950, gdy władze dokonały kasacji Kościoła greckokatolickiego był wierny Chrystusowi i papieżowi, został internowany do Podolinci, a następnie do Hlohovci, skąd po kilku miesiącach został przewieziony do Báči, gdzie po ciężkiej chorobie w dniu 2 grudnia 1954 roku zmarł.

W bulli Jana Pawła II Incarnationis mysterium ogłaszającej Wielki Jubileusz Roku 2000 papież wspominając o męczennikach stwierdził: „Niech ich świadectwo nie będzie

[27] Por. A. Habovštiak, *Za mrakmi je moje milované Slnko*, Bratislava 2000, *passim*.

zapomniane. Głosili oni Ewangelie, oddając życie dla miłości. [..]. Zwłaszcza w naszej epoce męczennik jest znakiem owej największej miłości, w której zawierają się wszystkie inne wartości”[28].

Każda beatyfikacja ofiary reżimu komunistycznego jest nie tylko aktem zezwalającym na jej publiczny kult. Stanowi również swego rodzaju akt przywrócenia pamięci o często zapomnianych już ludziach, którzy jako wierni świadkowie Chrystusa ponieśli męczeństwo w najstraszliwszych czasach totalitarnego systemu. W liście apostolskim Tertio millenio adveniente Jan Paweł II wskazał na wielką rolę męczenników w życiu i rozwoju Kościoła, podkreślając dobitnie, że ich "świadectwo nie może zostać zapomniane". Męczeństwo jest bez wątpienia wyjątkowym darem, który Bóg powierzył swojemu Kościołowi. Stanowi integralną część „programu” Ewangelii, jaki Chrystus przekazał swoim naśladowcom: „Jeśli kto chce pójść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech weźmie krzyż swój i niech Mnie naśladuje. Bo kto chce zachować swoje życie, straci je; a kto straci swe życie z powodu Mnie i Ewangelii, ten je zachowa” (Mk 8, 34–35).

Jan Paweł II w liście apostolskim Tertio millennio adveniente podkreśla, że „Kościół pierwszego tysiąclecia zrodził się z krwi męczenników: Sanguis martyrum – semen christianorum. [..] U kresu drugiego tysiąclecia Kościół znowu stał się Kościołem męczenników. Prześladowania ludzi wierzących – kapłanów, zakonników i świeckich – zaowocowały wielkim posiewem męczenników w różnych częściach świata. [...] To świadectwo nie może zostać zapomniane. [...] W naszym stuleciu wrócili męczennicy. A są to często męczennicy nieznani, jak gdyby nieznani żołnierze wielkiej sprawy Bożej”[29]. Te słowa Jana Pawła II odwołujące się do świadectwa męczenników XX stulecia zdają się potwierdzać stwierdzenie Tertuliana, mówiące, że krew męczenników jest „nasieniem” nowych chrześcijan[30].

[28] Por. *Przekroczyć próg nadziei. Jan Paweł II odpowiada na pytania VittoriaMessoriego.* Lublin 1994, s. 135.

[29] Jan Paweł II, *List apostolski Tertio millennio adveniente…*, 37.

[30] Tertulian, *Apologia 50*, 13. CCL I, 171.

Wspominać świadków wiary XX wieku znaczy przygotowywać przyszłość, budując mocne fundamenty nadziei. Nowe pokolenia muszą wiedzieć, jaką cenę płacono za wiarę, którą otrzymały w dziedzictwie, aby umiały przejąć z wdzięcznością pochodnię Ewangelii i oświecać nią nowe stulecie.

ks. prof. UŚ, dr hab. Józef Budniak
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Teologiczny
jmbudniak@o2.pl

Zoznam použitej literatúry

Anonimo, *Dio dirá l'ultima parola. La Chiesa in Cecoslovacchia 1948—1978*, Bologna 1980.

Astra M., *I was prześladować będą. Męczennicy chrześcijańscy XX wieku*, Warszawa 2006.

Budniak J., *Jednoczeni w różnorodności. Tradycja cyrylometodiańska jako paradygmat procesu pojednania Kościołów, kultur i narodów*, Katowice 2009.

Fiala P., Hanuš J., Koinótés. Felix M. *Davídek a skryta církev*, Brno 1994.

Habovštiak A., *Za mrakmi je moje milované Slnko*, Bratislava 2000.

Jan Paweł II, *Dar i tajemnica*, Kraków 2005.

Jan Paweł II: *List apostolski Tertio millennio adveniente*. Rzym 1994.

Jan Paweł II, *Wspomnienie świadków wiary XX wieku*, „L'Osservatore Romano". Wydanie polskie 21(2000), nr 7–8.

Kaplan K., *Stát a církev v Československu v letech 1948—1953*, Brno 1993.

Pielgrzymka Ojca Świętego Jana Pawła II do Polski. 5–17 czerwca 1999. Przemówienia. Dokumentacja. Poznań 1999.

Przekroczyć próg nadziei. Jan Paweł II odpowiada na pytania VittoriaMessoriego. Lublin 1994.

Tertulian, *Apologia* 50, 13. CCL I.

Tretera J.R., *Konfesní právo a církevní pro*, Praha 1997.
Vaško V., *Neumlčená. Kronika katolické Církve v Československu po druhé světové válce*, t. 1, Praha 1990.
Zieliński Z., *Papieże epoki soborowej*, Warszawa 2006.

Miejsce idei ekumenizmu Sołowjowa w dziele Mikuláša Russnáka

Wiesław Wójcik

Abstract: *The paper presents some contemporary theologico-philosophical conceptions that try to restore the Church (and humanity) to their primitive unity. One discusses the views of three Slav thinkers: Joseph Maria Hoene-Wronski, Vladimir Solovyov and Mikuláš Russnák. According to them Christianity will be the universal religion if we base it on the evangelical values and the Church Fathers thoughts. We demonstrate their views as the main source of the ecumenical idea. It turns out to be formed by four fundamental concepts: Godmanhood, integrity, Sophia and primacy of the Pope.*

1. Poszukiwanie idei jednoczącej ludzkość

Wobec narastającej różnorodności postaw, koncepcji naukowych i filozoficznych oraz odkrywania przez Europejczyków bogactwa innych kultur (szczególnie w okresie nowożytnym), dla wielu myślicieli rzeczą konieczną było poszukiwanie idei jednoczącej świat i ludzkość. Najbardziej znaczące są propozycje Leibniza (budowy języka uniwersalnego) oraz Kartezjusza (rekonstrukcja i rozbudowa wiedzy w oparciu o proste i oczywiste prawdy umysłu). Dla myślicieli XVII oraz XVIII wieku centralną ideą jednocząca stała się idea nauki, którą myśliciele oświecenia zaczęli przeciwstawiać myśleniu religijnemu, dążąc do eliminacji mentalności religijnej z życia społecznego. W XIX wieku pojawili się myśliciele, którzy wskazali na chrześcijaństwo jako na ideę jednoczącą i podstawową. Myślę, że najważniejsze propozycje w tym duchu wyszły najpierw od filozofa polskiego Hoene-Wrońskiego, a nieco później rosyjskiego – Włodzimierza Sołowjowa (budował swoją koncepcję niezależnie od Wrońskiego).

Polski uczony Józef Maria Hoene-Wroński, działający w pierwszej połowie XIX wieku, dążył do stworzenia filozofii absolutnej, która by miała stać się podstawą budowania uniwersalnej nauki, religii, polityki i kultury. Podejmował

konkretne działania (projekt reformy matematyki i całej wiedzy ludzkiej, wynalazki techniczne, reforma religii oraz instytucji politycznych).

Jego działania miały na celu uniknięcie w przyszłości rewolucji i wojen, które inaczej pojawią się w sposób nieunikniony. Dążenie bowiem do uzyskania jedności i równości w świecie napotka na opór istniejących struktur politycznych i społecznych i przyniesie wiele cierpień i zła. Jedynym wyjście jest świadoma i przemyślana reforma struktur społecznych oraz rekonstrukcja wiedzy dokonana zgodnie z odkrytym przez Wrońskiego prawem tworzenia. Wroński ukazuje, w ramach tego prawa, jedenaście zasad filozofii, które stanowią wiedzę najwyższą i są zarazem określeniem istoty Absolutu. Nie jest tylko klasycznie rozumiany system metafizyczny, lecz systemem relacji generujących rzeczywistość – poznajemy to, co dzięki prawu tworzenia zostało przez nas wytworzone. W celu dojścia do możliwości generowania rzeczywistości trzeba przejść odpowiednią drogę – dotyczy to tak całej ludzkości jak i każdego człowieka. Według Wrońskiego w XIX wieku ludzkość osiągnęła już taki poziom rozwoju, że możliwe jest generowanie rzeczywistości (nie jest to możliwe bez odkrytego, a właściwie objawionego człowiekowi prawa tworzenia).

U podstaw doświadczenia-objawienia Absolutu tkwi rzeczywistość sama w sobie. Jest ona pierwszą i podstawową zasadą rozumu i pierwszym określeniem istoty Absolutu. Z tej podstawowej zasady (ukazującej absolutną jedność) wyłaniają się kolejne ukazujące heterogeniczność istoty Absolutu: są to wiedza (wskazująca na spontaniczność, twórczość wolność i różnorodność) oraz byt odsłaniający konieczność i „ustawiczną" stałość Absolutu. Wroński nazywa je zasadami pierwotnymi, gdyż pozwalają nam zobaczyć to, co niewyobrażalne i niewyrażalne – czyli kolejne dwa określenia istoty Absolutu wprowadzające dualizm, którymi są *autogenia* (samo-tworzenie) i *autotezja* (samo-zachowanie, inercja, niezmienność). To nieustanne napięcie między zasadami pierwotnymi, z jednoczesnym utrzymywaniem ciągłego odniesienia do zasady

pierwotnej, odsłania kolejne zasady rozumu[1]. I tak powstają: prawda i dobro, następnie dogmat (jako tworzenie przez prawdę formy równoważnej dobru) oraz prawo moralne (forma tworzona przez dobro i mająca być odpowiednikiem prawdy), myśl i rzeczy, a na końcu celowość (objawiającą się w porządku i pięknie) i świat (jako jednolity system rozumu i dzieło stworzenia)[2].

Wielu odstręcza od systemu Hoene-Wrońskiego „nadmierna" ogólność, abstrakcyjność, nadużywanie słowa „Absolut" oraz mało skromne „posiadanie" całej wiedzy oraz „generowanie" rzeczywistości. Jednak, jeśli doświadczamy i uznajemy ogromną różnorodność ludzkich postaw, poglądów, form kulturowych, religii itp., a równocześnie nie negujemy wolności jako niezbywalnego elementu umożliwiającego tworzenie relacji międzyludzkich i rozwój człowieka, to jedność możemy otrzymać jedynie z tak ogólnego poziomu. Zbyt szybkie wejście w szczegóły i potraktowanie ich jako czegoś uniwersalnego niszczy możliwość dialogu i jedności – każdy ma swoje szczegółowe racje, które traktuje jako uniwersalne i nie uznaje wartości innych.

Niektóre regiony świata, z powodu występowania na jednym terenie różnych grup kulturowych, narodowych i religijnych, dopracowały się umiejętności wznoszenia się ponad partykularyzmy, abstrahowania od różnic poglądów i współdziałania mimo (a może dzięki) różnorodności. Brak takich umiejętności i postaw tolerancji prowadził do bardzo ostrych konfliktów, zwalczania czy wręcz eksterminacji inaczej myślących i żyjących grup społecznych. Aby przetrwać, trzeba było wejść na odpowiednio wysoki poziom abstrakcji i tolerancji

[1] Dokładniej przedstawiam ten schemat w pracy WÓJCIK, W.: *Józefa Hoene-Wrońskiego projekt reformy matematyki,* w: „Antiquitates Mathematicae". Warszawa : Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Matematycznego 2007, vol 1, s. 199-212.

[2] HOENE-WROŃSKI, J.: *Messianisme. Apodictique messianique on traité du savoir supremé...,* Paryż 1876, s.5-14 i XII; tł. ROSNEROWA, H.: *Prawo tworzenia jako schemat samorództwa wszelkiej rzeczywistości,* w : *700 lat myśli polskiej. Filozofia i myśl społeczna w latach 1831-1864.* Warszawa : PWN, 1977, s.156-165.

i generować prawdziwą rzeczywistość, wolną od „znoszących się" wzajemnie konfliktogennych elementów. Tak było w Polsce przedrozbiorowej i okresu międzywojennego, a w szczególności w Galicji Wschodniej czy na Śląsku Cieszyńskim. Na tych terenach przenikało się wiele wyznań religijnych, kultur, narodów. Polski myśliciel Stefan Swieżawski, który wzrastał i kształcił się w atmosferze przedwojennego Lwowa, w wielokulturowości widział jego siłę. M. Rembierz podaje Swieżawskiego jako przykład człowieka dialogu[3]. Będąc Polakiem, podkreślał równocześnie swoje korzenie ukraińskie i ormiańskie. Prowokując różnej maści nacjonalistów, mówił, że na tych terenach wszyscy są mieszaniną przynajmniej czterech nacji: polskiej, ukraińskiej, ormiańskiej i żydowskiej. Brak tolerancji jest przejawem słabości, każdy człowiek jednak czy naród jest w stanie wejść w dialog z innymi, przyjąć powszechny charakter idei narodowej i religijnej. Wejście w dialog dawało ogromne wyniki w różnych obszarach, prowadziło wręcz do erupcji twórczej (np. wspaniały rozwój Szkoły Lwowsko-Warszawskiej), jednak próba zamykania się w swoim świecie i odcinania się od innych prowadziła do strasznych konsekwencji (wzajemne mordy, rzezie, niszczenie „innych" niż „swoje" obiektów sakralnych).

2. Religia uniwersalna

Tak według Wrońskiego jak i Sołowjowa podstawą budowy religii uniwersalnej ma być chrześcijaństwo. Musi ono jednak wyzbyć się partykularnych pokus (traktowania lokalnych obrządków, zwyczajów, nacjonalizmów itp. jako wartości uniwersalnych, które wszyscy winni realizować). Nie chodzi o przekreślenie znaczenia określonych tradycji, narodowych czy kulturowych wartości, jednak mają być one wpisane w

[3] REMBIERZ, M.: *W poszukiwaniu podstaw jedności i zasad dialogu. Ekumeniczne idee Stefana Swieżawskiego.* W: BUDNIAK J., RUSEK H. (red.): *Pojednajcie się…* Cieszyn 2002, s. 127-134. SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004, s. 20-45. SLODIČKA, A.: *Orientálne ortodoxné cirkvi*. Michalovce : Misionár, 2008, s. 6-25.

uniwersalne przesłanie Ewangelii, którego nie można redukować do konkretnych realizacji.

Sołowjow uważał, że wszelkie spory dogmatyczne są czymś drugorzędnym, a najważniejsze są trzy (tylko trzy!) prawdy, wspólne dla całego Kościoła i świadczące o jego jedności.

Pierwsza z nich streszcza się w wezwaniu Chrystusa, skierowanym do uczniów po Zmartwychwstaniu: „Idźcie na cały świat i głoście Ewangelię (Dobrą Nowinę) wszelkiemu stworzeniu" (Mk, 16, 15). Uniwersalizm tego wezwania jest bezdyskusyjny: chodzi rzeczywiście o CAŁY świat i WSZELKIE stworzenie – bez żadnego wyjątku. Nie może być żadnego miejsca na świecie, żadnego obszaru życia „wolnego" od głoszenia Dobrej Nowiny. Z tego uniwersalizmu przesłania wynika konieczność zindywidualizowania formy przekazu – aby ten przekaz był skuteczny, należy tę formę dostosować do natury tych, którzy mają otrzymać nadzieję Ewangelii. Tym samym jedność i powszechność idei chrześcijaństwa domaga się pluralizmu form ich głoszenia i wyrażania.

Druga prawda mówi, że podczas Paruzji Syn Człowieczy znajdzie mało wiary. Oznacza to, że mimo powszechności głoszenia Ewangelii, niewielu przyjmie przekazywane treści. Tylko ci uwierzą, którzy zostaną wybrani przez Boga, jako jego elitarna gwardia. Ona to w czasach ostatecznych stoczy pod wodzą Chrystusa zwycięską walkę z siłami zła. Dobro, mimo swojej niepozorności i cichości, pokonuje znacznie „większe" od siebie zło. Uniwersalność dobra nie polega na tym, że jest wszędzie widoczne i wszystko sobą opanowuje i zapełnia, lecz na tym, że demaskuje grę pozorów, rozjaśnia ciemność oraz integruje różnorodne obszary rzeczywistości.

Odwołując się do Dostojewskiego, wyróżnia trzy rodzaje chrześcijaństwa: świątynne, domowe i powszechne. Chrześcijaństwo świątynne ogranicza się tylko do zewnętrznych ceremonii, zamknięte jest w murach świątyni i starcza mu sił na odnoszenie się do Chrystusa jedynie w okresie świąt. W przypadku chrześcijaństwa domowego „Chrystus występuje jako najwyższy ideał moralny (…) a cała rzecz polega na zbawieniu pojedynczej ludzkiej duszy"[4]. W każdym z tych rodzajów

[4] SOŁOWJOW, W.: *Wybór pism.* T. 3. Poznań: W Drodze, 1988, s. 141.

chrześcijaństwa zawiera się prawdziwa wiara, jednak dopiero chrześcijaństwo powszechne obejmuje wszystkie ludzkie sprawy i całą ludzkość, a Chrystus uznawany jest za zasadę dziejów i źródło zasady moralnej, która polega na prawie miłości i braterskiej jedności. W tym przypadku posiadanie prawdy nie jest niczyim przywilejem – ani jednostki, ani żadnej grupy społecznej czy instytucji. Prawda powszechna domaga się czynu duchowego i poświęcenia często swojego partykularnego interesu, aby dało się ją wcielić w Kościół i w każdy obszar życia. Komentując poglądy Dostojewskiego, traktuje „Kościół jako pozytywny ideał społeczny, jako podstawę i cel wszystkich naszych myśli i działań, i wielki ogólnonarodowy czyn jako bezpośrednią drogę do urzeczywistnienia tego ideału."[5]

3. Idea ekumenizmu Sołowjowa

Idee mesjanizmu i słowianofilstwa głosiło, poza Wrońskim, wielu innych filozofów i mistyków słowiańskich, wśród nich szczególne miejsce zajmuje rosyjski myśliciel Włodzimierz Sołowjow.

W idei mesjanizmu dany naród (np. Polska, Rosja) lub grupa narodów (np. narody słowiańskie) miała być czynnikiem jednającym i jednoczącym ludzkość. Dostrzegł on zgodność podstawowego przesłania chrześcijaństwa z ideą słowianofilstwa. Jest ona możliwa poprzez odejście od partykularyzmu narodowego i mentalności sekciarskiej, gdy nie zamykamy się w miłości egoistycznej do własnego narodu i nie uznajemy wyłączności posiadania prawdy przez grupę wyznaniowa, w której jesteśmy. Należy przenieść przykazanie Chrystusa miłości bliźniego na stosunki między narodami. Każdy naród realizuje w sposób szczególny jakąś istotna cząstkę z ogólnoludzkich wartości, a Kościół jest tak naprawdę Kościołem Ducha Świętego, nieograniczony żadnym konkretnym sposobem oddawania czci w Bogu – prawdziwi czciciele będą oddawać cześć Bogu w Duchu i prawdzie. Rzeczywistość możemy poznać jedynie jako harmonię różnych jej przejawów a wszelkie idee filozoficzne mają swój sens i wagę w konkretnej realizacji i działaniu. Jednak wielu epigonów słowianofilstwa głosiło tak

[5] Ibidem, s. 140.

naprawdę hasła narodowego egoizmu. Tym w sposób szczególny przeciwstawiał się Sołowjow.

W 1877 miał miejsce w Petersburgu publiczny odczyt zatytułowany „Trzy siły", w którym Sołowjow ukazał trzy realne siły mogące doprowadzić ludzkość do jedności. Tymi siłami są: a) muzułmański Wschód – jego siła opiera się na skostniałej despotycznej jedności, b) cywilizacja Zachodu – opiera się ona na przeciwstawianiu bezbożnego człowieka nieludzkiemu Bogu (to przeciwstawienie generuje kolejne przeciwstawienia i sprzeczności), c) Słowiańszczyzna – wznosząca się ponad swoje partykularne interesy może pokazać światu ludzkiego Boga i bożego człowieka (jest to możliwe, gdyż narody słowiańskie są wszczepione zarówno w kulturę Zachodu jak i Wschodu, katolicyzmu oraz prawosławia)

Sołowiow uważa, że aby zrealizować ideę jedności, poznanie rozumowe musi być uzupełnione przez wiarę. Z jednej strony broni praw rozumu, a z drugiej ukazuje niezbywalną wartość wiary i jej miejsce w kulturze. Jedność ludzkości będzie możliwa w oparciu o religijne pojednanie Wschodu i Zachodu Europy. Głosił, że w przyszłości będzie jedna religia uniwersalna a naród rosyjski motorem odrodzenia religijnego. Filozofia Zachodu (gdzie wiara nie znajduje swojego właściwego miejsca) ma się połączyć z dziedzictwem religijnym Wschodu (które deprecjonuje znów rozum). Należy przywrócić więź między tym, co naturalne i nadprzyrodzone, między rozumem i wiarą (tak jak łaska doskonali naturę, tak wiara rozum). W ten sposób dokona się uniwersalna synteza, która doprowadzi do odzyskania utraconej jedności.

Jednak, według Sołowjowa, człowiek nie jest zdolny do stworzenia wielkiej syntezy filozoficznej. Miejsce filozofii ma zająć religia. Tylko sięgająca korzeni religijnych reforma moralności może doprowadzić do odrodzenia społeczeństwa. W swojej syntezie próbował pogodzić mistykę z nowymi teoriami przyrodniczymi. Aby odzyskać wspólne dziedzictwo katolicyzmu i prawosławia oraz utracone wartości religijne, sięgał do metafizyki i mistyki średniowiecznej, kiedy Kościół był jeszcze jeden, niepodzielony. Dążył do połączenia Kościołów: katolickiego i prawosławnego w oparciu o uchwały pierwszych

siedmiu Soborów (uważał, że schizma istnieje *de facto* a nie *de jure*). Programem tym zainteresował otoczenie papieża Leona XIII. Dla wielu chrześcijan myśl Sołowjowa była inspiracją do podejmowania wysiłków ekumenicznych. W encyklice *Fides et ratio* Jan Paweł II wymienia filozofię Włodzimierza Sołowjowa jako wzór refleksji łączącej rzeczywistość wiary i rozumu.„Przejawem owocnej relacji między filozofią a słowem Bożym są też śmiałe poszukiwania podjęte przez myślicieli bliższych nam w czasie, spośród których chciałbym wymienić takie postaci, jak John Henry Newman, Antonio Rosmini, Jacques Maritain, Étienne Gilson i Edyta Stein w świecie zachodnim, a w kręgu kultury wschodniej uczonych formatu Władimira S. Sołowjowa, Pawła A. Florenskiego, Piotra J. Czaadajewa, Władimira N. Łosskiego. Oczywiście, powołując się na tych autorów, obok których można by wymienić jeszcze innych, nie zamierzam bynajmniej wyrazić aprobaty dla całokształtu ich poglądów, ale jedynie wskazać ich jako znamienne przykłady pewnego typu refleksji filozoficznej, która wiele zyskała dzięki konfrontacji z prawdami wiary. Jedno jest pewne: zapoznanie się z drogą duchowego rozwoju tych myślicieli przyczyni się do postępu w poszukiwaniu prawdy i pozwoli lepiej wykorzystać osiągnięte rezultaty w służbie człowiekowi. Wypada sobie życzyć, aby ta wielka tradycja filozoficzno-teologiczna znalazła dzisiaj i w przyszłości kontynuatorów i badaczy dla dobra Kościoła i ludzkości”[6].

Kultura europejska wytworzyła trzy wielkie nurty myślowe: mistycyzm, humanizm i naturalizm (najpełniej wyrażony w rozwoju nowożytnego przyrodoznawstwa). Jednak każdy z tych nurtów zakłada jakieś przeciwstawienie, burzy pierwotną jedność. Mistycyzm nadmiernie oddziela Boga od świata, humanizm wywyższa człowieka kosztem Boga i przyrody, a znów naturalizm wyrzucają ze swej wizji świata wszelkie ślady Boga. Należy być równocześnie mistykiem, humanistą i naturalistą – do wiary w Boga transcendentnego należy dołączyć wiarę w Bogo-człowieka i w Bogo-materię. W tym wewnętrznym zespoleniu można dopiero odnaleźć prawdę i

[6] JAN PAWEŁ II: *Fides et ratio*, art. 74.

osiągnąć płodną moc. Sam Sołowiow w swoim życiu realizował te trzy sposoby patrzenia na świat i starał się je łączyć ze sobą.

Centralnymi składnikami idei ekumenizmu Sołowjowa są: idea Bogoczłowieczeństwa, pojęcie integralności, wskazanie na dwa składniki natury Bożej, a w konsekwencji człowieka, kultury i świata – Logos i Sofię oraz zagadnienie prymatu papieskiego. Chciałbym teraz te składniki krótko omówić.

a) idea Bogoczłowieczeństwa

Proces kosmiczny to ponowne stwarzanie świata, który pogrążył się w złu na skutek upadku duszy. Źródło zła tkwi w przeciwstawianiu Boga człowiekowi. Cywilizacja zachodnia w okresie oświecenia doprowadziła do skrajności to przeciwstawienie. Ideami przewodnimi stała się idea nieludzkiego Boga oraz bezbożnego człowieka. Jednak wszelkie niszczenie jedności jest złem, więc tak daleko idące przeciwstawienie musiało pociągnąć zło szczególne – rodzi ono dalsze przeciwstawienia: wiary i nauki, kultury i religii, filozofii i teologii. W celu uzdrowienia ludzkości trzeba od tej pseudoidei odejść i przywrócić jedność Boga i człowieka daną nam w Chrystusie, które jest absolutną jednością Boga i człowieka. Dane nam w Chrystusie bogoczłowieczeństwo przywraca utraconą jedność z Bogiem, a potwierdzeniem tej idei jest Zmartwychwstanie i Wniebowstąpienie Chrystusa.

Należy jednak doprowadzić do realizacji idei Bogoczłowieczeństwa w wymiarze społecznym. Chodzi o stworzenie bogoludzkiej kultury, która obejmie różnorodne idee Wschodu i Zachodu, nie negując ich odrębności. Połączenie musi dokonać się wewnętrznie – w sercach i umysłach. Wschód nie może zostać zlatynizowany, lecz musi uznać duchowy autorytet papieża. Nie chodzi jednak o prymat władzy papieskiej, a o prymat służby (prawdzie, drugiemu człowiekowi, Bogu). Papież jest tylko chrześcijaninem pośród chrześcijan, a jego siła polega na szczególnej umiejętności dostrzegania i uznawania prawdy innych. Dzięki temu prawda wiary, której strażnikiem ma być Piotr-papież, będzie stawała się coraz pełniejsza.

W dziejach Kościoła pojawiło się wiele herezji, które zaprzeczały idei Bogoczłowieczeństwa. Dwoma biegunami tych

herezji są: ebionizm (negujący Boskość Chrystusa) oraz doketyzm (odrzucający Jego człowieczeństwo). Ojcowie Kościoła i kolejne sobory potwierdzały i utwierdzały prawdę o Bogoczłowieczeństwie Chrystusa, przeciwstawiając się wielorakim herezjom. I o ile w doktrynie wiary oraz w świadomości wierzących ta prawda została ugruntowana, to zabrakło wprowadzenia jej w przestrzeń życia społecznego. Według Sołowjowa w tę lukę wszedł islam (będący ukoronowaniem wszystkich herezji zaprzeczających idei Bogoczłowieczeństwa) i odniósł wielki sukces w sferze praktycznej[7].

b) pojęcie integralności

Sołowiow zaczerpnął pojęcie integralności od Iwana Kirejewskiego. W pracy „Kryzys filozofii zachodniej" analizuje książkę Kirejewskiego „O konieczności i możliwości nowych zasad filozoficznych". Cywilizacja europejska powstała na gruzach imperium rzymskiego, zburzonego przez ludy barbarzyńskie – stały się one istotnym składnikiem Europy, do którego doszły: dziedzictwo kultury antycznej oraz chrześcijaństwo. Zachód, opierając się na „kulcie indywidualnej niezależności" nie był w stanie połączyć jedności z wolnością. Historia Europy ukazuje ciągłe przeciwstawianie tych dwóch wartości, w której przeważa raz jedna, a kiedy indziej druga. Pozornie zasadą jednoczącą wolność z jednością staje się racjonalizm. Wprowadza on jednak przymus, który niszczy zarówno wolność jak i jedność. Kirejewski idealizuje Ruś (Rosję), zanim Piotr Wielki zaczął ją europeizować. Przed reformami Piotra Rosja była wolna od zewnętrznego przymusu, a „rządził" nią nie samowładca, lecz panowała równość, wzajemne zaufanie i spontaniczna jedność. Można było w sposób nieskrępowany korzystać z całokształtu tradycji i obyczajów. Aby możliwe było przeciwstawienie się niszczącej sile dezintegrującej mentalności zachodniej (i przywrócenie

[7] SOŁOWJOW W.: *Sobranije soczinienij.* Tom I-XII. Bruksela : Izdatielstwo „Żyzń s Bogom", 1966-1970, T. IV, s. 34-47; PRZEBINDA G.: *Z dziejów myśli rosyjskiej. T. 1:Włodzimierz Sołowjow.* Kraków :Wydawnictwo Arka, 1992, s. 129-135.

starorususkiej), potrzebne jest oparcie się idei integralności i kształtowanie rozumowania intergracyjnego. W tej idei nie ma miejsca na autorytet ani indywidualizm.

Sołowjow częściowo przyjął te poglądy, a niektóre stopniowo przezwyciężał. Przede wszystkim dostrzegł sprzeczność z ideą integralności jednostronnego wywyższania tradycji staroruskich kosztem wszystkiego, co europejskie. Złem, według Sołowiowa, jest nie indywidualizm, lecz egoizm; musimy dążyć do odkrywania wartości uniwersalnych, które dają miejsce indywidualnej niezależności; natomiast uznanie autorytetu jest konieczne dla budowania jedności, jednak nie ma to być autorytet władzy czy siły, lecz autorytet umiejętności dostrzegania prawdy innego człowieka, innych narodów, wyznań, kultur. Musimy odrzucić dyktat każdej, „najszlachetniejszej" nawet siły, która mieni się być jedyną wartościową. Taki dyktat prowadzi do sztucznej jedności, a w konsekwencji dzieli i antagonizuje. Przykładem jest oświeceniowy kult racjonalności, który nie dopuszcza innych form przeżywania życia, między innymi odrzuca wiarę i mistykę[8].

We współczesnych dyskusjach nad tożsamością Europy i jej korzeniami pojęcie integralności, zmodyfikowane przez Sołowjowa, wydaje się niezbędne. W wielu środowiskach promuje się Europę jako ideę przeciwstawną chrześcijaństwu. System apriorycznych wykluczeń jest całkowicie sprzeczny z ideą integralności Sołowjowa. I nie ważne czy takie wykluczenia dokonuje się w imię racjonalnego ateizmu czy chrześcijaństwa. Zło egoizmu i niedostrzegania „prawdy Innego" zamyka drogę do jedności. Ponadto, integralność nie polega na prostym połączeniu w jedną całość elementów, którym zapewniamy wzajemną autonomię i niezależność. W przypadku poszczególnych jednostek ludzkich, jak również współistnienia Kościoła i państwa jest to po prostu niemożliwe. Jak pogodzić autonomię państwa wobec Kościoła, gdy uniwersalizm chrześcijaństwa domaga się głoszenia Ewangelii w każdym

[8] SOŁOWJOW W.: *Sobranije soczinienij*., t. II, s. 21-38; PRZEBINDA G.: *Z dziejów myśli rosyjskiej*. *T. 1:Włodzimierz Sołowjow*. Kraków :Wydawnictwo Arka, 1992, s. 33-42.

miejscu i w każdym czasie. Działania Kościoła mogą być więc odbierane jako zawłaszczanie obszarów życia publicznego i prywatnego. Również iluzoryczna wydaje się być autonomia Kościoła wobec państwa. W państwie (prawa) Kościół musi podlegać tym samym prawom, którym podlegają inne instytucje. W naturalnym i bezpośrednim ujęciu cele Kościoła i państwa muszą być w wielu obszarach sprzeczne. Zasada tolerancji nie wystarczy, aby uniknąć konfliktów. Przykładowo, Kościół nie może być tolerancyjny wobec postaw proaborcyjnych. A jednak tolerancja jest możliwa zawsze (wykluczając oczywiście sytuację, gdy jedna ze stron ma złą wolę). Nie należy apriorycznie wartościować (oceniać negatywnie ani „pozytywnie" tzn. uznawać na siłę) tych, którzy mają sprzeczne poglądy z naszymi i postępują niezgodnie z naszymi zasadami. Oczywiście uzgodnienie ewidentnych sprzeczności nigdy nie będzie możliwe (nie połączy się wody z ogniem). Jednak wiele urządzeń działa dzięki równoczesnemu wykorzystaniu wody i ognia. Prawdziwa tolerancja polega na podjęciu prób budowania wspólnej przestrzeni, w której dopiero możemy wspólnie działać. Opuszczamy swoje terytorium, gdzie czujemy się zbyt pewni siebie i gdzie inni nie są nam potrzebni, i stajemy się zależni od dobrej woli swojej i drugiego człowieka, i od tego, co wspólnie zbudujemy (a więc *de facto* wolni).

Sołowjow odrzucił (nie stało się od razu) pokusę przeciwstawiania prawosławia i katolicyzmu (z którym powszechnie spotykał się w swoim otoczeniu) i zaczął budować koncepcję chrześcijaństwa uniwersalnego, również przeciwstawił się polonofobii powszechnej w Rosji i głosił wizję słowianofilstwa, bez pomniejszania wartości narodu polskiego (czy rosyjskiego). W jakiś sposób ten etos uniwersalności i integralności realizowała Polska jagiellońska – na jej terenie mogło czuć się dobrze i rozwijać wiele różnych nacji[9].

c) Logos i Sofia

W samym Bogu są obecne te dwa pierwiastki tzn. Logos i Sofia. Chrystus jako doskonały człowiek jest najwyższym

[9] REMBIERZ M.: *Współczesne procesy integracji a paradoksy tożsamości europejskiej*. W: „Bielsko-Bialskie Studia Europejskie, nr 2 (6) 2008, s. 47-58.

przejawem Logosu. Natomiast uosobieniem Sofii jest Maria – Boża Rodzicielka. Natomiast Bogoczłowiek Jezus Chrystus jest połączeniem Logosu i Sofii. Jednak również w Kościele i całej rzeczywistości społecznej powinny być te pierwiastki (męski i żeński) obecne. Mówiąc o korzeniach kultury i o sile kultury musimy uwzględnić oba te pierwiastki. To połączenie Logosu (działająca moc Boża) z Sofią (wieczna kobiecość) wskazuje na potrzebę uznania kobiecości w swoim duchowym wymiarze za niezbędny element w budowaniu doskonałości osoby, społeczeństwa i świata na równi z pierwiastkiem męskim.

Według Sołowjowa „zasada Sofii ma ogromne znaczenie dla świata (…) Sofia jako względnie pasywna zasada, poświęcona Bogu i otrzymująca od Niego swoją formę, jest wieczną kobiecością. »Dla Boga Jego Inny (to znaczy kosmos) – mówi Sołowjow – ma od wieków obraz doskonałej kobiecości, ale On pragnie, aby ten obraz był nie tylko dla Niego, ale aby realizował się i wcielał dla każdej indywidualnej istoty, zdolnej się z nim zjednoczyć. Do takiej realizacji i wcielenia dąży też sama wieczna Kobiecość, która nie jest tylko nieaktywnym obrazem w Bożym rozumie, a żywą istotą duchową, dysponującą całą pełnią sił i działań«. Jako jedyne centrum wcielenia Bożej idei świata Sofia jest duszą świata, a w stosunku do Logosu jest ciałem Chrystusa. Jednakże ciałem Chrystusa w jego ogólnym wyrazie jest Kościół. Dlatego też Sofia jest Kościołem, Oblubienicą Bożego Logosu. Jako kobieca indywidualność wcielona jest w osobę św. Dziewicy Marii”[10].

W całej swojej twórczości Sołowjow dążył do ukazania możliwości zrealizowania Bożej mądrości – Sofii w świecie. Pokazuje trzy drogi: chrześcijańskiej teozofii, państwa teokratycznego i sztuki mistycznej, gdzie Boża prawda wcielana jest w życie indywidualnym wysiłkiem każdego człowieka. Każda z tych dróg wiąże się z pokonaniem wielu, zdawałoby się nie do pokonania, trudności.

Ten akt uznania pierwiastka kobiecego miał spektakularne miejsce w połowie XIX wieku w Kościele, gdy papież Pius IX ogłasza dogmat o niepokalanym poczęciu Najświętszej Maryi

[10] ŁOSSKI, M.: *Historia filozofii rosyjskiej*. Kęty : Wydawnictwo Antyk, 2000, s. 117-118.

Panny. 100 lat później Kościół ustanawia kolejny dogmat maryjny – o wniebowzięciu Maryi z ciałem i duszą. Te dogmaty, bardzo ściśle ze sobą związane, podnoszą niezmiernie rangę Maryi w Kościele, a wraz z nią zostaje dowartościowana kobiecość – w wymiarze nadprzyrodzonym, ale również naturalnym, społecznym. Przypomnijmy, że Pius IX jest to ten papież, do którego Hoene-Wroński skierował list w pierwszym dniu konklawe 14 czerwca 1846 r. Wybór papieża nastąpił dwa dni później 16 czerwca i był to najdłuższy pontyfikat w dotychczasowej historii Kościoła. Wroński przepowiadał, że w czasie tego pontyfikatu będą miały miejsce wydarzenia kluczowe dla przyszłości chrześcijaństwa[11]. Sam Wroński w święto Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny 15 sierpnia 1803 r. miał objawienie prawdy, w którym została mu „dana" formuła Absolutu. Ten dzień nie był dla niego przypadkowy, a sens obchodzonego w tym dniu święta wpisywał się w doświadczenie Absolutu. Wielu teologów i filozofów podejmuje refleksje na temat prawdy o wniebowzięciu Maryi, świętowanej w Kościele od początku, jednak przez tyle wieków nie uznawanej jako oficjalna prawda Kościoła. Ta refleksja zaowocowała przyjęciem w 1950 r. przez papieża Piusa XII dogmatu o wniebowzięciu Najświętszej Marii Panny (w konstytucji apostolskiej *Munificentissimus Deus*). Jednym z podejmującym refleksje na temat tej prawdy wiary był słowacki teolog Mikuláš Russnák. Jego praca stała się ważnym elementem przy uzasadnianiu przez papieża tego dogmatu – argumenty Russnáka za uznaniem tej prawdy zostały przez papieża wykorzystane, a sama praca uznana za najlepszą spomiędzy tysięcy innych poruszających to zagadnienie[12].

[11] HOENE-WROŃSKI, J. M.: *List do papieży. O naglącej potrzebie obecnej spełnienia religji.* Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta, 1928. List ten został napisany w roku 1827 z myślą skierowania go do papieża Leona XII, jednak, z powodu opracowywania przez Wrońskiego prawa tworzenia oraz doktryny mesjanizmu, dopiero 19 lat później uznał on za możliwe i sensowne zaprezentowanie go następcy św. Piotra.

[12] Por. SLODIČKOVÁ, M.: Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka. In: SLODIČKA, A. (ed.): Náboženstvo a spoločnosť. Prešov : 2009, s. 60-77.

Również w tym okresie ma miejsce stopniowe wchodzenie kobiet w świat nauki, sztuki, w życie społeczne i zawodowe. Usuwanie kobiet poza główne nurty życia społecznego i zawodowego było szczególnym rodzajem zła. Szczególnie spektakularna jest nieobecność kobiet w świecie nauki. Pierwszą kobietą, która została oficjalnie dopuszczona w szeroko rozumiany świat nauki (jako jej współtwórca) była Elena Lucrezia Cornaro Piscopia, która w 1678 roku, uzyskała stopień doktora filozofii. Wprawdzie już w starożytności znane są wybitne kobiety zajmujące się naukami, z których chyba najwybitniejsza jest żyjąca na przełomie IV i V wieku Hypatia – matematyk i filozof – twórca jednej ze szkół filozoficznych w Aleksandrii (jej uczniem był biskup Synezjusz z Cyreny). Jednak są to tylko pojedyncze przypadki bez kontynuacji. Jeśli chodzi o nauki ścisłe, to dopiero 200 lat później Rosjanka, Sonia Kowalewska, uzyskała doktorat z matematyki (był to rok 1874). Później stopniowo rozszerzał się udział kobiet w naukach (szczególnie w naukach społecznych i humanistycznych, ale również w ścisłych i technicznych).

W wieku XIX ma miejsce bardzo dużo objawień maryjnych – jak nigdy wcześniej w dziejach (Gietrzwałd, La Sallete, Lourdes i wiele innych). Maryja aktywnie włącza się w dzieje ludzkości, aby uchronić ją przed zagładą. Podkreśla tym samym niezbędność kobiecej interwencji, w celu przywrócenia ładu moralnego w świecie.

d) prymat papieski

Sołowjow w swojej twórczości ewoluuje w kierunku prokatolickiego ekumenizmu. Głównym argumentem za prymatem papieża w Kościele jest realizowana w osobie biskupa Rzymu sukcesja św. Piotra, któremu Chrystus dał klucze Kościoła. Nie można wskazać nikogo innego, kto by był widocznym znakiem jedności Kościoła oraz sukcesji apostolskiej. W dziele „Rosja a Kościół powszechny" Sołowjow zauważa, że Kościół ma w swym fundamencie trzy kamienie: Jezusa Chrystusa (w porządku mistycznym), Piotra i w wszystkich jego następców (w porządku społecznym) oraz

każdego członka wspólnoty (w porządku indywidualnym)[13]. Wyznanie Piotra, że Jezus jest Mesjaszem, Synem Boga Żywego sprawiło, że Chrystus uczynił go opoką Kościoła (Mt 16, 13-19). Jako następca Bogoczłowieka jest „spełnieniem oraz zwieńczeniem religii Abrahama i teokracji Izraela"[14].

4. Mikuláša Russnáka idea ekumenizmu

Mikuláš Russnák, greckokatolicki ksiądz i teolog, żyjący w latach 1878-1954, wykładowca w Presowie i Bratysławie, podejmował w swoich pracach teologicznych również zagadnienia dotyczące jedności Kościoła. W dużej mierze był inspirowany ideami Sołowjowa. Uważał, że centralnym zagadnieniem w budowaniu jedności Kościoła jest kwestia prymatu papieża i zrozumienie historycznego i teologicznego znaczenia tego prymatu. „Mikuláš Russnák sa dôkladne zaoberal liturgickými textami rôznych liturgických tradícií. Jeho dielo môže byť obohatením aj 21. storočí, v ktorom konštatujeme, že najväčší ekumenický problém je pápežský primát. Ekumenický problém pápežského primátu analyzuje profesor Russnák prevažne z aspektu pravoslávnych pohľadov, protestantský pohľad prezentuje len okrajovo. Okrem iných mnohokrát sa odvoláva na nám známeho Solovjeva. Medzináboženský aspekt nachádzame v reflexii kontinuity Cirkvi (kresťanstva) a judaizmu[15]".

Według Russnáka Sołowjow wskazywał na prymat św. Piotra i jego następców (są nimi biskupi Rzymu), między innymi w książce *Rosja a Kościół powszechny.* Sołowiow pokazuje, że Kościół jest wypełnieniem religii Abrahamowej i syntezą tej religii z systemem teokracji Izraela. Jest to jednak możliwe dzięki temu, że św. Piotr stał się duchowym przywódcą Kościoła. Bez uznania jego następców za sukcesorów tego przywództwa, niemożliwe jest przywrócenie jedności Kościoła[16]. Argumentem

[13] SOŁOWJOW, W.: *Sobranije soczinienij.*, t. XI, s. 227; PRZEBINDA G.: *Z dziejów myśli rosyjskiej. T. 1:Włodzimierz Sołowjow.* Kraków :Wydawnictwo Arka, 1992, s. 121-128.
[14] SOŁOWJOW, W.: *Sobranije soczinienij.* T. XI, s. 229.
[15] SLODIČKA, A.: Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954), *s. 55-56.*
[16] Ibidem, s. 31.

za sukcesją biskupów Rzymu jest tradycja Kościoła prawosławnego, która mówi, że św. Piotr przed swoją śmiercią ustanowił swojego następcę. „Svätí Otcovia Východu a Západu učia jednomyseľne, že nástupcami blaženého Petra v prvenstve v Kristovej cirkvi sú rímski pápeži. S týmto súhlasí aj známy nezjednotený východný autor Vladimír Solovjev, ktorý píše, že rímske prvenstvo ako dedičstvo sv. Petra je potvrdené neustálou tradíciou všeobecnej Cirkvi.[17]

Idąc za argumentami Sołowjowa, Russnák pokazuje, że najwyższym autorytetem musimy obdarzać Pismo Święte i Ojców Kościoła a oni (między innymi św. Cyprian, Tertulian, św. Ambroży, św. Hieronim, św. Augustyn, św. Cyryl, Atanazy Wielki, Jan Złotousty, św. Ireneusz, Maksym Wyznawca) głosili prymat biskupa Rzymu jako fundament jedności Kościoła. Sam Chrysus przekazuje Piotrowi prowadzenie Kościoła i umacnianie w wierze wszystkich chrześcijan[18]. To przekazanie władzy pasterskiej dotyczyło całych dziejów, aż do ponownego przyjścia Chrystusa, musiało więc obejmować następców św. Piotra, którymi byli i są biskupi Rzymu.[19]

Mikuláš Russnák całe swoje życie poświęcił trosce o jedność Kościoła. Robił to poprzez pokazywanie podstaw tej jedności w nauczaniu Ojców Kościoła i innych myślicieli. Ważną inspiracją była dla niego myśl Włodzimierza Sołowjowa, który również całe swoje życie poszukiwał podstaw jedności Kościoła i ukazywaniu jego uniwersalnej misji. Russnák umiał wznosić się ponad podziały narodowe, religijne oraz ideologiczne, których wiele było w miejscu, gdzie żył i działał. Budował więc jedność Kościoła również przykładem swojego życia. Był wzorem dla swojego pokolenia i myślę, że jego postawa dalej może stanowić źródło inspiracji także dla polskich chrześcijan. Dla człowieka XXI wieku, gdy pogłębia się stan rozproszenia i niejednoznaczności, jego zmysł jedności (i sposób jej budowania) jest bardzo cenny i wart dalszego i pełniejszego wykorzystania.

---

[17] SOLOVJOV, S. V.: *Una sancta*. Bratislava : Lúč, 2004, s. 329-334.
[18] Ibidem, s.42-46.
[19] SOLOVJOV, S. V.: *Una sancta*. Bratislava : Lúč, 2004, s. 163. Porov. RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*., s. 163.

dr hab. Wiesław Wójcik, prof. ATH
Zakład Antropologii Kultury i Filozofii Człowieka
Akademia Techniczno-Humanistyczna
ul. Willowa 2, 43-300 Bielsko-Biała
wwoj@ihnpan.waw.pl

Zoznam použitej literatúry

HOENE-WROŃSKI, J.: *Messianisme. Apodictique messianique on traité du savoir supremé...,* Paryż 1876, s.5-14 i XII; tł. ROSNEROWA, H.: *Prawo tworzenia jako schemat samorództwa wszelkiej rzeczywistości*, w : *700 lat myśli polskiej. Filozofia i myśl społeczna w latach 1831-1864.* Warszawa : PWN, 1977, s.156-165.

HOENE-WROŃSKI, J. M.: *List do papieży. O naglącej potrzebie obecnej spełnienia religji.* Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta, 1928.

JAN PAWEŁ II: *Fides et ratio.*

ŁOSSKI, M.: *Historia filozofii rosyjskiej*. Kęty : Wydawnictwo Antyk, 2000.

PRZEBINDA G.: *Z dziejów myśli rosyjskiej. T. 1:Włodzimierz Sołowjow.* Kraków :Wydawnictwo Arka, 1992.

REMBIERZ M.: *Współczesne procesy integracji a paradoksy tożsamości europejskiej*. W: „Bielsko-Bialskie Studia Europejskie, nr 2 (6) 2008.

REMBIERZ, M.: *W poszukiwaniu podstaw jedności i zasad dialogu. Ekumeniczne idee Stefana Swieżawskiego.* W: BUDNIAK J., RUSEK H. (red.): *Pojednajcie się…* Cieszyn 2002.

RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I*. Prjašev : 1927.

RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca II*. Prjašev : 1927.

РУССНАК, Н.: *Примать Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis I.* Пряшевъ : 1927.

РУССНАК, Н.: *Примать Римскаго Отца – De primatu Romani Pontificis II.* Пряшевъ : 1927.

SOŁOWJOW W.: *Sobranije soczinienij.* Tom I-XII. Bruksela : Izdatielstwo „Żyzń s Bogom", 1966-1970.

SOŁOWJOW, W.: *Wybór pism.* T. 1-3. Poznań : Wydawnictwo „W drodze“, 1988.
SOŁOWJOW, W.: *Sens miłości*, przeł. Henryk Paprocki. Kęty : Antyk, 2002.
SOŁOWJOW, W.: *Zaślubiny Wschodu z Zachodem*, przeł. Filip Memches. Warszawa : Fronda, 2007.
SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004.
SLODIČKA, A.: *Orientálne ortodoxné cirkvi*. Michalovce : Misionár, 2008.
SLODIČKA, A.: Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954), praca zamieszczona w tym tomie.
SLODIČKOVÁ, M.: Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka. In: SLODIČKA, A. (ed.): Náboženstvo a spoločnosť. Prešov : 2009.
SOŁOWJOW, W.: *Uzasadnienie dobra. Filozofia moralna*, przeł. Paweł Rojek, Marek Kita, Katarzyna Janowska, Leszek Augustyn. Karaków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008.
SOLOVJOV, S. V.: *Una sancta*. Bratislava : Lúč, 2004.
SOŁOWJOV, S. W.: *Wybór pism*. : Lúč, 2004.
WÓJCIK, W.: *Józefa Hoene-Wrońskiego projekt reformy matematyki,* w: „Antiquitates Mathematicae”. Warszawa : Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Matematycznego 2007, vol 1.

Społeczne zaangażowanie duchowieństwa w Europie Środkowowschodniej na początku XX wieku (Mikuláš Russnák, Józef Bilczewski, Józef Sebastian Pelczar). Dziedzictwo a problemy współczesne

Grzegorz Grzybek

Abstract: *The paper presents involvement in the implementation of social responsibility of bishops a priest for example Mikuláš Russnák, Józef Bilczewski, Józef Sebastian Pelczar. The scientific analysis presents of the Church the involvement in social problems of our world.*

Wstęp

Wydaje się, że obok podstawowego wymiaru zaangażowania duchowieństwa w sprawy wiary i moralności wciąż ważnym elementem oddziaływania są poglądy Kościoła na temat spraw obywatelskich i socjalnych. Ten aspekt nauczania Kościała ma wsparcie w subdyscyplinie teologicznej określanej jako katolicka nauka społeczna. O ile zaangażowanie w sprawy socjalne nie budzi większych zastrzeżeń a misja charytatywna ma pozytywne konotacje, to głos w sprawach obywatelskich (żeby nie powiedzieć polityki) rodzi rozmaite kontrowersje.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie na odpowiedzialne zaangażowanie duchowieństwa w sprawy społeczne. Stąd też będą przedstawione krótkie, trochę odmienne przykłady aktywności duchownych Mikuláša Russnáka, Józefa Bilczewskiego, Józefa Sebastiana Pelczara. Wymienione osoby łączy działalność w Europie środkowowschodniej, w tej części, która kiedyś należała do monarchii austro-węgierskiej. Ponadto wszyscy działali na ziemiach o dużym zróżnicowaniu wyznaniowym i etnicznym[1]. Sytuacja społeczna, ekonomiczna i

[1] Zob. REMBIERZ M., Współczesne procesy integracji a paradoksy tożsamości

polityczna w której przyszło im działać wymagała znacznej rozwagi.

Podstawowe założenia katolickiej nauki społecznej

Termin nauka społeczna Kościoła wywodzi się od określenia jakiego użył papież Pius XI w czasie swojego przemówienia z okazji 40 rocznicy ogłoszenia przez Leona XIII encykliki „Rerum novum". Odtąd nauka społeczna Kościoła oznacza pewne kompendium wypowiedzi doktrynalnych przede wszystkim papieży i współdziałających z nimi biskupów[2]. Duchowni naukowcy zasadniczo komentują i upowszechniają te wypowiedzi, nie należy jednak do ich kompetencji głoszenie własnej doktryny społecznej. Problem w tym, że zmienność świata i ciągłe przeobrażenia społeczne nie pozwalają na ostateczne rozstrzygnięcia w dziedzinie społecznej organizacji. Ma o także odzwierciedlenie w poglądzie zawartym w Magisterium Kościoła: „Nauka społeczna jawi się zawsze jako otwarty <<plac budowy>>, gdzie niezmienna, wiecznotrwała prawda przenika i nasyca nowość zależną od okoliczności, wytyczając drogi sprawiedliwości i pokoju"[3]. Podstawowym celem katolickiej nauki społecznej (nauki społecznej Kościoła) jest wskazanie na wartości i normy pozwalające na rozwój i doskonalenie społeczności ludzkiej[4]. Główne wartości podkreślane w tej subdyscyplinie teologicznej związane są z prawami człowieka. Normatywny wymiar tych wartości sformułowany jest w postaci praw osobowych. Można do zaliczyć: prawo życia, prawo do wolności (w tym wolności

europejskiej, „Bielsko-Bialskie Studia Europejskie". (2008), nr 2(6), s. 47-60; REMBIERZ M., Kształtowanie tożsamości a otwartość na inność. Edukacyjna wartość kulturowego pogranicza w rozprawach i wspomnieniach Stefana Swieżawskiego. W: Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie. Red.: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur i A. Szczurek-Boruay. Wyd. Uniwersytetu Śląskiego. Katowice 2000, s. 319-339. SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004, s. 6-32. SLODIČKA, A.: *Orientálne ortodoxné cirkvi*. Michalovce : Misionár, 2008, s. 4- 36.

[2] Papieska Rada Iustitia et Pax, Kompendium Nauki Społecznej Kościoła. Wydawnictwo JEDNOŚĆ. Kielce 2005, s. 57, nr 87.

[3] Tamże, s. 56, nr 86.

[4] KOŠČ S., Katolícká sociálna náuka. Historickỳ náčrt. Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku. Ružomberok 2007, s. 8.

religijnej), prawo do pracy i własności, prawo do poszanowania godności osobistej. U podstaw określania praw osobowych w katolickiej nauce społecznej jest przyjęte założenie, że owe prawa są przyrodzone, nienaruszalne i niezbywalne[5].

Zatem podłożem doktrynalnym nauki społecznej Kościoła są filozoficzne rozważania i wyprowadzone z nich tezy antropologiczne. Jedną z takich tez jest przekonanie o społecznej naturze człowieka: „Osoba ludzka z głębi swej natury jest istotą społeczną, ponieważ takiej pragnął Bóg, który ją stworzył”[6]. Ostateczne jednak uzasadnienie przyjętych tez ma charakter teologiczny, to znaczy opierają się one na autorytecie Stwórcy. Z tego też względu prymat papieski w formułowaniu norm przyjętych w katolickiej nauce społecznej jest sprawą kluczową. „W nauce społecznej Kościoła urzeczywistnia się Urząd Nauczycielski we wszystkich jego elementach i przejawach. Pierwszeństwo należy do Magisterium powszechnego, Papieża i Soboru: nauczanie to wyznacza kierunek i determinuje rozwój nauki społecznej”[7].

Przywołane podstawowe założenia nauki społecznej Kościoła pozwolą na określenie istoty zaangażowania wybranych katolickich duchownych.

Russnák, Bilczewski, Pelczar – przykłady odpowiedzialnego zaangażowania duchowieństwa

Wśród duchownych na ziemiach polskich z początku XX wieku najbardziej istotne wypowiedzi można odnotować w zaborze austriackim. Autonomia z końca XIX stulecia przyczyniała się tutaj do rozwoju działalności politycznej. Ruch socjalistyczny ścierał się z katolicką myślą społeczną. Ważnym problemem było także konserwatywne nastawienie ziemiaństwa, które oczekiwało określonej postawy od duchowieństwa. Przełom w wypowiedziach i działaniach hierarchii kościelnej nastąpił w roku 1900, gdy po śmierci ordynariuszy swoje sakry

[5] STRZESZEWSKI CZ, Katolicka nauka społeczna. RW KUL. Lublin 1994, s. 390-394.
[6] Papieska Rada Iustitia et Pax, Kompendium Nauki Społecznej Kościoła …, s. 98, nr 149.
[7] Tamże, s. 52, nr 80.

przyjęli księża: Józef Bilczewski, Sebastian Pelczar, Leon Wałęga[8]. Najbardziej adekwatnie ujęty został problem kwestii społecznej w listach arcybiskupa Bilczewskiego i biskupa Pelczara. Obaj hierarchowie również wspólnie podjęli się dzieła tzw. chrześcijańskiej akcji społecznej.

Biskup Józef Pelczar[9] postulował zaangażowanie Kościoła w rozwiązywaniu kwestii społecznej, ponieważ nie dotyczyła ona tylko dziedzin: ekonomicznej i politycznej, ale również dziedziny religijno-moralnej[10]. Dostrzegł, iż pochodną zaognienia stosunków społecznych była dysproporcja majątkowa. Jego zdaniem jedni posiadali wszelkie dobra i byli niezależni, drudzy ze względu na swoją biedę podlegali różnym ograniczeniom. Kwestia społeczna powstała za granicą, w krajach uprzemysłowionych, gdzie do przeciwstawnych obozów należeli pracodawcy i robotnicy[11]. Źródło kwestii społecznej biskup Pelczar widział w zaniku tzw. ducha chrześcijańskiego. Pierwszym symptomem zbliżających się problemów była reformacja – czyli rewolucja na polu religijnym. Następną była rewolucja polityczna we Francji. W końcu w XIX wieku doszło do całkowitego zwycięstwa liberalizmu w gospodarce, który sprawy religijne i moralne usunął na bok. Zniszczeniu uległy dawne patriarchalne stosunki w pracy. Rewolucja przemysłowa przyniosła także spadek wartości pracy ręcznej[12].

---

[8] GRZYBEK G., Aktualność nauczania społecznego błogosławionego arcybiskupa Józefa Bilczewskiego W: Błogosławiony Arcybiskup Józef Bilczewski - rodak z Wilamowic. Red.: M. Boguta, G. Grzybek, P. Lorenc. Wyd. Parafia Rzymsko-Katolicka Trójcy Świętej w Wilamowicach. Wilamowice 2001, s. 51-80.

[9] Józef Sebastian Pelczar (zm. 1924) ordynariusz diecezji przemyskiej w latach 1900-1924; gorliwy duszpasterz, odnowiciel życia religijnego, założyciel sercanek, uczony, rektor Uniwersytet Jagiellońskiego w Krakowie. – Kumor B., Historia Kościoła. Cz. 7: Czasy najnowsze 1815-1914. RW KUL. Lublin 1991, s. 402.

[10] J. S. PELCZAR, O sprawie społecznej. List pasterski na Wielki Post R. P. 1907. Przemyśl 1907, s. 13.

[11] Tamże, s. 2-3.

[12] Tamże, s. 3-5.

Arcybiskup Józef Bilczewski[13] podjął się kompleksowego działa w zakresie problemów socjalnych swojej doby. Program jego akcji społecznej obejmował działania, które można określić jako: 1) rozwiązania społeczno-osobowe; 2) rozwiązania społeczno-ekonomiczne; 3) instrumenty niezbędne do podjęcia akcji. Działania o charakterze społeczno-osobowym dotyczyły: dogłębnej nauki katechizmu, rozwoju życia sakramentalnego, obrony tradycji chrześcijańskich w kulturze i wartości chrześcijańskich w życiu społecznym. Druga grupa pozwalająca zmienić niekorzystną sytuację ekonomiczną obejmowała: działalność chrześcijańskich związków zawodowych, kas zapomogowo-pożyczkowych, biura bezpłatnej porady prawnej, rozwój kultury oszczędzania, pomoc w zakwaterowaniu robotników. Instrumentem niezbędnym do podjęcia akcji była dobra organizacja. W tym zakresie abp Bilczewski postulował rozwijanie organizacji społecznych, ale główny ciężar miał spoczywać na powołanym przez niego wraz z biskupem Pelczarem Związku Katolicko-Społecznym (1906). Dla właściwej organizacji został wybudowany Dom Katolicki i założone osobne czasopismo „Gazeta Niedzielna". Centrum zarządzania działaniami społecznymi był sekretariat katolicki[14].

Na zaangażowanie społeczne ks. Mikuláša Russnáka[15] należy spojrzeć inaczej. Nie tylko dlatego, że swoją szerszą działalność podejmował o kilkanaście lat później, ale także dlatego, iż rok 1918 przyniósł istotne zmiany społeczne. Elementem łączącym tych duchownym jest ich wykształcenie,

[13] Józef Bilczewski (1860-1923), metropolita lwowski w latach 1900-1923, wcześniej dziekan i rektor Uniwersytetu Lwowskiego, jako teolog zajmował się archeologią chrześcijańską. – Grzybek G., Rys życia i duchowości arcybiskupa Józefa Bilczewskiego metropolity lwowskiego (1860-1923). „Horyzonty Wiary" 12 (2001), nr 4, s. 77-87.

[14] Por. GRZYBEK G., Praca socjalna w myśli społecznej arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1860-1923). „Horyzonty Wychowania" (2005), nr 4/8, s. 242-250; Grzybek G., Związek Katolicko-Społeczny w nauczaniu pasterskim arcybiskupa Józefa Bilczewskiego. „Horyzonty Wiary"12 (2001), nr 3, s. 70-81.

[15] Por. SLODIČKOVÁ M., Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka. In: SLODIČKA A. (ed.): Náboženstvo a spoločnosť. Prešov: 2009, s. 60-77; DANCÁK F., Russnák Mikuláš, ThDr. http://www.zoe.sk/?osobnosti&meno=RUSSN%C1K%2C+Mikul%E1%9A%2C+ThDr. 07.09.2010

działalność naukowa i związane z tym funkcje organizacyjne (np. dziekana).

Biorąc pod uwagę fakt, że prymat papieski w formułowaniu norm przyjętych w katolickiej nauce społecznej jest sprawą zasadniczą – poglądy ks. Mikuláša Russnáka dotyczące roli papieża w Kościele mają swój istotny wymiar społeczny. Według niego prymat piotrowy nie dotyczy tylko wiary i moralności, ale również właściwego zarządu, wytyczania kierunku rozwoju[16]. To przekonanie ks. Mikuláša Russnáka miało podwójne znaczenie. Po pierwsze Mikuláš Russnák był przedstawicielem Kościoła grekokatolickiego, gdzie wierność Rzymowi trzeba bardziej uzasadniać niż w Kościele rzymskokatolickim. Po drugie zmienność współczesnego życia wymaga szybkiej i centralizowanej reakcji na zagrożenia i symptomy kryzysu wiary. Właśnie przestrzeń społecznego zaangażowania jest tym, co pozwala na właściwą obecność Kościoła w społeczności.

Współczesny wymiar aktywności społecznej Kościoła a wierność tradycji

Historyczne przykłady zaangażowania społecznego duchowieństwa na różnych płaszczyznach pozwalają podjąć refleksję nad rolą Kościoła we współczesnym świecie.

O ile społeczeństwo dzisiaj jest w fazie ciągłych przeobrażeń i trudno wyznaczyć granice zmian i przyszłe normy społeczne, co bywa określane jako epoka tzw. płynnej nowoczesności[17] – o tyle nie można powiedzieć, że wartości podstawowe takie jak wolność, czy godność człowieka są jakoś podważane. Niemniej jednak podejmowany jest problem tworzenia się alternatywnego systemu normatywnego, wobec tego, który wyrósł z tradycji judeochrześcijańskiej. Być może zaangażowanie w tym zakresie jest czymś podstawowym dla duchownych, jak i samej subdyscypliny teologicznej jaką jest katolicka nauka społeczna.

---

[16] SLODIČKA A., Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954). Prešov 2010.

[17] Zob. BAUMANN Z., Płynna nowoczesność. Przekład: T. Kunz. Wydawnictwo Literackie. Kraków 2006, s. 5-25.

W tym miejscu warto się odwołać do zagadnienia tzw. „globalnej rewolucji kulturalnej". Poczytna broszura – „Nowa etyka w dobie globalizacji, wyzwania dla Kościoła" podaje następującę zagrożenie: „Już teraz wielu chrześcijan nie potrafi odróżnić cech charakterystycznych nowej kultury od społecznej nauki Kościoła. Niebezpieczeństwo utożsamiania się chrześcijan z zasadami nowej etyki nabiera realnego wymiaru w krajach rozwijających się, które obecnie borykają się ze skutakmi globalizacji"[18]. Nowa kultura ma cechować się takimi wartościami – normami[19] jak: kompromis, różnorodność, różnorodne formy partnerstwa, równouprawnienie płci, zrównoważony rozwój, holizm, wolność wyboru, popieranie inicjatyw oddolnych[20].

Nie podejmując obecnie analizy, czy powyższe sformułowanie zagrożeń jest właściwe, należy zwrócić uwagę na naukę płynącą z historii. Od Józefa Sebastiana Pelczara można uczyć się podejścia diagnostycznego, a więc chodzi o rozpoznanie problemu. Ks. Russnák wskazuje na rolę papieża w określaniu kierunku rozwoju akcji społecznej, zaś przykład zaangażowania arcybiskupa Bilczewskiego przypomina, że o skuteczności działań decyduje komplementarność środków i metod.

Wydaje się, że wobec „ciemnej wizji stanu moralnego społeczeństwa" roztaczanej w przytoczonej broszurze, należy odwołać się do rozwiązań społeczno-osobowych postulowanych przez Józefa Bilczewskiego. Dotyczy to zatem postulatów „nowej ewangelizacji" (dogłębna znajomość praw wiary) oraz ze strony naukowej, poważnych analiz antropologicznych i społecznych pozwalających zrozumieć współczesne oblicze przemian, tak by środki były adekwatne do zagrożeń.

Można zatem polecić metodę normatywno-celowościową obejmującą trzy zasadnicze etapy refleksji: 1) diagnostyczno-

[18] PEETERS M. A., Nowa etyka w dobie globalizacji, wyzwania dla Kościoła. Przekład: G. Grygiel. Wydawnictwo Sióstr Loretanek. Warszawa 2009, s. 7.

[19] Problem odróżnia norm i wartości jest zbyt długi, by go tutaj analizować. Zob. Grzybek G., Etyka rozwoju a wychowanie. Wydawnictwo UR. Bielsko-Biała 2010.

[20] PEETERS M. A., Nowa etyka w dobie globalizacji, wyzwania dla Kościoła ..., s. 12.

opisowy (odpowiada na pytanie: jak jest?); 2) normatywno-antropologiczny (odpowiada na pytanie: jak być powinno, w świetle natury bytu ludzkiego?); 3) etap praktyczno-normatywny (odpowiada na pytanie: jak zrobić, żeby było tak jak być powinno?)[21].

dr hab. prof. UR Grzegorz Grzybek
Katedra Pedagogiki Medialnej i Komunikacji Społecznej
Wydział Pedagogiczno-Artystyczny
Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie
gg07@univ.rzeszow.pl

Zoznam použitej literatúry

BAUMAN Z., *Płynna nowoczesność*. Przekład: T. Kunz. Wydawnictwo Literackie. Kraków 2006.

DANCÁK F., *Russnák Mikuláš, ThDr*. http://www.zoe.sk/?osobnosti&meno=RUSSN%C1K%2C+Mikul%E1%9A%2C+ThDr. 07.09.2010.

GRZYBEK G., *Aktualność nauczania społecznego błogosławionego arcybiskupa Józefa Bilczewskiego* W: Błogosławiony Arcybiskup Józef Bilczewski - rodak z Wilamowic. Red.: M. Boguta, G. Grzybek, P. Lorenc. Wyd. Parafia Rzymsko-Katolicka Trójcy Świętej w Wilamowicach. Wilamowice 2001, s. 51-80.

GRZYBEK G., *Etyka, rozwój, wychowanie*. Wydawnictwo ATH. Bielsko-Biała 2007.

GRZYBEK G., *Praca socjalna w myśli społecznej arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1860-1923).* „Horyzonty Wychowania" (2005), nr 4/8, s. 242-250.

GRZYBEK G., *Rys życia i duchowości arcybiskupa Józefa Bilczewskiego metropolity lwowskiego (1860-1923)*. „Horyzonty Wiary" 12 (2001), nr 4, s. 77-87.

[21] GRZYBEK G., Etyka, rozwój, wychowanie. Wydawnictwo ATH. Bielsko-Biała 2007, s. 12.

GRZYBEK G., *Związek Katolicko-Społeczny w nauczaniu pasterskim arcybiskupa Józefa Bilczewskiego*. „Horyzonty Wiary”12 (2001), nr 3, s. 70-81.
KOŠČ S., *Katolícká sociálna náuka. Historickỳ náčrt*. Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku. Ružomberok 2007.
KUMOR B., *Historia Kościoła. Cz. 7: Czasy najnowsze 1815-1914*. RW KUL. Lublin 1991.
Papieska Rada Iustitia et Pax, *Kompendium Nauki Społecznej Kościoła*. Wydawnictwo JEDNOŚĆ. Kielce 2005.
PEETERSs M. A., *Nowa etyka w dobie globalizacji, wyzwania dla Kościoła.* Przekład: G. Grygiel. Wydawnictwo Sióstr Loretanek. Warszawa 2009.
PELCZAR J. S., *O sprawie społecznej*. List pasterski na Wielki Post R. P. 1907. Przemyśl 1907.
REMBIERZ M., *Kształtowanie tożsamości a otwartość na inność. Edukacyjna wartość kulturowego pogranicza w rozprawach i wspomnieniach Stefana Swieżawskiego.* W: Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie. Red.: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur i A. Szczurek-Boruay. Wyd. Uniwersytetu Śląskiego. Katowice 2000, s. 319-339.
REMBIERZ M., *Współczesne procesy integracji a paradoksy tożsamości europejskiej*, „Bielsko-Bialskie Studia Europejskie”. (2008), nr 2(6), s. 47-60.
SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004.
SLODIČKA, A.: *Orientálne ortodoxné cirkvi*. Michalovce : Misionár, 2008.
SLODIČKA A., *Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*. Prešov 2010. praca zamieszczona w tym tomie.
SLODIČKOVÁ M.: Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka. In: SLODIČKA, A. (ed.): *Nábožensťvo a spoločnosť*. Prešov 2009.
STRZESZEWSKI Cz., *Katolicka nauka społeczna*. RW KUL. Lublin 1994.

Ks. prof. Mikuláš Russnák (1878 – 1954) kontynuator pneumatologii Ojców Kościoła

Aleksy Kowalski

Abstract: *The article Ks. Prof. Mikuláš Russnák – kontynuator pneumatologii Ojców Kościoła presents the development of patristic Pneumatology. The first Christian writers and Church Fathers begin their doctrine about the Holy Spirit analyzing the regula fidei – the baptismal Formula underline especially the Person of Holy Spirit. The Apostolic Fathers and the second century Apologists describe the ancient rite of Baptism (Didache, St. Ignatius of Antioch, Athenagoras of Athens, St. Justin of Rome). They don't have interest in penumatological doctrine, but defend the Christian religion against the pagan society. Writing Apologies show the Christian point of view regarding God, who is the Trinity. Irenaeus of Lyons, Tertullian of Cartago, Origen of Alexandria and Athanasius of Alexandria work on the doctrine of the Holy Spirit using the Bible and Tradition. Their intellectual efforts continue the Western and Eastern Fathers of the Church. The patristic Pneumatology is known and developed at Middle Ages and transmitted to the modern times. Prof. Mikuláš Russnák, the Slovak theologian, known as the Thomas Aquinas of the Greek Catholic Church, left about 150 dissertations in Latin. His theological work is enormous and very interesting. Russnák knew very well patristic doctrines and ecclesiastical Traditions. He could be consider as the pioneer of ecumenism between the Latin and Byzantine Churches before the official statements of Vatican Council II. Unfortunately person and the theological books of prof. Russnák are unknown in Poland. At present is possible only to read them in Slovak, Latin, Hungarian and Russian languages.*

Wierzymy (…) I w Ducha Świętego, Pana i Ożywiciela, który od Ojca pochodzi, którego należy czcić i wielbić wraz z Ojcem i Synem, który przemawiał przez proroków”[1].

Nauka o Duchu Świętym zawarta w pismach nowotestamentalnych, interpretujących teksty Starego Testamentu, odnoszące się do Ducha Bożego, stanowi punkt wyjęcia dla pisarzy i Ojców Kościoła wypowiadających się na ten temat[2].

Ks. Prof. M. Russnák znający pneumatologię patrystyczna, w swojej dysertacji doktorskiej De processione Spiritus Sancti a Filoque podejmuje zagadnienie pochodzenia Ducha Św. w relacji do Boga Ojca i Syna Bożego. Na uwagę zasługuje fakt, iż praca ta została napisana w języku łacińskim dla potrzeb Kościoła grekokatolickiego na Słowacji[3].

Pneumatologia Ojców Apostolskich oraz Apologetów II wieku wskazuje na pierwsze próby opisania Ducha Św. w relacjach personalnych do Ojca i Syna. Osoba Parakleta jest przedstawiana w związkach trynitarnych, których najstarsza forma znajduje się w formule chrzcielnej. Autor Nauki Dwunastu Apostołów (*Didache*) wyjaśniając podstawowe prawdy wiary chrześcijańskiej podaje jeden z najstarszych opisów sprawowania sakramentu chrztu św.

„Co do chrztu (*βαπτίσματος*), to udzielajcie go w taki oto sposób: Powtórzywszy najpierw wszystko powyższe, chrzcijcie (*βαπτίσατε*) w imię (*εἰς τὸ ὄνομα*) Ojca i Syna i Ducha Świętego (*τοῦ ἁγίου πνεύματος*) w wodzie żywej [tj. płynącej]. Jeśli nie

[1] *Sobór Konstantynopolitański I*, w: Dokumenty Soborów Powszechnych, t. 1, pod red. A. Barona H. Pietrasa, Krakow: WAM 2005, s. 69. Por. *DS.* 150. Need W. S.: *Truly Divine and Truly Human. The Story of Christ and the Seven Ecumenical Councils*, London – Peabody - SPCK – Hmendrickson 2008, s. 74.

[2] Por. Cantalemessa R.: *Pieśń Ducha Świętego*, Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek 2003, s. 47 – 50. Melotti L.: *Un solo Padre, un solo Signore, un solo Spirito. Saggio di teologia trinitaria*, Torono: Editrice Elle Di Ci 1991, s. 81 – 112. Częsz B.: *Pneumatologia Ojców Kościoła*, w: Duch, który jednoczy. Zarys Pneumatologia, pod red. M. Marczewskiego, Lublin: Polihymnia 1998, s. 73 – 117.

[3] Por. Boháč V.:*Prof. ThDr. Mikuláš Russnák*, “Theologus”, cz. 1, 1(1999), s. 47 – 63.

macie wody żywej, chrzcijcie w innej, jeśli nie możecie w zimnej, chrzcijcie w ciepłej. Jeśli brak ci jednej i drugiej, polej głowę trzy razy w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego”[4].

Autor Didache cytując dwa razy dosłownie (wiersze 1 i 3) Jezusowe słowa zawarte w Ewangelii św. Mateusza (28, 19) podkreśla, że nie zależnie od sposobu chrztu (zanurzenie lub polanie wodą) obowiązuje ta sama formuła trynitarza – regula fidei.

Św. Ignacy z Antiochii (+107), nauczajac o Duchu Świętym w Liście do Efezjan, ukazuje rolę Pocieszyciela w ekonomii zbawienia.

„Bóg nasz bowiem, Jezus Chrystus, począł się w łonie (*ἐκυοφορήθη*) Maryi zgodnie z planem Bożym (*κατ'οἰκονομίαν θεοῦ*) z nasienia Dawida (*ἐκ σπέρματς Δαυείδ*) i z Ducha Świętego (*πνεύματος ἁγίου*). On to urodził się i został ochrzczony (*ἐβαπτίσθη*), aby oczyścić wodę (*τὸ ὕδωρ καθαρίσῃ*) przez swoja mękę”[5].

Duch Święty towarzyszy wcielonemu Chrystusowi od momentu poczęcia w łonie Maryi. J. Daniélou rozważając tajemnicę Trójcy Świętej konstatuje: Duchem Świętym zostało napełnione człowieczeństwo Chrystusa, gdyż oczywiście Syn w swojej boskości odwiecznie jest napełniony życiem Ducha, które posiada z racji swej boskości. Ale to właśnie tego człowieczeństwa przyszedł On szukać, naszego człowieczeństwa, które jest święte i uświęcone przez Ducha Świętego w Jego Osobie, otrzymuje w dzień Wniebowstąpienia, czy dokładnie po Wniebowstąpieniu, pełnię Ducha świętego, tak że staje się tryskającym źródłem, a z niego Duch Święty będzie udzielony[6] .

Biskup Antiocheński pisząc do Kościoła w Efezie porównuje swoich adresatów do kamieni świątyni Ojca (*λίθοι*

[4] *Didache* 7, 1 – 3. Por. Mt 28, 19. Begley J. J.: *The Welcoming Church: Christian initiation. A Handbook of liturgical and Patristic sources*, Scranton: University of Scranton Press 2000. *Chrzest i pokuta w Kościele starożytnym*, pod red. M. Słomki, Kraków: „M” 2004, s. 20.

[5] Ignatius Antiochenus, *Ad Ephesios* 18, 2. Tłumaczenie własne. Por. J 7, 42. Rz 1, 3. 2 Tm 2, 8. *Chrzest i pokuta, op. cit.*, s. 21.

[6] Daniélou J.: *Trójca Święta i tajemnica egzystencji. Znak świątyni czyli o obecności Boga*, Kraków: Znak 1994, s. 71.

ναοῦ πατρός), przygotowanych na budowlę, „jaką Sam wznosi. Dźwiga was do góry machina Jezusa Chrystusa, którą jest Krzyż, a Duch Święty (*τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ*) służy wam za linę (*σχοινίῳ*). Waszym przewodnikiem wzwyż jest wiara, miłość zaś drogą prowadzącą do Boga. Jesteście zatem wszyscy współwędrowcami, wy nosiciele Boga (*θεοφόροι*) i nosiciele świątyni (*ναοφόοι*), nosiciele Chrystusa (*χριστοφόροι*) i nosiciele świętych przedmiotowi (*ἁγιοφόροι*)”[7].

Eklezjologia Biskupa Męczennika jest ściśle połączona z jego nauką o Trójcy Świętej, w której Ojciec, Syn i Duch Święty realizują boski plan zbawienia w odniesieniu do człowieka. Bóg Ojciec wznosi, z wierzących, Budowlę – Kościół, współpracując z Chrystusową machiną Krzyża, oraz Duchem Świętym – Liną. Chrześcijanie zatem są nazwani nosicielami świątyni (*ναοφόοι*), noszącymi Boga (*θεοφόροι*), nosicielami Chrystusa (*χριστοφόροι*). Nosząc święte przedmioty (*ἁγιοφόροι*) mogą być analogicznie nazwani nosicielami Ducha Świętego (*πνευματοφόροι*), otrzymanego podczas chrztu św.

Św. Justyn Męczennik (ok. +167), pierwszy neoplatonik chrześcijański, wypowiada się na temat Boga. W swoich traktatach polemizuje z zarzutem bezbożności, kierowanym przez pogan przeciw chrześcijanom. W dziele Apologia prima pro Christianis pisząc o chrzcie św. stwierdza, że kandydaci do tego sakramentu najpierw otrzymują stosowne przygotowanie i pouczenie, aby następnie złożyć przysięgę, iż będą żyć według prawd, które zostały im przekazane.

„Następnie prowadzimy ich do miejsca, gdzie się znajduje woda, i tam w taki sam sposób, w jaki myśmy zostali odrodzeni, oni również odrodzenia dostępują. Otóż w imię Boga Ojca i Pana wszechrzeczy, i Jezusa Chrystusa, Zbawiciela naszego, i Ducha Świętego otrzymują tedy kąpiel w wodzie. Chrystus bowiem powiedział: Jeśli się nie odrodzicie nie wejdziecie do królestwa Bożego (…) Zowie się zaś ta kąpiel światłością, jako że ci, co jej dostępują doznają oświecenia ducha. Przecie ten, na którego światło pada, bierze kąpiel również w imię Jezusa Chrystusa,

[7] Ignatius Antiochenus, *Ad Ephesios* 9, 1 -2. Por. Mondini B.: *La Trinità mister d’amore*, Bologna: ESB 1993, s. 102.

ukrzyżowanego pod Poncjuszem Piłatem, oraz w imię Ducha Świętego, który przez proroków przepowiadał wszystko, co się tyczy Jezusa”[8].

Św. Justyn, w opisie katechezy chrzcielnej, przedstawia, podobnie jak autor Nauki Dwunastu Apostołów, przygotowanie do sakramentu chrztu św., które dokonywało się w dwóch etapach: a) katecheza chrzcielna, b) liturgia sakramentalna. Filozof chrześcijański przytaczają formułę chrzcielną (Mt 28, 19) komentuje ją, opisując działanie Boga Ojca i Syna Bożego. Osoba Ducha Świętego jest tylko wymieniona, natomiast autor Apologii nie poświęca jej wiele uwagi. Jak się wydaje, stwierdzenie o Duchu Świętym, przepowiadającym przez proroków, należało do pierwotnego nauczania Kościoła.

Męczennik Rzymski nie posiada jeszcze sprecyzowanej nauki trynitarnej, dlatego też jego nauczanie koncentruje się przede wszystkim na relacjach zachodzących miedzy Ojcem i Synem.

„Otóż na początku, przed wszystkimi stworzeniami, Bóg zrodził z siebie samego (*ὁ θεὸς γεγέννηκε ἐξ ἑαυτοῦ*) Moc Rozumną (*δύναμιν λογικήν*), którą Duch Święty nazywa także chwałą Pańską, to znowu Synem, czasem Mądrością, albo Aniołem, czy też Panem i Słowem, a wreszcie Ona sama zowie się Wodzem Naczelnym, kiedy to w ludzkiej postaci objawiła się Jezusowi (…) Świątkiem moim będzie tutaj Słowo Mądrości, które samo jest owym Bogiem, zrodzonym z Ojca wszechrzeczy, jest Słowem, i Mądrością, i Mocą, i Chwałą Rodziciela swego …”[9].

Jakkolwiek Justyn wspomina o Duchu Proroczym (*πνεῦμα προφετικὸν*), zajmującym trzecie miejsce po Ojcu i Synu[10], to

[8] Justinus, *Apologia prima pro Christianis* 61, 3 – 4 i 12 – 13. Por. Mt 28, 19. J 3, 3 – 5. 2 Kor 4, 4 – 6. Ef 1, 18.

[9] Justinus, *Dialogus cum Tryphone Iudeo* 61, 1 i 3. Por. Częsz B.: *Pneumatologia, op. cit.*, s. 76 – 77.

[10] Por. Justinus, *Apologia prima pro Christianis* 13, 3: *Wykażemy wam również, że z cała słusznością cześć oddajemy Temu, który nas tych rzeczy nauczył i dlatego też się właśnie narodził, Jezusowi Chrystusowi, ukrzyżowanemu pod Poncjuszem Piłatem, wielkorządcą Judei za czasów Tyberiuszowych, że Go uznajemy za Syna Boga prawdziwego i na drugi9m Go miejscu stawiamy, na trzecim zaś Ducha Proroczego.* Ibidem 6, 2: *Jemu to, a z Nim razem Synowi, który od Niego przyszedł i taka nam podał naukę, tudzież zastępom innych,*

jednak wydaje się, że Duch Boży jest podporządkowany Logosowi – Chrystusowi, będąc swoistego rodzaju Aniołem[11]. G. Girgenti konstatuje, że Filozof chrześcijański nie wypowiada się na temat Ducha Świętego, lecz raczej mówi o Duchu Proroczym, inspirującym proroków. Fenomen inspiracji jest znany w środowisku pogańskich religii misteryjnych, gdzie przepowiadanie stanowi ich stały element. Na polu filozofii egzystuje poświadczone natchnienie, którego autorem jest daimonion Sokratesa. In realtà Giustino non ha una chiara visione teologica della Trinità[12].

Atenagoras z Aten, zwany podobnie jak św. Justyn, filozofem (II w.), należy do apologetów chrześcijańskich broniących uczniów Chrystusa przed fałszywymi zarzutami pogan. W apologii Legatio pro Christianis, dedykowanej cesarzowi Markowi Aureliuszowi i jego synom, nie tylko polemizuje z ogólnymi opiniami na temat chrześcijan, lecz także wyjaśnia doktrynę chrześcijańską. Odpowiadając na rzekomy ateizm wyznawców Chrystusa tak oto wyjaśnia tajemnicę trojjedynego Boga:

„Jak bowiem mówimy o Bogu, o Jego Synu – Słowie i o Duchu Świętym, istotach stanowiących jedność w zakresie mocy, a rozdzielonych w zakresie funkcji na Ojca, Syna i Ducha – Bo Syn jest Rozumem, Słowem i Mądrością Ojca, Duch zaś Jego emanacją, jak światłość, która promieniuje z ognia”[13].

Filozof Ateński starając się wyjaśnić naukę o chrześcijańskim Bogu pisze zarazem o Jego jedności w działaniu, a jednocześnie rożnych funkcjach Boga Ojca, Syna, egzystującego jako Logos i Mądrość Ojca, oraz Ducha Świętego,

---

dobrych aniołów, co go otaczają i do Niego są podobni, wreszcie Duchowi Proroczemu oddajemy uwielbienie i poklon, cześć im składając, pełna rozumu i prawdy. Wolfson A. H.: *La Filosofia dei Padri della Chiesa*, Brescia: Paideia 1978, s. 112.

[11] Por. Hall G. S.: *Doctrine and Practice in the Early church*, Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company 1999, s. 55.

[12] Girgenti G.: *Giustino Martire. Il primo cristiano platonico*, Milano: Vita e Pensiero 1995, s. 108. Por. Hall G. S.: *Doctrine, op. cit.*, s. 56: *Even that is a work which elsewhere is that of the “logos”, who makes wise antecedents of Christ in the Old Testament. So we look in vain for a deeper doctrine of the Trinity or the Spirit.*

[13] Athenagoras Athenensis, *Legatio pro Christianis* 24.

będący emanatio Patris. Atenagoras wykorzystując obraz biblijny ognia, promieniującego światłem[14], wyjaśnia relację trynitaraą, zachodzącą miedzy Bogiem Ojcem a Duchem Świętym. Duch Boży posługuje się prorokami tak jak wirtuoz instrumentami muzycznymi[15]. Będąc wypływem Boga (ἀπόρροια τοῦ θεοῦ),

„emanuje z Niego i powraca doń jak promień słońca (ὡς ἀκτῖνα ἡλίου)"[16].

Metafora słońca i promienia, wykorzystana przez autora Legatio pro Christianis, jest znana tak w Starym jak i i Nowym Testamencie[17]. Ojcowie Kościoła i pisarze chrześcijańscy posługują się nią, podobnie jak przenośnią ognia i światła, tłumacząc tajemnicę osób w Trójcy Świętej[18]. Tego rodzaju dowodzenie opierające się na rozważaniu logiczno – semantyczno – językowym analogii miedzy poszczególnymi rzeczywistościami określa się mianem argumentu analogicznego[19].

Św. Ireneusz z Lyonu (+202), najwybitniejszy teolog II w., podejmując w swoich dziełach problematykę pneumatologiczną, wyjaśnia relacje jakie zachodzą miedzy Osobami Trójcy Świętej. W traktacie Demonstratio apostolicae praedicationis polemizując, miedzy innymi z gnostykami, wyjaśnia koncepcję chrześcijańską Bóstwa:

„ Jest jeden Bóg niestworzony, niewidzialny, stwórca wszystkiego, ponad którym nie ma innego Boga i po którym nie ma innego Boga. Bóg jest rozumnym bytem i dlatego przez Rozum – Logos uczynił to, co stworzył. I duchem jest Bóg i dlatego przez Ducha wszystko upiększył. W ten sposób mówi także prorok: Przez słowa Pana stały się niebiosa i przez jego ducha wszelka ich moc. Tak więc, skoro Słowo umacnia, to jest tworzy rzeczy cielesne i obdarza istnieniem, a Duch porządkuje

[14] Por. Lurker M.: *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, Poznań: Pallottinum 1989, s. 149 - 150
[15] Por. Ibidem 7.
[16] Ibidem 10.
[17] Por. Lurker M.: *Słownik, op. cit.*, s. 217 – 219.
[18] Por. Manikowski M.: *Filozofia w obronie dogmatu. Argumenty antytryteistyczne Grzegorza z Nyssy na tle Tradycji*, Wrocław: Wydawnictwo Nauk Społecznych U. Wr. I Wydawnictwo Arboretum 2002, s. 98 – 102.
[19] Por. Ibidem s. 163.

różnorodność mocy, słusznie Słowem nazywa się Syna a Ducha Mądrością Bożą (…) Ponad wszystko bowiem jest Ojciec, przez wszystkich zaś Słowo – przez nie wszystko się stało od Ojca, we wszystkim zaś Duch, który woła Abba, Ojcze i kształtuje człowieka na podobieństwo Boże. Tak wiec Duch ukazuje Słowo i dlatego zwiastowali Syna Bożego, Słowo zaś, to jest Logos, kieruje Duchem i dlatego on sam jest tłumaczeniem proroków i prowadzi człowieka do Ojca”[20].

Duch Święty, według Biskupa Lyonu, uczestnicząc wraz z Ojcem i Synem, w akcie stworzenia świata, pełni funkcje Artysty – Dekoratora całego kosmosu. Ireneusz przytacza słowa Psalmu 32 (33), 6 w wersji znajdującej się w Septuagincie, komentując fakt powołania do istnienia świata i człowieka, którego autorem jest Trójca Święta. Duch Boży będąc Koordynatorem działania Osób Boskich jest nazwany Mądrością Boga. Formując byt ludzki na podobieństwo Boże sprawia, że człowiek, wspomagany przez Ducha, zwraca się do Boga Ojca słowami: Abba, Ojcze. Biskup Lyonu komentując ten szczególny przywilej chrześcijanina powołuje się na słowa św. Pawła z Listu do Galatów (4, 6): A ponieważ jesteście dziećmi, Bóg wysłał do waszych serc Ducha swego Syna, który woła: „Abba, Ojcze”. Duch Święty także inspiruje proroków, przepowiadających Chrystusa, na którego wskazuje swoim działaniem oraz wiedzie wyznawcę Chrystusa do Ojca Niebieskiego.

Autor Adversus haereses. prezentując stworzenie kosmosu oraz istoty ludzkiej, stwierdza, że Bóg nie posłużył się stworzonymi istotami duchowymi ani innymi mocami, ale osobiście zrealizował swój plan.

„Dla stworzenia świata oraz ukształtowania człowieka, z powodu którego świat powstał, Ojciec nie potrzebował aniołów, nie potrzebował także żadnej pomocy dla stworzenia tych bytów, które znalazły się w stworzeniu i służyły dla przeprowadzenia

[20] Irenaeus, *Demonstratio apostolicae praedicationis* 5. Por Idem, *Adversus haereses* I, 22, 1. Ps 32 (33), 6: *Słowem Pana stanęły niebiosa, a tchnieniem ust Jego – zastępy*. (Zob. Borowski W.: *Psalmy. Komentarz biblijno – ascetyczny*, Kraków: Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych 1982, s. 139. Jaki L. S.: *Praying the Psalms. A Commentary*. Grand Rapids/Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company 2001, s. 81 – 82. *KKK* 683.

planu zbawczego, zdarzeń, które dotyczyły człowieka. Miał bowiem bogatą i niewymowną pomoc, wspomagają go bowiem we wszystkim jego Bliscy, a zarazem jego Ręce, to znaczy Syn i Duch, Słowo i Mądrość, którym służą wszyscy aniołowie i są im poddani"[21].

Św. Ireneusz opisując zaangażowanie Trójcy Świętej w akcie stworzenia świata i człowieka, w sposób interesujący, ukazuje osobę Ducha Świętego, który jest Bliskim i Ręką Boga a zarazem Mądrością Bożą. L. Padovese stwierdza, że Biskup Lyonu propaguje teologię funkcjonalną Ducha Świętego, w której nie wiele wypowiada się na temat Jego pochodzenia i natury, ale ukazuje Go w ciągłym zaangażowaniu w historię zbawienia[22].

Autor Demonstratio apostolicae praedicationis podkreślając znaczenie sakramentu chrztu, przyjmowanego przez przyszłego chrześcijanina w imię Trójcy Świętej, ukazuje działanie Ducha Świętego.

„Dlatego chrzest naszego odrodzenia (*regenerationis nostrae baptisma*) dokonuje się przez te trzy artykuły, obdarzając nas zrodzeniem (*regenerationem*) ku Bogu Ojcu przez jego Syna w Duchu Świętym (*cum Spiritu Sancto*). Ci, którzy noszą Ducha Świętego (*portant Spiritum Dei*), kroczą ku Słowu, to jest w kierunku Syna, Syn zaś prowadzi (ich) do Ojca. Ojciec zaś udziela im niezniszczalności (*incorruptibilitatem*). Tak więc nie da się bez Ducha widzieć Słowo Boże (*non sine Spiritu videre licet Verbum Dei*), nie może ktoś przystąpić do Ojca bez Syna, gdyż poznaniem Ojca jest Syn, a poznanie (*scientia*) Syna Bożego (dokonuje się) za przyczyną Ducha Świętego (*per Spiritum Sanctum*). Ducha zaś wedle upodobania Ojca przyznaje Syn i to tym, którym postanowił (dać) Ojciec i jak postanowił Ojciec (*voluerit Pater*)"[23].

---

[21] Irenaeus, *Adversus haereses* IV, 7, 4. Por. Hall A. C.: *Learning Theology with the Church Fathers*, Downers Grove: InterVarsity Press 2002, s. 102.

[22] Por. Padovese L.: *Introduzione alla teologia patristica*,Casale Monferrato: Piemme 1992, s. 87.

[23] Irenaeus, *Demonstratio apostolicae praedicationis* 7. Por. Sancti Irenaei Episcopi Lugdunensis, *Demonstratio apostolicae praedicationis*, pod red. S. Webera, Friburgi Brisgoviae: B. Herder 1917, s. 32. Częsz B.: *Pneumatologia, op. cit.*, s. 77 – 82.

Godnym uwagi jest fakt, iż powyższy fragment tekstu Ireneusza znajduje się również na kartach posoborowego Katechizmu Kościoła Katolickiego, którego autorzy wyjaśniają doktrynę o Duchu Świętym[24]. Chrzest, dokonujący się w imię Trójcy Świętej (*per haec tria capita*)[25] nosi miano odrodzenia/zrodzenia (*regeneratio*) W języku greckim, wyraz polski odrodzenie, jak zauważa M. Myszor – tłumacz Wykładu nauki apostolskiej, ma swój odpowiednik w słowie *παλιγγενεσία* (*palingeneza*)[26]. Męczennik Lyoński, podobnie jak św. Justyn[27] określając chrzest palingenezą (odrodzeniem) nawiązuje do poglądów myślicieli stoickich, które, między innymi, głosił Marek Aureliusz (+180):

„Te są swoiste cechy duszy rozumnej: sama siebie widzi, sama siebie rozkłada na części, robi siebie taką, jaką chce, sama spożywa owoc, który wydaje (owoce bowiem roślin i odpowiadające części zwierząt inni spożywają), osiąga cel swoisty, gdziekolwiek ją kres życia spotka. Nie tak, jak przy tańcu lub na scenie i tym podobnym, gdzie cała czynność nie kończy się w razie jakiejś przeszkody. Ale na czymkolwiek i kiedykolwiek się ją zatrzyma, zamiar swój doprowadza do pełni i bez uszczerbku. Tak, że można powiedzieć: „Mam wszystko, co moje". Prócz tego przebiega cały wszechświat i próżnię naokoło, i jego formę, podąża w bezmiar wieczności, pojmuje i rozważa okresowe wszechodradzanie się i dochodzi do poznania, że potomkowie nasi nic bardziej nowego wiedzieć nie będą ani nasi przodkowie nic bardziej niezwykłego nie wiedzieli …"[28]

[24] Por. *KKK* 683.

[25] Por. Irenaeus, *Demonstratio apostolicae praedicationis* 100: *Tak więc błąd w odniesieniu do trzech podstawowych artykułów naszej pieczęci (chrztu) odcina wielu od prawdy; bo albo pogardzają Ojcem, nie uznają Syna, przeciwstawiają się planowi zbawienia w jego wcieleniu, albo nie przyjmują Ducha, to znaczy gardzą proroctwem. Trzeba nam strzec się przed wszystkimi takimi ludźmi, jeśli chcemy podobać się Bogu i dostąpić zbawienia.*

[26] Por. Przypis nr 49 (Zob. Ireneusz z Lyonu, *Wykład nauki apostolskiej*, pod red. M. Myszora, Kraków: WAM 1997, s. 29).

[27] Por. Justinus, *Apologia prima pro Christianis* 61, 3 i 66, 1.

[28] Marcus Aurelius, *Ta eis heauton* 11, 1. (Zob. Marek Aureliusz, *Rozmyślania*, pod red. M. Reitera, Warszawa: PWN 1988, s. 130).

Św. Ireneusz używając słowa *παλιγγενεσία* prawdopodobnie nawiązuje do Pawłowego Listu do Tytusa (3, 5), gdzie znajduje się następujące stwierdzenie:

„On zbawił nas nie dzięki sprawiedliwym czynom, które spełniliśmy, lecz ze względu na swe miłosierdzie. Stało się to przez odradzającą (*παλιγγενεσίας*) i odnawiającą kąpiel (*λουτροῦ*) w Duchu Świętym (*πνεύματος ἁγίου*)”[29].

Biskup Lyonu, analogicznie jak Ignacy z Antiochii, nazywa chrześcijan nosicielami Ducha (*πνευματοφόροι*), który umożliwia im poznacie Logosu. A Bóg Ojciec, razem z Synem, decyduje o tym, kto otrzyma Ducha Mądrości.

Tertulian (+220), wybitny, łaciński pisarz chrześcijański, podejmuje w swoich traktatach problematykę pneumatologiczną w kontekście doktryny trynitarnej. W dziele Adversus Praxean wykazuje swojemu adwersarzowi, zwolennikowi monarchianizmu, powołując się na regula fidei – formułę chrzcielną, że istnieją Osoby Boskie, a wśród nich Duch Święty.

„Zawsze pamiętaj, iż poświadczam tu jako wyznawaną przez siebie zasadę wiary (*regulam*), że Ojciec, Syn i Duch (*Spiritum*) są wzajemnie nierozdzielni, bo w ten sposób poznasz, co i w jaki sposób głoszę. Twierdzę mianowicie, że kim innym jest Ojciec, kim innym Syn, a jeszcze kim innym Duch (alium Spiritum); niektórzy ludzie niewykształceni lub przewrotni źle przyjmują to twierdzenie jakoby głosiło ono różność i na jego podstawie nauczało o rozdzielności Ojca od Syna i Ducha Świętego (*Spiritus Sancti*). Mówię to zaś z konieczności, ponieważ przeciwnicy ekonomii (*adversus oikonomiam*) wielbiciele monarchii (*monarchiae adulantes*), upierają się przy tym, że Ojciec, Syn i Duch są tą sama osobą; ja jednak twierdzę, że Syn jest kimś drugim względem Ojca nie przez różność, lecz przez rozmieszczenie, nie przez rozdział, lecz przez rozróżnienie, ponieważ Ojciec i Syn nie mogą być tą samą osobą, lecz co do miary jeden różny od drogiego”[30].

Adwokat z Kartaginy wyjaśniając relacje w Trójcy Świętej odwołuje się do dynamicznych rzeczywistości rodzenia (Ojciec – Syn) i posłania (Syn – Duch) tłumacząc miłośnikom monarchii

[29] Tt 3, 5
[30] Tertullianus, *Adversus Praxean* 9, 1.

ekonomię Bożą[31]. Tertulian, podobnie jak Justyn, przybliżając tajemnicę Boga wykorzystuje język obrazowy, zaczerpnięty ze świata stworzeń.

„Wszystko, co pochodzi z jakiejś rzeczy, musi być koniecznie czymś drugim względem tego, z czego pochodzi, ale nie oznacza to, że musi być oddzielone. Gdzie zaś jest ktoś drugi, tam jest dwóch, a gdzie jest trzeci, tam jest trzech. Trzecim – naturalnie – względem Boga jest Duch z Syna (*Spiritus a Deo ex Filio*), tak jak trzecim względem korzenia jest owoc (*fructus*) z krzaka, trzecim też względem źródła jest kanał (*rivus*) biorący początek ze strumienia, trzecim wreszcie względem słońca jest punkt świetlny (*apex*) na końcu promienia. Nic jednak nie odrywa się od swej macierzystej formy, z której bierze swe właściwości. W ten sposób Trójca (*trinitas*) rozwija się od Ojca (*a Patre*) przez powiązane i połączone z sobą stopnie, w żaden sposób nie szkodzi monarchii (*monarchiae*), a przy tym strzeże porządku ekonomii (*oikonomiae*)"[32].

Duch Święty zajmuje miejsce trzecie w porządku trynitarnym, ponieważ numerycznie jest trzecim w relacji do Ojca i Syna. Jedność Parakleta z Osobami Ojca i Syna autor Apologeticum wykazuje posługując się następującymi obrazami Trójcy Świętej:

- Trójca Święta (*trinitas*)
- Duch od Ojca z Syna (*Spiritus a Patre ex Filio*)
- Owoc (*fructus*) - od Korzenia (*a radice*) – z Krzaka (*ex frutice*)
- Kanał (*fivus*) – od Źródła (*a fonte*) – ze Strumienia (*ex flumine*)
- Punkt świetlny (*apex*) – od Słońca (*a sole*)– z Promienia (*ex radice*)

A zatem miejsce trzecie Duch Świętego w ekonomii Boga analogicznie można porównać do owocu korzenia na krzaku, kanału wypływającego ze źródła strumienia oraz punktu świetlnego słońca zawartego w jego promieniu.

Tertulian, po opuszczeniu Kościoła Katolickiego, przystaje do Montana, charyzmatycznego przywódcy sekty heretyckiej, w

[31] Por. Cantalamessa R.: *Pieśń, op. cit.,* s. 100 – 101.
[32] Tertullianus, *Adversus Praxean* 8, 7. Por. Częsz B.: *Pneumatologia, op. cit.,* s. 82 – 82.

której osoba Parakleta jest szczególnie czczona[33]. Dlatego też tłumacząc regula fidei – formułę chrzcielną zwraca szczególna uwagę na osobę Ducha Świętego. W rozważaniach pneumatologicznych wykorzystuje, miedzy innymi, filozofię stoicką, którą posługuje się tłumacząc prawdy teologiczne[34].

Orygenes z Aleksandrii (+254), zwany również Ἀδαμάντινος (Człowiekiem z żelaza) jak pisze Euzebiusz z Cezarei w Historia ecclesiastica[35], należy wraz z św. Augustynem z Hippony i św. Tomaszem z Akwinu do najwybitniejszych filozofów i teologów chrześcijaństwa[36]. W swoich traktatach podejmuje także problematykę pneumatologiczną, którą jako pierwszy pisarz starochrześcijański włączył do nauki dogmatycznej w kontekście doktryny trynitarnej[37]. Autor De principiis, podobnie jak Tertulian, pisząc przeciwko zwolennikom monarchianizmu, stwierdza:

„Zresztą nie można mówić o czymś wyższym i niższym w istocie Trójcy, ponieważ będąc źródłem Bóstwa obejmuje Ona wszystko swoim Słowem i Rozumem, natomiast „tchnieniem ust swoich" uświęca wszystko, co zasługuje na uświecenie, stosownie do słów Psalmu" „Przez Słowo Pana powstały niebieska, a cała ich moc przez tchnienie ust Jego". Istnieje wszak specjalna działalność Boga Ojca, obok tej, przez którą udziela On wszystkim naturalnego istnienia. Również Pan Jezus Chrystus spełnia jakąś szczególną posługę wobec tych, którym udziela naturalnej łaski bycia istotami rozumnymi; posługa ta obok istnienia daje im dobrą egzystencję. Istnieje wreszcie inna łaska Ducha Świętego, którą osiągają godni; jest ona udzielana

[33] Por. Ibidem 1, 7: *Później uznanie i głoszenie Ducha Świętego odłączyło nas od psychików (katolików).* Turek W.: *Tertulian*, Kraków: WAM 2001, s. 62 – 63.
[34] Por. Daniélou J.: *Le origini del cristianesimo latino. Storia delle dottrine cristiane prima di Nicea*, Bologna: EDB 1993, s. 341. Hagendahl H.: *Cristianesimo latino e cultura classica*, Città di Castello: Borla 1988, s. 47.
[35] Por Eusebius Caesariensis, *Historia ecclesiastica* VI, 14, 10.
[36] Por. Balthasar von Urs H.: *W pełni wiary*, Kraków: Znak 1991, s. 538.
[37] Por. Kalinowski S.: *Pneumatologia Orygenesa*, Collectanea Theologica 59 (1983), s. 45.

wprawdzie przez Chrystusa, ale wytworzona została przez Ojca stosownie do zasług ludzi, którzy są jej godni”[38].

Orygenes, analogicznie jak św. Ireneusz z Lyonu, opisując teologie funkcjonalną w Trójcy Świętej, zwraca uwagę na działanie Ducha Świętego, który obdarza łaską ludzi godnych, tak jak Ojciec naturalnym istnieniem, a Syn rozumnością zgodną z naturą przekazują każdej istocie ludzkiej. Uczeń Klemensa z Aleksandrii, wyjaśniając doktrynę o trójjedynym Bogu, tak jak autor Adveersus haereses, przytacza Ps 33(32), 6 interpretując słowa Psalmisty nie tylko w relacji do Ducha Świętego, ale odnosząc je również do Osób Ojca i Syna.

Wiara w Chrystusa oraz znajomość Biblii, jak podkreśla Teolog Aleksandryjski, umożliwia zdobycie wiedzy o Pocieszycielu. Wiedza ta ma charakter nadprzyrodzony i różni się od naturalnego poznania Boga, dostępnego człowiekowi via rationis.

„Co się zaś tyczy samoistnego bytu Ducha Świętego, to nie mógł mieć o nim najmniejszego pojęcia nikt poza tymi, którzy obcowali z Prawem i pismami proroków, oraz tymi, którzy wyznają wiarę w Chrystusa. Chociaż bowiem o Bogu Ojcu nikt nie może się wypowiadać tak, jakby wypadało, to przecież można zdobyć pewne wyobrażenie o Nim z poznania stworzeń widzialnych oraz na podstawie naturalnych przemyśleń ludzkiego rozumu, ma ponadto można wyobrażenia te potwierdzić sformowaniami Pisma świętego (…) Wszystko to uczy nas, że istota Ducha Świętego ma tak wielka godność i znaczenie, iż zbawczy chrzest nie może dopełnić się inaczej, jak tylko przez powagę najznamienitszej Trójcy, to znaczy w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego, i że nazwa Ducha Świętego łączy się ściśle z imieniem Ojca i Jego jednorodzonego Syna”[39].

Orygenes powołując się na regula fidei podkreśla znaczenie osoby Ducha Świętego, bez którego sakrament chrztu jest nieważny. Chrzcielna formuła trynitarna wskazuje nie tylko na

[38] Origenes, *De principiis* I, 3, 7. Por. Ps 33(32), 6.

[39] Ibidem I, 3, 1 – 2. Por. Idem, *In Ioannem commentarii* VI,, 33, 167. Pelikan J.: *The Christian Tradition. A History of the Development of Doctrine*, vol. 1, Chicago and London: The University of Chicago Press 1975, s. 165.

jedność miedzy poszczególnymi Osobami Bożymi, lecz także na ich powagę wypływającą z Trójcy Świętej.

Autor traktatu In Ioannem comentarii analizując początek Ewangelii św. Jana (1, 3) podejmuje kwestię pochodzenia Ducha Świętego w relacji do Boga Ojca i Syna. Powołując się na autorytet apostołów w De principiis stwierdza, iż uczniowie Jezusa nie wypowiedzieli się jednoznacznie w tej materii, dlatego też należy zająć się tym zagadnieniem[40].

„My natomiast, będąc przekonani, że istnieją trzy byty subsatancjalne – Ojciec, Syn i Duch Święty, oraz wierząc, że żaden byt oprócz Ojca nie jest niestworzony, jako pobożna i prawdziwa opinie aprobujemy pogląd, że chociaż wszystko powstało za pośrednictwem Syna, to jednak Duch Święty jest najczcigodniejszy od wszystkiego i pod względem stanowiska zajmuje pierwsze miejsce wśród bytów, które Ojciec stworzył przez Chrystusa. I może to właśnie stanowi powód, że Duch Święty nie nazywa się Synem Bożym, albowiem tylko jednorodzony od samego początku jest Synem, a wydaje się, że Duch Święty korzysta z Jego pomocy, aby mieć rzeczywisty byt i nie tylko po to, aby istnieć, lecz również, aby być mądrym, rozumnym, sprawiedliwym oraz posiadać te wszystkie cechy, które musimy sobie wyobrazić jako własność Ducha Świętego z uwagi na to, że uczestniczy On w wymienionych przez nas atrybutach Chrystusa. Moim zdaniem, tworzywa, jeśli tak można powiedzieć, otrzymanych od Boga darów, Duch Święty udziela tym, którzy dzięki niemu i na skutek uczestnictwa w Nim nazywają się świętymi, wspomniane tworzywo darów zostało

[40] Origenes, *De principiis*, Pra. 4: *Pouczyli nas wreszcie apostołowie, że Duch Święty jest zjednoczony z Ojcem i Synem w chwale i godności. Nie rozstrzygnięto wyraźnie, czy Duch jest zrodzony, czy nie zrodzony oraz czy i On ma być uważany za Syna Bożego, czy nie; nad problemem tym trzeba się w miarę możliwości zastanowić na podstawie Pisma świętego i przeanalizować go w do dogłębnym badaniu. To wszakże jasno głosi nauka Kościoła, że ów Duch Święty zsyłał natchnienie wszystkim świętym, zarówno prorokom, jak apostołom, i ten sam Duch mieszkał zarówno w dawnych świętych, jak i w tych, którzy otrzymali natchnienie po przyjściu Chrystusa*.

wykonane przez Boga, usługuje mu Chrystus, a istnieje ono wedle Ducha Świętego”[41].

Orygenes wyróżnia w Trójcy Świętej trzy byty substancjalne, samodzielne osoby, którym przypisuje poszczególne przymioty. Bóg Ojciec charakteryzuje się tym, że jest niestworzony, Syn, od samego początku, Jednorodzonym, a Duch Święty stworzony przez Ojca. Kwestię trzeciej Osoby Trójcy Świętej jako stworzenia wyjaśnia H. Crouzel w swojej książce Orygenes. Analizując powyższy tekst zauważa: Słowo „egeneto” u Jana (1, 3) (się stało) nie może stanowić podstawy do twierdzenia, że według Orygenesa Duch jest istotą stworzoną: w takim razie należałoby zapomnieć o tym, co już na temat czasowników „gignomai” i „gennao”, że w okresie przednicejskim, czasowniki te, jak również ich derywaty z jednym „n” lub dwoma „n”, stosowano wymiennie na oznaczenie stwarzania lub rodzenia[42].

Aleksandryjczyk mając świadomość problemu podaje trzy możliwe rozwiązania tegoż zagadnienia. Opowiadając się za pierwszą hipotezą: Duch Święty powstał za pośrednictwem Syna, opisuje jeszcze dwie możliwości: Pocieszyciel jest odwieczny, bądź też nie posiada samodzielnej egzystencji poza Ojcem i Synem[43]. Należy podkreślić, iż Orygenes nie zadawala się raz sformowaną tezą, stąd też zasadnym jest przytoczenie kolejnego jego tekstu:

„Ojciec jest źródłem i początkiem Syna i Ducha Świętego i w całej Trójcy nie należy domyślać się czegoś wcześniejszego lub późniejszego”[44].

Według autora In Ioannem commentarii Duch Święty udziela darów ze swojego tworzywa czyli istoty Boga. W teologii scholastycznej dary te noszą nazwę łask rzeczywistych, powiązanych z jakimś działaniem lub funkcją[45].

---

[41] Origenes, *In Ioannem comnentarii* II, 10, 75 – 76. Por. Kalinowski S.: *Pneumatologia, op. cit.,* 49 – 50.
[42] Crouzel H.: *Orygenes*, Bydgoszcz: Homini 1996, s. 271.
[43] Por. Origenes, *In Ioannem commentarii* II, 10, 73 – 74.
[44] Idem, *De principiis* II, 2, 1. Por. Kalinowski S.: *Pneumatologia, op. cit.,* s. 49 – 50. Częsz B.:*Pneumatologia, op. cit.,* s. 90.
[45] Por. Crouzel H.:*Orygenes, op. cit.,* s. 270.

Pneumatologia Orygenesa z Aleksandrii wraz z innymi traktatami teologicznymi stała się in signum cui contradicetur[46]. Mając zwolenników i przeciwników na trwałe wpisała się w wyjaśnianie doktrynę o Trójcy Świętej.

Święty Atanazy z Aleksandrii (+373), Ojciec Kościoła na wygnaniu, stojąc na straży wiary katolickiej naraził się władzy państwowej, popieranej przez część nieortodoksyjnego duchowieństwa. Obrońca boskości Logosu wypowiada się również na temat Ducha Świętego. W Epistolae quattuor ad Serapionem napisanymi do biskupa Sreapiona z Thmuis w Egipcie, przyjaciela św. Antoniego Pustelnika, wyjaśnia kwestie pneumatologiczne. Biskup Aleksandryjski polemizując z tropikami[47] tak oto streszcza ich poglądy w Liście pierwszym:

„Z wielkim smutkiem piszesz mi, umiłowany i zaprawdę wytęskniony Bracie, że znaleźli się tacy, co odrzucają bluźnierstwo (*βλασφημίαν*) arian przeciw Synowi Bożemu, odłączyli się wprawdzie od nich, lecz ze swej strony występują przeciwko Duchowi Świętemu (*κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*) głosząc, że nie tylko został stworzony (*κτίσμα*), lecz że jest jednym z „duchów przeznaczonych do usług" i tylko stopniem godności (*βαθμῷ*) różni się od aniołów (*ἀγγέλων*). Taki zaś pogląd jest tylko pozornie sprzeczny z opinią arian, stanowi jednak rzeczywiste zaprzeczenie świętej wiary. Arianie bowiem odrzucając Syna odrzucają również Ojca; tak samo i oni – popełniają bluźnierstwo przeciw Duchowi Świętemu bluźnią i Synowi. Obie sekty podzieliły miedzy siebie front walki z prawdą: jedni występują przeciw Słowu, drudzy przeciw Duchowi Świętemu, jedni i drudzy bluźnią Świętej Trójcy (*εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα βλασφημίαν*)"[48].

Atanazy porównując arian z tropikami bezkompromisowo stwierdza, że jedni i drudzy popełniają bluźnierstwo przeciw Trójcy Świętej, ponieważ nie przyjmują boskiej natury tak Syna

[46] Por. Ibidem, s. 19 – 21.

[47] Św. Atanazy nazywa *tropikami* heretyków, którzy odrzucając naturę boska Ducha Świętego posługiwali się egzegezą figuratywną i stosowali retorykę sofistyczną. Por. Cocchini F.: *Tropici*, w: Dizionario patristico e di antichità cristiane, vol. 2, Casale Monferrato: Marietti 1984, kol. 3523 – 3524.

[48] Athanasius, *Epistolae quattuor ad Serapionem* I, 1.

jak i Ducha Świętego. Przytaczając regula fidei – formułę chrzcielną komentuje ją mając na uwadze wiarę i tradycję Kościoła:

„Taka jest wiara Kościoła powszechnego, bo na Trójcy, jak na fundamencie, postawił go Pan, tak mówiąc do uczniów: „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego". Gdyby Duch był stworzeniem, Pan nie łączyłby Go z Ojcem, gdyż w takim wypadku Trójca byłaby niejednolita i miałaby w sobie jakiś obcy element zewnętrzny (…) i dlatego Pan z imieniem Ojca połączył imię Ducha. Chciał wskazać, że Trójca Święta nie składa się z różnych substancji, to znaczy ze Stwórcy i stworzenia; przeciwnie, Jej Bóstwo jest jedno"[49].

Biskup Aleksandryjski komentując Mt 28, 19 wskazuje na nierozerwalną łączność eklezjologii z doktryną o Trójcy Świętej, na której, jak na fundamencie, opiera się nauka i tradycja Kościoła katolickiego. Podobną opinię wyrazili autorzy Katechizmu Kościoła Katolickiego, przytaczając w tekście zdanie jednego Ojca Kościoła – św. Cezarego z Arles (+542): Fides omnium christianorum in Trinitate consistit[50].

Święty Atanazy mówiąc o Bóstwie w Trójcy podkreśla Jego jedność substancjalną, różniącą się od substancji stworzonej. Stwórca i stworzenie należą do odmiennych porządków, gdzie substancja określa naturę egzystencji niestworzonej lub stworzonej[51].

Prawda o Trójcy Świętej, a zwłaszcza zagadnienia pneumatologiczne wymykają się rozumowi ludzkiemu, dlatego tez Biskup Aleksandrii, podobnie jak inni pisarze i Ojcowie Kościoła, wykorzystuje język obrazowy do wyjaśnienia relacji miedzy Osobami Boskimi. Atanazy kontynuując aleksandryjska szkołę teologii Logosu, w której Syn Boży jest Obrazem Ojca

[49] Ibidem. III, 6. Por. Mt 28, 19.
[50] *KKK* 232.
[51] Por. Szczurek D. J.: *Bóg Ojciec w Tajemnicy Trójcy Świętej*, Krąków: „M" 2005, s. 245 – 250. Widdicombe P.: *Fatherhood of God from Origen to Athanasius*, New York: Clarendon Press – Oxford 2000, s.188 – 222.

(*εἰκών τοῦ Πατρός*)[52] proponuje interesujące tłumaczenie relacji miedzy Synem i Duchem:

„Duch nazywa się i rzeczywiście jest obrazem Syna (*Εἰκών τοῦ Ὑιοῦ λέγεται καὶ ἐστι τὸ Πνεῦμα*): „Tych, których od wieków poznał, tych też przeznaczył na to, aby się stali na wzór obrazu Jego Syna (*τῆς εἰκόνος τοῦ Ὑιοῦ αὐτοῦ*). Jeśli więc uznają, że Syn nie jest stworzeniem, to stworzeniem nie może być Jego obraz. Czym bowiem jest obraz, tym samym musi być pierwowzór obrazu. Słusznie więc i prawidłowo uznajemy, że Słowo (*ὁ Λόγος*) nie jest stworzeniem, ponieważ jest obrazem Ojca (*εἰκών τοῦ Πατρός*). Kto wiec Ducha zalicza do stworzeń, ten musi też do stworzeń zaliczyć Syna, a bluźniąc obrazowi Ojca, bluźni tym samym Ojcu"[53].

Autor Contra Arianos tłumacząc relacje miedzy Osobami Boskimi w Trójcy Świętej posługuje się aparatem pojęciowym, wypracowanym przez katechetyczną szkołę aleksandryjską, której myśliciele uprawiali eikonteologię. Logos będąc obrazem Boga Ojca staje się ikoną dla stworzonego człowieka (*εἰκών εἰκόνος*). Atanazy analizując wzajemne relacje miedzy Duchem i Logosem wykazuje tropikom niekonsekwencje w ich rozumowaniu. Używając koncepcji εἰκών w relacji do Ducha Świętego dostrzega analogię, w której Logos jest obrazem Ojca, tak jak Duch egzystuje będąc obrazem Logosu. Pierwowzorem obrazu Słowa jest Ojciec jednorodzonego Syna. Logos posyła swój Obraz – Ducha Pocieszyciela, będącego w łączności z Ojcem, albowiem czym jest εἰκών, tym samym musi być jego boski Archetyp.

---

[52] Por. Grossi V.: *Lienamenti di antropologia patristica*, Città di Castello: Borla 1983, s. 46 – 57. Kowalski A.: *Personalizm w Stromatach Klemensa Aleksandryjskiego*, w: Personalizmus a súčasnosť I, pod red. P. Dancák, D. Hruška, M. Rembierz, Šoltés, Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2010, s. 188 – 192.

[53] Athanasius, *Epistolae quattuor ad Serapioem* I, 24. Por. Cantalamessa R.: *Pieśń, op. cit.*, 447: *Niektórzy Ojcowie greccy wyrażali odwieczna relację między Synem i Duchem Świętym, mówiąc, że Duch Święty pochodzi od Ojca „przez Syna" lub nazywając Ducha, we właściwy im sposób wyrażania się „obrazem Syna", podobnie jak Syna nazwany jest „obrazem Ojca"*. Meyendorff J.: *Teologia bizantyjska*, Warszawa: IW PAX 1984, s. 219.

Pneumatologia, wraz z patrylogią i chrystologią, Biskupa Aleksandryjskiego powstawała, miedzy innymi, w intelektualnej walce z arianami i tropikami przynosząc owoce podczas dwóch pierwszych soborów powszechnych w Nicei (325) i Konstantynopolu (381), które w symbolach wiary uroczyście wypowiedziały się przez usta Ojców Soborowych na temat Trójcy Świętej oraz innych dogmatów wiary chrześcijańskiej.

Nauka o Duchu Świętym Ojców Apostolskich, Ojców Apologetów i teologów chrześcijańskich jest kontynuowana, w czasach patrystycznych przez Ojców greckich, łacińskich, syryjskich i innych. W średniowieczu św. Tomasz z Akwinu w Summa Theologiae kontynuuje i rozwija pneumatologię patrystyczną. Współcześni myślicielem katoliccy, jak J. Daniélou oraz R. Cantalamessa pisząc o Duchu Świętym cytują teksty patrystyczne prezentując na nowo odczytywaną teologię Patres Ecclesiae.

Ks. Prof. Mikuláš Russnák, słowacki, teolog, żyjący na przełomie XIX i XX wieku, zwany św. Tomaszem z Akwinu Kościoła grekokatolickiego[54], napisał w języku łacińskim 143 prace naukowe[55], w których często odwołuje się do nauczania Ojców Kościoła[56]. Ten interesujący teolog, niestety nie znany, a godny spopularyzowania w Polsce, podejmował w swojej twórczości naukowej wiele kwestii, które interesują siostrzane kościoły chrześcijańskie wschodu i zachodu. Można powiedzieć, że prezentował postawę ekumeniczna przed oficjalnym zaleceniem Vaticanum II w Unitatis redintegratio[57].

Analizując formułę chrzcielną , podobnie jak Ojcowie Kościoła, wskazywał na fundamentalne jej znaczenie tak w liturgii, jak i rozważaniach teologicznych[58]. Ks. Prof. Russnák umiejętnie wykazywał elementy wspólne tradycji bizantyjskiej i łacińskiej, ze zwróceniem uwagi na szczególną rolę Kościoła grekokatolickiego, którzy znając i rozumiejąc bogatą tradycje i

[54] Por. Babiak J.: *Zostasli verni I*, Prešov: Petra, 2009, s. 124 – 125.
[55] Por. Boháč V.: *Dr. Mikuláš Russnák*, Prešov: Petra 2002, s. 3 – 18.
[56] Por. Russnák N.: *Primat Rimskaho Otca II*, Prjašev 1927, s. 107 – 133.
[57] Por. *Synopsa tekstów Soboru Watykańskiego II*, pod red. T. Bielskiego, Poznań – Warszawa: Pallottinum 1970, s. 290 – 294.
[58] Por. Russnák N.:*Primat Rimskaho Otca I*, Prjašev 1927, s. 14 – 19.

doktrynę chrześcijaństwa wschodniego i zachodniego może stać się dla nich pons fraternae unitatis in caritate Christi.

dr. Aleksy Kowalski
Instytut Teologiczny w Częstochowie
aleksy59@hotmail.com

Zoznam použitej literatúry

Babiak J.: *Zostali verní I.*, Prešov: Petra, 2009.
Balthasar von Urs H.: *W pełni wiary*, Kraków: Znak 1991.
Begley J. J.: *The Welcoming Church: Christian initiation. A Handbook of liturgical and Patristic sources*, Scranton: University of Scranton Press 2000.
Boháč V.: *Dr. Mikuláš Russnák*, Prešov: Petra 2002.
Boháč V.: *Prof. ThDr. Mikuláš Russnák*, "Theologos", cz. 1, 1(1999), s. 47 – 63.
Borowski W.: *Psalmy. Komentarz biblijno – ascetyczny*, Kraków: Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych 1982.
Cantalemessa R.: *Pieśń Ducha Świętego*, Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek 2003.
Chrzest i pokuta w Kościele starożytnym, pod red. M. Słomki, Kraków: „M" 2004.
Cocchini F.: *Tropici*, w: Dizionario patristico e di antichità cristiane, vol. 2, Casale Monferrato: Marietti 1984, kol. 3523 – 3524.
Crouzel H.: *Orygenes*, Bydgoszcz: Homini 1996.
Częsz B.: *Pneumatologia Ojców Kościoła*, w: Duch, który jednoczy. Zarys Pneumatologia, pod red. M. Marczewskiego, Lublin: Polihymnia 1998, s. 73 – 117.
Daniélou J.: *Le origini del cristianesimo latino*. Storia delle dottrine cristiane prima di Nicea, Bologna: EDB 1993.
Daniélou J.: *Trójca Święta i tajemnica egzystencji. Znak świątyni czyli o obecności Boga*, Kraków: Znak 1994.
Girgenti G.: *Giustino Martire*. Il primo cristiano platonico, Milano: Vita e Pensiero 1995.

Grossi V.: *Lienamenti di antropologia patristica*, Città di Castello: Borla 1983.
Hagendahl H.: *Cristianesimo latino e cultura classica*, Città di Castello: Borla 1988.
Hall A. C.: *Learning Theology with the Church Fathers*, Downers Grove: InterVarsity Press 2002.
Hall G. S.: *Doctrine and Practice in the Early church, Grand Rapids*: William B. Eerdmans Publishing Company 1999.
Ireneusz z Lyonu, *Wykład nauki apostolskiej*, pod red. M. Myszora, Kraków: WAM 1997.
Jaki L. S.: *Praying the Psalms. A Commentary*. Grand Rapids/Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company 2001.
Kalinowski S.: *Pneumatologia Orygenesa*, Collectanea Theologica 59 (1983), s. 43 – 56.
Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań: Pallottinum 1994.
Kowalski A.: *Personalizm w Stromatach Klemensa Aleksandryjskiego*, w: Personalizmus a súčasnosť I, pod red. P. Dancák, D. Hruška, M. Rembierz, Šoltés, Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2010, s. 183 – 192.
Lurker M.: *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, Poznań: Pallottinum 1989.
Manikowski M.: *Filozofia w obronie dogmatu. Argumenty antytryteistyczne Grzegorza z Nyssy na tle Tradycji*, Wrocław: Wydawnictwo Nauk Społecznych U. Wr. I Wydawnictwo Arboretum 2002.
Marek Aureliusz, *Rozmyślania*, pod red. M. Reitera, Warszawa: PWN 1988.
Melotti L.: *Un solo Padre, un solo Signore, un solo Spirito. Saggio di teologia trinitaria*, Torono: Editrice Elle Di Ci 1991.
Meyendorff J.: *Teologia bizantyjska*, Warszawa: IW PAX 1984.
Mondini B.: *La Trinità mister d'amore*, Bologna: ESB 1993.
Need W. S.: *Truly Divine and Truly Human. The Story of Christ and the Seven Ecumenical Councils*, London – Peabody - SPCK – Hmendrickson 2008.
Padovese L.: *Introduzione alla teologia patristica*, Casale Monferrato: Piemme 1992.

Pelikan J.: *The Christian Tradition. A History of the Development of Doctrine*, vol. 1, Chicago and London: The University of Chicago Press 1975.
Russnák N.: *Primat Rimskaho Otca II.*, Prjašev 1927.
Russnák N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, Prjašev 1927.
Sancti Irenaei Episcopi Lugdunensis, *Demonstratio apostolicae praedicationis*, pod red. S. Webera, Friburgi Brisgoviae: B. Herder 1917.
Sobór Konstantynopolitański I, w: Dokumenty Soborów Powszechnych, t. 1, pod red. A. Barona H. Pietrasa, Kraków: WAM 2005.
Synopsa tekstów Soboru Watykańskiego II, pod red. T. Bielskiego, Poznań – Warszawa: Pallottinum 1970.
Szczurek D. J.: *Bóg Ojciec w Tajemnicy Trójcy Świętej*, Krąków: „M" 2005.
Turek W.: *Tertulian*, Kraków: WAM 2001.
Widdicombe P.: *Fatherhood of God from Origen to Athanasius*, New York: Clarendon Press – Oxford 2000.
Wolfson A. H.: *La Filosofia dei Padri della Chiesa*, Brescia: Paideia 1978.

Ekumeniczny aspekt działalności ks. Franciszka Blachnickiego (1921 – 1987) i ks. Mikuláša Russnáka (1878 – 1945)

Stanisław Ciupka

Abstract: *In this article we want to compare ecumenical activity priest F. Blachnickiego and professor Dr. Mikuláša Russnáka. The term ecumenism is very often used to define the movement in favour of the unity of Christians and churches. Word "ecumenism" derives from greek "oikumene", which means "whole inhabited world" . In the language of modern theology meaning of the term was evolving. This process was directly connected with realizing by Christians the problem of divided Church and a need of restore the lost unity. Ecumenism realized Christians that divisions within Christianity are a scandal and they should do everything to establish the true unity. Monitoring selectively in the article the ecumenical commitment of F. Blachnicki and professor Dr. Mikuláš Russnák we can note that in their life as well in work there was a strong quest for the lost unity among Christians.*

Świadectwo Kościoła realizowane wobec współczesnego świata zarówno życiem jak i przykładem domaga się świętości, którą osiąga się poprzez naśladowanie Chrystusa. Dlatego Sobór Watykański II przypomniał chrześcijanom o „powszechnym powołaniu do świętości w Kościele"[1]. Dlatego też Jan Paweł II wzywał chrześcijan, aby wypłynęli na głębie wiary i prowadzili autentyczne życie chrześcijańskie. Do tych słów Soboru, jak i Jana Pawła II nawiązywał ks. Franciszek Blachnicki, a proroczo

[1] KK rozdział V; zob. Rembierz, M., *Filozofia i Eklezjologia. Dziedzictwo II Soboru Watykańskiego w interpretacji Stefana Swieżawskiego*, in WOLSZA, K. (ed)., *Dziedzictwo soboru*, RW WT Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2007, s. 43-74. Por. SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004, s. 6-25. SLODIČKA, A.: *Orientálne ortodoxné cirkvi*. Michalovce : Misionár, 2008, s. 3- 36.

wyprzedzał ksiądz Mikulas Russnak. Ich sylwetki są takim drogowskazem, który pokazuje, że życie człowieka całkowicie otwarte na Chrystusa, może stać się niezwykłym wyznaniem wiary, otwierającym człowieka na wyżyny jego człowieczeństwa, a w końcu także prowadzić może do świętości. Jak pisał J. Babiak:„Najzákladnejšou črtou osobnosti profesora ThDr. Mikuláša Russnáka boja jeho hlboká viera a zbožnosť. Miloval poriadok, a práve poriadkumilovnosť prispela k jeho obrovskej pracovitosti. Dielo profesora Russnáka má široký záber a obsahuje všetky dôležité teologické odbory. Smelo ho môžeme nazvať Tomášom Akvinským Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku"[2].

Ksiądz Mikuláš Russnák dla strony słowackiej, a ksiądz Franciszek Blachnicki dla strony polskiej wytyczyli nowe szlaki wiary, czyli taką drogę duchowości chrześcijańskiej, która dla wielu ludzi, zarówno dla duchownych, jak i świeckich, stała się zachętą do realizacji radykalnego przesłania ewangelicznego. Obaj byli gorliwymi i radykalnymi kapłanami, którzy poświęcali wiele wysiłku, aby dokonać odnowy człowieka i odnowy Kościoła. Cechowało ich dynamiczne apostolstwo, praca naukowa, głębokie życie wewnętrzne, cierpienie, choćby ze strony władz komunistycznych[3]. Z ich niezwykłe bogatego życia i działania duszpasterskiego, chcemy dotknąć ich zaangażowania ekumenicznego. Z wprowadzenia do niniejszej konferencji, warto przytoczyć słowa odnoszące się do tego niezwykłego słowackiego kapłana: „Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878–1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu. Riešitelia majú v prvej etape

[2] J. Babiak: *Zostali verní I.* Prešov : Petra, 2009, s. 124-125, również M. SLODIČKOVÁ.: Teologické a l Liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka. In: SLODIČKA, A. (ed.): Náboženstvo a spoločnosť. Prešov 2009, s.60-77.

[3] V. Bohàč: *Prof. ThDr*. Mikuláš *Russnák.* In: *Theologos.*Presov: Petra ,1999,roc.1,c.1,s.47-63: tenże, *Prof. ThDr Mikulas Russnak/1878-1954/.* In: *Gr.kat. kalendr !978,* Trnava: SSV, 1977, s. 56-58 ; A. Wodarczyk, *Prorok żywego Kościoła,* Katowice, Emmanuel, 2008, s. 6., również M. Marczewski, *Teolog odnowy Kościoła . Ks. Franciszek Blachnicki/24 III 1921-27 II 1987 /.* In : *Ateneum Kapłańskie 1987, t. 109, z. 2,s . 371-377,* zob. także S. Ciupka: *Wygnanie biskupów polskich czasach stalinowskich* . In : *Reflexia jednoty v diele a pôsobeni blahoslaveneho biskupa Vasila Hopka/1904 – 1976/ v kontente eurointegračného procesu,* Presov 2009, s. 181-189.

zamerať svoju pozornosť na štúdium dogmatickej, liturgickej, pastorálnej, právnej a homiletickej podstaty spisov a kázní profesora Mikuláša Russnáka, na sociálny a kultúrny rozmer jeho pôsobenia v danom historickom kontexte. Riešitelia projektu sa venovali aj výskumu života a diela profesora Mikuláša Russnáka ako kňaza, vysokoškolského profesora, generálneho vikára a napokon aj najťažšieho diela jeho života (1950–1954), počínajúc likvidáciou Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku a končiac jeho smrťou v Bra Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878–1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialógu. Riešitelia majú v prvej etape zamerať svoju pozornosť na štúdium dogmatickej, liturgickej, pastorálnej, právnej a homiletickej podstaty spisov a kázní profesora Mikuláša Russnáka, na sociálny a kultúrny rozmer jeho pôsobenia v danom historickom kontexte. Riešitelia projektu sa venovali aj výskumu života a diela profesora Mikuláša Russnáka ako kňaza, vysokoškolského profesora, generálneho vikára a napokon aj najťažšieho diela jeho života (1950–1954), počínajúc likvidáciou Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku a končiac jeho smrťou v Bratislave... Profesor Mikuláš Russnák (1878 – 1954) je významným predstaviteľom Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. Aj touto konferenciou chceme priniesť pohľad na život a dielo Mikuláša Russnáka v kontexte ekumenizmu a medzináboženského dialógu. Pretože jeho pôsobenie zasiahlo aj oblasť do dejín, kultúry a liturgie, ba i strednú a východnú Európu”[4].

Chcemy w naszym artykule zwrócić uwagę na ekumeniczne zaangażowanie księdza Blachnickiego[5], którego drogi życiowe w wielu szczegółach wykazują podobieństwo do dróg życiowych Mikuláša Russnáka. Rozwijając swój ruch, który nazwał „Ruch Światło-Życie”, ksiądz Blachnicki stwierdził, że kluczem w działalności tego ruchu winny być dwa pojęcia: diakonia i jedność. Nas będzie, pod kątem ekumenicznym, najbardziej interesowała realizacja jedności w zakresie ekumenicznym. W latach 1976-1981 nastąpiło wykrystalizowanie się koncepcji

[4] A. Slodička, Úvodný príhovor - vedúci projektu, artykuł udostępniony dla : e-mail : stanislaw.ciupka@op.pl.
[5] Zob. http://blachnicki.oaza.pl/zyciorys/

teologicznych podwalin diakonii jedności. Koncepcje teologiczne pojęcia jedności zostały oparte na teologicznej analizie osoby Chrystusa Sługi oraz na rozważaniu jednoczącego działania Ducha Świętego, który jest początkiem i źródłem wszelkiej jedności[6].

Ks. Blachnicki był przekonany, że istotny kierunek diakonii jedności realizuje się poprzez współpracę z innymi wyznaniami chrześcijańskimi. Ekumeniczny wymiar ruchu „Światło-Życie" realizowany był w nim poprzez współpracę ze wspólnotami chrześcijańskimi na płaszczyźnie pierwszej ewangelizacji[7]. Wypowiadając swoje poglądy, ks. Blachnicki uzasadniał, że chrześcijanie innych wyznań są także naszymi braćmi w Chrystusie: „Zwróćmy najpierw uwagę na to, co jest nam wspólne i cieszmy się z tego, co jest dobrem wspólnym, a potem dopiero szukajmy drogi do pełnej jedności, do porozumienia się w sprawach, gdzie jeszcze są różnice… Tak wiele mamy wspólnego, że dzięki temu jesteśmy braćmi. Między braćmi nie zawsze wszystko musi być w porządku i nie we wszystkim muszą być zgodni, są różnice zdań, ale liczą się fakty, które są tak ważne, że nie mogą na skutek pewnych różnic przekreślić tego, co nas łączy i co stanowi podstawę do naszego braterstwa w Chrystusie"[8].

Otwartość ks. Blachnickiego na inne wyznania chrześcijańskie można zauważyć śledząc jego kontakty ze wspólnotą ekumeniczną brata Rogera w Taize. Wnikliwie przyglądał się ich sposobowi życia, realizacji charyzmatu ich wspólnoty. Duże wrażenie wywarł akcent położony na modlitwę, zarówno osobistą, jak i wspólnotową. Pobyt we wspólnocie w Taize zaowocuje stworzeniem w Krościenku Namiotu Światła.

---

[6] Por. A. Wodarczyk: *Prorok żywego Kościoła* ,dz. cyt. 451.

[7] Por. F. Blachnicki: *Integralna koncepcja diakonii jedności.* In: F. Blachnicki: *Jedność i diakonia. Wybór tekstów.* Red. I. Chłapowska. Krościenko 2001, s. 218-236 , zob. także Rembierz M., W poszukiwaniu podstaw jedności i zasady dialogu. Ekumeniczne idee Stefana Swieżawskiego. W: Pojednajcie się.. Pastoralny i społeczno-kulturowy wymiar ekumenizmu na Śląsku Cieszyńskim. Red. Ks. J. Budniak, H. Rusek, Cieszyn 2000, s. 125-134.

[8] F. Blachnicki: *Szkoła apostolska.28 VI 1978. In:* Mps. AKDSL. Teczka Szkoła apostolska, s. 1-2. Cyt. za: A. Wodarczyk: *Prorok Żywego Kościoła,* dz. cyt. s. 488.

Ukochanie liturgii, które ks. Blachnicki wszczepiał w swój ruch, współbrzmi z ukochaniem liturgii przez Mikuláša Russnáka. Pisze Boháč „Liturgické diela Mikuláša Russnáka svojím duchom zodpovedajú požiadavke Koncilu. Jeho liturgické dielo je aj dnes podnecujúce, pretor spĺňa požiadavky koncilu a až na dobové veci je aj dnes aktuálne. Za všetky diela spomeňme len Martyrologium Orientalium I. – VIII. Pripomínajúc si svedectvo mučeníkov a svedkov počas liturgického roka stávame sa v skúškach silnejšími a odolnejšími. Ján Pavol II. pri svojej návšteve v Prešove to sformuloval v tomto duchu aj o novodobých svedkoch a mučeníkoch:"Gréckokatolícke spoločenstvo vyšlo z tejto skúšky obnovené a posilnené aj vďaka svedectvu a krvi početných mučeníkov"[9].

Analizując kontakty ks. Blachnickiego z innymi wspólnotami chrześcijańskimi, postrzegamy tego kapłana jako osobę, która podchodziła do spotkania z każdą wspólnotą w sposób otwarty, życzliwy, pełen szacunku do innych ludzi i ich dzieł. Potrafił wszędzie dostrzegać okazję do poznawania wartościowych, inspirujących kierunków, które ubogacały jego duchowość i pogłębiały jego osobiste charyzmaty. Realizował w swoim życiu, jak i w swoim ruchu wskazania soborowego „Dekretu o ekumenizmie". Odnosił się z szacunkiem do chrześcijan z siostrzanych Kościołów, dostrzegając w nich działanie Ducha Świętego, który zrodził w ich sercach to samo doświadczenie wiary w Chrystusa. Zwracał uwagę na fakt, że utraconą przez chrześcijan jedność, odbudowuje się nie tylko na drodze teologicznych ustaleń, lecz poprzez spotkania na modlitwie, w pełnym szacunku dialogu oraz w wspólnocie posługi[10]. Zdaniem naszego teologa poważnym problemem była

[9] V. Bohàč: Prejavy Sv. Otca pri jeho návšteve Slovenska v roku 1995. Prešov 2. júl 1995; zob. Marek Rembierz, *Świadectwo męczenników i doświadczenie moralne*. W: Reflexia jednoty v diele a pôsobení blahoslaveného biskupa Vasil'a Hopka (1904-1976) v kontexte eurointegračného procesu. Redakcja Vojtech Bohac, Vydavatel': Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešov 2009, s. 146-164.

[10] Por. F. Blachnicki: Wyjaśnienia i wskazania V Krajowej Kongregacji Odpowiedzialnych Ruchu Światło- Życie w sprawie współpracy ekumenicznej w dziele pierwszej Ewangelizacji. In: Dokumentacja V Krajowej Kongregacji Odpowiedzialnych Ruchu „Światło-Życie", Krościenko 1980, s. 1-8 .

mała świadomość ekumeniczna polskiego Kościoła, często postrzegana przez nich jako problem czysto abstrakcyjny. Dlatego ks. Blachnicki już od połowy lat 70-tych tamtego wieku wprowadzał zagadnienia ekumeniczne w formację swojego ruchu, jak i współpracował ze wspólnotami chrześcijańskimi w dziele ewangelizacji. Miejscem tych spotkań stały się centra jego ruchu, choćby Krościenko, Lublin. Jak pisze A. Wodarczyk: „Z biegiem czasu Centrum RŚŻ w Krościenku stało się miejscem coraz częstszych krajowych i zagranicznych spotkań ekumenicznych. Przyjeżdżali tam przedstawiciele kościołów ewangelickich z terenów NRD. Ks. Blachnicki nawiązał żywe kontakty ze wspólnotą sióstr z Darmstadt, założoną przez Matkę Basileę Schlink oraz ze wspólnotą protestancką żyjącą według rad ewangelicznych < Jezus – Bruderszaft > z Gnadenthal. W oazach brały udział grupy młodzieży anglikańskiej ze swoimi duszpasterzami. Ks. Blachnicki zapraszał do Krościenka chóry, orkiestry i zespoły młodzieżowe z różnych Kościołów chrześcijańskich”[11]. Kontakty ruchu ks. Blachnickiego z grupami chrześcijan z innych Kościołów chrześcijańskich miały charakter systematyczny. Spotkania dla obu stron miały ogromne znaczenie, gdyż pozwalały lepiej wzajemnie się poznać, pomagały w przezwyciężaniu panujących nieraz u braci odłączonych uprzedzeń w stosunku do pobożności katolickiej, budując tym samym drogę do wzajemnej jedności[12]. Założyciel ruchu „Światło-Życie” był przekonany, że wartość tych spotkań ekumenicznych polegała na możliwości ukazania innym wyznaniom chrześcijańskim piękna i głębi Kościoła objawiającego się w znaku odnowionej liturgii przez Sobór Watykański II[13].

Bardzo ważnym wydarzeniem dla rozwoju kontaktów ekumenicznych ruchu „Światło-Życie” miało spotkanie ks. Blachnickiego i jego najbliższych współpracowników z

[11] A. Wodarczyk: Prorok żywego Kościoła, dz. cyt., s. 490.
[12] Por. F. Blachnicki: *Kontakty ekumeniczne Ruchu Światło-Życie.* In: *Światło-Życie 1977. Dokumentacja 1977.* Krościenko 1978, s. 73-78.
[13] Zob. M. Rembierz, *Metafizyka a liturgia*. W. ed. V. Bohac, Liturgikon w Greckokatolickiej metropolii na Slovensku, Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, Presov 2008, s. 5-23.

członkami komisji ds. ekumenizmu KEP w dniu 12.01.1978 roku. W tym okresie zaangażowanie ekumeniczne ks. Blachnickiego było mocno krytykowane przez niechętne ekumenizmowi kręgi kościelne. Po spotkaniu ks. biskup Miziołek, przewodniczący Komisji KEP ds. Ekumenizmu stwierdził, że nie można kwestionować możliwości wykorzystania doświadczeń innych wyznań chrześcijańskich. Stanowisko ks. biskupa Miziołka umożliwiło utrzymanie ekumenicznego zaangażowania ruchu „Światło-Życie”[14]. Po roku 1980 kontakty ekumeniczne ks. Blachnickiego i jego ruchu uległy intensyfikacji. Rozpoczął wtedy kontakty ze wspólnotami chrześcijańskimi w Skandynawii. Równocześnie ks. Blachnicki prowadził teoretyczną refleksję nad ekumenizmem. Podczas V KKO ruchu „Światło-Życie”, w 1980 r., której hasło brzmiało „Aby wszyscy stanowili jedno, ruch RŚŻ w służbie jedności chrześcijan” wskazywał, że ekumenizm realizowany przez jego ruch to jedna z podstawowych misji, wynikająca z udziału w posoborowej odnowie[15]. A. Wodarczyk tak ujmuje teoretyczną refleksję nad ekumenizmem ks. F. Blachnickiego: „Wprowadził do terminologii katolickiej baptystyczne pojęcie < duchowej komunii >. Ustosunkował się także do kwestii zbawienia z wiary i uczynków. Proces ekumenicznej recepcji dotyczył również pieśni i piosenek oazowych; literatury i kast z muzyką religijną innych Kościołów chrześcijańskich, które można było nabywać w ośrodkach RŚŻ; gestów i form modlitewnych charakterystycznych dla ruchu zielonoświątkowego. Można stwierdzić, że ks. Blachnickiego cechowało duże otwarcie na wartości duchowe innych tradycji chrześcijańskich. W ten sposób w ramach RŚŻ dokonała się bezprecedensowa w polskich warunkach próba recepcji ekumenicznej, która polegała na przyjmowaniu doświadczeń duchowych innych chrześcijan, o ile ks. Blachnicki uznał je za pomocne do realizacji celów RŚŻ”[16].

[14] Por. W. Miziołek : *List do bpa T. Błaszkiewicza. 28.01.1978.* In: *ADPOŁ .ABTBŁ,* vol. I.
[15] Por. F. Blachnicki: *Wyjaśnienia i wskazania V KKO Ruchu Światło-Życie w sprawie współpracy ekumenicznej w dziele pierwszej ewangelizacji,* dz. cyt., vol. I.
[16] A. Wodarczyk: *Prorok żywego Kościoła,* dz. cyt. s. 495-496.

Owocem tych jego różnorodnych kontaktów ekumenicznych było wzmacnianie w formacji tego ruchu osobowej wiary w Jezusa Chrystusa, akcentowanie działania Ducha Świętego w życiu człowieka wiary, podkreślanie konieczności reformy liturgicznej, odnowy biblijnej w dialogu ekumenicznym chrześcijan różnych wyznań. Wydobywał konieczność odnowy kultu maryjnego, potrzeby konstruktywnej krytyki własnego Kościoła, współpracy ekumenicznej w ewangelizacji[17].

Osoby, które uczestniczyły w spotkaniach ekumenicznych organizowanych przez ks. Blachnickiego podkreślały, że były to bardzo cenne spotkania i doświadczenia. W takich słowach mówił o tym kardynał Gulbinowicz: „Spotkałem w Krościenku grupę młodzieży z Kościołów protestanckich, która nie robiła wrażenia < braci odłączonych >, lecz członków Kościoła siostrzanego, jak zwykło się nazywać te Kościoły. Wymiana myśli, wspólne modły, tworzyły poprawną rzeczywistość dochodzenia do Prawdy”[18]. Podobne świadectwo złożył ks. Tkocz, mówiąc, że wymiar ekumeniczny to jeden z podstawowych elementów składających się na sylwetkę duchową ks. Blachnickiego: „Pamiętam, że on rozwijał także ruch ekumeniczny, miał kontakty z zielonoświątkowcami. Nigdy nie słyszałem z jego ust żadnej krytyki pod adresem tych ludzi. On patrzył na nich jako na chrześcijan, którymi trzeba się jednoczyć”[19]. Kontakty ekumeniczne ks. Blachnickiego doprowadziły go do myśli o budowaniu jedności z całą ludzkością. Twórca RŚŻ uważał, że przez ewangelizację i wyzwolenie trzeba budować jedność w wymiarze całej rodziny ludzkiej. Tak to ekumeniczny rys jego kapłaństwa doprowadził go w ostatnich sześciu latach życia do nabrania przekonania, że ewangelizacja jest właściwie jedyną drogą do zjednoczenia całej ludzkości, gdyż prowadzi ona do jedności, jaka powstaje między każdym człowiekiem żyjącym na ziemi a Bogiem Ojcem[20]. Przygotowując animatorów do posługi ewangelizacyjnej,

[17] Por. D. Ciupał: *Na drodze ewangelizacji i ekumenie. Ruch Światło-Życie w służbie jedności Chrześcijan, próba teologiczne oceny.* Lublin 1993.
[18] A. Wodarczyk: *Prorok żywego Kościoła,* dz. cyt., s. 496.
[19] Tenże, s. 496.
[20] Por. F. Blachnicki: *Integralna koncepcja diakonii jedności,* dz. cyt., s. 235.

podkreślał, że powołaniem człowieka wierzącego w Jezusa Chrystusa jest aktywny udział w wypełnianiu Jego misyjnego nakazu. Badając życie i działalność ks. Blachnickiego dostrzegamy, że od wczesnego dzieciństwa cechowała go wrażliwość i pragnienie służby dla dobra człowieka, które rozwinęło się w nim dzięki ideałom ukształtowanym przez wychowanie rodzinne i harcerstwo. Już jako kapłan formował ludzi, uwrażliwiał na potrzebę budowania jedności. Podsumowując ekumeniczne zaangażowanie ks. Blachnickiego można przywołać słowa Wodarczyka, wnikliwego badacza życia i działalności tegoż kapłana, który stwierdził: „Potrzebę /budowania jedności – dopisek autora artykułu / tę akcentował najpierw wewnątrz Kościoła, poprzez trwanie w jedności członków Ruchu „Światło-Życie", dalej przez posłuszeństwo i jedność z hierarchią Kościoła, z ruchami odnowy Kościoła oraz chrześcijanami z innych Kościołów. Widział wreszcie potrzebę dążenia do jedności z całym światem przez ewangelizację oraz posługę społeczną i czyny miłosierdzia. Szczególnie akcentował kwestię budowania jedności w wymiarze ekumenicznym, dlatego często określano go mianem < apostoła praktycznej ekumenie >"[21].

Podobną, wielką otwartość duchową, jaka cechowała ks. Blachnickiego, można dostrzec w życiu i działaniu Mikuláša Russnáka. Przytoczyć warto dla uzasadnienia powyższego stwierdzenia w conclusio artykułu Andreja Slodička: „Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)", gdy pisze: „Profesor Mikuláš Russnák vo svojich spisoch poukazuje na dôležitosť reflexie na primátom apoštola Petra a rímskych biskupov. Najprv analyzuje Petrov primát a následne primát rímskych pápežov. Gréckokatolícky teológ analyzuje problém primátu v kontexte ekleziológie, teda náuky a Cirkvi, pričom sa odvoláva na východných a západných cirkevných Otcov, východné liturgické texty a myslenie východných teológov, pričom nezabúda ani na latinské svedectvá. Ukazuje sa ako peritus v ruskom, staroslovienskom, latinskom, gréckom a hebrejskom jazyku. Sväté písmo interpretuje v kontexte Tradície, ktorú reprezentujú

[21] A. Wodarczyk: *Prorok żywego Kościoła*, dz. cyt., s. 560-561.

cirkevní Otcovia a liturgické texty. Mikuláš Russnák sa dôkladne zaoberal liturgickými textami rôznych liturgických tradícií. Jeho dielo môže byť obohatením aj 21. storočí, v ktorom konštatujeme, že najväčší ekumenický problém je pápežský primát. Ekumenický problém pápežského primátu analyzuje profesor Russnák prevažne z aspektu pravoslávnych pohľadov, protestantský pohľad prezentuje len okrajovo. Okrem iných mnohokrát sa odvoláva na nám známeho Solovjeva. Medzináboženský aspekt nachádzame v reflexii kontinuity Cirkvi (kresťanstva) a judaizmu. Aktuálnosť a prínos diela profesora Mikuláša Russnáka vidíme aj v tom, že poukázal na teologické a duchovné bohatstvo, ktoré sa skrýva v oficiálnych liturgických textoch východných cirkví, na čo mnohokrát zabúdame. Ako vysoskoškolský pedagóg svojimi spismi obohatil nielen seminaristov v Prešove, ale aj bratislavských poslucháčov, lebo podľa profesora Russnáka bohoslužobné texty Východnej cirkvi jasnejšie a presvedčivejšie učia o primáte Petra a rímskych pápežov (lat. lex orandi, lex credendi) a dogmická náuka v Cirkvi je len jedna”[22].

dr Stanisław CIUPKA
Akademia Techniczno-Humanistyczna v Bielsku-Białej;
Katolickie Stowarzyszenie;Civitas Christiana;
stanislaw.ciupka@op.pl

[22] A. Slodička,: „ Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)”, artykuł udostępniony dla: email: stanisław.ciupka@op.pl.; M. Rembierz, *Kulturowe dziedzictwo Cyryla i Metodego a dialog o tożsamości europejskiej*, In: Význam kultúrneho dedičtva sv. Cyrila a Metoda pre Európu. Red. Jozef Michalov, Martin Hetényi, Peter Ivanič, Univerzita Konštantina Filozofia v Nitre, Nitra 2008, s. 71-98.

Wykaz skrótów

ADPOŁ ABTBŁ	Archiwum Diecezji Przemyskiej Obrządku Łacińskiego. Akta biskupa Tadeusza Błaszkiewicza Vol. 1-II.
AKDSL	Archiwum Krajowego Duszpasterstwa Służby Liturgicznej Lublin.
KK	Sobór Watykański II" Konstytucja dogmatyczna o Kościele".
KKO	Krajowa Kongregacja Odpowiedzialnych
RŚŻ	Ruch Światło-Życie

Zoznam použitej literatúry

1. BABIAK J.: *Zostali verní*. Prešov: Petra, 2009, s. 124-125.
2. BLACHNICKI F.: *Integralna koncepcja diakonii jedności*. In: F. BLACHNICKI: Jedność i diakonia. Wybór tekstów. Red. I. Chłapowska. Krościenko 2001, s. 218-236.
3. BLACHNICKI F.: *Kontakty ekumeniczne Ruchu Światło-Życie*. In: Światło-Życie 1977. Dokumentacja 1977. Krościenko 1978, s. 73-78.
4. BLACHNICKI F.: *Szkoła apostolska*. 28 VI 1978. In: Mps. AKDSL. Teczka Szkoła apostolska, s. 1-2.
5. BLACHNICKI F.: *Wyjaśnienia i wskazania V Krajowej Kongregacji Odpowiedzialnych Ruchu Światło-Życie w sprawie współpracy ekumenicznej w dziele pierwszej Ewangelizacji*. In: Dokumentacja V Krajowej Kongregacji Odpowiedzialnych Ruchu „Światło-Życie", Krościenko 1980, s. 1-8.
6. BOHÁČ V.: *Prejavy Sv. Otca pri jeho návšteve Slovenska v roku 1995*. Prešov 2. júl 1995.
7. BOHÁČ V.: *Prof. ThDr. Mikulas Russnák*. In: Theologos. Presov: Petra,1999,roc.1,c.1, s.47-63.
8. BOHÁČ V.: *Prof. ThDr Mikulas Russnák/1878-1954/*. In: Gr.kat. kalendr !978, Trnava: SSV, 1977, s.56-58.

9. CIUPAŁ D.: *Na drodze ewangelizacji i ekumenie. Ruch Światło-Życie w służbie jedności Chrześcijan, próba teologiczne oceny*. Lublin 1993.
10. CIUPKA S.: *Wygnanie biskupów polskich czasach stalinowskich*. In : Reflexia jednoty v diele a pôsobeni blahoslaveneho biskupa Vasila Hopka/1904 – 1976/ v kontente eurointegračného procesu, Presov 2009, s. 181-189.
11. MARCZEWSKI M.: *Teolog odnowy Kościoła. Ks. Franciszek Blachnicki/24 III 1921-27 II 1987/1*, In: Ateneum Kapłańskie 1987, t. 109, z. 2,s. 371-377.
12. MIZIOŁEK W.: *List do bpa T. Błaszkiewicza. 28.01.1978*. In: ADPOŁ.ABTBŁ, vol. I.
13. REMBIERZ M. : *Kulturowe dziedzictwo Cyryla i Metodego a dialog o tożsamości europejskie*j. In : Význam kultúrneho dedičtva sv. Cyrila a Metoda pre Európu. Red. Jozef Michalov, Martin Hetényi, Peter Ivanič, Univerzita Konštantina Filozofia v Nitre, Nitra 2008, s. 71-98.
14. REMBIERZ, M. *Świadectwo męczenników i doświadczenie moralne*. In: Reflexia jednoty v diele a pôsobení blahoslaveného biskupa Vasil'a Hopka (1904-1976) v kontexte eurointegračného procesu. Redakcja Vojtech Bohac, PU v Prešove, GTF Prešov 2009, s. 146-164.
15. REMBIERZ M., *Metafizyka a liturgia*. W. ed. V. Bohac, Liturgikon w Greckokatolickiej metropolii na Slovensku, Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, Presov 2008, s. 5-23.
16. REMBIERZ, M., *Filozofia i Eklezjologia. Dziedzictwo II Soboru Watykańskiego w interpretacji Stefana Swieżawskiego,* in WOLSZA, K. (ed)., Dziedzictwo soboru, RW WT Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2007, s. 43-74.
17. REMBIERZ M., *W poszukiwaniu podstaw jedności i zasady dialogu. Ekumeniczne idee Stefana Swieżawskiego*. W: Pojednajcie się. Pastoralny i społeczno-kulturowy wymiar ekumenizmu na Śląsku Cieszyńskim. Red. Ks. J. Budniak, H. Rusek, Cieszyn 2000, s. 125-134.
18. SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004.

19. SLODIČKA, A.: *Orientálne ortodoxné cirkvi*. Michalovce : Misionár, 2008.
20. SLODIČKA A.: „*Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*, artykuł udostępniony, dla e-mail: stanislaw.ciupka@op.pl.
21. SLODIČKA A.: *Úvodný príhovor - vedúci projektu*, artykuł udostępniony dla: e-mail stanisław.ciupka @op.pl.
22. SLODIČKA A. (ed.): *Náboženstvo a spoločnosť*. Prešov 2009.
23. SLODIČKOVÁ M.: *Teologické a Liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka*. In: SLODIČKA, A. (ed.): Náboženstvo a spoločnosť. Prešov 2009.
24. WODARCZYK A.: *Prorok żywego Kościoła*, Katowice, Emmanuel, 2008.

Przez ekumenizm do wspólnoty. Potrzeba wychowania w duchu tolerancji do inności

Mirosław Murat
Mieczysław Dudek

Abstract: *World divided by multitude of cultures and religions creates individual and social attitudes based on mutual hostility against each other. These states are most often a consequence of a feeling of being lost, confused and being intolerant to any diversities. They are a result of lack of comprehension to the rapidly changing and complicating reality, that surrounds us. Modern man stands before a necessity of choice. He will be participating in building social world based on the mutual tolerance, in which there will be place for any diversities or he will shut himself away in the niche appointed by the social identity that rejects all otherness. Religions are foundations of the majority of cultures. Wanting to build coherent world, it is necessary to make every effort to precipitate ecumenical processes inside internally divided religions.It will allow to create a point of reference which will cause, that the basis of mutual tolerance will imply reconciliation, and not the mutual hostility.*

Świat, w którym żyje współczesny człowiek jest wynikiem jego wielopoziomowej aktywności. Z jednej strony człowiek odkrywa z uporem godnym podziwu kolejne zakamarki otaczającej go rzeczywistości penetrując bezmiar kosmosu oraz głębie oceanu. Z drugiej zaś potrzebuje bycia w przestrzeni odmaterializowanej, duchowej, która pozwala na odkrycie prawdziwych pokładów człowieczeństwa. Wyartykułowania, czym one są?

Patrząc z perspektywy czasu dzisiejszego, który możemy nazwać okresem przełomu wieków, czy tysiącleci, na historyczny rozwój ludzkości, znajdujemy przykłady

niewątpliwych „zwycięstw” nad obojętnym, zimnym światem materii. Temu pełnemu triumfów marszowi opanowywania materii, towarzyszą upadki, szczególnie w wymiarze moralnym. Świadczy to o nierównomiernym rozwoju człowieka. Dlatego w dalszej części naszych rozważań będziemy chcieli dowieść, że współcześnie najbardziej potrzebne są wysiłki, których efektem będzie wyprowadzenie ludzkości ze stanu pogoni za dobrami materialnymi, które odhumanizowują relacje międzyludzkie. Wskażemy na potrzeby świadomych zabiegów wychowawczych, których celem powinno być zbudowanie postaw jednostkowych będących przejawem tolerancji do inności. Inności nie tylko w wymiarze posiadania dóbr konsumpcyjnych, ale przede wszystkim inności w wymiarze kulturowym.

Świat współczesny jest jak biblijna Wieża Babel. Problem komplikuje się przez to, że nie chodzi tylko o wielość języków, mamy do czynienia z różnicami przede wszystkim na poziomie kulturowym. Przyjmiemy, że fundamentem każdej kultury jest religia. Dochodzimy, więc do konstatacji, że oprócz języków, kultur jesteśmy także świadkami istnienia wielu religii. Problem istnienia wielości religii komplikuje się często przez występowanie różnic w łonie poszczególnych wyznań.

W naszych dalszych rozważaniach ograniczymy się do przestrzeni europejskiej. Wychodzimy, bowiem, z założenia, że Europa jest terenem, gdzie występują wszystkie najważniejsze religie świata. Oczywiście religią dominującą jest chrześcijaństwo, ale i ono jest wewnętrznie podzielone.

Zacznijmy nasze analizy od pobieżnego opisu współczesnej Europy. Jest ona geo i kulturo przestrzenią bardzo skomplikowaną. Te komplikacje są wynikiem procesów, jakie zaszły na przestrzeni ostatnich dziesięciu wieków, które były przede wszystkim okresem wewnętrznych przemian i tarć w łonie religii chrześcijańskiej. Nie będziemy się jednak zajmować analizą historii religii, tylko skupimy się na przemianach, jakie miały miejsce w drugiej połowie XIX, XX i XXI wiekach. Te przemiany byłe sprzęgnięte przede wszystkim z rozwojem cywilizacyjnym, któremu towarzyszyły zjawiska polityczne oraz przemiany kulturowe. Wywołały one wewnętrzne zamykanie się społeczeństw, narodów oraz grup wyznaniowych.

Wiek XIX to początek rozwoju nauk szczegółowych. Ludzkości towarzyszy wiara w nieograniczony postęp. Życie staje się wygodniejsze dzięki wynalazkom cywilizacyjnym. Człowiek, ludzkość niepostrzeżenie przechodzi do postawy przede wszystkim mieć. Można postawić tezę, że człowiek zaczyna budować meta świat cywilizacji nie wiedząc, że może stać się niewolnikiem rzeczy. Wytwarzając rzeczy, przypisując im wartości, kreując przewartościowany świat nie dostrzegając, że zbliża się do pustki aksjologicznej implikującej pojawienie się zamkniętej tożsamości najpierw religijnej, a w konsekwencji społecznej.[1]

Napędzana zewnętrznie chęć posiadania za wszelką cenę, doprowadziła do tego, że pierwsza połowa XX wieku była okresem, w którym człowiek zniżył się do poziomu bestii.[2]

Czy współczesny homo sapiens wyciągną pozytywne wnioski z doświadczeń II wojny światowej? Czy odszedł od chęci powiększania stanu posiadania rzeczy, które jego zdaniem wyznaczają go, określają jego miejsce w strukturze społecznej? Można postawić tezę, nie narażając się na niebezpieczeństwo popełnienia błędu, że moralny szok wywołany odhumanizowaniem i uprzedmiotowieniem człowieka nie był dostateczną nauczką, z której wyciągnął on pozytywne wnioski. Świat współczesny, ten przełomu wieków dalej jest areną, na której obserwuje się wyścig szczurów. Bieg w nieznanym kierunku, który w konsekwencji prowadzi do poczucia zagubienia.

Rozwój świata materii, cywilizacji, nie przebiega równolegle ze wzrostem potrzeb o charakterze duchowym. Czyżby dzisiejszemu człowiekowi wystarczyła tylko rywalizacja o to, aby więcej posiadać? Dlaczego w rozwijającym się cywilizacyjnie świecie, który charakteryzuje się jednoczesnym

[1] Zamknięta tożsamość religijna i społeczna charakteryzuje się konformistyczną potrzebą przynależności do grupy społecznej, bez rozumienia prawdziwych wyznaczników łączących grupę. Prowadzi to do budowania postaw nacjonalistycznych. Por. CHLEWIŃSKI Z, *Tożsamość a tolerancja*, (w:), *Tożsamość, odmienność, tolerancja a kultura pokoju*, [red.], J. Kłoczowski, S. Łukasiewicz, Lublin 1998, 67-68.

[2] Por.. BIERDIAJEW M, *Nowe średniowiecze, Los człowieka we współczesnym Świecia*, Warszawa 2003, s. 168.

zmniejszaniem się odległości dalej istnieje niechęć do wszystkiego ci inne, nieznane, czego się nie rozumie? Dlaczego nie pojawia się potrzeba wysiłku w kierunku poznania i dzięki temu budowania postaw tolerancji. Tolerancji nie będącej tylko obojętnością, ale umiejętnością aktywnego ustosunkowania się do tego, co inne?

Postawimy tezę, że po II wojnie światowej rozpoczęła się kolejna potyczka, w którą została wciągnięta ludzkość. Może na świecie przelewa się mniej krwi, ale bezpardonowo walczy się o świadomość jednostkową i społeczną. Jesteśmy świadkami dalszego zamykania się na inność, dążenia, aby więcej posiadać i żyć wygodniej[3]. To zamykanie się na inność jest wynikiem niewiedzy o tym, do czego mamy się ustosunkować. Czy jest to tylko przejaw epistemicznego lenistwa jednostkowego, czy może wynik skuteczności socjotechnik, przy zastosowaniu, których organizuje się życie społeczne? Współczesny, manipulowany człowiek, rezygnując z intelektualnej samodzielności w rozpoznawaniu przestrzeni jego egzystencji, staje się przedmiotem, który uczestniczy w obcej mu rzeczywistości.

Wracając w naszych analizach do geo i kulturo- przestrzeni europejskiem musimy stwierdzić, że zachodzące przemiany doprowadziły do zjawiska uwspólnienia gospodarczego, pozostawiając jednocześnie wielość kultur zamkniętych na siebie. Taki stan rzeczy implikuje potrzebę zastanowienia się nad przyszłością Europy. Dodatkowym problemem, z którym muszą dać sobie radę przywódcy poszczególnych krajów oraz Unii Europejskiej, jako całości jest zjawisko migracji zarobkowej[4]. Migracji wewnątrz Europy oraz napływy pracowników z zewnątrz. Nas oczywiście nie będzie interesował wymiar ekonomiczny zarysowanego wyżej zjawiska. Skupimy się na

[3] MURAT M., DUDEK M., *Media kreatorem metaprzestrzeni – pomiędzy być a mieć. W poszukiwaniu nowej tożsamości*. A. Łukasik-Turecka [red.], *Reklama w społeczeństwie. Społeczeństwo w reklamie.* Wydaw. Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Lublinie, 2010, s. 37-48.

[4] DUDEK M., *Funkcjonowanie sytemu rodziny w sytuacji wyjazdów zarobkowych rodziców za granicę.* (w:) B. Kałdon [red.], *Diagnostyka i rozwiązywanie problemów psychospołecznych dzieci młodzieży*. UKSW, Warszawa, 2009, s. 189-198.

analizie zjawiska migracji kulturowej. Zdajemy sobie sprawę z trudności metodologicznej w opisie zjawiska, dlatego dla dalszej części naszych wywodów będziemy je określać dyfuzją kultur. Zdajemy sobie sprawę z faktu, że określenie dyfuzja pochodzi z nauk biologicznych i nie wyjaśnia precyzyjnie zjawisk społecznych, ale pozwala uchwycić ich kilka wymiarów. Pokazać koegzystencję różnych kultur. Dokonać analizy przenikania się wpływów na obszarach pogranicza. A takimi zjawiskami mamy bezsprzecznie do czynienia.

Współczesność z właściwą jej pogłębiającą się wielokulturowością w Europie jest zjawiskiem z jednej strony ciekawym, z drugiej zaś niebezpiecznym, mogącym wymknąć się spod kontroli, jeżeli w ogóle ktoś je kontroluje. Atrakcyjność poznawcza wynikająca z wielokulturowości europejskiej wynika z trudności przewidzenia przyszłości tego, co dzisiaj Europą się nazywa. Często ogranicza się ją tylko do obszaru zajmowanego przez kraje Unii Europejskiej. Ten zaś jest scalony, jak wyżej pisaliśmy, tylko wspólnotą gospodarczą. Ta wspólnotowość doprowadziła do otwarcia granic pozwalających na swobodne przemieszczanie się „mieszkańców Europy". Czyżby początek likwidacji suwerennych państw narodowych?

Przy bliższej analizie problemu okazuje się, że deterytorializacja gospodarcza nie doprowadziła do likwidacji różnic kulturowych. Pojawił się opisywany przez Arjuna Appaduraia, strach przed zawłaszczeniem przez obcych tzw. „naszych terytoriów."[5] Opisany wyżej stan rzeczy implikuje potrzebę znalezienia fundamentu albo punktu odniesienia, który pozwoliłby na zakorzenienie się w rzeczywistości, której jest się częścią. Co może być tym fundamentem albo punktem odniesienia. Okazuje się, że materia i wszelkie dobra jej pochodne są przemijające. Udział we wspomnianym wcześniej współczesnym „wyścigu szczurów" pozwala tylko na zbudowanie subiektywnego poczucia bycia w „tłumie." Tłum ten nie zaspokaja jednak potrzeby poczucia bezpieczeństwa. Obojętni, odpersonalizowani ludzie nie są w stanie kreować podmiotowych relacji zwrotnych, pogłębiając tylko jednostkowe

[5] Por. APPADURAI A., *Nowoczesność bez granic. Kulturowe wymiary globalizacji*, Kraków 2005, s.77.

poczucie zagubienia. Mit wspólnej Europy, bez aksjologicznej otoczki, która go usensownia i legitymizuje nie w pełni sprostał wymogom współczesnego europejczyka. Czyżby pułapka egzystencjalno aksjologiczna?

Powróćmy do poszukiwania punktu odniesienia. Co może nim być? Czyżby potrzeba zbudowania nowego mitu wypełnionego przez wartości uzasadniające postawy konsumpcyjne? Oddanie się w niewolę materii za namiastkę zakłamanego poczucia władzy?[6] A może wycofanie się i pozostanie tylko na poziomie zachowań egoistycznych, zewnętrznie pozostając częścią grupy charakteryzującej się wspomnianą już zamkniętą tożsamością? Opisany stan rzeczy najczęściej implikuje potrzebę znalezienia wroga, który uzasadni negatywne działania. Tworzy się ideologie, które usprawiedliwiają postrzeganie siebie i sobie podobnych jak tych lepszych, wyjątkowych, pokrzywdzonych, którzy mają prawo do działań odwetowych. Powoli te ideologie zaczyna się wznosić do poziomu religii. Człowiek nie może żyć bez religii, nie ważne, czy będzie to religia objawiona, czy stworzona dla partykularnych potrzeb.[7] Często tego typu wytwory są prymitywne, uzasadniające działania nawet o charakterze niemoralnym. Możliwość zaistnienia takich zjawisk, jest wynikiem postępującego procesu sekularyzacji. Współczesny człowiek, nie rozumiejąc przekazu religijnego, tworzy sobie namiastkę rzeczywistości sacrum, która bardzo często nie ma nic wspólnego ze świętością, wynosząc na piedestał swojego twórcę. Dzisiejszy człowiek stwarza wspomnianą przestrzeń sacrum, w której nie ma miejsca dla Boga, sam stając się bożkiem.[8] Ten sztuczny akt samostworzenia sprawia, że człowiek desakralizuje wszystko, co mogłoby być ważniejsze od niego. Co mogłoby opisywać i wyjaśniać otaczającą go rzeczywistość. I dlatego, jak wyżej pisaliśmy, wpada w pułapkę pustki aksjologicznej, której nie są w stanie wypełnić sztuczne, pochodzące od cywilizacyjnych gadgetów wartości.

---

[6] Por. MURAT M., *Język mediów- relacja czy nowa rzeczywistość*, (w), *Konteksty komunikowania*, red. Anita Szyguła, Kielce 2008, s. 107.
[7] Por. KOWALSKI K, *Europa: mity, modele, symbole*, Kraków 2002, s. 31.
[8] Por. ELIADE M., *Sacrum i profanum*, Warszawa 2008,s.220.

Nakreślony wyżej negatywny obraz sytuacji współczesnej Europy i jej mieszkańców implikuje potrzebę poszukiwania wyjścia z aksjologicznej pułapki. Wydaje się, iż sytuacja jaką opisaliśmy jest pochodną wielu przyczyn. Jedną z nich jest historyczne zjawisko pęknięć w łonie chrześcijaństwa. Pojawienie się wielu kościołów i grup wyznaniowych odwołujących się w swojej sakralnej aktywności do tego samego Boga, mogło doprowadzić do negatywnego nastawienia do przedstawicieli innych grup wyznaniowych niż, ta, której częścią był dany człowiek. Postępujące w czasie zamykanie się na siebie struktur kościelno wyznaniowych doprowadziło do wzajemnej niechęci ich członków. Tym bardziej, że wyznawcy w większości stawali się ludźmi religii, a nie naprawdę wierzącymi. Budowała się, powolnie, zamknięta tożsamość religijna, która w wymiarze prostych „wiernych" stawała się formą ideologii.

Ratunkiem przed narastaniem wzajemnych animozji i niechęci, stały się działania ekumeniczne, których zadaniem było i jest doprowadzenie do jedności chrześcijan. Jednym z aktywnych działaczy ruchu ekumenicznego był profesor Mikulas Russnak. Będąc przedstawicielem Kościoła Greckokatolickiego pokazywał fundamenty jedności chrześcijańskiej opartej na prymacie Papieża.[9] Prymat ten został potwierdzony przez Sobór Watykański II, chociaż zauważono, że także poza kościołem zjednoczonym wokół Papieża są:

Liczne pierwiastki uświęcenia i prawdy, które jako właściwe dary Kościoła Chrystusowego nakłaniają do jedności katolickiej.[10]

Warto zaznaczyć, że potrzebę działań ekumenicznych profesor Mikulas Russnak dostrzegał już na początku dwudziestego wieku. Można go określić, jako propagatora ekumenizmu w okresie (pierwsza połowa XX), kiedy w Europie

[9] Por.. SLODIČKA A, Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954), s 3.- tekst w posiadaniu autora . Por. SLODIČKOVÁ M.: Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka. In: SLODIČKA, A. (ed.): *Náboženstvo a spoločnosť*. Prešov 2009, s.60-77.

[10] Sobór Watykański II, Konstytucja Dogmatyczna o Kościele, (w:) *Ut Unum, Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, [red.], S. C. Napiórkowski, Lublin1982, s. 43.

narastała niechęć narodów do siebie, co w konsekwencji skutkowało dwoma tragicznymi wojnami światowymi.

Kościół Katolicki potrzebę działań ekumenicznych dobitnie wyartykułował na Drugim Soborze Watykańskim.[11] Tym bardziej działalność ekumeniczna profesora Mikulasa Russnaka zasługuje na podkreślenie i docenienie. Można ją określić, jako fundament współczesnych wysiłków ekumenicznych. Jest to tym bardziej ważne, że postępujący proces sekularyzacji pomniejsza rolę religii w życiu współczesnego człowieka, który ma prawo, jak wyżej pisaliśmy, czuć się coraz bardziej zagubiony w otaczającej go rzeczywistości.

Wartość działań ekumenicznych należy docenić szczególnie obecnie. Dalej chrześcijaństwo jest podzielone, mimo powoływania różnego rodzaju wewnątrzkościelnych organizmów dyskutujących o potrzebie jedności.[12] Jest to tym bardziej ważne, że we współczesnym świecie obserwuje się wydarzenia ¸które można by określić jako konflikty międzykulturowe, albo wręcz przejawy wojny religijnej. Oczywiście chodzi nam o akty terrorystyczne. Zdajemy sobie oczywiście sprawę, że przytoczone określenia mogą budzić metodologiczne zastrzeżenia, ale użyliśmy ich raczej, jako formy zaproszenia do dyskusji, niż naukowego opisu rzeczywistości.

Wracając do problematyki ekumenizmu, należy zwrócić uwagę na fakt, że powrót do religii chrześcijańskiej, próba doprowadzenia do jedności chrześcijan może mieć kilka pozytywnych aspektów. Po pierwsze powrót na łono religii z przestrzeni opisywanej przez współczesne zideologizowane mity. Po drugie odejście od zewnętrznych zachowań religijnych, do budowania świadomych postaw wiary wyznaczonych przez wartości, których gwarantem prawdziwości jest Bóg. Byłoby to początkiem powrotu do budowania podmiotowych relacji między ludźmi i narodami, gdyż ich świadomość jednostkowa i

[11] Por. *Sobór WatykańskiII*, *Dekret o ekumenizmie*, (w:) *Ut Unum, Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, [red.], S. C. Napiórkowski, Lublin1982, ss. 26- 42.

[12] Por. SAWA- CZAJKA E, *Społeczność Kościoła Polskokatolickiego w Polsce w latach 1989-1994* (w:) *Samoidentyfikacja mniejszości narodowych i religijnych w Europie Środkowo-Wschodniej*, Lublin 1998, s. 56-63.

społeczna odwoływałaby się do wspólnych korzeni. Implikowałoby to także większą odporność na manipulację zewnętrzną odwołującą się przede wszystkim do przestrzeni posiadania. I ostatni, ważny naszym zdaniem, aspekt ekumenizmu, który oprócz dążenia do jedności implikuje także szacunek do innych religii i wolności ich wyznawania. Znajdujemy to w Deklaracji o wolności religijnej sformułowanej przez Sobór Watykański II.[13]

W dzisiejszym zsekularyzowanym społeczeństwie działania ekumeniczne prowadzone przez Kościół katolicki i inne wspólnoty religijne mogą okazać się niewystarczające do budowania tolerancji do inności. Wydaje się, że obecnie pojęcie tolerancji jest pojmowane, jako stan obojętności i zaniechania działania w stosunku do tego, co inne.[14] Tolerancja wymaga aktywności opartej na wcześniejszym wysiłku intelektualnym, który prowadzi do poznania tego, co mamy tolerować, lub w stosunku, do czego powinniśmy być tolerancyjni. Zbudowanie takich postaw wymaga wysiłku przede wszystkim ze strony odpowiedzialnych za procesy edukacji i wychowania. W polskiej rzeczywistości tego typu zadania są zapisane w preambule Ustawy o systemie oświaty.[15] Wychowanie świeckie powinno być wspomagane przez duchownych. Tylko takie działanie, zdaniem prof. Russnaka, daje gwarancje zmian w świadomości

[13] Por. *Sobór Watykański II, Deklaracja o wolności religijnej*,(w), *Ut Unum, Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, red. S. C. Napiórkowski, Lublin1982, s. 51.

[14] PILCH T., Tolerancja- wartość społeczna i cnota indywidualna, (w), *), Tożsamość, odmienność, tolerancja a kultura pokoju*, red. J. Kłoczowski, S. Łukasiewicz, Lublin 1998, s.119.

[15] Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. (Dz. U. z 2004 roku Nr 173, poz. 1808)- Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa; kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniami zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka. Nauczanie i wychowanie - respektując chrześcijański system wartości - za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata.

społeczeństw, a przez budowanie postaw tolerancji.[16] Można, więc przyjąć, że myśli i twórczość prof. Russnáka nic nie straciły z aktualności, a wręcz przeciwnie, stanowią inspirację do dalszych przemyśleń i działań społeczno-wychowawczych u progu XXI wieku[17].

dr Mieczysław Dudek
Wyższa Szkoła Zarządzania w Częstochowie
Kierunek Pedagogika, Katedra Pedagogiki Specjalnej
42-200 Częstochowa; ul. Rząsawska 40
m.dud@interia.pl
POLSKA

dr Mirosław Murat
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
Wydział Agrobioinżynierii
Lublin; ul. Akademicka 13
drmurat@interia.pl
POLSKA

Zoznam použitej literatúry

APPADURAI A., *Nowoczesność bez granic. Kulturowe wymiary globalizacji*, Kraków 2005.

BIERDIAJEW M, *Nowe średniowiecze, Los człowieka we współczesnym Świecia*, Warszawa 2003.

CHLEWIŃSKI Z, *Tożsamość a tolerancja*, (w:) Tożsamość, odmienność, tolerancja a kultura pokoju, red. J. Kłoczowski, S. Łukasiewicz, Lublin 1998.

[16] РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе.* Пряшевъ: 1930, s. 1-2.

[17] SLODIČKA A., *Katolícka doktrína podľa profesora Mikuláša Russnáka v spise Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе* .- tekst w posiadaniu autora,

DUDEK M., *Funkcjonowanie sytemu rodziny w sytuacji wyjazdów zarobkowych rodziców za granicę*. (w:) B. Kałdon [red.], Diagnostyka i rozwiązywanie problemów psychospołecznych dzieci młodzieży. UKSW, Warszawa, 2009, s. 189-198.

KOWALSKI K, *Europa: mity, modele, symbole*, Kraków 2002,

ELIADE M., *Sacrum i profanum*, Warszawa 2008.

MURAT M., *Język mediów- relacja czy nowa rzeczywistość*, (w:), Konteksty komunikowania, red. Anita Szyguła, Kielce 2008.

MURAT M., Dudek M., *Media kreatorem metaprzestrzeni – pomiędzy być a mieć. W poszukiwaniu nowej tożsamości*. A. Łukasik-Turecka [red.], Reklama w społeczeństwie. Społeczeństwo w reklamie. Wydaw. Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Lublinie, 2010.

PILCH T., *Tolerancja- wartość społeczna i cnota indywidualna*, (w:), Tożsamość, odmienność, tolerancja a kultura pokoju, red. J. Kłoczowski, S. Łukasiewicz, Lublin 1998.

RUSSNAK N., *Primat Rimskaho Otca I*. Prjašev: 1927.

РУСНАКЪ, Н.: *Догм. Богословие – Православно-Кафолическое богословіе*. Прящевъ: 1930.

SAWA- CZAJKA E, *Społeczność Kościoła Polskokatolickiego w Polsce w latach 1989-1994*, (w:) Samoidentyfikacja mniejszości narodowych i religijnych w Europie Środkowo-Wschodniej, Lublin 1998.

SLODIČKA A., *Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*.- tekst w posiadaniu autora.

SLODIČKA A., *Katolícka doktrína podľa profesora Mikuláša Russnáka v spise Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе* .- tekst w posiadaniu autora.

SLODIČKOVÁ M.: *Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka*. In: SLODIČKA, A. (ed.): Náboženstvo a spoločnosť. Prešov 2009.

Ekumeniczny aspekt poglądów i działalności profesora i biskupa Józefa Sebastiana Pelczara (1842 – 1924) w kontekście dokonań Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) – inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego

Stanisław Cader

Abstract: *Mikuláš Russnák and Józef Sebastian Pelczar were very brilliant minds of their age. They lived at the same time but what they have also in common was the vision of the Church, love for the catholic faith and respect for the Head of the Church that is the pope.*

On these foundations they built their attitude to the idea of ecumenism. According to their teaching the unity of the Christian Churches is based on unity of these Communities with Rome. Both of the figures were aware of the risk for ecumenical unity that had source in these denominations that denied the primate of the pope and rejected the dogmas of Our Lady. These mutual topics of ecumenical teaching of Vicar general from Prešov and bishop from Przemyśl are the subject of the article.

Ekumenizm pojęcie podstawowe

Dialog międzyreligijny i ekumenizm to pojęcia często stosowane wymiennie, jednak nie są tożsame. Pierwsze z nich odnosi się do szukania porozumienia między różnymi religiami, zaś ekumenizm zakłada dialog między wyznaniami chrześcijańskimi, szukanie jedności w ramach ustanowionego Kościoła założonego przez Jezusa Chrystusa, uświęconego Jego obecnością. Mottem ekumenizmu są słowa Chrystusa: „aby wszyscy byli jedno, jak Ty Ojcze we mnie a Ja w Tobie (…)" (J 17, 21). „Ruch ekumeniczny, który rozpoczął się w drugiej połowie XVIII stulecia, pierwotnie miał za zadanie budowanie jedności podzielonych chrześcijan. Służyć temu miało podjęcie wspólnych działań i świadectwo wobec świata, przy odsunięciu spraw teologicznych i doktrynalnych na dalszy plan. Tak rozumiany ruch ekumeniczny nie trwał długo, chrześcijanie

bowiem skonstatowali, że pojednanie między wyznaniami jest nie do pomyślenia bez dążenia do jedności na płaszczyźnie teologiczno-doktrynalnej, jedności, która wyraża się w międzywyznaniowym dialogu”[1].

Z punktu widzenia katolicyzmu: „Ruch ekumeniczny chce być odpowiedzią na dar łaski Boga wzywającego wszystkich chrześcijan do wiary w tajemnicę Kościoła, zgodnie z planem Boga, który chce doprowadzić ludzkość do zbawienia i jedności w Chrystusie przez Ducha Świętego. Ruch ten wzywa ich do nadziei, że spełni się wreszcie całkowicie modlitwa Jezusa o to, by „byli jedno”. Wzywa ich do tej miłości, która jest nowym przykazaniem Chrystusa i darem, przez który Duch Święty jednoczy wszystkich wiernych. Sobór Watykański II domagał się wyraźnie od katolików rozciągnięcia swej miłości na wszystkich chrześcijan i otoczenia ich taką miłością, która pragnie przezwyciężyć w prawdzie to, co ich dzieli, oraz angażuje się czynnie w dokonywanie tego[2]; chrześcijanie powinni przyczyniać się z nadzieją i na modlitwie do popierania jedności chrześcijan, ich zaś wiara w tajemnicę Kościoła staje się dla nich bodźcem oraz ich oświeca tak, by ich działalność ekumeniczna mogła być natchniona i kierowana prawdziwym zrozumieniem Kościoła, który jest „sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego”[3].

Zajmiemy się w niniejszym opracowaniu spojrzeniem na problem dialogu międzyreligijnego, a ściślej mówiąc, ekumenizmu w działalności dwóch wielkich umysłów narodu polskiego i słowackiego: bpa Józefa Sebastiana Pelczara oraz prof. Mikuláša Russnáka. Żyli w czasach niełatwych, przemiany na arenie politycznej i migracja w związku z nimi czyniła ich pracę szczególną. Ekumenizm był w ich działalność wpisany

[1] BUDNIAK J.: *Ekumenizm w duszpasterstwie parafialnym* IN: *Ekumenizm w duszpasterstwie parafialnym*. Ed. J. Budniaka. Katowice: 2007, s. 14.

[2] SLODIČKA, A.: *Orientálne ortodoxné cirkvi*. Michalovce : Misionár, 2008, s. 4-23; por. REMBIERZ, M., *Filozofia i eklezjologia. Dziedzictwo II Soboru Watykańskiego w interpretacji Stefana Swieżawskiego*, In: WOLSZA, K. (ed.)., *Dziedzictwo soboru*, RW WT Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2007, s. 43-74.

[3] DE I, 1, Papieska Rada ds. Jedności Chrześcijan. Por. SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004, s. 5-36.

niemal automatycznie. Obaj się nim zajmowali i co znamienne – nie byli teoretykami, ale praktykami.

Sylwetka Mikuláša Russnáka

Mikuláš Russnák urodził się 30 kwietnia 1878r. w Sobkowcach k/ Humennego. Jego ojciec, Paweł był księdzem grekokatolickim, a matka, Joanna córką grekokatolickiego księdza. Mikołaj miał dwie siostry i młodszego brata. Dzieci państwa Russnaków wychowywane były w głębokiej wierze w Boga i w szacunku do Kościoła. Przyzwyczajano je do gorliwości w wypełnianiu obowiązków chrześcijańskich oraz dbano o ich wykształcenie religijne, czym zajmowali się zarówno matka, jak i ojciec. Przyszły kapłan do szkoły podstawowej uczęszczał w Mikulaszu, a do gimnazjum w Dziurdziosz i w Preszowie. Szkoły zmieniał często ze względu na ojca, którego przenoszono z parafii na parafie.

Z lat młodzieńczych ks. Russnák wspominał zwłaszcza jedno wydarzenie, które miało ogromny wpływ ba życie duchowe – przyjął bowiem pierwszą Komunię Św. z rąk własnego ojca. Mówił później: „Ojciec dał mi Chrystusa na całe jego życie". Jako bardzo uczuciowy i wrażliwy człowiek często wracał do tej sceny z dzieciństwa nawet jako wykładowca w seminarium.

Po szkole średniej Mikołaj postanawia wstąpić do seminarium duchownego. Biskup Preszowa, Jan Wala, wysyła go do seminarium w Budapeszcie, gdzie kleryk Mikołaj studiuje na Królewskim Uniwersytecie. Studia kończy tytułem magistra 11 kwietnia 1900r. W czasie pobytu w seminarium przeżywa mocno osobiste wydarzenie – śmierć matki, z którą był bardziej związany niż z ojcem, który pełniąc posługę duszpasterską, poświęcał dzieciom mniej czasu niż matka.

Święcenia kapłańskie Mikołaj Russnák otrzymał 26 sierpnia 1900r. z rąk biskupa preszowskiego Jana Wali. Na swoją pierwszą placówkę został skierowany do parafii Ruska Nowa Wieś. Zachęcony przez wykładowców i swego biskupa do dalszej pracy naukowej poświęcił się pogłębianiu wiedzy. Bardzo szybko napisał pracę i dn. 30 kwietnia 1901r. obronił

doktorat, a rok później rozpoczął wykłady w seminarium preszowskim, gdzie został mianowany wicerektorem.

1 października 1918r. został mianowany na urząd wikariusza generalnego w Preszowie, zastępując bpa Stefana Nowaka, który jako ostatni biskup austro-węgierski, przeszedł do Budapesztu. Od 1922 r. do 1927 r. pełnił funkcję generalnego wikariusza apostolskiego dla Preszowa. W 1914 roku Uniwersytet w Budapeszcie mianował go profesorem, a w 1936 roku został profesorem dogmatyki w Bratysławie, gdzie wykładał do 1948 roku, pełniąc równocześnie różne funkcje kościelne.

Wychowując nowe pokolenia kapłanów dawał im przykład gorliwości i pobożności, zapamiętano go również jako człowieka pełnego godności i elegancji. Jego wychowankowie zaznaczali, że zawsze w południe gdziekolwiek się znajdował, przystawał zdejmował kapelusz, czy przerywał rozmowę i rozpoczynał modlitwę Anioł Pański, zachęcając innych swym przykładem.

W 1950 r. przystąpiono do likwidacji klasztorów. Nastały ciężkie chwile dla grekokatolickiej Cerkwi. Profesor Russnák od 28 kwietnia do 18 maja 1950 przebywał w areszcie domowym. O 22.00 Policja zabrała go do Podolińca k/ Srarej Lubowni, do klasztoru redemptorystów, a następnie przewieziono go do Hlokowca we wschodniej Słowacji. Kolejnym przystankiem był Bacz, skąd po chorobie został zabrany do szpitala w Bratysławie. Schorowany zmarł 2 listopada 1954 roku. Pochowano go na cmentarzu martyńskim w Bratysławie. Ceremonii pogrzebowej przewodniczył wikariusz tarnawski, bp Leopold Adamczyk.

W więzieniu pisał dzienniki oraz książki, sławił Eucharystię, którą sprawował codziennie, zakochany w rycie bizantyjskim, i z powodu której miał problemy z władzami. Charakteryzowała go głęboka wiara, wierność Kościołowi, miłość do obrządku bizantyjskiego. Stałymi punktami jego dnia była Msza św. sprawowana codziennie o 3.30, a następnie praca do godziny 18.00.

Pracowitość ks. Russnáka zaowocowała ogromnym dorobkiem naukowym. Od 1901r. napisał 177 książek w tym 53 o liturgii, 50 homiletyczno-pastoralnych, 22 dogmatyczne, 15 biblijnych, 11 prawniczych, 7 moralnych, 4 językoznawcze, 3 historyczne, 2 ascetyczne, a także mariologiczne i

martyrologiczne, kanony dla Wschodniej Cerkwii i dzieło liturgiczne – *Wschodnia Msza Kościelna*. Różnorodna tematyka prac świadczy o wszechstronności ks. prof. Russnáka, jego dobrym wykształceniu, wszechstronnym rozwoju intelektualnym i ogromnej wiedzy w z zakresu teologii. Nie dziwi zatem przydomek Tomasza z Akwinu Kościoła obrządku bizantyjskiego na Słowacji, jaki mu nadano. Mikuláš Russnák napisał łącznie 143 prace w języku łacińskim, 36 po węgiersku i 9 prac po rosyjsku[4].

Głęboka wiara, wierność Kościołowi, miłość do obrządku bizantyjskiego, precyzyjność w pracy charakteryzowała tego wielkiego duchownego. Wyprzedził on niejako słowa Ojca św. Jana Pawła II wypowiedziane do słowackiego Kościoła: „Pokażcie swoje korzenie". Był on właśnie takim filarem, korzeniem Kościoła grekokatolickiego na Słowacji.[5]

Sylwetka świętego biskupa Józefa Sebastiana Pelczara

Sylwetka drugiej z przywołanych postaci związana jest podobnymi w warunki polityczne i społeczne czasami. Józef Sebastian Pelczar[6] urodził się jednak wcześniej niż Mikuláš

[4] Za: BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák*. Prešov: Petra, 2002, s. 3-18.; także: SLODIČKA, A. (ed.): *Náboženstvo a spoločnosť*. Prešov: 2009, s.60-77.

[5] Na podstawie SLODIČKOVÁ, M.: *Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka*. In: SLODIČKA, A. (ed.): *Náboženstvo a spoločnosť*. Prešov: 2009, s. 60-77.

[6] Ks. prof. Marek Starowieyski – w tekście zaprezentowanym w 2002 roku na sesji „Błogosławiony arcybiskup Józef Bilczewski, epoka i dzieło" – trafnie i zdecydowanie stwierdza: „brak dotąd porządnej biografii arcybiskupa Bilczewskiego, jako że dwie posiadane: niedobra ks. M. Tarnawskiego (1886-1928) i nieco lepsza ks. bpa Urbana (1911-1983), przynoszą wprawdzie pewną ilość materiału faktograficznego (…), ale zawierają duże luki faktograficzne, jako że są to raczej utwory panegiryczne i hagiograficzne, w których autorzy opiewają uwielbianego przez siebie Arcybiskupa" STAROWIEYSKI M.: *Ks. Prof. Józef Bilczewski – uczony*. „Warszawskie Studia Teologiczne", XV/2002. s. 141 (zob. MISIK M., *Ekumeniczny aspekt poglądów i działalności profesora i arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1860 – 1923) w kontekście dokonań Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) – inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego*, tekst zamieszczony w tym tomie). Podobnie rzecz ma się z ks. bpem Józefem Sebastianem Pelczarem. Najdokładniejszą jego biografię można znaleźć w artykule s. Jadwigi Kupczewskiej, *Biskupa Józefa Sebastiana Pelczara „Mój życiorys"*, w którym znajdziemy cytaty z życiorysu spisanego

Russnák, przyszedł bowiem na świat 17 stycznia 1842 r. w Korczynie k. Krosna. Atmosfera jego domu była nie mniej religijna niż w domu Mikołaja. Wychowany został w duchu prostej wiary przez swoich rodziców, którzy trudnili się rolnictwem.

Rodzice szybko dostrzegli w nim zamiłowanie do nauki i uzdolnienia w kierunkach humanistycznych, dlatego „po ukończeniu miejscowej szkoły elementarnej został (…) wysłany do szkoły głównej w Rzeszowie, a następnie do gimnazjum, w którym zaliczał się do uczniów celujących, dzięki swym wybitnym zdolnościom i wielkiej pracowitości. Po ukończeniu szóstej klasy gimnazjalnej w Rzeszowie przeniósł się do Przemyśla, gdzie jako alumn Seminarium Duchownego ukończył szkołę średnią i w lipcu 1860 roku złożył egzamin dojrzałości, uzyskując wynik celujący i pierwsze miejsce”[7]. Jesienią 1860 roku rozpoczął kurs nauk teologicznych, trwający cztery lata, w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu. Zadziwiał swą pracowitością, pilnością i wytrwałością w zdobywaniu wiedzy i zgłębianiu prawd wiary. Dał się poznać jako prawdziwie gorliwy kleryk i utalentowany kaznodzieja. Na kapłana wyświęcony został 17 lipca 1864 r. i od razu został skierowany na parafię w Samborze, gdzie pracował przez 18 miesięcy jako wikariusz. Jego przełożeni, dostrzegając w nim niezwykłą chęć do dążenia do wiedzy, wytrwałość i talenty naukowe postanowili skierować go na dalsze studia do Rymu. W Wiecznym Mieście pobierał nauki na dwóch uczelniach jednocześnie: w Collegium Romanum i w Instytucie św. Apolinarego. „Studia zakończył uzyskaniem doktoratu z teologii

samodzielnie biskupa na podstawie swoich wcześniejszych zapisków: „Mój życiorys (po kronikarsku spisany, a nie przeznaczony do druku) jest pierwszym dziełem autobiograficznym wydanym drukiem, obejmującym całość życia autora (1842-1924). Spinają je niczym klamra wspomnienia różnych osób. Na początku J.S. Pelczar sięga do wspomnień rodzinnych dotyczących 1841 roku, w którym został przez matkę jeszcze przed narodzeniem ofiarowany Matce Bożej w Leżajsku. Ostatnie karty, spisane przez jego osobistego kapelana – ks. Teofila Górnickiego, opisują moment konania i śmierci bp. Pelczara (28 marca 1924 r.)” (Święty Józef Sebastian Pelczar (1842-1924), rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski. Ed.: A. Kubiś, J. Wołczański, s. 21).

[7] *Błogosławiony Józef Sebastian Pelczar. Mowy i kazania 1877-1899*. Kraków: 1998, s. 13-38.

i z prawa kanonicznego. Oprócz nabytej wiedzy pobyt w Rzymie wpłynął na pogłębienie się jego zamiłowań historycznych i na umocnienie przywiązania do Stolicy Apostolskiej, a szczególnie do osoby papieża Piusa IX."[8] Wielokrotnie w swych pismach podkreślał później jak ważny dla świata katolickiego jest szacunek do głowy Kościoła i nauki, jaką w imieniu Chrystusa głosi papież wszystkim wiernym. „Mówiąc o Kościele, bł. Józef Sebastian uwypuklał najczęściej jego ponadczasowość, powszechność, jedność i nadprzyrodzony charakter. Napełniał go rzeszą aniołów, świętych, wielością narodów, pokoleń i stanów społecznych, jakby na wzór apokaliptycznego tłumu, którego nikt nie mógł policzyć. «O przedziwna jedności w wierze – pisał – ty węzłem świętym a mocnym wiążesz wieki, rasy, narody, pokolenia i tworzysz z nich jeden świat duchowy, jeden gmach wielki, którego węgielnym kamieniem jest wiara w Bóstwo Jezusa Chrystusa. Tej jedności ani tego wyznania nie znajdziecie poza Kościołem katolickim»"[9].

Po powrocie do Polski najpierw został zwykłym wikarym (m.in. ponownie w Samborza), a następnie – od roku akademickiego 1969/70 mianowano go wykładowcą teologii pastoralnej i prawa kościelnego w Seminarium w Przemyślu. Następnie w latach 1877-1899 był profesorem i rektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego. „Główne kierunki szerokiej działalności św. Józefa Sebastiana Pelczara [w czasie 22-letniego pobytu] w Krakowie to – oprócz zajęć uniwersyteckich i pracy pisarskiej – także działalność społeczna i kulturalna oraz posługa duszpasterska na ambonie i w konfesjonale. Prace uniwersyteckie, działalność społeczna, kulturalna i kaznodziejska (…). O twórczości pisarskiej wymownie świadczy wykaz jego publikacji drukowanych; natomiast posługą w konfesjonale, świadczoną «osobom pobożnym», jak to sam wyraził, służył codziennie przez ponad 7 lat, kiedy mieszkał w klasztorze franciszkanów i odprawiał Mszę św. w kaplicy Matki Bożej

[8] Tamże.
[9] PAJERSKA S.: *Bp Józef Sebastian Pelczar*, „Niedziela Ogólnopolska" 20/2003.

Bolesnej. Później był cenionym spowiednikiem i kierownikiem duchowym szczególnie sióstr zakonnych (…)[10].

W 1899 Józef Sebastian Pelczar został mianowany biskupem pomocniczym przemyskim, ale dopiero 23 listopada 1900 roku cesarz wydał dekret mianujący go ordynariuszem diecezji przemyskiej. Od samego początku był on niezwykłym biskupem, jako pierwszy nie należał bowiem do rodu arystokratycznego. Dlatego też bariera, jaką stwarzały uprzedzenia klasowe, zniknęła. Od pierwszych chwil objęcia diecezji zgromadził wokół siebie nie tylko intelektualistów, ale i prostych rolników i robotników. Widzieli w swoim biskupie bratnią duszę, człowieka, który rozumiał ich problemy i bolączki. „Robotnicy nazywali go «biskupem demokratycznym», lud wiejski «biskupem chłopskim»”[11]. „Echo Przemyśla", nr 4 z 1901 roku, pisało: „Na stolicę biskupią wstępuje Arcypasterz, który niezwykłymi przymiotami umysłu i serca daje zupełną rękojmię, iż nie tylko utrzyma dawne świetne tradycje Tomickich, Fredrów, Sierakowskich, Korczyńskich i Sołeckich, ale doda nowego blasku, większą otoczy chwałą. Znany jest bowiem nasz Dostojny Książę Kościoła w całym kraju z rozległej wiedzy, jako znakomity przewodnik życia duchownego, znawca dziejów Kościoła i jego spraw, wykwintny pisarz i kaznodzieja wielce wymowny... Wiemy o tym dobrze, że szlachetne serce naszego Arcypasterza goreje wielką miłością dla Boga, Kościoła i Ojczyzny i z tej miłości snuje plany daleko idące, aby życie wiary rozkwitło w całej pełni, objęło wszystkie warstwy, objawiło się we wszystkich kierunkach. I wiemy też, że nasz Najdostojniejszy Arcypasterz dla uskutecznienia swych zbożnych zamiarów nie będzie szczędził trudów, czasu, zdrowia ni ofiar największych; poświęci swe siły ducha i ciała, swój majątek dla większej chwały Bożej i zbawiennego pożytku swych wiernych. Więc słuszna jest radość – w pewne i doświadczone, a szlachetne bardzo ręce powierzył Pan Bóg ster olbrzymiej diecezji w tak trudnych i niebezpiecznych czasach"[12].

[10] *Błogosławiony Józef Sebastian Pelczar. Mowy i kazania 1877-1899*. Kraków: 1998, s. 13-38.
[11] Tamże s. 17.
[12] Za: Tamże.

Józef Pelczar jako człowiek modlitwy był dla swoich diecezjan prawdziwym wzorem. Szerzył kult Serca Bożego, Chrystusa Eucharystycznego i Maryi. Kościół zawdzięcza mu Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, które powołał do życia jeszcze w 1894 r. w czasie pobytu w Krakowie. Głównym celem reguły sercanek jest szerzenie Królestwa miłości Serca Jezusowego. Przyszły biskup pragnął, by siostry były znakiem i narzędziem tej miłości wobec dziewcząt, chorych i wszystkich ludzi potrzebujących pomocy. Słynął również z działalności społecznej i charytatywnej. Najlepszą charakterystyką biskupa przemyskiego jest chyba jego zawołanie: „Wszystko dla Najświętszego Serca Jezusowego przez Niepokalane Ręce Najświętszej Maryi Panny".

Józef Sebastian Pelczar zmarł w opinii świętości 28 marca 1924 r. w Przemyślu. Papież Jan Paweł II w dniu 2 czerwca 1991 r. w Rzeszowie wyniósł Go do chwały błogosławionych, a 18 maja 2003 r. w Rzymie zaliczył Go w poczet Świętych.

Dialog międzyreliginy i ekumenizm w ujęciu Mikuláša Russnáka i Józefa Sebastiana Pelczara

Diecezje, w którym przyszło sprawować posługę omawianym postaciom, nie były jednolite pod względem narodowościowym i wyznaniowym. W eparchii proszowskiej większość stanowili grekokatolicy, ale zamieszkiwali ją również Żydzi. W przypadku diecezji przemyskiej w omawianym okresie główny odsetek ludności stanowili katolicy. Obok tych licznymi wyznawcami byli greckokatoliccy. Według danych z 1923r. w obrębie diecezji znalazły się 22 cerkwi parafialnych i 10 filialnych[13]. Z grekokatolickim duchownym styka się ksiądz profesor Pelczar jeszcze przed objęciem stolicy diecezji przemyskiej. Przy jego święceniach biskupich – jak wspomina – obecni byli: „19 marca, w niedzielę Męki Pańskiej, ks. biskup Łuk[asz] Sołecki, acz osłabiony na siłach, dokonał z namaszczeniem aktu konsekracji, a współkonsekratorami byli:

[13] ŚLIWA T.: *Ustrój i organizacja diecezji przemyskiej w okresie rządów bp. J. S. Pelczara*. IN: *Święty Józef Sebastian Pelczar (1842-1924), rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski*. Kraków: 2005. s. 553.

książę biskup Puzyna i biskup przemyski o[brządku] gr[ecko]k[atolickiego] Konstanty Czechowicz”[14].

W takich warunkach pełnienia posługi ważnym problemem u obu uczonych stało się zagadnienie ekumenizmu. Z analizy tekstów wynika, że nie odnoszą się oni do dialogu międzywyznaniowego i międzyreligijnego bezpośrednio. Jednak sposób myślenia o dwóch zasadniczych sprawach: prymacie papieża oraz wartości Eucharystii pokazuje, że wiele łączy obu uczonych, a przez udział w dyskursie na powyższe zagadnienia w pewien sposób – na miarę swych czasów – wpisują się w myślenie ekumeniczne.

Rozumienie zagadnienia prymatu papieża

Mikuláš Russnak, odwołując się do Pisma Świętego przypomina słowa Chrystusa, przywołane również w Katechizmie Cerkwi Grekokatolickiej. Chrystus jako fundament Kościoła spośród swoich uczniów wybiera jednego i czyni go swoim następcą – z niego czyni widomy znak swojej obecności wśród Ludu Bożego. Według prof. Russnaka „Rímsky pápež je skutočným zástupcom Ježiša Krista, je hlavou Kristovej Cirkvi, jediný najvyšší pastier a učiteľ všetkých kresťanov, má plnú moc pásť, spravovať a riadiť (lat. *pascendi, regendi et gubernandi*), rímsky veľkňaz je nástupcom prvej viditeľnej hlavy Kristovej Cirkvi, apoštola Petra. Učenie o primáte jurisdikcie Petra a jeho nástupcov je dogmou Božieho zjavenia, ako učí Prvý vatikánsky koncil”[15].

Poszanowaniem instytucji prymatu odznaczał się również Józef Sebastian Pelczar. Wielkim jego pragnieniem był wyjazd do Stolicy Piotrowej. Wreszcie udał się tam na studia. „Na jego

[14] „Czechowicz Konstanty (1847-1915), wyświecony na kapłana w 1873 r. w obrządku greckokatolickim, od 1896 r. ordynariusz przemyski, prałat i asystent tronu papieskiego, od 1901 r. hrabia rzymski. Przeprowadził dwa synody diecezjalne, poświecił ok. 100 nowych cerkwi, podjął budowę Seminarium Duchownego, zwizytował większą część unickiej diecezji przemyskiej, rozwinął akcję narodową i społeczną”. Za: KUPCZEWSKA J.: *Biskupa Sebastiana Pelczara „Mój życiorys”* IN: *Święty Józef Sebastian Pelczar (1842-1924)*, dz. cyt., s. 553.

[15] RUSSNÁK, N.: *Primat Rimskaho Otca I.*, s. 26-29. Por. DLUGOŠ, F.: *Prierez cirkevnými dejinami*. Levoča: 2008, s. 193-196.

duchową formację w tym czasie wpływali nie tylko profesorowie jezuickiej uczelni i rektor Kolegium Polskiego o. Piotr Semenenko, ale też postać ówczesnego papieża Piusa IX, w którym ks. Pelczar widział uosobienie doskonałości kapłańskiej i biskupiej. Temu umiłowanemu Papieżowi poświęcił potem trzy obszerne dzieła”[16]. Okres rzymski w życiu ks. Pelczara był czasem rozwoju intelektualnego i duchowego. Wzrastał w kapłańskiej gorliwości, której przykład czerpał z postawy papieża. „Pius IX stał się dla ks. Pelczara więcej niż przedmiotem czci i podziwu, stał się ukochaniem i wzorem niezłomnej wiary oraz miłości wszystkiego, co Boże i katolickie. Naśladował go też później jako biskup w bardzo uroczystym sprawowaniu czynności liturgicznych”[17]. Pobyt w Rzymie i obserwacja posługi papieża skłoniła przyszłego biskupa do rozważań na temat idei papiestwa.

Pelczar o prymacie Papieża mówił w ten sposób: „Kościół katolicki jest według słów Pisma wspaniałym gmachem, w którym wszystkie pokolenia ludzkie mają mieszkać i znajdować naukę, pociechę i zbawienie. Aby ten gmach oparł się burzom czasu, winien być zbudowany na fundamencie trwałym; otóż fundamentem Kościoła jest papież rzymski jako następca św. Piotra. Kościół (…) jako ciało widome, musi mieć i głowę widomą. Otóż tą głową jest papież rzymski, który członki Kościoła utrzymuje w jedności, oświeca je nauką Chrystusa i uświęca łaską Ducha Świętego”[18]. Jak wynika z powyższych słów bp Pelczar uważa, że tylko papież jest gwarantem jedności Kościoła. Słowa jego potwierdza zresztą katolicką wizję ekumenizmu. Jak napisano w Dyrektorium Ekumenicznym: „Katolicy są mocno przekonani, że jedyny Kościół Chrystusa «trwa w Kościele katolickim, rządzonym przez następcę Piotra oraz biskupów pozostających z nim we wspólnocie (communio)». Wyznają, że całość prawdy objawionej,

[16] Por. PELCZAR J. S.: *Pius IX i Polska*, Miejsce Piastowe: 1914.; KASPERKIEWICZ K.: *Wszystko Bogu Jedynemu. Biskup Józef Sebastian Pelczar. Sylwetka duchowa*. Rzym: 1975, s. 26-27.

[17] NIEZGODA C.: *Wierny ideałom*. KRAKÓW: 1988, s. 326.

[18] PELCZAR J. S.: *O władzy papieża w Kościele. Kazanie na oktawę św. Jana Kantego* IN: *Błogosławiony Józef Sebastian Pelczar. Mowy i kazania 1877-1899*. Kraków: 1998, s. 327.

sakramentów i posługi, które Chrystus przekazał dla budowania swego Kościoła i wypełnienia jego misji, znajduje się w katolickiej komunii Kościoła."[19].

Jasnym jest, że porozumienie, jakim jest właśnie ekumenizm, następuje w poglądach Pelczara i Russnaka na płaszczyźnie idei prymatu św. Piotra i jego kolejnych następców.

Istota Eucharystii i umiłowanie jej w życiu kapłańskim

Profesor Russnak często podkreślał ogromną rolę Eucharystii w swoim życiu. Kochał obrządek bizantyjski, w którym sprawował Mszę św. Jak wspomniano, ogromne wrażenie wywarł na nim fakt, że to właśnie ojciec udzielił mu pierwszej Komunii. Powołanie jego stało się niejako kontynuacją ojca, którego obserwował nie tylko w jego posłudze duszpasterskiej, ale przede wszystkim podczas codziennego jednoczenia się z Chrystusem Eucharystycznym.

Mszę św. podobnie jak M. Russnak Józef Sebastian ukochał od dziecka. Żywiołowy i towarzyski najbardziej w dzieciństwie cenił sobie chwile w kościele. „Najważniejsza (…) dla niego była modlitwa i udział św., podczas której jako ministrant zajmował uprzywilejowane miejsce przy ołtarzu"[20]. Ks. Pelczar przywiązywał ogromną wagę do godnego i uroczystego sprawowania mszy św. przez kapłanów. Zalecał gorliwe do niej przygotowanie i godne dziękczynienie. Do kapłanów w poradniku duchowym pisał: „kapłan we Mszy św. współofiaruje z Chrystusem, a tym samym występuje z jednej strony jako widomy Jego zastępca, z drugiej jako chwalca Boga, rzecznik świata, pełnomocnik ludzi; toż słuszne, aby starał się także cnotą być podobnym do Najwyższego Kapłana i przypodobać się Boskiemu Majestatowi; do tego zaś koniecznym jest przygotowanie się. Wprawdzie Ofiara ta jest zawsze świętą i nieskończoną ma wartość, bez względu na osobę kapłana, który ją sprawuje; lecz i to jest prawdą, że miara łask, jaką w niej

[19] DE I, 18, dz. cyt.

[20] KASPERKIEWICZ K.: *Z otwartym sercem ku Bogu i ludziom. Błogosławiony Józef Sebastian Pelczar. Biskup przemyski, założyciel Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego 1842-1924*. Kraków: 1991, s. 13.

otrzymuje kapłan, a poniekąd i wierni, zależy od stanu jego duszy, a więc i od przygotowania się”[21]. Obcowanie z Najświętszym sakramentem umacniało go. Swoich diecezjan i wiernych przekonywał, że częste przyjmowanie i adorowanie Chrystusa Eucharystycznego prowadzi do pokrzepienia duchowego i cielesnego. Jak ważnym dla niego był dla ks. Pelczara Najświętszy Sakrament, który nazywał „pokarmem życia duchowego”, świadczy fakt, że poświęcił obszerny rozdział istocie Komunii św. w swojej książce pt. *Życie duchowe, czyli doskonałość chrześcijańska wg najcelniejszych mistrzów duchownych*[22].

Rozmyślając nad fenomenem Eucharystii, obecności Chrystusa pod postacią chleba i wina wśród swoich wiernych ks. Józef Pelczar upatrywał w niej wzorzec komunii-jedności Kościoła chrześcijańskiego.

Podobieństwo w rozumieniu Eucharystii i rozumienie roli i posłannictwa papieża jako Głowy Kościoła jest rysem charakterystycznym sylwetek duchowych obu kapłanów. Dla współczesnych są oni wzorem intelektualnego podejścia do problemu ekumenizmu. Poprzez podkreślanie wartości charakterystycznych dla własnych wyznań wychodzą do spojrzenia na jedność chrześcijańską[23]. Nie można rozpoczynać bowiem dialogu, jeśli nie zna się i nie kocha podstawowych prawd własnej wiary. Wyrastając z tradycji swoich Kościołów idą w stronę szukania podobieństw – tego co łączy, nie tego co dzieli.

---

[21] PELCZAR J., *Rozmyślania o życiu kapłańskim, czyli ascetyka kapłańska*. Poznań: 2003, s. 172.; zob. też m.in. Zob. REMBIERZ M., *Metafizyka a liturgia*. W. ed. V. Bohac, *Liturgikon w Greckokatolickiej metropolii na Slovensku*, Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, Presov 2008, s. 5-23.

[22] PELCZAR J., *Życie duchowe, czyli doskonałość chrześcijańska wg najcelniejszych mistrzów duchownych*. Kraków: 1892, T. II, s. 273-354.

[23] Zob. REMBIERZ M., *W poszukiwaniu podstaw jedności i zasady dialogu. Ekumeniczne idee Stefana Swieżawskiego*. In: *Pojednajcie się.. Pastoralny i społeczno-kulturowy wymiar ekumenizmu na Śląsku Cieszyńskim*. ed. Ks. J. Budniak, H. Rusek, Cieszyn 2000, s. 125-134.

dr Stanisław Cader,
Beskidzki Instytut Nauk o Człowieku
stca@poczta.onet.pl

Zoznam použitej literatúry

Błogosławiony Józef Sebastian Pelczar. Mowy i kazania 1877-1899. Kraków: 1998.

BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák.* Prešov: 2002

DE – Dyrektorium o Ekumenizmie, Papieska Rada ds. Jedności Chrześcijan.

DLUGOŠ, F.: *Prierez cirkevnými dejinami*. Levoča: 2008.

KASPERKIEWICZ K.: *Wszystko Bogu Jedynemu. Biskup Józef Sebastian Pelczar. Sylwetka duchowa*. Rzym: 1975.

KASPERKIEWICZ K.: *Z otwartym sercem ku Bogu i ludziom. Błogosławiony Józef Sebastian Pelczar. Biskup przemyski, założyciel Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego 1842-1924*. Kraków: 1991.

KUPCZEWSKA J.: *Biskupa Sebastiana Pelczara „Mój życiorys"* IN: *Święty Józef Sebastian Pelczar (1842-1924 rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski*. Ed.: A. Kubiś, J. Wołczański. Kraków: 2005.

NIEZGODA C.: *Wierny ideałom*. Kraków: 1988.

PAJERSKA S.: *Bp Józef Sebastian Pelczar*, „Niedziela Ogólnopolska" 20/2003.

PELCZAR J. S.: *O władzy papieża w Kościele. Kazanie na oktawę św. Jana Kantego* IN: *Błogosławiony Józef Sebastian Pelczar. Mowy i kazania 1877-1899*. Kraków: 1998.

PELCZAR J. S.: *Pius IX i Polska,* Miejsce Piastowe: 1914.;

PELCZAR J., *Rozmyślania o życiu kapłańskim, czyli ascetyka kapłańska*. Poznań: 2003.

PELCZAR J., *Życie duchowe, czyli doskonałość chrześcijańska wg najcelniejszych mistrzów duchownych*. Kraków: 1892.

REMBIERZ M., *W poszukiwaniu podstaw jedności i zasady dialogu. Ekumeniczne idee Stefana Swieżawskiego*. In: *Pojednajcie się.. Pastoralny i społeczno-kulturowy wymiar*

ekumenizmu na Śląsku Cieszyńskim. ed. Ks. J. Budniak, H. Rusek, Cieszyn 2000, s. 125-134.
REMBIERZ M., Metafizyka a liturgia. In: ed. V. Bohac, Liturgikon w Greckokatolickiej metropolii na Slovensku, Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, Presov 2008, s. 5-23.
REMBIERZ, M., *Filozofia i eklezjologia. Dziedzictwo II Soboru Watykańskiego w interpretacji Stefana Swieżawskiego*, In: WOLSZA, K. (ed.)., *Dziedzictwo Soboru*, RW WT Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2007, s. 43-74.
RUSSNÁK, N.: Primat Rimskaho Otca I., s. 26-29.
SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004.
SLODIČKA, A.: *Orientálne ortodoxné cirkvi*. Michalovce : Misionár, 2008.
SLODIČKA, A. (ed.): *Náboženstvo a spoločnosť*. Prešov: 2009.
SLODIČKOVÁ, M.: *Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka*. In: SLODIČKA, A. (ed.): *Náboženstvo a spoločnosť*. Prešov: 2009.
ŚLIWA T.: *Ustrój i organizacja diecezji przemyskiej w okresie rządów bp. J. S. Pelczara*. IN: *Święty Józef Sebastian Pelczar (1842-1924), rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski*. Kraków: 2005.

Ekumeniczny aspekt poglądów i działalności profesora i arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1860 – 1923) w kontekście dokonań Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) – inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego

Maria Misik

Abstract*: In this article we want to compare activity professor Dr. J. Bilczewskiego (Roman Catholic Church, bishop from Lwów) and professor Dr. M. Russnáka (Greek Catholic Church, Vicar general from Prešov). Bilczewski knew very well theology and ecclesiastical Traditions (Liturgy, Eucharist in Roman Catholic Church, the primacy of Peter) and Russnák knew very well theology and ecclesiastical Traditions (Liturgy in Greek Catholic Church, the primacy of Peter).*

Zadaniem przedkładanego tekstu jest zestawienie i porównanie postaci i myśli profesora i arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1860-1923) oraz profesora i wikariusza generalnego Mikuláša Russnáka (1878-1954)[1]. Przy prezentacji obu tych wybitnych postaci w szczególności uwagę zwróci się na ekumeniczny aspekt ich poglądów i działalności oraz na możliwe inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego.

Krótki biogram Józefa Biby-Bilczewskiego (1860-1923)

Józef Biba urodził się 26 kwietnia 1860 r. w Wilamowicach koło Kęt (diecezja krakowska)[2]. Maturę zdał w gimnazjum w

1 BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák*. Prešov, Vydavateľstvo Petra, 2002; ŠTURÁK, P.: *Dejiny gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1945 – 1989*. Prešov, Vydavateľstvo Petra, 1999.

2 Zob. GRZYBEK G., *Rys życia i duchowości arcybiskupa Józefa Bilczewskiego metropolity lwowskiego (1860-1923*). „Horyzonty Wiary" 12 (2001), nr 4, s. 77-87; por. http://dziedzictwo.ekai.pl/text.show?id=4595; http://www.vatican.va/news_services/liturgy/saints/ns_lit_doc_20051023_bilczewski_pl.html

Wadowicach (1880 r.). Po studiach w Seminarium Duchownym w Krakowie w1884 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Później zmienił nazwisko z Biba na Bilczewski. W 1885 r. odbył studia z nauk biblijnych w Instytucie Wyższych Studiów Kościelnych św. Augustyna we Wiedniu. Napisał doktorat z dogmatyki zatytułowany *Deus est Creator mundi* („Bóg jest Stworzycielem świata"). W 1886 r. udał się do Rzymu, gdzie kontynuował studia na Uniwersytecie Gregoriańskim, a były to studia z zakresu archeologii chrześcijańskiej (studiował także w Paryżu). Badał obecność tematyki Eucharystii w najstarszych inskrypcjach rzymskich. Po powrocie ze studiów był wikariuszem w Kętach i Krakowie. W kwietniu 1890 r. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego przedstawił rozprawę habilitacyjną *Archeologia chrześcijańska wobec historii Kościoła i dogmatu*. W 1894 r. opublikował w Krakowie książkę „Eucharystia w świetle najstarszych malowideł i epigrafów". W roku akademickim 1896/1897 był dziekanem Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego, a w roku akademickim 1900/1901 został rektorem tego Uniwersytetu (funkcję pełnił przez krótki okres). W tematyce jego pracy dydaktycznej na plan pierwszy wysuwały się wykłady o Eucharystii. 17 grudnia 1900 r. papież Leon XIII mianował ks. Bilczewskiego arcybiskupem lwowskim obrządku łacińskiego, a 20 stycznia 1901 r. odbyła się konsekracja biskupia w katedrze lwowskiej. Arcybiskupem był przez 23 lata. Zmarł 20 marca 1923 r.; pochowano go na cmentarzu janowskim, gdzie grzebano ubogich, a zabalsamowane serce umieszczono w bazylice katedralnej we Lwowie.

O podobieństwie w hagiograficznych wspomnieniach o Mikulášu Russnáku i Józefie Bilczewskim

Gdy w informacji o założeniach konferencji (*Úvodný príhovor*), które zredagował jej główny organizator Andrej Slodička, czyta się – w oparciu o rozważania arcybiskupa dr. Jana Babiaka[3] – następujące słowa: „Najzákladnejšou črtou osobnosti profesora ThDr. Mikuláša Russnáka boja jeho hlboká

[3] BABJAK, J.: *Zostali verní I.* Prešov : Petra, 2009, s. 124-125.

viera a zbožnosť. Miloval poriadok, a práve poriadkumilovnosť prispela k jeho obrovskej pracovitosti”[4], gdy w hagiograficznej stylizacji akcentuje się, że cechami osobowości Mikuláša Russnáka były głęboka wiara, umiłowanie porządku i pracowitość, to – w takim właśnie kontekście – warto przytoczyć słowa z biografii abp Józefa Bilczewskiego napisanej przez ks. Mieczysława Tarnawskiego (1886-1928) i pierwszy raz opublikowanej w 1924 roku[5]. W hagiograficznym ujęciu Tarnawski wspomina postać – później beatyfikowanego w 2001 roku, a kanonizowanego w 2005 roku – Józefa Bilczewskiego: „W usługach Kościoła i Ojczyzny strawił bowiem swe siły i zdrowie. Nazwiskiem swoim wypełnił ćwierćwiekową historię Kościoła i Polski tak chlubnie, że niewiele imion takich wyliczą dzieje naszych czasów”[6]. Nieco dalej Tarnawski nazwie Bilczewskiego „olbrzymem umysłu, serca i zasług”[7]. Wedle biografa arcybiskup Bilczewski miał bardzo wyrazisty charakter, prezentował się jako wzorowy kapłan, a zarazem za główny cel obrał – jako kleryk – zdobycie tytułu profesora uniwersyteckiego, co urzeczywistniło się w niedługim czasie po

[4] Doc. ThDr. PaedDr. ANDREJ SLODIČKA, PhD., *Úvodný príhovor*. SLODIČKA, A.: *Orientálne ortodoxné cirkvi*. Michalovce : Misionár, 2008, s. 5-63.

[5] Odnosząc się do walorów poznawczych dostępnych biografii Bilczewskiego ks. prof. Marek Starowieyski – w tekście zaprezentowanym w 2002 roku na sesji „Błogosławiony arcybiskup Józef Bilczewski, epoka i dzieło” –trafnie i zdecydowanie stwierdza: „brak dotąd porządnej biografii arcybiskupa Bilczewskiego, jako że dwie posiadane: niedobra ks. M. Tarnawskiego (1886-1928) i nieco lepsza ks. bpa Urbana (1911-1983), przynoszą wprawdzie pewną ilość materiału faktograficznego […], ale zawierają duże luki faktograficzne, jako że są to raczej utwory panegiryczne i hagiograficzne, w których autorzy opiewają uwielbianego przez siebie Arcybiskupa” (STAROWIEYSKI M., *Ks. Prof. Józef Bilczewski – uczony*. „Warszawskie Studia Teologiczne”, XV/2002, s. 141). Spostrzeżenie ks. prof. Marka Starowieyskiego jest zarazem ostrzeżeniem, aby nie poprzestać na panegirycznym i hagiograficznym ukazaniu (opiewaniu) postaci. Konieczne są bowiem podstawowe badania faktograficzne. Przestrogę i postulat Starowieyskiego warto także odnieść do badań nad dorobkiem Mikuláša Russnáka i innych wybitnych postaci Kościoła.

[6] TARNAWSKI, M.: *Arcybiskup Józef Bilczewski. Krótki rys życia i prac*. Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy, Kraków 1991, s. 7.

[7] Tamże, s. 7.

otrzymaniu święceń kapłańskich[8]. We wspomnieniach podkreśla się, że Bilczewski pozyskał sobie wielki autorytet nie tylko wśród wiernych, ale również studentów, którzy – jak w archaicznie dziś brzmiącym stylu, pisze biograf – „szanowali go i cenili dla jego rozległej wiedzy, lękali się go, zwłaszcza w terminie egzaminów, bo był wymagający, uwielbiali go i kochali, bo słuchacz za serce potrafi płacić sercem, a serce profesorskie było wielkie”[9].

Abp Bilczewskiego ceniono za działalność organizatorską i patriotyczną. Metropolita lwowski zainicjował w archidiecezji wznoszenie nowych kościołów oraz zainicjował regularne publikowanie czasopism: „Przegląd Teologiczny”, „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy”, „Dziennik Kościelny” i serię „Biblioteka religijna”. Interesował się sytuacją polityczną ziem polskich, patriotyzm wyrażał między innymi kultywowaniem rocznic narodowych[10] i podejmował sprawę odzyskania niepodległości[11].

Przypomina się również, że w czasie I wojny światowej arcybiskup Bilczewski „bronił między innymi Ukraińców i domagał się okazywania godności duchowieństwu unickiemu”[12]. Zwrócenie uwagi przez arcybiskupa Bilczewskiego na los duchowieństwa greckokatolickiego jest tu warte zaakcentowania; także znaczące były – w sytuacji konfliktu etnicznego polsko-ukraińskiego – jego kontakty z greckokatolickim arcybiskupem Szeptyckim.

Uwagi dotyczące dorobku naukowego Józefa Bilczewskiego

Analizując dorobek teologiczny Bilczewskiego Marek Starowieyski zwraca uwagę na dwie cechy charakterystyczne: „element apologetyczny oraz element polemiczny: dyskusje z

[8] Zob. tamże, s. 11.
[9] Tamże, s. 11.
[10] Zob. GRZYBEK G., *Aktualność idei wychowawczych Józefa Bilczewskiego metropolity lwowskiego w latach 1900-1923*. Wyd. ATH, Bielsko-Biała 2003, s. 12-13.
[11] Tamże, s. 17.
[12] Tamże, s. 16.

wybitnymi teologami i archeologami protestanckimi”[13]. Przy tej okazji Starowieyski zaznacza, że Bilczewski nie uniknął błędu polegającego na wskazywaniu, „że nauka głoszona dziś przez Kościół istniała niezmiennie w starożytnym Kościele”[14], co jak zaznacza Starowieyski było „oczywistą nieprawdą”[15]. Taką taktykę argumentacyjną wykazującą domniemaną niezmienność stosował Bilczewski, gdy „starał się udowodnić np. istnienie kultu eucharystycznego w Kościele starożytnym”[16]. W polemice z protestancką historią Kościoła i pierwotnego chrześcijaństwa nie uniknięto więc błędów apologetycznych. Zarazem jednak Bilczewski wykazał się znajomością nauki protestanckiej, a był to przecież czas, gdy – jak pisze Starowieyski – „nauka katolicka, mimo odnowy patrystycznej […] nie nadąża za nauką protestancką”[17]. Taka analiza krytyczna dorobku Bilczewskiego i prowadzona w podobny sposób analiza dorobku Russnáka[18] może przyczynić się do dialogu ekumenicznego.

Komparatystyczna ujęcie biografii naukowej i duszpasterskiej Bilczewskiego i Russnáka

Prezentacją postać profesora i metropolity lwowskiego arcybiskupa Józefa Bilczewskiego w kontekście dokonań profesora i wikariusza generalnego Mikuláša Russnáka, należy zwrócić uwagę na zainteresowania naukowe oraz dorobek intelektualny obu postaci. W niektórych aspektach bieg ich życiowej drogi był bowiem wyraźnie zbliżony.

Wśród podobieństw dziejów życia Biby-Bilczewskiego i Russnáka, na plan pierwszy wychodzi przyjęcie święceń kapłańskich w Kościele katolickim. Przy czym Bilczewski

[13] STAROWIEYSKI M., *Ks. Prof. Józef Bilczewski – uczony*. „Warszawskie Studia Teologiczne”, XV/2002, s. 148.
[14] Tamże, s. 149.
[15] Tamże, s. 149.
[16] Tamże, s. 149.
[17] Tamże, s. 149.
[18] Zob. SLODIČKA A., Katolícka doktrína podľa profesora Mikuláša Russnáka v spise *Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе* (tekst udostępniony przez Autora dla Marii Misik).

otrzymał święcenia w obrządku łacińskim, natomiast Russnák w obrządku grekokatolickim.

Obaj duchowni wyróżniali się w swych środowiskach kościelnych zdolnościami intelektualnymi oraz zostali skierowani przez władze kościelne na dalsze studia, które w obu przypadkach zostały uwieńczone zdobyciem tytuły doktora teologii w bardzo młodym wieku. Russnák uzyskując doktorat miał zaledwie 23 lata (w 1901 roku w Budapeszcie), natomiast Bilczewski miał wówczas 26 lat.

Obaj profesorowie znaleźli uznanie w społeczności akademickiej i pełnili funkcję dziekana wydziału teologicznego: prof. Bilczewski na Wydziale Teologii we Lwowie w roku akademickim 1896/1897, a prof. Russnák na Wydziale Teologii w Bratysławie w roku akademickim 1946/1947.

Wyraźne podobieństwa są nie tylko na gruncie ich osiągnięć uniwersyteckich, gdyż oboje objęli wysokie stanowiska w hierarchii kościelnej. Józef Bilczewski piastował przez okres 23. lat (1900-1923) urząd Arcybiskupa Lwowskiego obrządku łacińskiego, natomiast Mikuláš Russnák sprawował przez 9 lat (1918-1927) urząd Wikariusza Generalnego obrządku greckokatolickiego. Zarówno Bilczewski jak i Russnák byli zaangażowani – i czynili to z wielką charyzmą – w rozbudzanie duszpasterskie powierzonych im diecezji oraz kształtowanie ich intelektualnego oblicza.

Należy podkreślić, że oboje dokładali wiele starań, by uczestniczyć w relacjach między Kościołem obrządku zachodniego i obrządku wschodniego oraz wytrwale dążyli do ułożenia tych relacji w duchu braterskiego współdziałania.

Podobieństwa między dorobkiem teologicznym Józefa Bilczewskiego i Mikuláša Russnáka są widoczne w bliskości podjętych przez nich tematów – przede wszystkim integrowało ich zagadnienie liturgii eucharystycznej (kwestia jej starochrześcijańskich form i źródeł)[19] oraz zagadnienie prymatu

[19] SLODIČKOVÁ, M.: *Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka*. In: SLODIČKA, A. (ed.): Náboženstvo a spoločnosť. Prešov : 2009, s. 60-77. zob. też: REMBIERZ M., *Metafizyka a liturgia*. In. ed. V. Bohac, *Liturgikon w Greckokatolickiej metropolii na Slovensku*, Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, Presov 2008, s. 5-23.

papieża rzymskiego[20]. Bilczewski bronił tezy, że „najstarsza ikonografia świadczy o wierze w rzeczywistą obecność Chrystusa w Eucharystii"[21]. Jako arcybiskup na napisał listy: o Najświętszym Sakramencie (Wielki Post w 1902 r.), o Pierwszej Komunii świętej dzieci (1906), „Chleb żywota" (1910), tematykę eucharystyczną podjął również w kazaniu „Maryja a Przenajświętszy Sakrament" (1911)[22].

Perspektywy badań komparatystycznych

W tym miejscu nasuwa się postulat badawczy, aby kompetentni badacze dorobku Mikuláša Russnáka, dobrze znający zarazem polską myśl teologiczną, dokonali szczegółowego zestawienia i porównania poglądów wyrażanych przez Bilczewskiego i Russnáka na temat liturgii eucharystycznej i prymatu papieża rzymskiego. Interesujące jest to, jakie będą podobieństwa i różnice miedzy nimi.

Warto takie badania komparatystyczne prowadzić w ramach programu „Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu", którym kieruje doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD.

Dzieła Józefa Bilczewskiego w przekładzie na język czeski – pytanie do słowackich badaczy dziejów myśli teologicznej

Dokonując skrótowego zestawienia i porównania dorobku Józefa Bilczewskiego i Mikuláša Russnáka, warto odnotować, że J. Tumpach dokonał przekładu na język czeski dwóch książek Bilczewskiego. Jego rozprawa habilitacyjna „Archeologia chrześcijańska wobec historii Kościoła i dogmatu" ukazała się w Pradze w 1898 roku (wcześniej w języku polskim w Krakowie, w 1890 roku) oraz książka „Eucharystia w świetle dawniejszych

[20] Tamże, s. 154. zob. SLODICKA A., *Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*, praca zamieszczona w tym tomie.

[21] MACHNIAK J., *Tajemnica Eucharystii w życiu św. Józefa Bilczewskiego*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TS/swieci/s_j_bilczewski01.html

[22] Tamże.

pomników piśmiennych, ikonograficznych, epigraficznych" ukazała się w Pradze w 1910 roku (wcześniej w języku polskim w Krakowie, w 1898 roku).

Ciekawym zagadnieniem badawczym jest kwestia recepcji obu dzieł Bilczewskiego w czeskim i słowackim obszarze językowym: kto i w jaki sposób do tych prac się odwoływał? To pytanie można zaadresować do słowackich badaczy dziejów myśli teologicznej. Może wśród lektur Russnáka z zakresu liturgiki znalazły się dzieła Bilczewskiego? Może inni słowaccy teolodzy sięgali do tych książek? Czy była i jak przebiegała recepcja obu przekładów prac Bilczewskiego na język czeski? Te kwestie można również podjąć w ramach badań, które prowadzi doc. Andrej Slodicka.

Kształtowanie prawości sumienia i patriotyzmu – inspiracje dla dialogu

Rozpatrując postawę i dorobek Józefa Bilczewskiego w kontekście dokonań Mikuláša Russnáka, który także zmagał się z problemami społecznymi dotyczącymi wiernych jego Kościoła, mając na uwadze inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego, warto przywołać niektóre fragmenty wypowiedzi Bilczewskiego dotyczących sumienia i postawy patriotycznej w sytuacji konfliktów etnicznych[23].

W obliczu zniszczeń materialnych i moralnych czasu I. wojny światowej, abp Józef Bilczewski napisał do wiernych list o sumieniu, „zawsze sposobna jest pora mówić o sumieniu, ale bardziej jeszcze w chwili obecnej, kiedy przez ziemie i dusze nasze przeszedł straszny huragan wojenny, który odsłonił

[23] Zob. GRZYBEK G., *Aktualność nauczania społecznego błogosławionego arcybiskupa Józefa Bilczewskiego* W: *Błogosławiony Arcybiskup Józef Bilczewski - rodak z Wilamowic*. Red.: M. Boguta, G. Grzybek, P. Lorenc. Wyd. Parafia Rzymsko-Katolicka Trójcy Świętej w Wilamowicach. Wilamowice 2001, s. 51-80. Por. GRZYBEK G., *Praca socjalna w myśli społecznej arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1860-1923)*. „Horyzonty Wychowania" (2005), nr 4/8, s. 242-250; GRZYBEK G., *Związek Katolicko-Społeczny w nauczaniu pasterskim arcybiskupa Józefa Bilczewskiego*. „Horyzonty Wiary"12 (2001), nr 3, s. 70-81.

niejedno niedomaganie sumienia, a nawet niemoce ciężkie”[24]. Rozważania o sumieniu przypomina list polskiego episkopatu ogłoszony z okazji 150. rocznicy urodzin abp. Józefa Bilczewskiego (przyjęty na 351. zebraniu plenarnym Konferencji Episkopatu Polski, 9 marca 2010 r. w Warszawie). Wywód Bilczewskiego o sumieniu opatrzony jest komentarzem: „ten huragan niszczenia sumień dał o sobie znać jeszcze mocniej w kolejnych latach minionego stulecia poprzez dramaty hitleryzmu i komunizmu”. I wywód ten zestawiono z apelem Jana Pawła II w Skoczowie: „Polska woła dzisiaj nade wszystko o ludzi sumienia!”. Biskupi przypominają też, że abp Bilczewski, ponawiał wobec wiernych pytanie: „Czego dziś i zawsze narodowi najbardziej potrzeba?”, i odpowiadał: „Ludzi mądrych, pracowitych, a przede wszystkim ludzi uczciwych – świętych nam potrzeba!”[25]. Promocja sumienia i postaw moralnych – takich jak mądrość, pracowitość, uczciwość – otwiera na dialog z osobami reprezentującymi inne przekonania religijne, gdyż sumienie i przywołane postawy moralne zdają się mieć charakter uniwersalny w etyce i odnosić się do „ludzi dobrej woli”.

Ustosunkowując się w liście pasterskim metropolity lwowskiego (1923 r.) do sprawy patriotyzmu i konfliktów etnicznych abp Bilczewski prezentuje następujące stanowisko: „Postawienie Pana Boga na pierwszym miejscu, ojczyzny na drugim, jest prostym nakazem wiary i zdrowego rozumu. Ojczyzna, naród, państwo są bowiem tworem Pana Boga. Stwórca zawsze musi iść przed swoim stworzeniem. Dotknęliśmy tej myśli powyżej, trzeba nam ją jeszcze rozprowadzić. Rzecz jasna, że ojczyzna, naród, państwo nie jest tworem Bożym w taki sam sposób jak Kościół katolicki, który został ustanowiony bezpośrednio przez Syna Bożego i jest konieczny dla zbawienia wszystkich. Możliwe nawet, że w pierwotnym planie Bożym, tj. na wypadek, gdyby Adam nie był podniósł buntu przeciw Stwórcy i przez ten bunt nie był

[24] ARCYBISKUP JÓZEF BILCZEWSKI, *Sumienie. List pasterski w latach wojny 1914-1915*, In: ARCYBISKUP JÓZEF BILCZEWSKI, *Listy pasterskie, odezwy i kazania okolicznościowe*, Lwów-Kraków 2005, s. 7-26.

[25] http://www.r2010.ewangelizacja.pl/swiety-abp-bilczewski-zawsze-sposobna-jest-pora-mowic-o-sumieniu/

wprowadził rozprężenia w duszę własną i swego potomstwa, ludzkość byłaby została jednojęzyczną i tworzyła jeden tylko naród przez cały czas swego pielgrzymowania na ziemi. Gdy jednak rozbicie się pierwotnej rodziny ludzkiej stało się rzeczywistością, Bóg, który wszystkie swoje dzieła prowadzi ku coraz większemu rozwojowi, postanowił też z pyłków szczepowych, plemiennych, rasowych wytworzyć ustroje wyższego rodzaju, to jest narody i państwa"[26]. To propozycja pogodzenia patriotyzmu i swoistego uniwersalizmu[27]. Dalej jest podjęty problem „konieczności uzgodnienia miłości ojczyzny z wolą Bożą": „Pozornie na stanowisku religijnym, w rzeczywistości zaś także bezbożnym, stoją wszyscy nadpatrioci, którzy z Pana Boga uczynili sobie jakieś bożyszcze narodowe, do którego na wszystkie sposoby w latach wojny, wierszem i prozą, wołali: 'Nasz Boże, zniszcz naszych nieprzyjaciół, niech ziemia ich, miasta i wsie zamienią się w pustynię'. Zamiast przystosować wolę swoją do najświętszej woli Bożej, ludzie ci usiłowali wymusić na Bogu przystosowanie się Boga do ich woli, uczynić Boga sługą jednego narodu wbrew najsłuszniejszej sprawie innych narodów. Nie chcę przez to powiedzieć, że nie wolno narodowi wołać do Boga: 'Boże nasz, pomóż!' Wolno; jak wolno pojedynczemu człowiekowi mówić: 'Boże mój!' Bóg bowiem jest tak samo Bogiem każdego narodu, jak poszczególnego człowieka. Ale jak nie godzi się narodu ubóstwiać, tak nie wolno też Boga unaradawiać"[28]. Bilczewski krytykuje stanowisko tych, których określa mianem „skrajnych nacjonalistów": „wywody, iż najwyższym celem narodu, państwa narodowego jest wielkość, pomyślność jego doczesna,

[26] Arcybiskup Józef Bilczewski, *O miłości ojczyzny. List pasterski na Wielki Post 1923*, In: Arcybiskup Józef Bilczewski, Listy pasterskie, odezwy i kazania okolicznościowe, Lwów-Kraków 2005, s. 254-255.

[27] O zagadnieniu kształtowania postawy patriotyzmu w kontekście konfliktów narodowych, które rozpatrywał Stefan Swieżawski, zob. REMBIERZ M., *Kształtowanie tożsamości a otwartość na inność. Edukacyjna wartość kulturowego pogranicza w rozprawach i wspomnieniach Stefana Swieżawskiego*. In: *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur i A. Szczurek-Boruty. Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000, s. 319-339.

[28] Arcybiskup Józef Bilczewski, *O miłości ojczyzny. List pasterski na Wielki Post 1923*, s. 256.

że gdy tej pomyślności nie można osiągnąć, obronić sposobem zgodnym z przykazaniami Bożymi, to wolno pójść za wskazówkami tak zwanej niezależnej etyki narodowej i zaleconymi przez nią środkami, przeciwnymi moralnemu prawu religijnemu. Zasada ta o podwójnej etyce, narodowej i religijnej, czy stosowana przez wrogów przeciw nam, czy przez nas stosowana wobec narodów obcych, zawsze jest błędną, fałszywą, pogańską"[29]. W tym wywodzie można odnaleźć argumenty, które także dziś przydatne będą w dialogu międzyreligijnym i międzynarodowym[30].

Zakończenie

Mikuláš Russnák i Józef Bilczewski pozostali w pamięci swoich współwyznawców postaciami wybitnymi, które wysoce pozytywnie odcisnęły swe piętno na życiu kościelnym i są uznawane za postacie warte upamiętnienia i przypominania. Krytyczne zapoznanie się z ich dorobkiem intelektualnym i historyczne rozeznanie ich dokonań może być inspiracją do dalszego dialogu ekumenicznego[31] i międzyreligijnego[32]. Bowiem dialog ten wymaga m.in. rzetelnej wiedzy o wybitnych postaciach, które określają tożsamość danych społeczności i wspólnot religijnych.

---

[29] Arcybiskup Józef Bilczewski, *O miłości ojczyzny. List pasterski na Wielki Post 1923*, s. 257.

[30] Por. Vasiľ Hopko „v článku „Viera a národnosť", ktorý publikoval v časopise Dušpastýr v roku 1931 jednoznačne odsúdil akékoľvek formy šovinizmu a nacionalizmu ako hlavných nepriateľov kresťanskej lásky a porozumenia medzi gréckokatolíkmi Prešovskej eparchie a nalieha na jednotu medzi veriacimi" – DANCÁK, P.: *Cesta blahoslaveného biskupa Hopka ku kňazstvu*. In: ed. BOHÁČ, V.: *Reflexia jednoty v diele a pôsobení blahoslaveného biskupa Vasiľa Hopka (1904-1976) v kontexte eurointegračného procesu*, Prešov: 2008, s. 51.

[31] Zob. m.in. SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004

[32] Zob. m.in. REMBIERZ M., *Współczesne procesy integracji a paradoksy tożsamości europejskiej*, „Bielsko-Bialskie Studia Europejskie" nr 2 (6) 2008, s. 47-60; DANCÁK, P.: *Communio personarum a európska integrácia*. In: DANCÁK. P. (Ed.) Sapienciálny charakter antropológie Jána Pavla II. v kontexte európskej integrácie. Zborník z vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou. Prešov : Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2006. s. 112 – 127.

lic. Maria Misik
Uniwersytet Śląski w Katowicach
studentka Wydziału Nauk Społecznych
mariamisik@o2.pl

Zoznam použitej literatúry

BABJAK, J.: *Zostali verní I.* Prešov : Petra, 2009.

BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák.* Prešov : Petra, 2002.

DANCÁK, P.: *Cesta blahoslaveného biskupa Hopka ku kňazstvu.* In: ed. BOHÁČ, V.: Reflexia jednoty v diele a pôsobení blahoslaveného biskupa Vasiľa Hopka (1904-1976) v kontexte eurointegračného procesu, Prešov: 2008.

DANCÁK, P.: *Communio personarum a európska integrácia*. In: DANCÁK. P. (Ed.) Sapienciálny charakter antropológie Jána Pavla II. v kontexte európskej integrácie. Zborník z vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou. Prešov : Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2006. s. 112 – 127.

GRZYBEK G., *Rys życia i duchowości arcybiskupa Józefa Bilczewskiego metropolity lwowskiego (1860-1923)*. „Horyzonty Wiary" 12 (2001), nr 4, s. 77-87.

GRZYBEK G., *Aktualność idei wychowawczych Józefa Bilczewskiego metropolity lwowskiego w latach 1900-1923*. Wyd. ATH, Bielsko-Biała 2003.

GRZYBEK G., *Aktualność nauczania społecznego błogosławionego arcybiskupa Józefa Bilczewskiego W:* Błogosławiony Arcybiskup Józef Bilczewski - rodak z Wilamowic. Red.: M. Boguta, G. Grzybek, P. Lorenc. Wyd. Parafia Rzymsko-Katolicka Trójcy Świętej w Wilamowicach. Wilamowice 2001, s. 51-80.

GRZYBEK G., *Praca socjalna w myśli społecznej arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1860-1923)*. „Horyzonty Wychowania" (2005), nr 4/8, s. 242-250.

GRZYBEK G., *Związek Katolicko-Społeczny w nauczaniu pasterskim arcybiskupa Józefa Bilczewskiego*. „Horyzonty Wiary”12 (2001), nr 3, s. 70-81.

MACHNIAK J., *Tajemnica Eucharystii w życiu św. Józefa Bilczewskiego*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TS/swieci/s_j_bilczewski01.html

REMBIERZ M., *Metafizyka a liturgia*. In. ed. V. Bohac, Liturgikon w Greckokatolickiej metropolii na Slovensku, Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, Presov 2008, s. 5-23.

REMBIERZ M., *Kształtowanie tożsamości a otwartość na inność. Edukacyjna wartość kulturowego pogranicza w rozprawach i wspomnieniach Stefana Swieżawskiego*. In: Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur i A. Szczurek-Boruty. Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000, s. 319-339.

REMBIERZ M., *Współczesne procesy integracji a paradoksy tożsamości europejskiej*, „Bielsko-Bialskie Studia Europejskie” nr 2 (6) 2008, s. 47-60.

SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004.

SLODIČKA, A.: *Orientálne ortodoxné cirkvi*. Michalovce : Misionár, 2008.

SLODIČKA A., *Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*, praca zamieszczona w tym tomie.

SLODIČKA A., *Katolícka doktrína podľa profesora Mikuláša Russnáka v spise Догм. Богословіе – Православно-Кафолическое богословіе*, praca zamieszczona w tym tomie.

SLODIČKA, A., *Úvodný príhovor*, zamieszczony w tym tomie.

SLODIČKOVÁ, M.: *Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka*. In: SLODIČKA, A. (ed.): Náboženstvo a spoločnosť. Prešov : 2009, s. 60-77.

STAROWIEYSKI M., *Ks. Prof. Józef Bilczewski – uczony*. „Warszawskie Studia Teologiczne”, XV/2002, s. 141-156.

ŠTURÁK, P.: *Dejiny gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1945 – 1989*. Prešov, Vydavateľstvo Petra, 1999.

TARNAWSKI, M.: *Arcybiskup Józef Bilczewski. Krótki rys życia i prac. Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy*, Kraków 1991.
http://www.r2010.ewangelizacja.pl/swiety-abp-bilczewski-zawsze-sposobna-jest-pora-mowic-o-sumieniu/
http://dziedzictwo.ekai.pl/text.show?id=4595;
http://www.vatican.va/news_services/liturgy/saints/ns_lit_doc_20051023_bilczewski_pl.html.

Recenzja

Marek Rembierz

O polskich przyczynkach do badań nad ekumenicznym aspektem życia i dzieła Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) w kontekście współczesnego dialogu międzyreligijnego

Do studiów nad dokonaniami i ideami Mikuláša Russnáka (1878-1954) włączyli się również polscy teolodzy, etycy i historycy idei. Ma to miejsce w ramach programu „Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu", którego pracami kieruje doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD. To dzięki jego zaproszeniu w przedkładanym tomie znaleźli się polscy autorzy. Dzieje Kościoła greckokatolickiego na Słowacji i dokonania jego wybitnych przedstawicieli – takich jak Mikuláš Russnák[1] – nie są w Polsce dostatecznie znane. Chociaż, to właśnie „Papież z Polski" w szczególności i konsekwentnie zwracał uwagę na historię i teraźniejszość Kościoła greckokatolickiego na Słowacji. Jan Paweł II eksponował postawę członków tego Kościoła, którzy dochowali mu wierności, mimo doświadczenia wzmożonych prześladowań w XX wieku[2]. Nie tylko geograficzna, ale też kulturowa i duchowa bliskość słowackich i polskich chrześcijan wręcz zobowiązuje polskich teologów o różnych specjalnościach, filozofów i etyków o inspiracji chrześcijańskiej oraz historyków idei religijnych, aby zapoznali się bliżej z dziejami i tożsamością Kościoła greckokatolickiego na Słowacji.

[1] Zob. BOHÁČ, V.: *Dr. Mikuláš Russnák*. Prešov, Vydavateľstvo Petra, 2002; SLODIČKOVÁ, M.: *Teologické a liturgické dielo profesora Mikuláša Russnáka*. In: SLODIČKA, A. (ed.): *Náboženstvo a spoločnosť*. Prešov: 2009, s. 60-77.

[2] BABJAK, J.: *Zostali verní I.* Prešov : Petra, 2009.

Obecność tekstów polskich autorów w tomie dotyczącym życia i dzieła profesora Mikuláša Russnáka, który redaguje Andrej Slodička, może budzić nadzieję, że Kościół greckokatolicki na Słowacji – Kościół tak bardzo bliski „słowiańskiemu papieżowi z Polski" – będzie się stawał również coraz bardziej obecny w dociekaniach i debatach prowadzonych w chrześcijańskich – zwłaszcza rzymskokatolickich – środowiskach intelektualnych w Polsce. Dla polskich autorów uczestnictwo w tym tomie wydawanym przez Greckokatolicki Wydział Teologiczny Uniwersytetu Preszowskiego stanowi zobowiązanie, aby swoimi badaniami i tekstami przyczynić się do lepszego wzajemnego poznania i zrozumienia. Odżywa tu w jakiejś mierze idea „słowiańskiej wzajemności". Polscy autorzy powinni czuć szczególne zobowiązanie do wykazania się tu rzetelnością intelektualną, bowiem to Jan Paweł II nałożył na nich takie zobowiązanie, gdy manifestował swą duchową i intelektualną otwartość na dziedzictwo i doświadczenie Kościoła greckokatolickiego oraz na los tworzących go osób[3]. Polscy autorzy tego tomu powinni zarazem wiedzieć, że wszelkie potknięcia, zaniedbania i niedostatki w przedkładanych przez nich tekstach mogą wydatnie przyczynić się do rozbudzenia nieporozumień i do upowszechnienia przekłamań. Dlatego spoczywa na nich szczególna odpowiedzialność za słowa, których tu używają. Taką odpowiedzialnością za słowo wykazał się właśnie Jan Paweł II, gdy określał swoistość teologii Europy Środkowej i Wschodniej, stwierdzając, że jest to „coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu". W swej książce „Pamięć i tożsamość" papież z naciskiem przypominał o osobliwości doświadczenia religijnego i teologii Europy Środkowej i Wschodniej, ukształtowanych w czasie zmagań z systemami totalitarnymi[4]: „Teologia, jaka rozwinęła się w tej części Europy, nie jest teologią w znaczeniu zachodnim. Jest to coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu. To jest właśnie świadectwo życia [...]. Mówiąc o tych problemach, napotykamy jednak poważną

[3] Zob. ŠTURÁK, P.: *Dejiny gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1945 – 1989*. Prešov, Vydavateľstvo Petra, 1999.

[4] Zob. DANCÁK, P.: *Človek a sloboda na pozadí stretnutia kresťanstva a komunizmu*. In: Theologos, Prešov 2000, roč. 2, č. 2, s. 61 - 64.

trudność. Wiele ich aspektów często jest poza zasięgiem wypowiedzi”[5]. Zasygnalizowane tu swoiste „to coś więcej” styka się z tym, co „jest poza zasięgiem wypowiedzi”. Jednakże mimo trudności w trafnej artykulacji[6], „to coś więcej” powinno zostać – wedle papieskich wskazań – właściwie rozpoznane; takiego zadania powinni się podjąć zwłaszcza teolodzy, abyśmy doświadczenia religijnego i osobliwości teologii Europy Środkowej i Wschodniej – jak przestrzega papież – „nie zmarnowali”. Jest to zadanie, przed którym stają także autorzy tego tomu.

Jeśli zastanawiamy się nad powinnościami intelektualnymi polskich badaczy, którzy współuczestniczą w tomie dotyczącym dokonań i idei Mikuláša Russnáka, to warto nawiązać do koncepcji zarysowanych w inspirującym tekście – i jakby programowym manifeście – „Stać się wszystkim dla wszystkich, aby pozyskać wszystkich. Filozofia dialogu a słowiańskie tradycje jedności”, autorstwa profesora Krzysztofa Wieczorka. Wydobywana z zapomnienia słowiańska tradycja jedności, ekumenizm Słowian[7], który odwołuje się do tradycji cyrylo-metodiańskiej[8] – pozwala podjąć, jak sądzi Wieczorek, potrzebny obecnie dialog o sprawach istotnych w sferze dziedzictwa duchowego i intelektualnego. Wydaje się, że obecność polskich autorów w tomie opracowanym w ramach programu „Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu” daje szansę na umocnienie słowiańskiej tradycji jedności i na dialog o podobieństwach i różnicach między

[5] JAN PAWEŁ II, *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci*, Kraków 2005, s. 56.

[6] Zob. DANCÁK, P.: *Medzi poznaním a nepoznaním vo filozofii Mikuláša Kuzánskeho*. In : Theologos, 2002, roč. 4, č. 1, s. 19 – 26.

[7] Zob. SLODIČKA, A.: *Ekumenizmus Slovanov*. Prešov : Petra, 2004; SLODIČKA, A.: *Orientálne ortodoxné cirkvi*. Michalovce : Misionár, 2008. REMBIERZ M., *Kulturowe dziedzictwo Cyryla i Metodego a dialog o tożsamości europejskiej*. In: Význam kultúrneho dedičtva sv. Cyrila a Metoda pre Európu. (eds.) Michalov J., Hetényi M., Ivanič P., Univerzita Konštantina Filozofa v Nitre, Nitra 2008, s. 71-98.

[8] Zob. BUDNIAK J., *Jednoczeni w różnorodności. Tradycja cyrylo-metodiańska jako paradygmat procesu pojednania Kościołów, kultur i narodów*. Wydawnictwo UŚ, Katowice 2009.

polskimi i słowackimi doświadczeniami w sferze ducha i religii[9]. Jest to szansa, której nie powinno się zmarnować i zaprzepaścić przez nierzetelne i jedynie pozorne próby prowadzenia dialogu.

Charakterystyka problemowa polskich tekstów

Profesor Józef Budniak[10] – ze znawstwem oraz widocznym zamiłowaniem do podjętej tu tematyki – analizuje zagadnienie określone tytułem swego artykułu: „Ekumeniczne znaczenie świadków wiary XX stulecia". Postawę i los ks. Mikuláša Russnáka (zwłaszcza po 1950 roku) Józef Budniak sytuuje wśród świadków wiary XX wieku. Autor ukazuje ekumeniczny wymiar postawy świadków wiary w XX wieku i z naciskiem przypomina, że taką ekumeniczną interpretację zdecydowanie promował Jan Paweł II, upatrując w niej zapowiedź ekumenizmu jutra[11], nowego ekumenicznego otwarcia w relacjach między Kościołami i Wspólnotami chrześcijańskimi: „Wspominać bohaterskich świadków wiary XX wieku, znaczy – wedle Jana Pawła II – przygotowywać przyszłość, budując mocne fundamenty nadziei. Nowe pokolenia muszą wiedzieć, jak wiele kosztowała wiara, którą otrzymały w dziedzictwie, aby umiały przyjąć z wdzięcznością pochodnię Ewangelii i oświecać nią nowe stulecie i nowe millennium. Trzeba też podkreślić, że dzisiejsze wspomnienie będzie miało charakter ekumeniczny: zostaną przypomniane świadectwa chrześcijan różnych wyznań i z różnych Wspólnot kościelnych. Odwaga, z jaką wzięli na siebie

[9] Zob. MORICOVÁ, J.: *Ekumeniczna współpraca na Słowacji.* In: *Ku europejskiej wspólnocie ducha. Ekumeniczna odpowiedzialność u progu trzeciego tysiąclecia.* Ed. L. Górka a W. Hryniewicz. Lublin : Wydawnictwo KUL, 2003, s. 75-82.

[10] Prof. Budniak jest autorem – przywołanej już tu monografii – *Jednoczeni w różnorodności. Tradycja cyrylo-metodiańska jako paradygmat procesu pojednania Kościołów, kultur i narodów* (Wydawnictwo UŚ, Katowice 2009), która zasługuje na odnotowanie, a nawet wyraźne wyeksponowanie w kontekście tradycji Kościoła greckokatolickiego na Słowacji.

[11] Zob. BUDNIAK J., *Ekumenizm jutra na przykładzie Śląska Cieszyńskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2002; MORICOVÁ, J.: Modlitba Jána Pavla II. za jednotu kresťanov. In: *Modlitba v teologickom a etnologickom kontexte. Súbor štúdií II.* Banská Bystrica : Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií, Fakulta humanitných viet, Univerzita Mateja Bela, 2001, s. 44-49.

krzyż Chrystusa, przemawia donioślejszym głosem niż to, co nas dzieli: ekumenizm męczenników jest może najbardziej przekonujący". To w ramach rozpatrywanej w artykule papieskiej idei ekumenizmu męczenników J. Budniak interpretuje postawę i los Russnáka: „Wśród wielu ofiar prześladowań Kościoła był również ks. prof. Mikuláš Russnák (1878 – 1954). Był: wikariuszem generalnym diecezji preszowskiej, profesorem teologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Preszowie i w Bratysławie. Podczas komunistycznej dyktatury w roku 1950, gdy władze dokonały kasacji Kościoła greckokatolickiego był wierny Chrystusowi i papieżowi, został internowany do Podolinci, a następnie do Hlohovci, skąd po kilku miesiącach został przewieziony do Báči, gdzie po ciężkiej chorobie w dniu 2 grudnia 1954 roku zmarł". Tekst „Ekumeniczne znaczenie świadków wiary XX stulecia" inspiruje do dalszych studiów i rozwijania teologii ekumenizmu męczenników w kontekście dziejów Kościoła greckokatolickiego, który doświadczył męczeństwa w XX wieku. W idei ekumenizmu męczenników na plan pierwszy wysuwają się etyczne kategorie wierności i wdzięczności, co wskazuje na potrzebę dalszej refleksji nad związkiem między postawą świadków wiary i uznaniem dla tej postawy, a normami etycznymi i światem wartości, który ma się w ich postawie manifestować.

Profesor Wiesław Wójcik – przyjmując punkt widzenia wnikliwego znawcy i historyka idei – w swych dociekaniach mierzy się z zagadnieniem obecności idei ekumenicznych Włodzimierza Sołowjowa w dziele Mikuláša Russnáka. To bardzo trafnie dobrany problem badawczy, bowiem prof. Russnák wprost odwoływał się do koncepcji wypracowanych przez Sołowjowa; w tym tomie na obecność myśli Sołowjowa w dociekaniach Russnáka zwraca również uwagę doc. Andrej Slodička[12]. Trzeba dodać, że myśl Sołowjowa była obecna i eksponowana w wypowiedziach Jana Pawła II. W tym kontekście interesującym zagadnieniem jest zbadanie w jakim

[12] zob. SLODICKA A., *Primát apoštola Petra a rímskych pápežov v reflexii profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954)*, praca zamieszczona w tym tomie.

zakresie myśl Włodzimierza Sołowjowa była znana i przyswojona w Kościele greckokatolickim na Słowacji?

W interesującym tekście „Ks. prof. Mikuláš Russnák (1878-1954) – kontynuator pneumatologii Ojców Kościoła" dr Aleksy Kowalski przedkłada erudycyjny wykład patrystycznej pneumatologii, w nurcie której usytuowane są dociekanie i poglądy teologiczne prof. Russnáka. W szczególności zwraca uwagę na pneumatologiczną treść formuły chrzcielnej, jej różne interpretacje i precyzacje. Tekst Kowalskiego inspiruje również do dalszych badań nad obecnością doktryny Ojców Kościoła w myśli prof. Russnáka i ogólniej w nauczaniu Kościoła greckokato-lickiego na Słowacji.

Profesor Grzegorz Grzybek podjął rozważania na temat społecznego zaangażowania duchowieństwa w Europie Środkowowschodniej na początku XX wieku. Jako przykład tego zaangażowania trafnie dobrał, zestawił i porównał postawę trzech wybitnych duchownych swych czasów; są nimi: Mikuláš Russnák, Józef Bilczewski[13], Józef Sebastian Pelczar. Trzy wymienione postacie łączy – co odnotowuje autor – „działalność w Europie środkowowschodniej, w tej części, która kiedyś należała do monarchii austro-węgierskiej. […] działali na ziemiach o dużym zróżnicowaniu wyznaniowym i etnicznym. Sytuacja społeczna, ekonomiczna i polityczna, w której przyszło im działać wymagała znacznej rozwagi". Jak wskazuje podtytuł dociekań Grzybka, interesuje go nie tylko historyczna rekonstrukcja myśli Russnáka, Bilczewskiego i Pelczara, ale również problemy współczesne, w kontekście których rozpatruje dziedzictwo ich myśli. Jak podkreśla autor, szczególne znaczenie ma dla niego „odpowiedzialne zaangażowanie duchowieństwa w sprawy społeczne", a współcześnie pożądanej postawy odpowiedzialności w społecznym zaangażowaniu niektórych duchownych nie dostrzega. Po krótkim przypomnieniu podstawowych założeń katolickiej nauki społecznej, przechodzi Grzybek do rozpatrzenia – jak pisze – „przykładów

[13] Warto nadmienić, że G. Grzybek jest autorem kilku tekstów dotyczących życia i myśli Józefa Bilczewskiego. Zob. GRZYBEK G., *Aktualność idei wychowawczych Józefa Bilczewskiego metropolity lwowskiego w latach 1900-1923*. Wyd. ATH, Bielsko-Biała 2003.

odpowiedzialnego zaangażowania duchowieństwa", a przykładami tymi są jego tytułowi bohaterzy. Po omówieniu ich działalności i idei w zakresie społecznego zaangażowania, autor zwięźle charakteryzuje współczesną sytuację społeczno-moralną (tzw. „globalną rewolucję kulturalną") i dyskutuje z niektórymi tezami, które przedstawił M. A. Peeters w książce „Nowa etyka w dobie globalizacji, wyzwania dla Kościoła". W konkluzji swego artykułu Grzybek formułuje również praktyczne zalecenie, które mają być przydatne we współczesnym zaangażowaniu na rzecz dobra wspólnego i czyni to w oparciu o idee trzech duchownych: „Od Józefa Sebastiana Pelczara można uczyć się podejścia diagnostycznego, a więc chodzi o rozpoznanie problemu. Ks. Russnák wskazuje na rolę papieża w określaniu kierunku rozwoju akcji społecznej, zaś przykład zaangażowania arcybiskupa Bilczewskiego przypomina, że o skuteczności działań decyduje komplementarność środków i metod". Zarysowane tu przez Grzybka problemy wydają się warte dalszych studiów.

W artykule „Ekumeniczny aspekt poglądów i działalności profesora i arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1860 – 1923) w kontekście dokonań Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) – inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego" Maria Misik dokonuje zestawienia i porównania postawy i myśli obu tytułowych postaci. Zwraca przy tym uwagę na ekumeniczny aspekt ich poglądów i działalności oraz na możliwe inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego. W pierwszej części artykułu prezentowany jest krótki biogram Józefa Biby-Bilczewskiego (1860-1923). Następnie autorka czyni uwagi o podobieństwach stylistycznych w hagiograficznych wspomnieniach o Mikulášu Russnáku i Józefie Bilczewskim. Interesująco prezentuje się komparatystyczne ujęcie biografii naukowej i duszpasterskiej Bilczewskiego i Russnáka. Rozpatrując postawę i dorobek Józefa Bilczewskiego w kontekście dokonań Mikuláša Russnáka, przywołano fragmenty wypowiedzi Bilczewskiego dotyczących sumienia i postawy patriotycznej w sytuacji konfliktów etnicznych; zastanawiając się przy tym, czy można odnaleźć w nich inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego.

Są również w tym tekście zarysowane perspektywy badań komparatystycznych, które warto podjąć w ramach programu „Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu", którym kieruje doc. Andrej Slodička. Intrygującą sprawą wydaje się recepcja dwóch podstawowych dzieł Józefa Bilczewskiego, które ukazały się w przekładzie na język czeski; to pytanie skierowano do słowackich badaczy dziejów myśli teologicznej[14].

Przy okazji przytoczenia hagiograficznych wspomnieniach Maria Misik przywołuje krytyczne spostrzeżenia, które sformułował – w tekście zaprezentowanym w 2002 roku na sesji „Błogosławiony arcybiskup Józef Bilczewski, epoka i dzieło" – ks. prof. Marek Starowieyski, gdy odnosił się do walorów poznawczych dostępnych biografii Bilczewskiego: „brak dotąd porządnej biografii arcybiskupa Bilczewskiego, jako że dwie posiadane: niedobra ks. M. Tarnawskiego (1886-1928) i nieco lepsza ks. bpa Urbana (1911-1983), przynoszą wprawdzie pewną ilość materiału faktograficznego […], ale zawierają duże luki faktograficzne, jako że są to raczej utwory panegiryczne i hagiograficzne, w których autorzy opiewają uwielbianego przez siebie Arcybiskupa"[15]. Spostrzeżenie prof. Starowieyskiego – jak zauważa autorka – „warto także odnieść do badań nad dorobkiem Mikuláša Russnáka i innych wybitnych postaci Kościoła". Jest to istotnie sprawa ważna, bowiem łatwo poprzestać na „panegirycznym i hagiograficznym opiewaniu postaci", nie podejmując intelektualnego wysiłku podstawowych badań faktograficznych. Na przestrogę i postulat Starowieyskiego powinni zwrócić uwagę ci, którzy podejmują się badań nad postaciami otaczanymi szczególnym szacunkiem i kultem w Kościele, gdyż prezentowanie podejścia właściwego dla literatury kościelno-pobożnościowej (mającej swój styl i swe

[14] Zob. MORICOVÁ, J.: *Kształcenie teologów słowackich.* In: *Więksi i mniejsi prorocy Europy Środkowo-Wschodniej XX wieku : Materiały I i II Forum Teologów Europy Środkowo-Wschodniej*. Ed. K. Klauza, S. C. Napiórkowski, K. Pek. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2003, s. 752-761.

[15] STAROWIEYSKI M., *Ks. Prof. Józef Bilczewski – uczony*. „Warszawskie Studia Teologiczne", XV/2002, s. 141.

określone cele) w tekście o aspiracjach naukowych dyskredytuje taki tekst, bo jawi się on wówczas jako infantylna propaganda religijna w dość humorystyczny sposób udająca pracę badawczą.

W kolejnym polskim tekście, którego tytuł wprost nawiązuje do tytułu programu badawczego „Ekumeniczny aspekt poglądów i działalności profesora i biskupa Józefa Sebastiana Pelczara (1842-1924) w kontekście dokonań Mikuláša Russnáka (1878-1954) – inspiracje dla współczesnego dialogu międzyreligijnego", dr Stanisław Cader dokonuje zestawienia obu wybranych postaci. W szczególności zwraca uwagę na podobieństwo w rozumieniu Eucharystii i roli papieża; co więcej, to podobieństwo uznaje za rys charakterystyczny duchowości omawianych przez siebie osób (kapłanów). W konkluzji Cader stwierdza o swoich bohaterach: „Wyrastając z tradycji swoich Kościołów idą w stronę szukania podobieństw – tego co łączy, nie tego co dzieli". I dążenie do łączenia ludzi autor uważa za postawę właściwą, wręcz zalecaną z racji religijnych i etycznych; ma być to postawa zwłaszcza osób pełniących funkcje duchowne, bowiem – dając przykład i nakłaniając do danych zachowań – wydatnie określają one sposób postępowania swych współwyznawców.

W wywodzie dr. Cadra pozytywne wrażenie na czytelniku czyni jego wrażliwość i empatia z jaką pisze on o rozbudzeniu powołania kapłańskiego u Mikuláša Russnáka: „Z lat młodzieńczych ks. Russnák wspominał zwłaszcza jedno wydarzenie, które miało ogromny wpływ na życie duchowe – przyjął bowiem pierwszą Komunię Św. z rąk własnego ojca. Mówił później: 'Ojciec dał mi Chrystusa na całe życie'. Jako bardzo uczuciowy i wrażliwy człowiek często wracał do tej sceny z dzieciństwa nawet jako wykładowca w seminarium". Tym większe uznanie dla autora, gdyż księżom obrządku rzymskiego – do grona których zalicza się autor – ze względu na obowiązujący ich oficjalnie celibat, nie dana jest taka forma budzenia nowych powołań kapłańskich jak ta, której doświadczył Russnák i o czym zaświadczał w swych wypowiedziach. Zarysowuje się tu również interesujący badawczo problem podobieństw i różnic budzenia powołań kapłańskich w Kościele wschodnim i w Kościele zachodnim.

W artykule zatytułowanym „Ekumeniczny aspekt działalności ks. Franciszka Blachnickiego (1921 – 1987) i ks. Mikuláša Russnáka (1878-1954)" dr Stanisław Ciupka wydobywa podobieństwa i różnice w działalności naukowej i duszpasterskiej ks. Blachnickiego i ks. Russnáka, a zwłaszcza – zgodnie z tytułem artykułu – prezentuje w komparatystycznym ujęciu ekumeniczny wymiar ich aktywności. Dr Ciupka dobitnie stwierdza, że „Ksiądz Mikuláš Russnák dla strony słowackiej, a ksiądz Franciszek Blachnicki dla strony polskiej wytyczyli nowe szlaki wiary, czyli taką drogę duchowości chrześcijańskiej, która dla wielu ludzi, zarówno dla duchownych, jak i świeckich, stała się zachętą do realizacji radykalnego przesłania ewangelicznego". Dokonuje też wysoce pozytywnej oceny ich postawy „byli gorliwymi i radykalnymi kapłanami, którzy poświęcali wiele wysiłku, aby dokonać odnowy człowieka i odnowy Kościoła".

W swym zestawieniu obu postaci słusznie wskazuje Stanisław Ciupka na podobieństwo w różnych sferach aktywności kościelnej, intelektualnej i duchowej oraz w doświadczanym przez nich prześladowaniu ze strony komunistycznego aparatu represji: „Cechowało ich dynamiczne apostolstwo, praca naukowa, głębokie życie wewnętrzne, cierpienie, choćby ze strony władz komunistycznych". Szczególne podobieństwo w postawie Russnáka i Blachnickiego trafnie uchwycone jest w ich podejściu do liturgii. „Ukochanie liturgii, które ks. Blachnicki wszczepiał w swój ruch, współbrzmi – jak pisze S. Ciupka – z ukochaniem liturgii przez Mikuláša Russnáka"; to temat wart dalszego rozwinięcia przez autora. W artykule jest przedstawiona próba wykazania zasadności wysoce pozytywnej oceny dokonań obu postaci w zakresie działalności ekumenicznej.

Dr Ciupka akcentuje otwartość ks. Blachnickiego na inne wyznania chrześcijańskie i wskazuje na jego kontakty ze wspólnotą ekumeniczną brata Rogera w Taize: „Wnikliwie przyglądał się ich sposobowi życia, realizacji charyzmatu ich wspólnoty. Duże wrażenie wywarł akcent położony na modlitwę, zarówno osobistą, jak i wspólnotową. Pobyt we wspólnocie w Taize zaowocuje stworzeniem w Krościenku Namiotu Światła".

Jeśli taki był bieg zdarzeń i miały miejsce takie inspiracje, to zarysowuje się interesujący trop do badań z zakresu dziejów recepcji idei i praktyk religijnych, na który chciałbym zwrócić uwagę: na ile dzięki praktyce modlitewnej, liturgicznej i kontemplacyjnej wspólnoty ekumenicznej w Taize istotne elementy duchowego doświadczenia chrześcijańskiego Wschodu zostały odkryte i przyswojone w ruchach duchowej odnowy chrześcijańskiego Zachodu, także w ruchu Oazowym? To pytanie w szczególności adresuję do teologów Kościoła greckokatolickiego na Słowacji.

Z wywodu Ciupki wynika, że to akcent kładziony na odnowę religijności okazuje się jednym z istotnych podobieństw w myśli i działalności ks. Franciszka Blachnickiego i ks. Mikuláša Russnáka. Dlatego ciekawym i wartym dalszych studiów są podobieństwa i różnice w pojmowaniu teologicznej kategorii odnowy[16] przez wybitnych przedstawicieli Kościoła wschodniego i zachodniego.

W ostatnim z polskich tekstów, Mirosław Murat i Mieczysław Dudek podejmują się próby ukazania walorów ekumenizmu jako postawy wspólnototwórczej, tworzącej szeroko pojętą wspólnotę religijną i społeczną. Autorzy tekstu – jak głosi jego podtytuł – wprost postulują potrzebę wychowania w duchu tolerancji do inności. Ich wywód – nie stroniący od tonu moralizującego i w pewien sposób wpisujący się w nurt współczesnej moralistyki religijnej – zmierza do ukazania niezbywalnych walorów ekumenizmu we współczesnym świecie. Zdaniem autorów ekumenizm „oprócz dążenia do jedności implikuje także szacunek do innych religii i wolności ich wyznawania". Mirosław Murat i Mieczysław Dudek, przywołując w pewnych miejscach swego wywodu nazwisko Mikuláša Russnáka, wyrażają następujące przekonanie: „działalność ekumeniczna profesora Mikuláša Russnáka zasługuje na podkreślenie i docenienie. Można ją określić, jako fundament współczesnych wysiłków ekumenicznych". Deklarują również, że w swych rozważaniach inspirują się ideami i

[16] Zob. DANCÁK, P.: *Gaudium et spes – základ pokoncilovej obnovy*. In: Disputationes quodlibetales 2002, GBF PU Prešov 2002, s. 25 – 27.

dokonaniami Mikuláša Russnáka; w konkluzji pozwalają sobie na następujące stwierdzenie: „myśli i twórczość prof. Russnáka nic nie straciły z aktualności, a wręcz przeciwnie, stanowią inspirację do dalszych przemyśleń i działań społeczno-wychowawczych u progu XXI wieku". Używanie takich sformułowań może pobudzić do dyskusji i polemik, dzięki prowadzeniu których będzie wszakże można osiągnąć lepsze zrozumienie idei i dokonań Mikuláša Russnáka oraz dostrzec różne aspekty ich aktualności w dzisiejszym dialogu ekumenicznym.

Zestawienie inspiracji badawczych w studiach nad dziełem Mikuláša Russnáka

Po omówieniu polskich tekstów zawartych w tym tomie, warto zestawić wydobyte z tych tekstów inspiracje badawcze i w zwięzłej formie wskazać – w dziesięciu punktach – na te zagadnienia, które mogą być – a nawet powinny być – dalej podejmowane w ramach programu „Ekumenický aspekt života a diela profesora Mikuláša Russnáka (1878 – 1954) v kontexte súčasného medzináboženského dialogu", którym kieruje doc. Andrej Slodička:

1. Charakteryzując teologię Europy Środkowej i Wschodniej w kontekście zmagań z systemami totalitarnymi, Jan Paweł II stwierdzał, że jest to „coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu". Jeśli w środowisku Greckokatolickiego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Preszowskiego pojawiają się pytania „czy można mówić o greckokatolickiej teologii?", to zaakcentowanie przez papieża swoistości teologii Europy Środkowej i Wschodniej i dobitne papieskie stwierdzenie, że jest to „coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu", otwiera drogi do formułowania tezy o możliwości i potrzebie istnienia greckokatolickiej teologii oraz do określenia jej cech swoistych. Właściwie odczytana myśl profesora Mikuláša Russnáka może okazać się istotnym elementem tak pojętej greckokatolickiej teologii (jak mówi papież: coś innego niż „teologia w znaczeniu zachodnim"; „coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu"). Do wielostronnego odczytania myśli profesora Russnáka z pewnością przyczynia się podejście komparatystyczne i

kompetentne dokonane porównanie tej myśli z innymi wybitnymi teologami, co w jakiejś mierze zaprezentowali polscy autorzy tego tomu. Oczywiście podjęte badania należy prowadzić dalej, aby nabrały dojrzałej postaci i faktycznie przyczyniły się do potwierdzenia papieskiej (odważnej) intuicji, że teologia Europy Środkowej i Wschodniej – w tym również greckokatolicka teologia – to, „coś więcej niż teologia w ścisłym znaczeniu". Choć realizacja tego zadania – będącego intelektualnym i duchowym wyzwaniem – jest ryzykowna, gdyż jego nierzetelne i powierzchowne (li tylko hasłowe, ideologizujące) wykonanie, może skutkować prześmiewczymi i nieprzyjaznymi uwagami, iż teologia o tak wysokich aspiracjach, okazuje się wyraźnie czymś mniej niż teologia w ścisłym znaczeniu. Świadectwo męczenników XX wieku, także męczenników greckokatolickich na Słowacji zobowiązuje, aby w poczuciu odpowiedzialności za słowo realizować zadanie, które wyznaczył Jan Paweł II. W takim nastawieniu należy też prowadzić dalsze badania nad dorobkiem Mikuláša Russnáka.

2. Potrzebne są dalsze wielostronne studia nad ideami ekumenizmu, zwłaszcza nad ideą ekumenizmu męczenników i rozwijanie teologii ekumenizmu męczenników w kontekście doświadczenia świadków wiary Kościoła greckokatolickiego w XX wieku. W badaniach tych idei należy zwrócić uwagę na kategorie etyczne (kategorie wierności i wdzięczności), na związek między postawą świadków wiary i normami etycznymi i światem wartości.

Warto się wnikliwiej zastanowić nad tym, w jakiej mierze praktykowanie ekumenizmu umożliwia budowanie – aksjologicznie pożądanej – wspólnoty międzyludzkiej, której etos naznaczony będzie pozytywnymi wartościami moralnymi. Warto także rozważyć na ile różne interpretacje pojęcia ekumenizmu są wyraźnie naznaczone kategoriami etycznymi, takimi jak szacunek, wolność[17] i tolerancja. Ekumenizm bowiem

[17] Zob. DANCÁK, P.: *JA, TY, MY ako hranice slobody*. In: Theologos, 2006, roč. 8, č. 2, s. 34-45; DANCÁK, P.: *Koncept slobody vo vybraných encyklikách Jána Pavla II*. In : Theologos, 2005, roč. 7, č. 2, s. 5-23; DANCÁK, P.: *Sloboda ako sebaurčenie vo filozofii Jána Pavla II*. In : Theologos, 2001, roč. 3, č. 1, s. 18 – 24.

jawi się nie tylko jako problem teologiczny[18], ale przede wszystkim aksjologiczny i etyczny. To również wątek wymagający dalszych studiów.

3. Gdy podejmuje się sprawę obecności Ojców Kościoła w myśli prof. Russnáka, to zarysowuje się zarazem szerzy obszar problemowy. Którzy Ojcowie i w jaki sposób są szczególnie obecni i eksponowani w testach kształtujących wyznaniową tożsamość Kościoła greckokatolickiego na Słowacji? Kontynuacji i rozwinięcia wymagają więc systematyczne studia nad przyswojeniem i prezentacją idei poszczególnych Ojców Kościoła w dorobku intelektualnym Kościoła greckokatolickiego na Słowacji.

4. Jeśli podkreśla się, że swą działalnością Mikuláš Russnák przyczynił się do odnowy życia religijnego, to wartym dalszych studiów zagadnieniem są podobieństwa i różnice w ujęciu teologicznej kategorii odnowy w Kościele wschodnim i Kościele zachodnim.

5. Rozpoznania wymagają następujące kwestie: Jakie istotne elementy duchowego doświadczenia chrześcijańskiego Wschodu zostały odkryte i przyswojone w ruchach duchowej odnowy chrześcijańskiego Zachodu? W jaki sposób się to dokonuje? Jaką rolę ma w tej transmisji do odegrania Kościół greckokatolicki działający na Słowacji?

6. Jeśli odkrywa się obecność myśli Włodzimierza Sołowjowa w tekstach autorstwa Mikuláša Russnáka (na co zwracają uwagę Andrej Slodička i Wiesław Wójcik) i jeśli myśl Sołowjowa jest także obecna u Jana Pawła II, to warto zbadać w jakim zakresie myśl ta była przyswojona w Kościele greckokatolickim na Słowacji i co współcześnie warto z tej myśli w tym Kościele przyswoić?

7. Prowadząc badania komparatystyczne warto dokonać kolejnych uszczegółowionych już zestawień i porównań

[18] Zob. MORICOVÁ, J.: *„Ut unum sint" na Słowacji.* In: JASKÓŁA, P.: *Perspektywy jedności : Materiały sympozjum poświęconego ekumenicznemu przesłaniu encykliki „Ut unum sint"*. Opole : Wydawnictwo Św. Krzyża, 1996, s. 163-170; MORICOVÁ, J.: *Základné východiská Katolíckej cirkvi pri rozvíjaní medzináboženského dialógu*. In. MORICOVÁ, J. (ed.): *Dialóg kresťanstva a judaizmu. Zborník z vedeckej konferencie konanej 9. 11. 2006.* Ružomberok : Katolícka univerzita - Filozofická fakulta, 2007, s. 21-31.

poglądów wyrażanych przez Russnáka i przez polskich teologów na temat liturgii eucharystycznej i prymatu papieża rzymskiego. Interesujące będzie wskazanie podobieństw i różnic.

8. Jeśli ks. Mikuláš Russnák, ukazując swą motywację przyjęcia święceń kapłańskich, podkreślał rolę swego ojca („Ojciec dał mi Chrystusa na całe życie"), to nasuwa się potrzeba określenia podobieństw i różnic w budzeniu – i rozumieniu – powołań kapłańskich w Kościele wschodnim i w Kościele zachodnim. Warto również rozpoznać, czy podobne doświadczenie i podobną motywację jak Mikuláš Russnák, mają inni duchowni Kościoła greckokatolickiego na Słowacji. I nasuwa się tu zagadnienie natury ogólniejszej: roli ojca w kontekście współczesnego – jak się określa – „kryzysu ojcostwa", kryzysu, który dotyka także powołań kapłańskich.

9. Kwestią wciąż wymagającą pogłębionej refleksji okazuje się rozumienie „odpowiedzialnego zaangażowanie w sprawy społeczne"[19], zwłaszcza osób stanu duchownego. Do tak postawionego problemu należy również nawiązać w badaniach nad dziedzictwem Mikuláša Russnáka.

10. Rozważania przedstawiane w tym tomie skłaniają do pytań z zakresu metodyki pracy naukowej. Jak właściwie pisać teksty o wybitnych postaciach Kościoła, takich jak Mikuláš Russnák, aby swoich wywodów – jak przestrzega ks. prof. Marek Starowieyski – nie sprowadzić w niepożądany sposób do „panegirycznego i hagiograficznego opiewania postaci", które zwalnia z intelektualnego wysiłku badawczego? To ważne zagadnienie metodyczne – i etyczne zarazem, jeśli chodzi o moralność myślenia i odpowiedzialność za użyte słowo – wymaga omówienia i określenia zasad (kryteriów oceny) pracy badawczej w tym zakresie.

Kończąc, można podzielić się spostrzeżeniem, że badania skupione nad myślą Mikuláša Russnáka, mogą stanowić dobrą okazję, aby rozwijać „ekumenizm Słowian", odwołujący się do tradycji cyrylo-metodiańskiej, aby dalej prowadzić i

[19] Zob. DANCÁK, P.: *Výchova k slobode ako prejav zodpovednosti za život vo filozofickej reflexii Jána Pavla II*. In : Theologos, 2003, roč. 5, č. 1, s. 94 – 105.

zintensyfikować słowacko-polski dialog o podobieństwach i różnicach dziedzictwa duchowego.

dr Marek Rembierz
Uniwersytet Śląski w Katowicach
marek.rembierz@gmail.com